

HELSINKI

**ALEKSANTERINKATU, SENAAINTORI,
FABIANINKATU, SOFIANKATU, YLIOPISTON-
KATU, YLIOPISTON PÄÄRAKENNUKSEN
POHJOINEN SISÄPIHA, KIRKKOKATU,
MIKONKATU-YLIOPISTONKATU-
VUORIKATU, MARIANKATU JA
ETELÄESPLANADI**

**HISTORIALLISTEN AJAN (1640-) KAUPUNKIALUEELLA
TEHTYJEN KUNNALLISTEKNISTEN TÖIDEN
ARKEOLOGINEN VALVONTAKERTOMUS 1997-1998, 2001-
2003 JA 2004-2005**

Fk Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo 2005

SISÄLLYS

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

TIIVISTELMÄ

KARTTAOTTEET

1.	JOHDANTO	1
2.	TUTKIMUSALUEEN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA	3
3.	TUTKIMUSALUEEN HISTORIA	4
4.	AIEMMAT ARKEOLOGISET HAVAINNOT	38
5.	ARKEOLOGISET HAVAINNOT	39
5.1	Aleksanterinkatu	38
5.2	Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu	57
5.3	Senaatintori kaakkoisnurkka	59
5.4	Fabianinkatu	62
5.5	Sofiankatu	66
5.6	Yliopistonkatu ja Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha	68
5.7	Kirkkokatu	69
5.8	Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu	71
5.9	Mariankatu	74
5.10	Aleksanterinkatu 2005	74
5.11	Eteläesplanadi	76
6.	TUTKIMUSTEN TULOKSET	80

LIITTEET I-VII:

I	Karttaluettelo
II	Karttojen kopiot
III	Negatiiviluettelo
IV	Diapositiiviluettelo
V	Digitaalikuvaluettelo
VI	Kuvataulut
VII	Löytöluettelo, Aleksanterinkatu
VIII	Löytöluettelo, Sofiankatu (kopio Sunnin talon löytöluettelon Sofiankadun osuudesta)
IX	Löytöluettelo, Eteläesplanadi

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Kohteen nimi: Helsinki, Aleksanterinkatu, Fabianinkatu, Senaatintori lounaisnurkka ja kaakkoisnurkka, Sofiankatu, Yliopistonkatu, Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha, Kirkkokatu, Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu, Mariankatu ja Eteläesplanadi

Kunta: Helsinki

Kylä: Töölö

Kaupunginosa: Kluuvi 02, Kruununhaka 01 ja Kaartinkaupunki 03

Kortteli: Katuja ja tori

Tontti: Katuja ja tori

Omistaja: Helsingin kaupunki

Tutkimuksen laatu: Historiallisen ajan (1640-) kaupunkialueen katualueilla tehtyjen maarakennustöiden arkeologinen valvonta

-Aleksanterinkatu: kadun peruskunnostamisen valvonta 2001-2002
-Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu: kaukolämpöputkien korjaamisen valvonta 2002
-Senaatintorin kaakkoisnurkka: kaukolämpöputkien korjaamisen valvonta 1998
-Fabianinkatu: ajotunnelin rakentamisen valvonta 1998
-Sofiankatu: kadun peruskunnostamisen valvonta 1998
-Yliopistonkatu, kadun alle rakennetun tunnelin valvonta 2003
-Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha, pihan kunnostaminen 2003
-Kirkkokatu, putkikaivannon valvonta 1997
-Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu, kunnallisteknisten töiden valvonta 2004-2005
-Mariankatu, yhdystunnelin louhinnan valvonta 2005
-Aleksanterinkatu , kaasuputken kaivantojen tarkistus 2005
-Eteläesplanadi, kaukojäähdytysputkikaivannon kaivamisen valvonta 2005

Peruskartta: 2034 06 HELSINKI (1991)

Aleksanterinkadun valvonta-alueen koordinaatit:

Länsipään koordinaatit (peruskoordinaatisto):

x = 6673 40
y = 2552 38
z = n. 6 m

Itäpään koordinaatit (peruskoordinaatisto):
x = 6673 44
y = 2553 12
z = n. 6 m

Länsipään koordinaatit (yhtenäiskoordinaatisto):
p = 6674 80
i = 3385 84
z = n. 6 m

Itäpään koordinaatit (yhtenäiskoordinaatisto):
p = 6674 80
i = 3386 58
z = n. 6 m

Länsipään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto):
x = 18 290.63
y = 49 502.59
z = n. 6 m

Itäpään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto):
x = 18 308.82
y = 50 099.89
z = n. 6 m

Valvojat: Markku Heikkinen ja Jaana Mellanen 2001-2002

Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu:

Koillispään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto):
x = 18 329.42
y = 50 115.55
z = n. 6 m

Eteläpään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto):
x = 18 193.17
y = 50 091.24
z = n. 2.9 m

Valvojat: Markku Heikkinen ja Jaana Mellanen 2002

Senaatintorin kaakkoisnurkka:

Länsipään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto):
x = 18 331.53
y = 50 195.93
z = n. 5.2 m

Itäpään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto):
x = 18 333.43
y = 50 243.32
z = n. 4.8 m

Valvoja: Markku Heikkinen 1998

Fabianinkatu:

Pohjoispään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,383.16$
 $y = 49\,996.82$
 $z = n. 7\text{ m}$

Eteläpään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,222.19$
 $y = 50\,005.32$
 $z = n. 2.7\text{ m}$

Valvojat: Markku Heikkinen ja Jaana Mellanen 1998

Sofiankatu:

Pohjoispään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,314.58$
 $y = 50\,151.92$
 $z = n. 5\text{ m}$

Eteläpään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,196.79$
 $y = 50\,157.64$
 $z = n. 2.5\text{ m}$

Valvojat: Markku Heikkinen ja Jaana Mellanen 1998

Yliopistonkatu:

Keskipisteen koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,407.77$
 $y = 50\,010.95$
 $z = n. 8.4\text{ m}$

Valvoja Markku Heikkinen 2003

Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha:

Keskipisteen koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,384.43$
 $y = 50\,024.52$

Valvoja Markku Heikkinen 2003

Kirkkokatu:

Länsipään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,511.67$
 $y = 50\,153.75$
 $z = n. 12.5\text{ m}$

Itäpään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,517.30$
 $y = 50\,225.90$
 $z = n. 9.5\text{ m}$

Valvojat: Anja Korkala ja Markku Heikkinen 1997

Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu:

Lounaispään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,310.67$
 $y = 49\,783.67$
 $z = n. 1,8.5\text{ m}$

Koillispään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,419.02$
 $y = 50\,007.37$
 $z = n. 8.4\text{ m}$

Valvoja: Markku Heikkinen 2004-2005

Mariankatu:

Keskipisteen koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,419.50$
 $y = 50\,413.15$
 $z = 8.2\text{-}8.8\text{ m}$

Valvoja: Markku Heikkinen 2005

Aleksanterinkatu 2005:

Länsipään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,321.10$
 $y = 50\,261.50$
 $z = n. 4.8\text{ m}$

Itäpään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): $x = 18\,329.30$
 $y = 50\,399.80$
 $z = n. 4.0\text{ m}$

Valvoja: Markku Heikkinen 2005

Eteläesplanadi:

Länsipään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): x = 18 105.60
y = 49 910.25
z = 5.05 m

Itäpään koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): x = 18 112.25
y = 50 035.46
z = 5.58 m

Kellarikuopan koordinaatit (Helsingin koordinaatisto): x = 18 113.06
y = 50 031.13
z = 4.14 m

Valvojat: Markku Heikkinen ja Jaana Mellanen 2005

Tutkimuslaitos: Helsingin kaupunginmuseo

Kenttätöaika: Valvonta 1997-1998, 2001-2003, 2004-2005

Valvonta-alueiden
laajuus:

Aleksanterinkatu 11 102 m²
Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu 563 m²
Senaatintorin kaakkoisnurkka 166 m²
Fabianinkatu 1709 m²
Sofiankatu 1080 m²
Yliopistonkatu ja piha 113 m²
Kirkkokatu 201 m²
Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu 2945 m²
Mariankatu 220 m²
Aleksanterinkatu 2005 40 m²
Eteläesplanadi 220 m²

Valvonnan kustantaja: Helsingin kaupunginmuseo

Tutkimuskustannukset: -

Löydöt: KM 2004001:1-68, diar.7.1.2004 (Aleksanterinkatu)
KM 98024:38-59 (Sofiankadun osuus luetteloitu Jaana Mellasen
valvontakertomukseen Sunnin talo, Sofiankatu 1998)
KM 2005054:1-19, diar. 28.9.2005 (Eteläesplanadi)

Mustavalkonegatiivit: HKM 274 092 - 274 320 (Aleksanterinkatu 2001-2003)
HKM 274 321 – 274 342 (Senaatintorin lounaisnurkka 2002)
HKM 272 276 – 272 284 (Senaatintorin kaakkoiskulma 1998)
HKM 274 086 – 274 091 (Fabianinkatu 1998)
HKM 272 285 – 272 302 (Sofiankatu 1998)
HKM 274 343 – 274 350 (Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu 2004)

Diapositiivit:

HKM/Aleksanterinkatu 2001-2002:1 - 227
HKM/Senaatintori 2002:1 - 22
HKM/Senaatintori 1998:1 - 14
HKM/ Fabianinkatu 1998:1 - 6
HKM/Sofiankatu 1998:1 - 17
HKM/Kirkkokatu 1997:1 – 21
HKM/Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu 2004:1 - 12

Digitaalikuvat:

HKM/Senaatintori 2002:1 - 8
HKM/Yliopistonkatu 2003:1 – 9
HKM/Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu 2004-2005:1 - 46
HKM/Mariankatu 2005:1 - 4
HKM/Aleksanterinkatu 2005:1 – 12
HKM/Eteläesplanadi 2005:1 - 28

Aikaisemmat tutkimukset: Helena Ranta/Helsingin kaupunginmuseo: Selostus Helsingin Senaatintorin valaisinpylväiden perustustöistä 20.5.-8.5.1986.
29.5.1986.

Jaana Mellanen/Helsingin kaupunginmuseo: Irtohirsien tarkistaminen Aleksanterinkadun ja Fabianinkadun risteyksessä tunnelikaivannon yhteydessä 21.9.1998.
21.9.1998

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Valtioneuvoston linna 1994. Historiallisen ajan kaupunkikaivauksen kertomus. **30.12.1994.**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Valtioneuvoston linna 1995-96. Historiallisen ajan kaupunkikaivauksen kaivauskertomus. **18.7.1997.**

Jaana Mellanen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Sunnin talo ja Sofiankatu. Aleksanterinkatu 26/Sofiankatu 6. Tarkastuskertomus 1998.
8.1.2003.

Markku Heikkinen: Helsinki, Kortteli Mariankatu 1. Historiallisen ajan kaupunkikaivaus 1998. **11.1.2000.**

Marianna Niukkanen: Helsinki, Snellmaninkatu 4-6 (Suomen pankki). Kaupunkiarkeologinen kaivaus 1999-2000. **31.1.2001.**

Markku Heikkinen/Helsingin kaupunginmuseo: Helsinki, Vanha tulli- ja pakkahuone (Mariankatu 3) ja Mariankatu. Historiallisen ajan (1640-) kaupunkialueen rakennuksen kuntokartoituksen ja katurakennustyön arkeologinen valvonta- ja kaivauskertomus 1996 ja 2000. **5.8.2003.**

Aikaisemmat löydöt:	HKM XLV:2-3 (v. 1912 Senaatintori) HKM XLV:39 (v. 1928 Senaatintori) HKM XLV:90 (v. 1949 Senaatintori) HKM XLV:314 (v. 1962 Senaatintori) HKM XLV:658-689 (v. 1986 Senaatintori) KM 94079:1-574 (v. 1993 Valtioneuvoston linna) KM 96010:1-1085 (v. 1995-96 Valtioneuvoston linna) KM 98022:1-309 (v. 1998 Kortteli Mariankatu 1) KM 98023:1-20 (v. 1996 Vanha tulli- ja pakkahuone) KM 98024:1-37 (v. 1998 Sunnin talo) KM 98024:38-59 (v. 1998 Sofiankatu) KM 2000002:1-2280, rak.frag RHO 1223:1-4, rahat (v. 1999-2000 Snellmaninkatu 4-6) KM 2003083:1-84 (v. 2000 Vanha tulli- ja pakkahuone)	
Kirjallisuusviitteet:	Pia Österman: Torrläggningen av Gloviken –från ord till handling. Resultatet av planering, reglering, debatt och torrläggning i över 200 år. Pro gradu-avhandling i historia Historiska institutionen vid Helsingfors universitet. 30.VII.2001. Marja Pehkonen, Marja-Liisa Tuomi, Riitta Pakarinen: Kluuvi – sadan vuoden työmaa. Helsingin kaupunginmuseum. Narinkka 1986-87. Stenius, Olof (toim.): Helsingin asemakaavahistoriallinen kartasto. Helsinki 1969.	
Kaivauskertomuksen sivumäärä:	83	
Kaivauskertomuksen liitteet:	I Karttaluettelo II Karttojen kopiot III Negatiiviluettelo IV Diapositiiviluettelo V Digitaalikuvaluettelo VI Kuvataulut VII Löytöluettelo, Aleksanterinkatu VIII Löytöluettelo (kopio), Sunnin talo, Sofiankatu 1998 IX Löytöluettelo, Eteläesplanadi	
Kertomuksen säilytyspaikka:	Helsingin kaupunginmuseum	
Kertomuksen kopio:	Museoviraston rakennushistorian osasto	

Tiivistelmä:

Helsingin kaupunginmuseon tutkijat valvoivat vuosina 1997-2005 useita Helsingin 1600- ja 1700-lukujen kaupunkialueella tehtyjä katujen alapuolisia kunnallisteknisiä töitä, katujen peruskunnostamisia ja kävelytunneleiden ym. rakentamisia. Päämäärä oli tehdä havaintoja mahdollisista vanhoista kulttuurikerroksista.

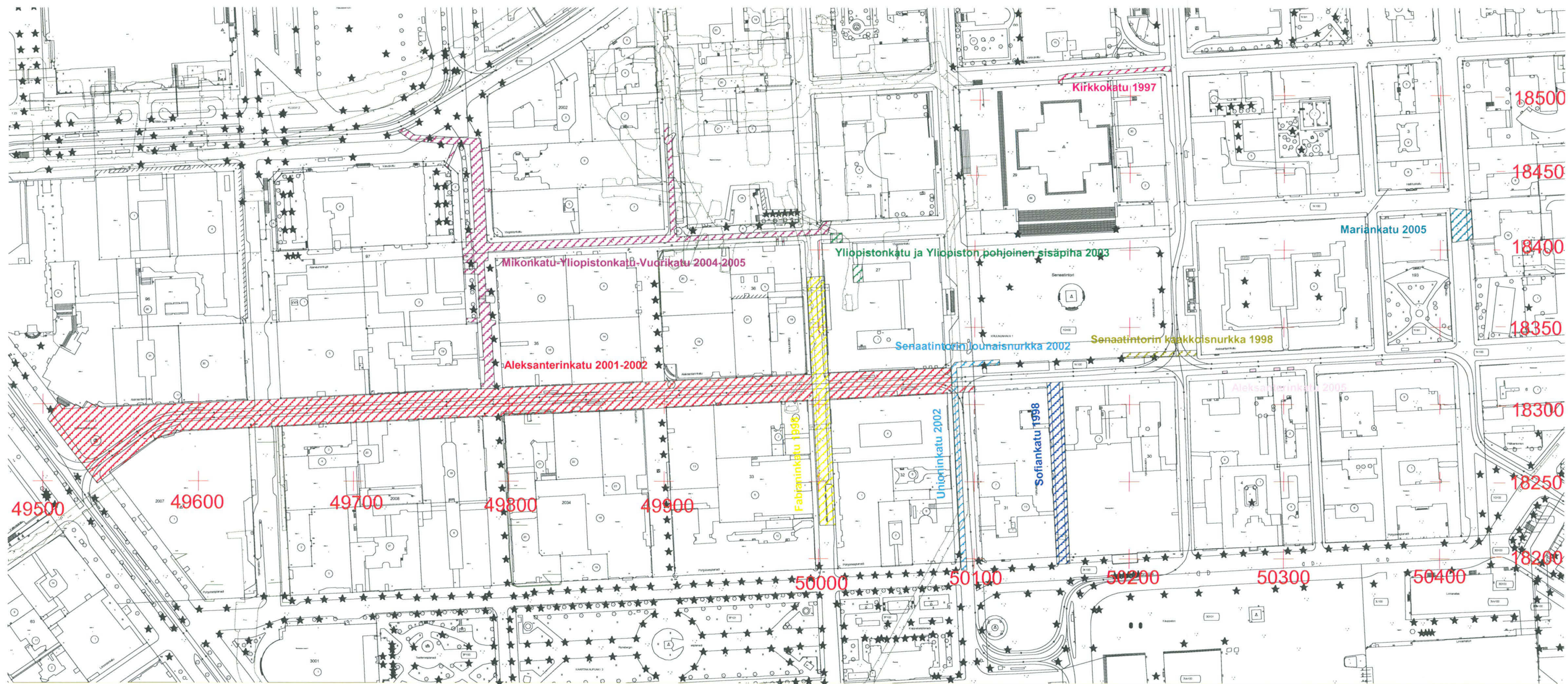
Raportin pääosan muodostaa Aleksanterinkadun vuosien 2001-2002 peruskunnostustöiden valvonta, jolloin saatiin tietoja entisen Kluuvinlahden itärannan sijainnista, täyttökerrosten ja vanhojen kerrosten paksuuksista. Alueelta tuli esiin kahden eri-ikäisen rakennuksen jäännöksiä. Löytöjä otettiin talteen jonkin verran.

Aleksanterinkadun peruskorjaukseen liittyy kiinteästi vuoden 2002 Senaatintorin ja Unioninkadun kaukolämpöputkien korjaustyöt. Tällöin Senaatintorin lounaisnurkassa tehtiin havaintoja kaupungin entisestä hautausmaasta. Tähän liittyy vuorostaan Senaatintorin kaakkoisnurkan vuoden 1998 kaukolämpöputkien korjauksen yhteydessä tehdyt havainnot entisen Suutorin torikiveyksestä. Vuonna 1998 tehtiin havaintoja Fabianinkadulla ajotunnelin rakennustöiden yhteydessä, jolloin löydettiin Aleksanterinkadun ja Fabianinkadun risteyksessä sijainneen kaivon jäännökset. Muita tähän raporttiin liitettyjä havaintoja ovat Sofiankadun vuoden 1998, Yliopistonkadun vuoden 2003, Yliopiston päärakennuksen pohjoisen sisäpihan vuoden 2003 ja Kirkkokadun vuoden 1997 havainnot. Vuosina 2004-2005 valvottiin Mikonkadun, Yliopistonkadun ja Vuorikadun kunnallisteknisiä töitä. Vuonna 2005 tarkastettiin Mariankadun yhdystunnelin louhintatyömaa, Aleksanterinkadun kaasuputken korjauksen yhteydessä avatut pienet kaivannot Katariinankadun ja Mariankadun välillä ja Eteläesplanadin kaukojäähdytysputkikaivannon työmaa välillä Kasarminkatu – Eteläesplanadi 6.

Enemmistö tutkituista katualueista on ollut katuja tai torialuetta Ruotsin vallan aikana. Katujen kohdalla kulttuurikerros on ollut hyvin ohut ja se on vaihtunut useimmiten katuja uudistettaessa. Katupinnoitteiden alla oli lähinnä vain katujen moderneja rakennekerroksia tai uusia sekoittuneita maita ennen puhdasta hiekkaa. Asuinalueista tai hautausmaista kaduiksi tai toreiksi muutetuilla alueilla oli paksummat kulttuurikerrokset. Katujen alapuoliset kunnallistekniset työt ovat kuitenkin tuhonneet suurimmaksi osaksi mahdolliset kulttuurikerrokset syvemmältä, sillä Helsingin 1600-1700-luvun kerrokset ovat melko ohuita ja ne sijaitsevat lähellä maanpintaa. 1800-luvun alun uuden asemakaavan mukaiset muutostyöt ovat vaikuttaneet voimakkaasti kaupungin topografiaan ja siten myös kulttuurikerrosten säilymiseen. Osassa vanhat kerrokset ovat jääneet uusien kerrosten alle (esim. Senaatintorin itäosa, Aleksanterinkatu entisen Kluuvinlahden rannalla ja itäpäässään) tai uudet ja vanhat kadut on muutostöissä rakennettu vanhojen kerrosten läpi (esim. Aleksanterinkatu Yliopiston päärakennuksen kohdalla, Yliopistonkatu). Vanhojen katujen tai torien kohdalla vanhoja kulttuurikerroksia on säilynyt enemmän vain Senaatintorin ja itäisen Aleksanterinkadun kohdilla. Vanhojen tonttialueiden kohdalla vanhoja kerroksia on säilynyt eniten entisen Kluuvinlahden rannalla Aleksanterinkadun kohdalla ja jonkin verran Eteläesplanadilla.

Ote peruskarttalehdestä 2034 06 HELSINKI (1991). Mk 1:20 000.
Valvonta-alueet on merkitty keltaisella.

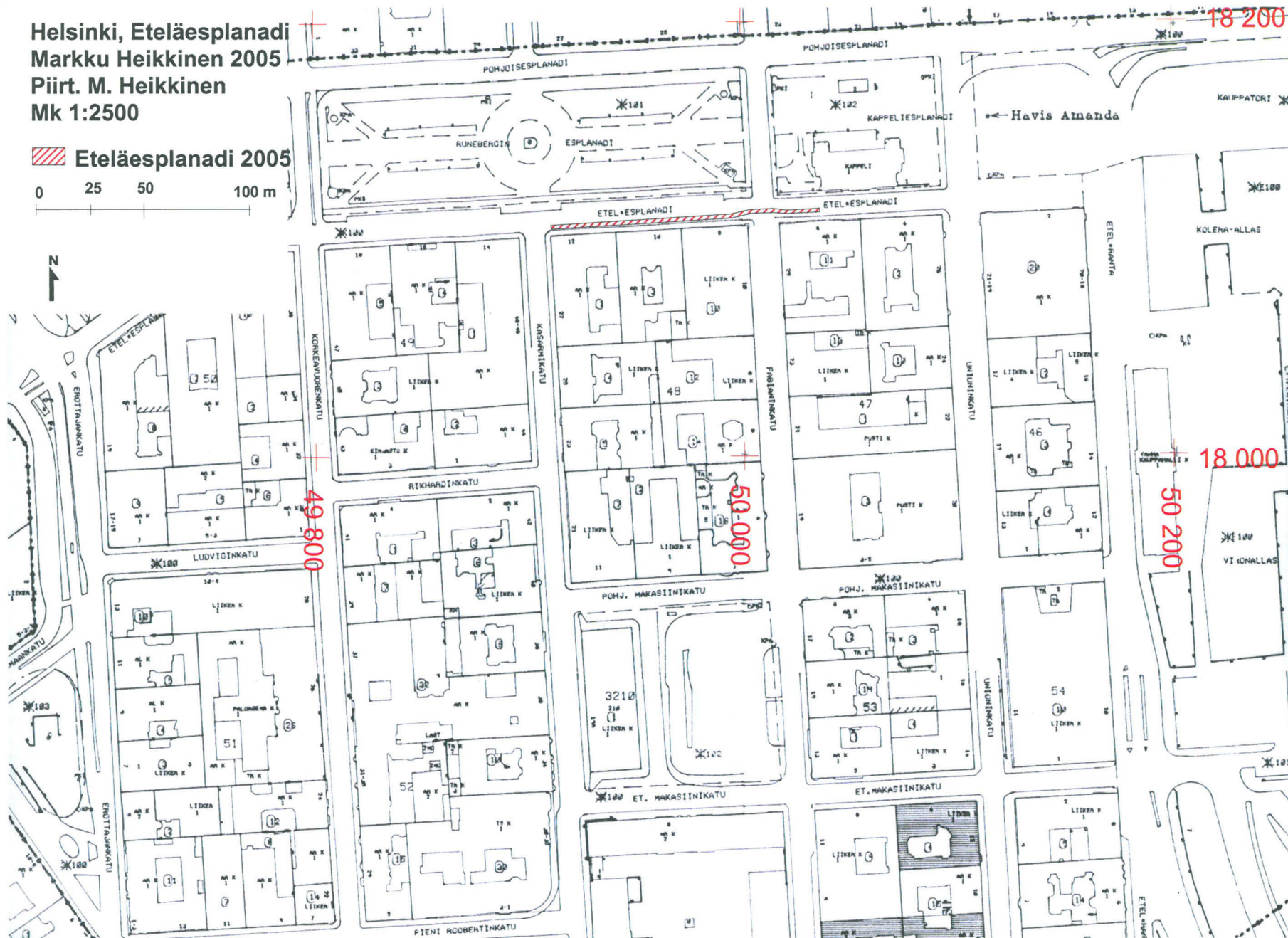
Helsinki, Aleksanterinkatu, Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu, Senaatintorin kaakkoisnurkka, Fabianinkatu, Sofiankatu, Yliopistonkatu, Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha, Kirkkokatu, Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu, Mariankatu ja Aleksanterinkatu 2005

Markku Heikkinen 1997-2005

Piirt. Markku Heikkinen

Mk 1:2500

Kartan pohjana on käytetty Helsingin kaupungin digitaalista kaavakarttaa

 Eteläesplanadi 2005

1. JOHDANTO

Tämä kertomus koskee pääosin Aleksanterinkatua. Siihen on kuitenkin liitetty myös muut Helsingin kaupunginmuseon toimesta tehdyt havainnot keskustan (= 1600-1700-lukujen Helsinki) katujen kaivannoista vuosilta 1997-2005, jos niissä on havaittu jotain vanhaa ja havainnot eivät ole muissa Helsingin keskustassa tehdyissä kaivausraporteissa.

Helsingin keskeisin kauppakatu Aleksanterinkatu oli vuonna 2000 varsin huonossa peruskunnossa, etenkin raitiotiekiskojen osalta. Katua oli viimeksi korjattu 1980-luvulla.

Helsingin rakennusvirasto peruskunnosti Aleksanterinkadun vuosina 2001 - 2003 Unioninkadun ja Mannerheimintien välisellä osalla. Työt aloitettiin Kluuvikadun kulmasta, josta edettiin itään ja länteen periaatteessa siten että yhden korttelin kohdalla vain kadun toinen puoli oli kerrallaan auki.

Rakennustöitä tehtiin kolmena vuonna huhtikuusta marraskuuhun. Alkuperäisten suunnitelmien mukaan ensimmäisenä vuonna oli tarkoitus vaihtaa vesijohtot ja viemärit etupäässä kadun eteläisen jalkakäytävän kohdalla. Kadun pohjoisen jalkakäytävän alle rakennettiin kaapelikanava. Toisena vuonna oli tarkoitus valaa ajoradan kohdalle puoli metriä paksu betonilaatta, vaihtaa raitiotiekiskot, rakentaa ajoradan lämmitys ja uusia ajoradan päällystys. Viimeisenä vuonna jalkakäytävien oli tarkoitus saada katulämmitys ja uusi päällystys. Näistä suunnitelmista tehtiin kuitenkin useita poikkeuksia. Mm. vuonna 2001 kaivettiin kadun molemmilla puolilla, koska talojen perustuksien ulokkeet, kallion louhinta kadun länsipäässä ja telekaapelit hidastivat töitä kiristäen aikataulua. Vuoden 2002 alussa vesijohtotöitä tehtiin Kolmen sepän patsaan luona. Työt edistyivät kuitenkin loppuvaiheessa nopeasti ja esim. katulämmitys oli käytössä jo vuonna 2002 Unioninkadun ja Mikonkadun välisellä osuudella. Koko urakka valmistui syyskuussa 2003. Urakoitsijana oli vuonna 2001 Niska & Nyyssönen Oy ja vuosina 2002-2003 Skanska Tekra Oy. Kustannukset olivat 10 miljoonaa euroa.

Suurin osa 1600- ja 1700-lukujen vanhasta Suurkadusta eli nykyisen Aleksanterinkadun itäpuolisko Unioninkadun itäpuolella jäi saneerauksen ulkopuolelle. Ainoastaan Suurkadun länsipää entisen Kluuvinlahden lähellä joutui saneerauksen kohteeksi. Kluuvinlahti ulottui 1800-luvun ensimmäiselle puoliskolle asti vielä nykyisestä Töölönlahdesta Rautatieaseman kautta aina Pohjois-Esplanadille lähelle ravintola Kappelia. Lahti sijaitsi siten nykyisen Aleksanterinkadun keskivaiheilla. Lahden itäranta sijaitsi Aleksanterinkadulla aivan Fabianinkadun länsipuolella ja länsiranta Mikonkadun länsipuolella. Lahti täytettiin Aleksanterinkadun kohdalla 1830-40-luvulla ja kadun länsiosa lahden länsipuolella muodostui vasta tällöin.

Kadun peruskunnostaminen koski vain osaa vanhaa Suurkatua, mutta kaupunginmuseossa katsottiin tarpeelliseksi seurata koko kadun kunnostamista. Etukäteen oletettiin ajokaistan kohdalla olevien maakerrosten säilyneen melko hyvin raitiotiekiskoista ja katupinnoitteista huolimatta. Jalkakäytävien alla olevien vesi-, viemäri- ja puhelinjohtojen ym. oletettiin tuhonneen suurimman osan näistä kohdista.

Rakennustöitä valvoi Helsingin kaupunginmuseon puolesta allekirjoittanut ja Jaana Mellanen. Työ keskittyi vuosiin 2001-2002 ja ne tehtiin virkatöinä. Rakennustyömaalla käytiin vain tarpeen mukaan. Kartat piirsi puhtaaksi allekirjoittanut Map Info-ohjelmalla. Löydöt luetteloi allekirjoittanut.

Tähän kertomukseen on liitetty myös muita viime vuosina Aleksanterinkatuun tai läheisiin katuihin liittyviä havaintoja. Aleksanterinkadun etelä- ja pohjoispuolelle Fabianinkadulle rakennettiin 1998 ajotunneli maanalaisiin tiloihin. Rakennustöitä valvoi allekirjoittanut ja Jaana Mellanen. Jaana Mellanen dokumentoi tällöin kaivon jäännökset Fabianinkadun ja Aleksanterinkadun risteyksestä.

Vuonna 2002 Unioninkadulla rikkoutuneiden kaukolämpöputkien uusimisen takia avattiin Unioninkadun länsireuna ja Senaatintorin lounaisnurkka putkien kohdalla. Senaatintorilla sijaitsevat putkien kohdalla kaupungin vanha hautausmaa ja kaivannon sortuvista reunoista tuli esiin vainajien luita. Töitä valvoi allekirjoittanut ja Jaana Mellanen. Kartat piirsi Jaana Mellanen. Karttojen puhtaaksi piirtämisen suoritti allekirjoittanut.

Vuonna 1998 vaihdettiin Senaatintorin kaakkoisnurkassa kaukolämpöputkia. Tällöin tehtiin maaleikkauksesta havaintoja vanhasta torikiveyksestä. Allekirjoittanut valvoi työtä. Veli-Pekka Suhonen piirsi kartat. Karttojen puhtaaksi piirtämisen suoritti allekirjoittanut.

Vuonna 1998 muutettiin Sofiankatu Helsingin kaupunginmuseon katumuseoksi, jolloin katu sai uuden päällystyskiven. Lisäksi kadun keskiosiin kaivettiin syvämpi kaivanto kunnallistekniikkaa varten. Allekirjoittanut ja Jaana Mellanen valvoivat töitä.

Vuosien 2003-04 aikana rakennettiin tunneli Yliopiston päärakennuksen uuden osan luoteiskulmasta Yliopistonkadun ja Fabianinkadun alitse Porthaniaan. Samalla Yliopiston päärakennuksen pohjoista sisäpihaa ja itse rakennusta kunnostettiin. Allekirjoittanut valvoi töitä.

Vuonna 1997 kaivettiin Kirkkokadulla Suurkirkon pohjoispuolella putkia varten kaivantoa ajoradalle. Työtä kävivät dokumentoimassa Anja Korkala ja Hanna Kääriäinen.

Vuosina 2004-2005 Mikonkadulla, Yliopistonkadulla ja Vuorikadulla suoritettiin kunnallisteknisiä töitä, jolloin mm kaukolämpö- ja vesiviemäriputkia uusittiin. Allekirjoittanut valvoi töitä.

Vuoden 2005 keväällä ja kesällä louhittiin yhdystunnelia Mariankadulla Ritarihuoneen kohdalla. Allekirjoittanut kävi tarkastamassa paikan.

Vuonna 2005 korjattiin kaasuputkea Aleksanterinkadulla välillä Katariinankatu ja Mariankatu. Allekirjoittanut kävi tarkastamassa avatut kaivannot ja tekemässä muistiinpanoja vanhoista maakerroksista.

Vuonna 2005 kaivettiin Eteläesplanadilla Kasarminkadun linjalta Eteläesplanadi 6:n eteen saakka kaukojäähdytysputkia. Allekirjoittanut ja Jaana Mellanen kävivät valvomassa työtä ja kaivamassa ilmeisesti vanhan kellarikuopan pohjat.

2. TUTKIMUSALUEEN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA

Tutkimusalueet sijaitsivat Helsingin kantakaupungissa, kaupungin keskeisimmällä kauppakadulla, sen poikittaisilla sivukaduilla, sen kanssa pohjoispuolella samansuuntaisella kadulla ja päätorilla. Aleksanterinkadun itäpuolisko Fabianinkadusta itään (= entinen Suurkatu) ja Sofiankadun linjaus ja topografia ei ole muuttunut paljonkaan sen jälkeen kun kaupunki siirrettiin 1640-luvulla tänne Vantaanjoen suusta. Sen sijaan kaupungin uusi vuoden 1812 asemakaava muutti muiden katujen linjauksia ja topografiaa merkittävästi. Esim. Fabianinkadun kohdalla sijainneen kadun linjaus ja topografia muuttui merkittävästi vuoden 1812 jälkeen.

Aleksanterinkadun keskiosat Fabianinkadun ja Mikonkadun välillä, Yliopistonkatu Kluuvikadusta länteen ja Mikonkatu Aleksanterinkadun pohjoispuolella on rakennettu sen sijaan 1810-1840-luvuilla tehdyille täyttömaille.

Helsingin kantakaupungin halki kulkee Eteläsatamasta Töölönlahteen selvä laakso, jota molemmin puolin reunustaa luoteis-kaakkois-suuntaisten kalliokohoutumien jono. Laakso on Kluuvin ruhje, joka on ydinkeskustan kallioperän rikkova kapea, selvästi erottuva ruhjevyöhyke. Se on maankuoren liikkeistä aiheutunut murtuma kallioperässä ja se sisältää erilaisia savi- ja silttikerroksia, liejua, hiekkaa, rapautunutta kalliota sekä erikokoisia siirtolohkareita. Tämän ruhjelaakson kohdalla lainehti vielä 1800-luvun alussa Töölönlahden jatke Kluuvinlahti. Se kurottautui nykyisestä Töölönlahdesta Rautatien torin kautta kaakkoon aina lähelle ravintola Kappelia. Lahti oli noin 1400 metriä pitkä, 120-180 metriä leveä ja 1–3 metriä syvä.

Lahti oli upottaa liejua. Liejukerroksen paksuus vaihteli; lahden eteläpohjukassa se oli ohuimmillaan, keskellä lahtea se oli 15 metriä ja Hakasalmen kohdalla 5 metriä paksu. Kiinteä maapohja on vasta 20-30 metrin syvyydessä.

Aleksanterinkadun länsi- ja itäosa sijaitsevat edellä mainituilla kalliokohoutumilla (+ niiden päällä olevilla savi- ja hiekkakerroksilla) ja keskiosa Kluuvin ruhjeessa eli entisen Kluuvinlahden kohdalla.

Unioninkadusta itään Aleksanterinkatu laskeutuu hitaasti kohti merta. Unioninkadun kohdalla katu on 6.0 m mpy, Vanhan raatihuoneen kohdalla 5.0 m mpy ja Ritarihuoneen puistikon kohdalla 4.5 m mpy. Tästä katu viettää nopeammin kohti merta. Rannassa kadunpinta on 1.8 m mpy:n korkeudella. Sofiankatu, joka lähtee Senaatintorin eteläsivun keskeltä laskeutuu noin 5.5 m mpy:stä 2.5 mpy:hyn Pohjois-Esplanadin kohdalle. 1600- ja 1700-luvuilla merenranta sijaitsi Sofiankadun eteläpään kohdalla.

Unioninkadun kohdalla Aleksanterinkatu on 6.0 m mpy:n korkeudella. Tästä katu laskeutuu kohti entistä Kluuvinlahtea, jonka itäranta sijaitsi 1600-luvun lopulla 17-23 metriä Fabianinkadun länsipuolella. Korkeus on risteyksessä noin 3.00 m mpy. Katu laskeutuu yhä alaspäin länteen päin entisen Kluuvinlahden tämän kohdan keskiosaa kohden mentäessä. Maapinta on Mikonkadulla 1.80 m mpy:n korkeudella. Tämän jälkeen katu alkaa jälleen nousemaan entisellä kuivalla maalla Mannerheimintietä kohti mentäessä. Mannerheimintiellä korkeus on 6.1 m mpy.

Fabianinkatu nousee etelästä pohjoiseen mentäessä. Pohjois-Esplanadin kohdalla katu on 2.6 m mpy, Aleksanterinkadun kohdalla katu on korkeudella 3.60 m mpy. Katu nousee jyrkemmin tästä lähtien ollen Yliopistonkadun kohdalla korkeudella 8.40 m mpy.

Länsi-itä -suuntainen Yliopistonkatu on melko tasainen päärakennuksen kohdalla. Fabianinkadun kohdalla kadun korkeus on 8.40 m mpy ja Unioninkadun kohdalla 10.40 m mpy. Länteen päin mentäessä katu laskee nopeasti kohti entistä Kluuvinlahtea. Vuorikadun risteyksessä katu on korkeudella 3.00 m mpy ja Mikonkadun kohdalla korkeudella 1.30 m mpy. Kluuvinlahden ranta sijaitsi Kluuvikadun kohdalla 1700-luvun alussa ja 12-25 metrin päässä risteyksen länsipuolella 1800-luvun alussa.

Mikonkatu on Aleksanterinkadun kohdalla korkeudella 1.80 m mpy, Yliopistonkadun kohdalla korkeudella 1.30 m mpy ja Kaivokadun kohdalla 1,70 m mpy. Kluuvikadun vastaavat korkeudet ovat 2.00 ja 3.00 m mpy. Vuorikatu nousee jyrkästi pohjoiseen Yliopistonkadun 5.20 m mpy:n korkeudesta 11.7 m mpy:hyn.

Kirkkokatu laskee lännestä itään. Suurkirjon pohjoispuolella korttelin keskilinjalla kohdalla kadun korkeus oli 13.5 m mpy ja Snellmaninkadun kohdalla 9.5 m mpy.

Mariankadun louhintakohdassa katu oli korkeudella 8.20 – 8.80 m mpy. Katu laskee etelään ja itään ollen Aleksanterinkadun kohdalla korkeudella 4.0 m mpy ja Kirkkokadun kohdalla 6.00 m mpy. Länteen viedä Hallituskatu nousi vähitellen korkeammalle.

Aleksanterinkatu laskee Katariinankadun 4.80 metrin korkeudesta Mariankadulle 4.0 m mpy:n korkeuteen.

Itä-länsi suuntainen Eteläesplanadi oli melko tasainen. Kasarminkadun ja Fabianinkadun välisellä osuudella katu on korkeudella 4.85-5.05 m mpy. Fabianinkadun kohdalta itään päin korkeus oli 5.48-5.58 m mpy. Katu alkoi laskeutumaan jyrkemmin merta kohden heti kaivannon itäpään jälkeen.

3. TUTKIMUSALUEEN HISTORIA

Aleksanterinkatu

Helsingin 1600- ja 1800-lukujen pääkatu Suurkatu (*Stora gatan*, *Storgatan*, *Stor långa gatan*) kulki itä-länsi -suunnassa kaupungin halki. Kadulla on ollut useita eri nimiä tai nimivariaatioita. 1800-luvun alussa sen nimenä oli Pitkäkatu (*Långa gatan*), Kuninkaankatu (*Konungsgatan*, *Kungsgatan*, *Kongsgatan*), Uudenmaankatu (*Nylandsgatan*) ja v:sta 1819 Rauhankatu (*Fredsgatan*, *Stora Fredsgatan*). Nykyinen nimi Aleksanterinkatu (*Aleksandersgatan*) on ollut käytössä v:sta 1833 kadun varrelle sijoitetun Aleksanterin yliopiston mukaan. Kadun itäpäässä oli Kaupunginsatama (= nyk. Pohjoissatama) kaupungin laitureineen ja tulli- ja pakkahuoneineen. Kadun keskivaiheilla kadun pohjoispuolella oli kaupungin tori, joka sijaitsi nykyisen Senaatintorin kaakkoisnurkassa ja Valtioneuvoston linnan lounaisnurkan alueella. Torin pohjoisosassa sijaitsi useasti kaupungin raatihuone. Torin länsipuolella oli

Hans Hanssonin kartta vuodelta 1645 Vanhasta ja Uudesta Helsingistä. Valvonta-alueet on merkitty punaisella.

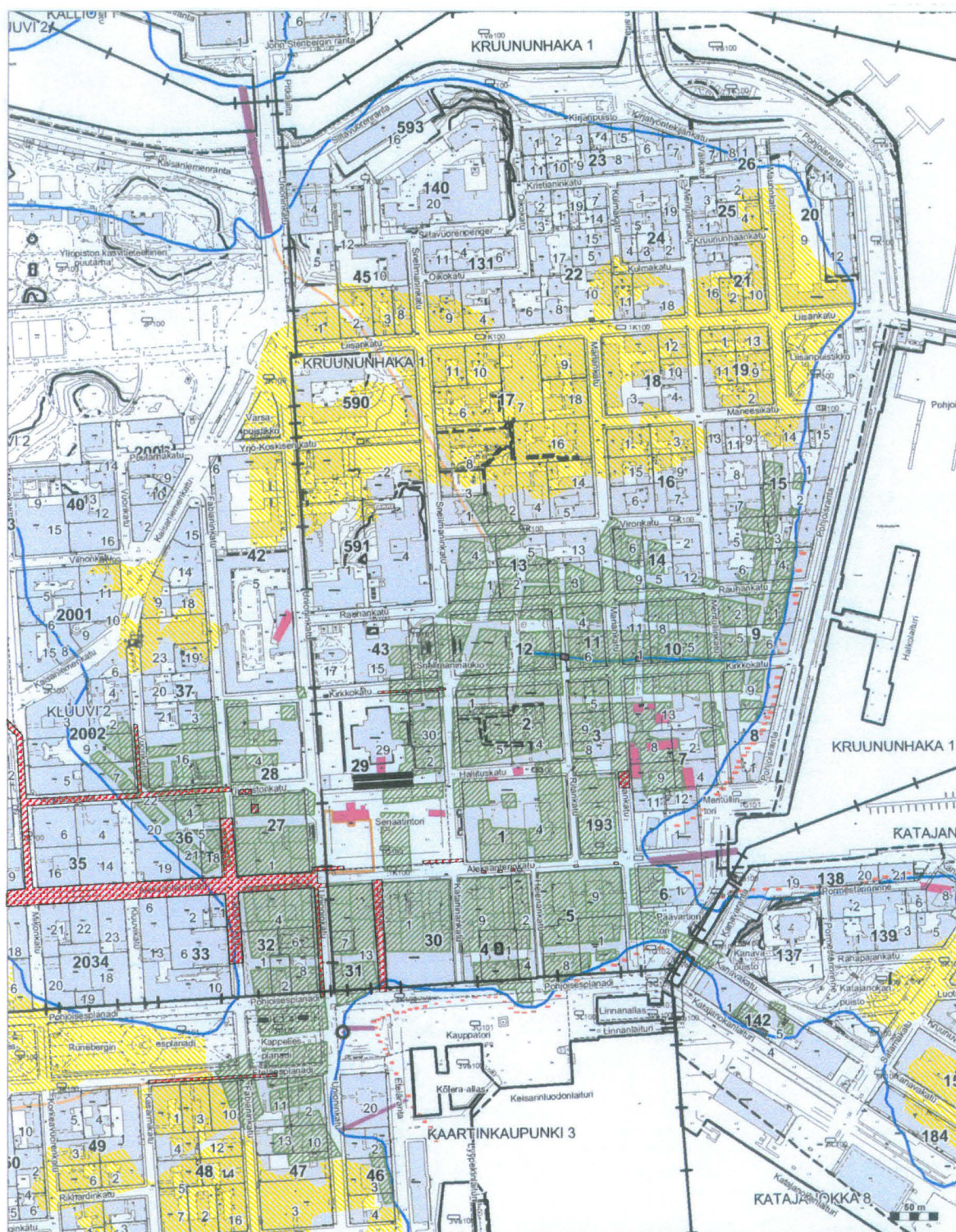
Lars Forsellin vuonna 1696 piirtämä ja Nils Avanderin 1707 uudistama kartta (Helsingin asemakaavahistoriallinen kartasto: N:o 8. Toim. Stenius, Olof. Helsinki). Valvonta-alueet on merkitty punaisella.

Lars Forsellin kaupunkimittauskartta vuodelta 1696, jonka Nils Avander on uudistanut vuonna 1707 (Kuva HKM). Valvonta-alueet on merkitty rasterilla.

Osasuurennus edellisestä kartasta. Valvonta-alueet on rasteroitu.

Kantakartta © Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, Maanmittausosasto

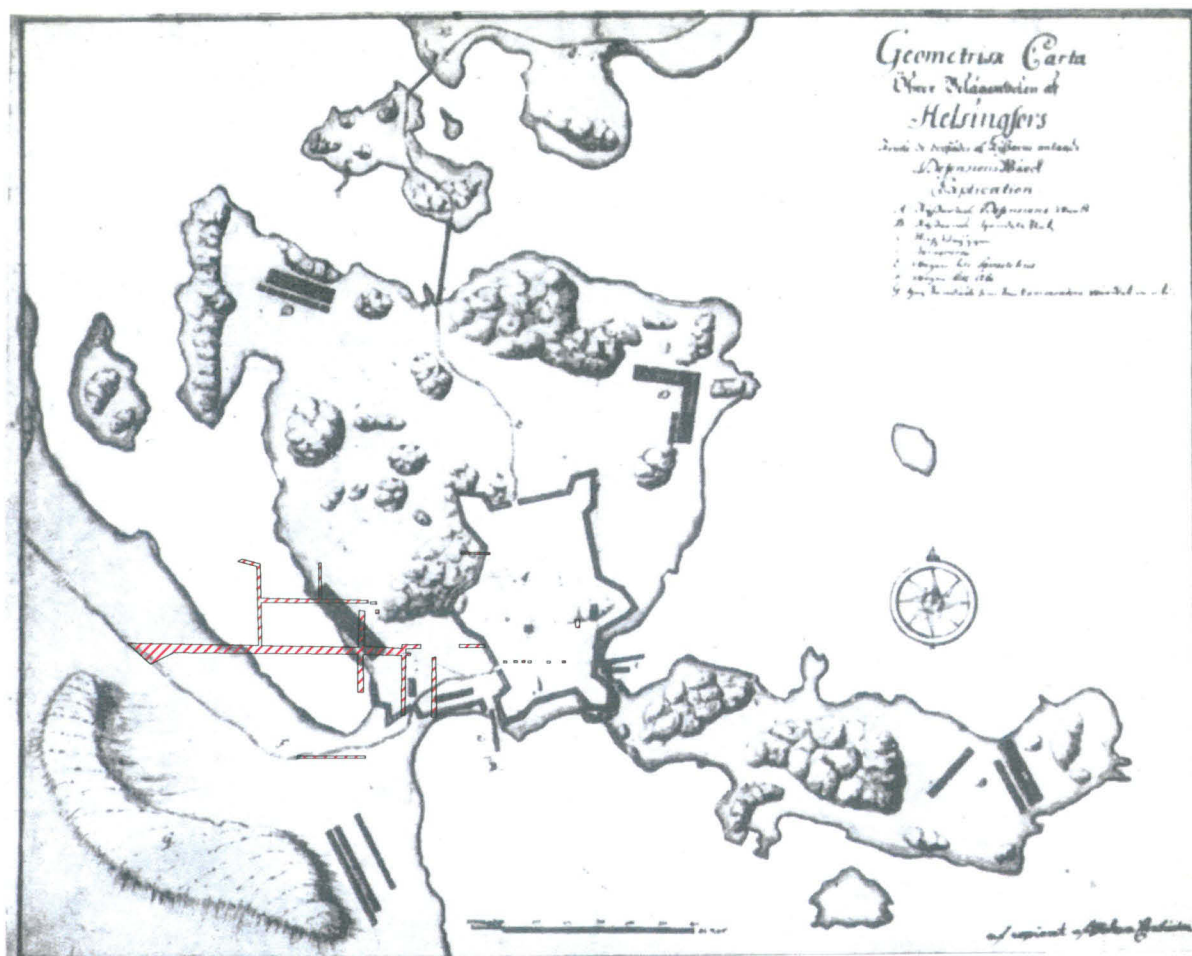
HELSINKI 1696

Forsell - Avanderin kartta vuodelta 1696/1707

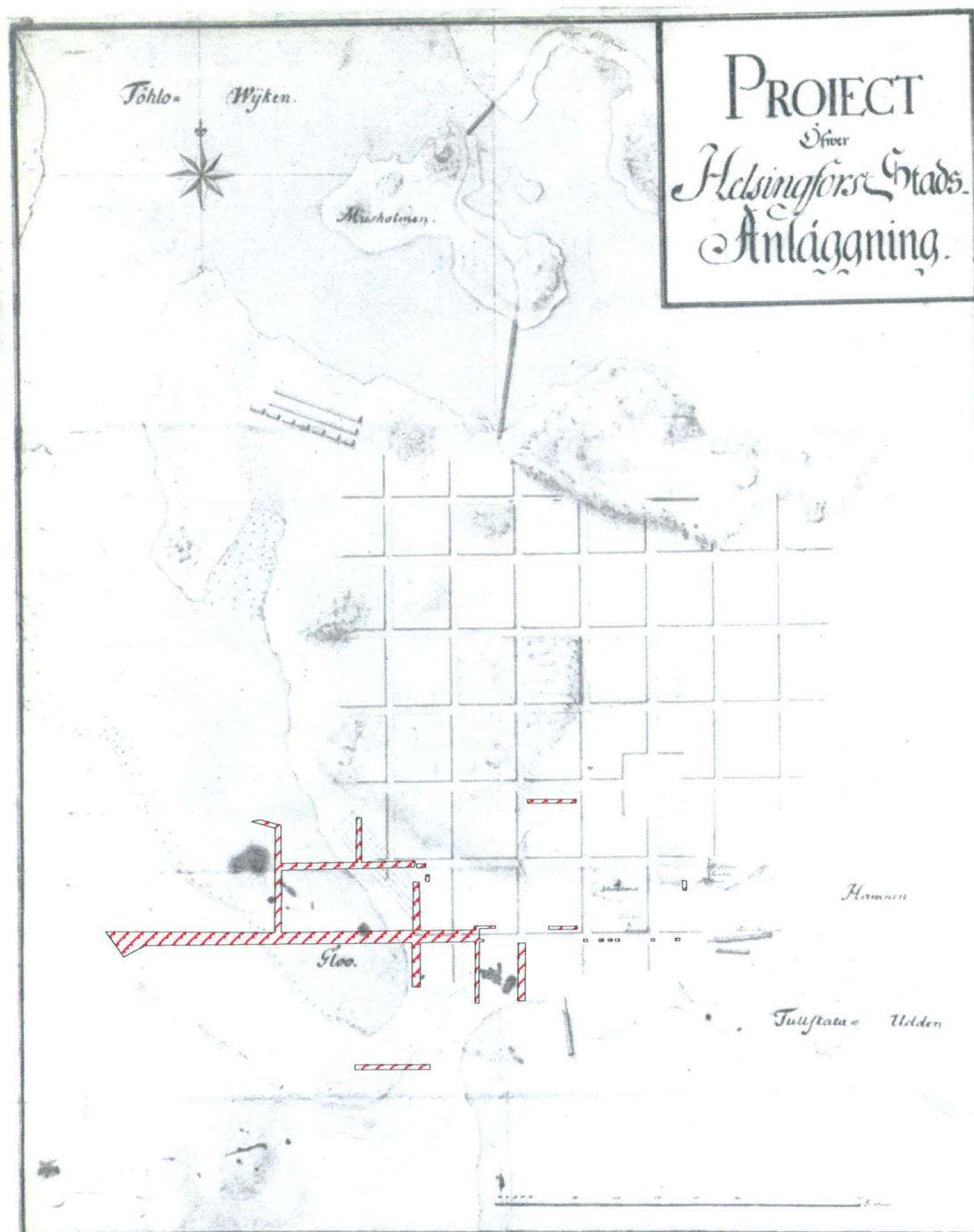
	= tontti		= ranta-aita
	= pelto		= kirkkotarhan aita
	= rakennus		= rantaviiva / oja
	= laitur / silta		= tie

Museovirasto/RHO/T. Mökkönen 2002

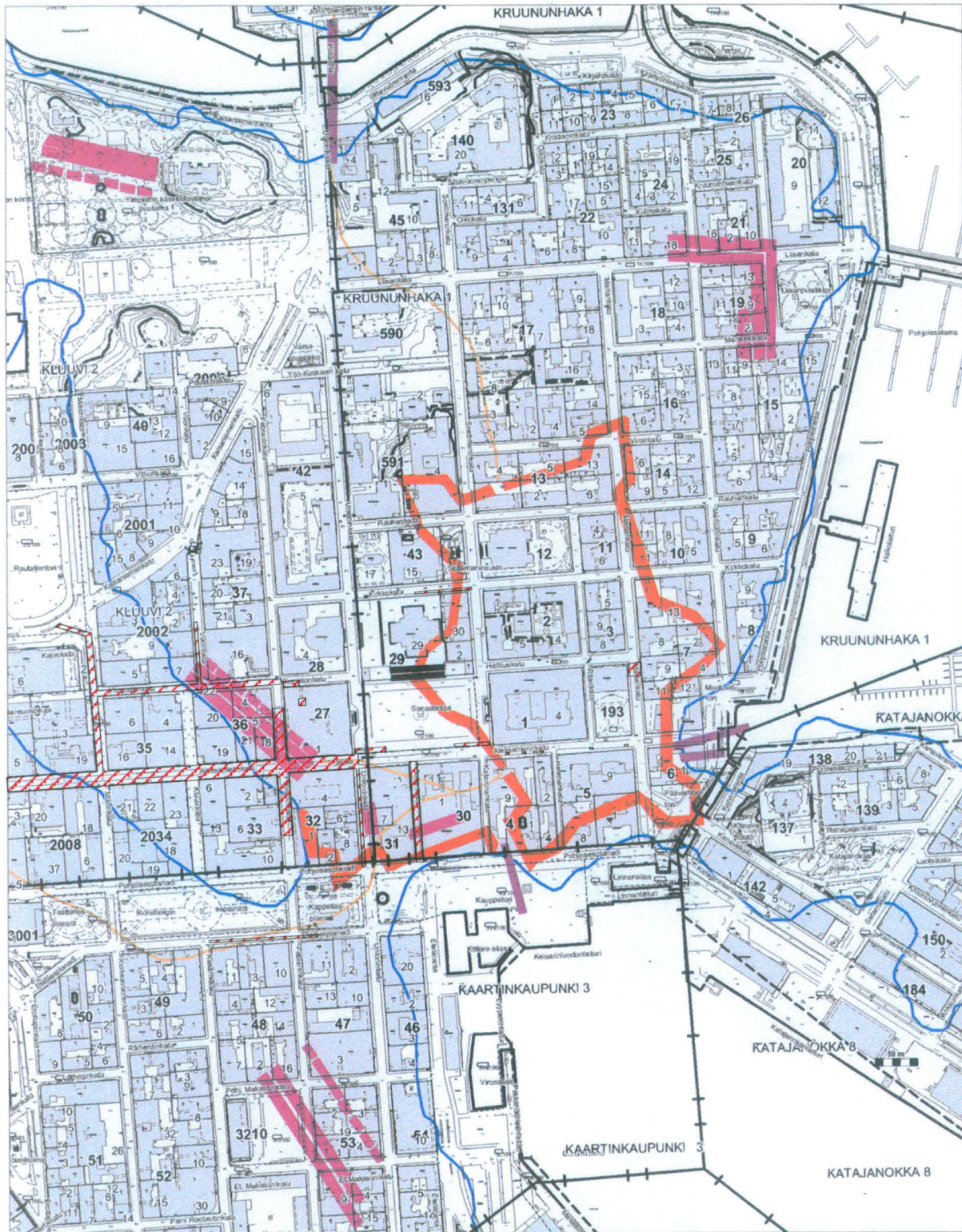
Forsell-Avanderin kartta sijoitettuna kantakartan päälle. Valvonta-alueet merkitty punaisella rasterilla.
Lähde: Mökkönen, Teemu 2002: Helsinki - Helsingfors. Kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto, Rakennushistorian osasto.

Ruotsalaisten tekemä kartta venäläisten isonvihan aikaisesta linnoituksesta kaupunkialueella ja linnoituksen ulkopuolisista rakennuksista (Stenius 1969: N:o 10). Valvonta-alueet on rasteroitu.

Axel von Löwenin v. 1723 tekemä ehdotus Helsingin uudistamiseksi (Stenius 1969: N:o 12). Valvonta-alueet on rasteroitu. Kluuvinlahden parakit sijaitsevat pohjoisempänä kuin toisissa kartoissa.

Kantakartta © Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, Maanmittausosasto

HELSINKI 1721

Venäläisten kenttälainnoitusta kuvaava kartta
vuodelta 1721

= linnoitus	= rantaviiva
= rakennus	= tie
= laituri	

Museovirasto/RHO/T.Mökkönen 2002

Vuoden 1721 kartta sijoitettuna kantakartan päälle. Lähde: Mökkönen 2002.
Valvonta-alueet on rasteroitu.

päävartio ja kortteli ennen kaupungin kirkkoa ja hautausmaata. Toria ja kirkkoa vastapäätä kadun eteläpuolella sijaitsi pääosa kaupungin 1700-luvun loppupuolen kivitaloista. Katu jatkui 1600-luvun lopulla aina Kluuvinlahteen saakka. Ennen 1700-luvun puoliväliä Kluuvinlahden rannalla sijainnut kortteli laajentui etelään niin paljon että se katkaisi kadun suoran yhteyden lahteen. Katu ei kokenut suuria muutoksia kuin vasta vuonna 1811 määräyksessä, jolloin katu levennettiin 13 kyynärää eli 7.7 metriä pohjoiseen. Kadun eteläreuna pysyi entisellä linjauksella Suurtorin/Senaatintorin etelälaidan kivitalojen ansiosta.

Nykyisen katulinjan kohdalla ei ole sijainnut vanhojen karttojen perusteella montakaan muuta rakennetta kadun levennetyn pohjoisosan ja Kluuvinlahden rakennusten lisäksi. Vuoden 1721 kartassa näkyy Aleksanterinkadun ja Fabianinkadun risteyksen kohdalla venäläisten ison vihan aikaisia parakkeja. Vuoden 1808 kartassa samassa risteyksessä näkyy ilmeisesti kaivo. Venäläisten Ison vihan -aikaisen linnoitusten vallit ovat menneet Unioninkadun, Sofiankadun ja Helenankadun eteläosien poikki sekä myös Aleksanterinkadun poikki kadun itäpäässä.

Varsinaisen tutkimusalueen eli Aleksanterinkadun peruskunnostettavan länsipuoliskon (Unioninkadusta länteen) historia liittyy kiinteästi Kluuvinlahden historiaan.

Kluuvinlahden historiasta on tehty pro gradu-tutkimus (*Pia Österman: Torrläggningen av Gloviken –från ord till handling. Resultatet av planering, reglering, debatt och torrläggning i över 200 år. Pro gradu-avhandling i historia Historiska institutionen vid Helsingfors universitet. 30.VII.2001.*) ja kaupunginmuseon Narinkka-vuosikirjassa 1986 –1987 on artikkeli Kluuvi – sadan vuoden työmaa, joissa käsitellään tarkasti Kluuvinlahden historiaa (*Marja Pehkonen, Marja-Liisa Tuomi, Riitta Pakarinen: Kluuvi – sadan vuoden työmaa. Helsingin kaupunginmuseo. Narinkka 1986-87*). Östermanin tutkimus on erittäin yksityiskohtainen ja sisältää runsaasti kartta-aineistoa. Seuraava Kluuvinlahden historian tiedot on kerätty näistä lähteistä.

Kluuvi, ruotsiksi Gloet – Glon, perustuu ruotsalaismurteelliseen sanaan glo ”mataloituva merenlahti, soinen paikka”. Alue oli kaupunkilaisten harmina jo 1700-luvulta lähtien. Matalan, loivarinteisen Kluuvinlahden vesialue oli rajoiltaan epämääräinen. Korkean veden ja myrskyjen aikana meri saattoi peittää alleen laajoja alueita. Sen rannalla oli kaupungin yleinen käymälä ja kaatopaikka. Maankohoamisen ja vähittäisen täyttämisen vuoksi mataloituvasta lahdesta kohosi epämiellyttävä löyhkä, josta alituisen valitettiin. Matalan veden aikana lahteen upotettu jäte paljastui eläinten raatoja myöten. Ranta-alueita täytettiin luvottomasti, mutta vallatuista alueista jouduttiin sittemmin maksamaan korvausta kaupungille.

Kluuvinlahti esti kaupungin alueellisen laajentumisen ja sen tienoilta haluttiin lisää tonttimaata ja viljelysalaa jo 1750- ja 1770-luvuilla, sillä kaupungin kallioinen maaperä esti viljelysalan laajentamisen. Samoin tonttimaasta oli pulaa, sillä Suomenlinnan rakentaminen kasvatti myös kaupungin väestöä ja elinkeinoja.

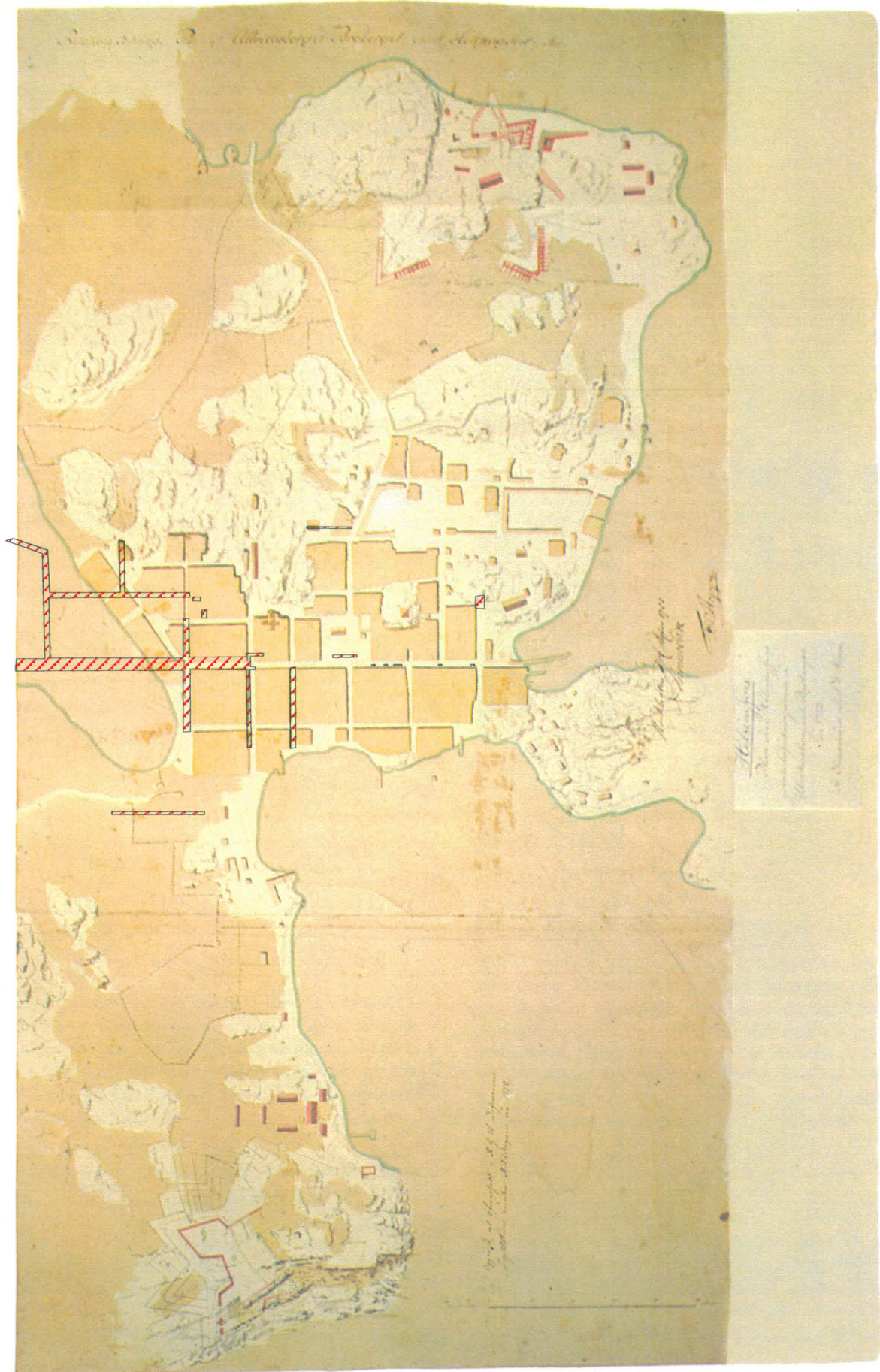
Strategiset näkökohdat osoittautuivat 1700-luvulla vielä kuitenkin esteettisiä ja taloudellisia painokkaimmiksi. Vironniemi oli käytännössä saari, joka oli mannermaahan yhteydessä vain kapean Halsenin kannaksen kautta. Hattujen 1741-

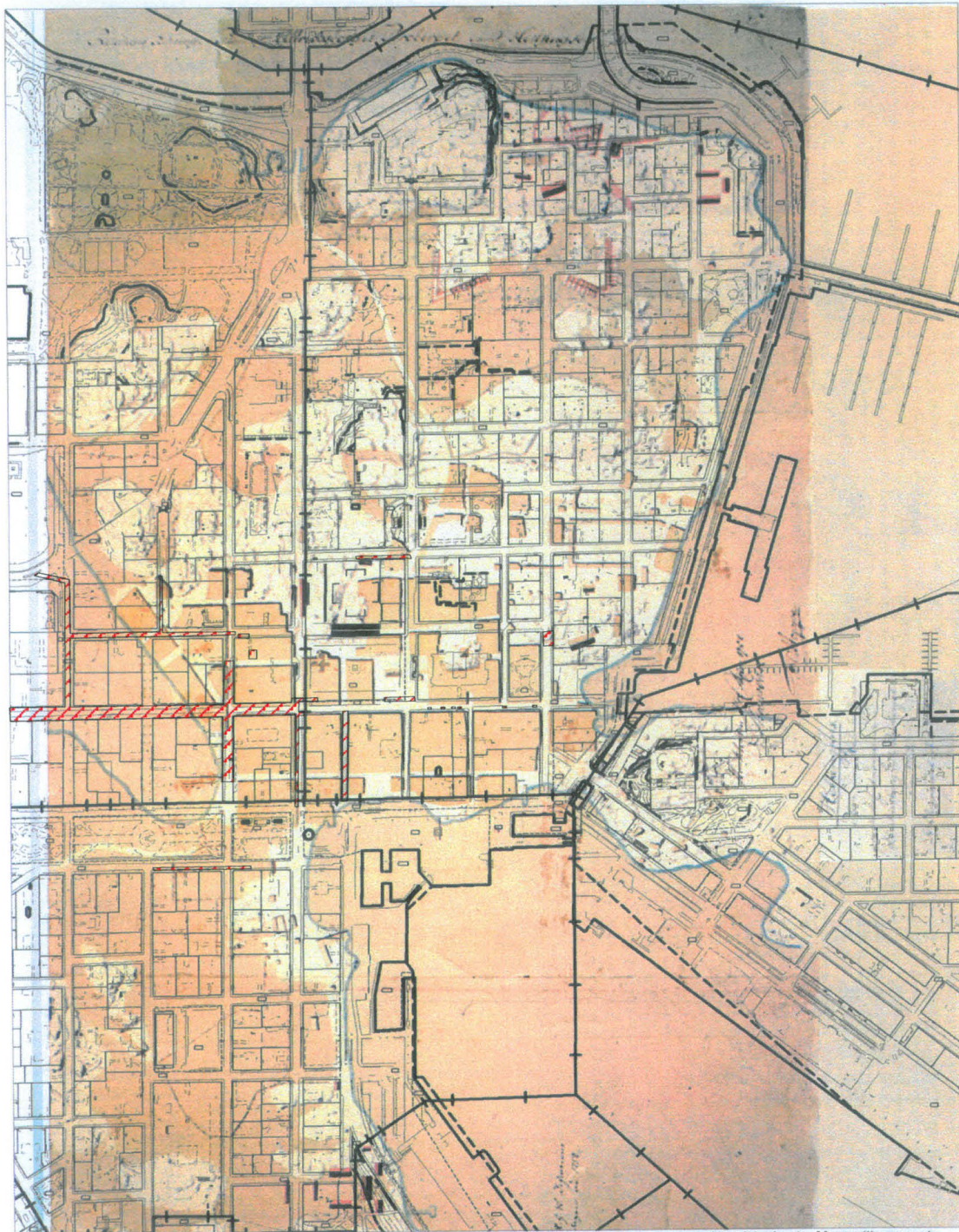
Yksityiskohta Wilhelm Le Moinen Helsingin keskustaa vuonna 1816 kuvaavan akvarellin länsiosasta. Kaupungin länsiosat Fabianinkadun seutuvilla. Kluuvinlahden äärimmäisin pohjukka on jo täytetty. Oikealla näkyy Ulrika Eleonoran kirkko.

Näkymä Töölöstä Kluuvinlahden yli Helsinkiin 1823-4. Wilhelm Le Moine.

A. Ehrensvärdin ja F.W. Hoppen allekirjoittama kaupunkialuetta ja ympäristöä kuvaava kartta vuodelta 1752 (Stenius 1969: N:o 32). Valvonta-alueet on rasteroitu.

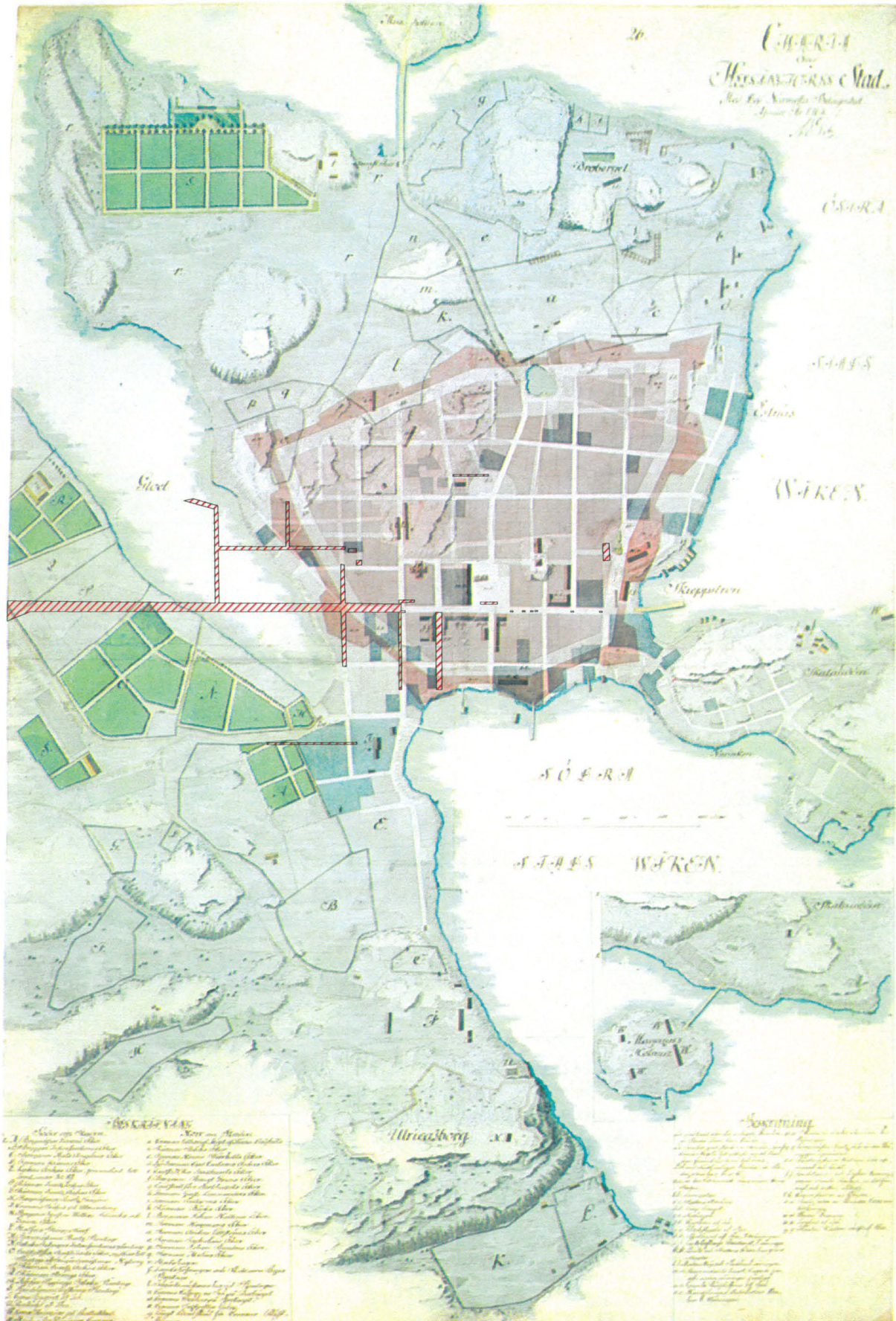

HELSINKI 1752
Ehrenswardin ja Hoppen allekirjoittama kartta
vuodelta 1752

Kantakartta © Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, Maanmittausosasto

Museovirasto/RHO/T. Mökkönen 2002

Vuoden 1752 kartta sijoitettuna kantakartan päälle. Valvonta-alueet on merkitty rasterilla. Lähde: Mökkönen 2002.

A,E. Geten piirtämä kartta vuodelta 1763, jossa näkyy kaupungin ympärille suunniteltu kehämuuri ja uusi asemakaava punaisella (Dtenius 1969: N:o 40). Valvonta-alueet on merkitty rasterilla.

O.J. Wijnbladin kartta vuodelta 1757 (Stenius 1969: N:o 47). Valvonta-alueet on merkitty rasterilla.

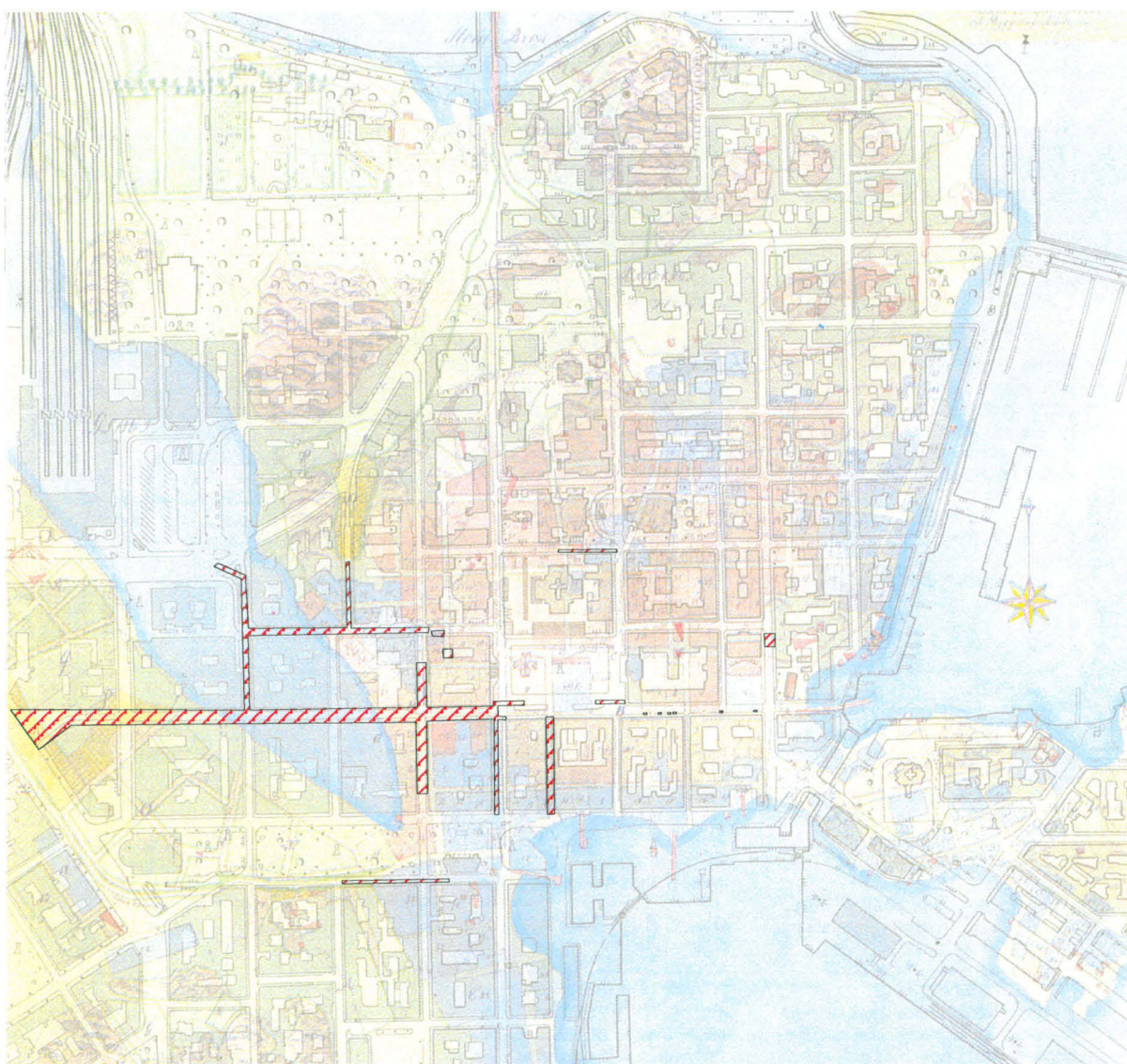

HELSINKI 1767
Wijnbladhin kartta vuodelta 1767

Kantakartta © Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, Maanmittausosasto

Museovirasto/RHO/T.Möckönen 2002

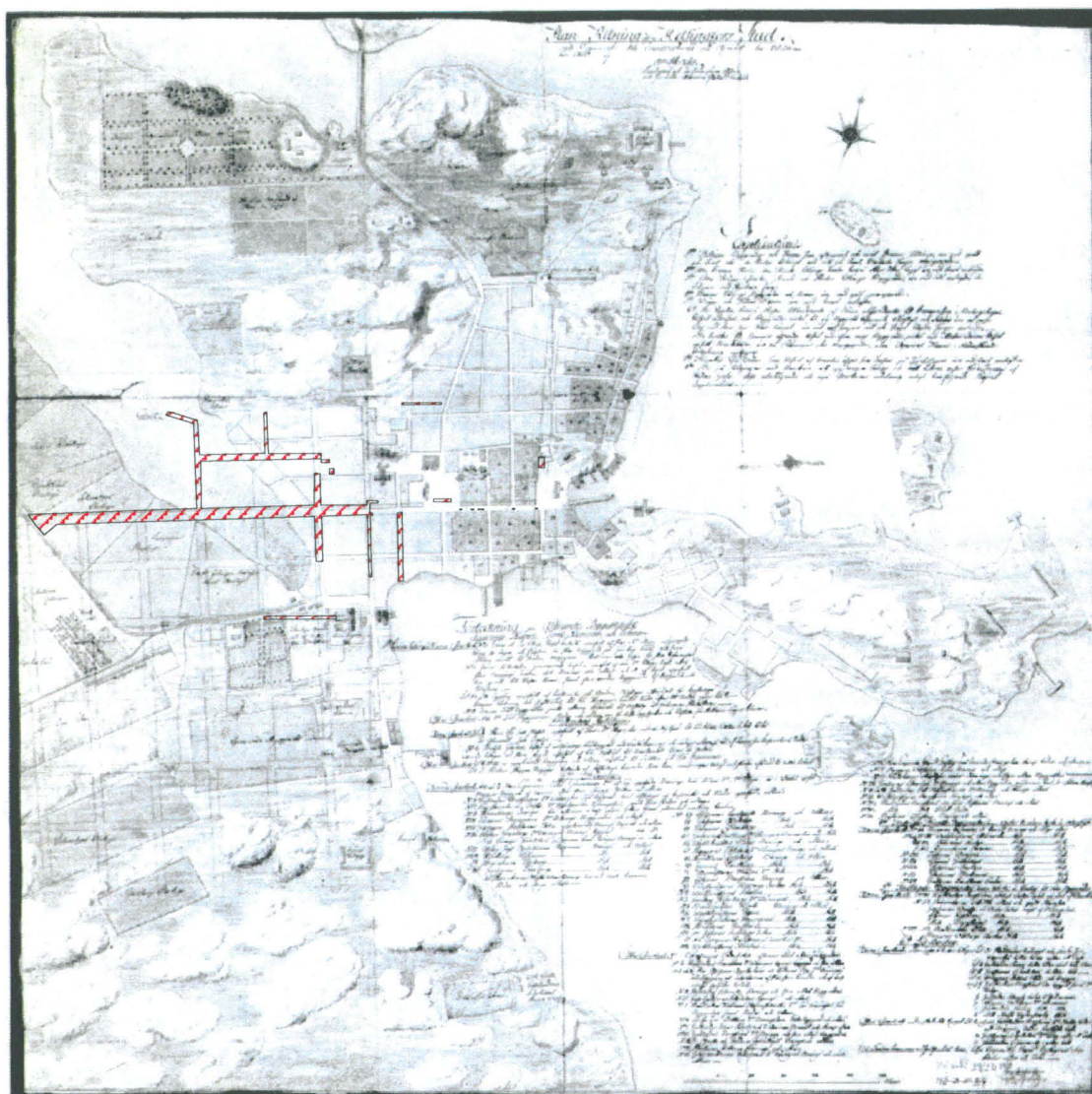
Wijnbladhin vuoden 1767 kartta sijoitettuna kantakartan päälle. Valvonta-alueet on merkitty rasterilla. Lähde: Möckönen 2002.

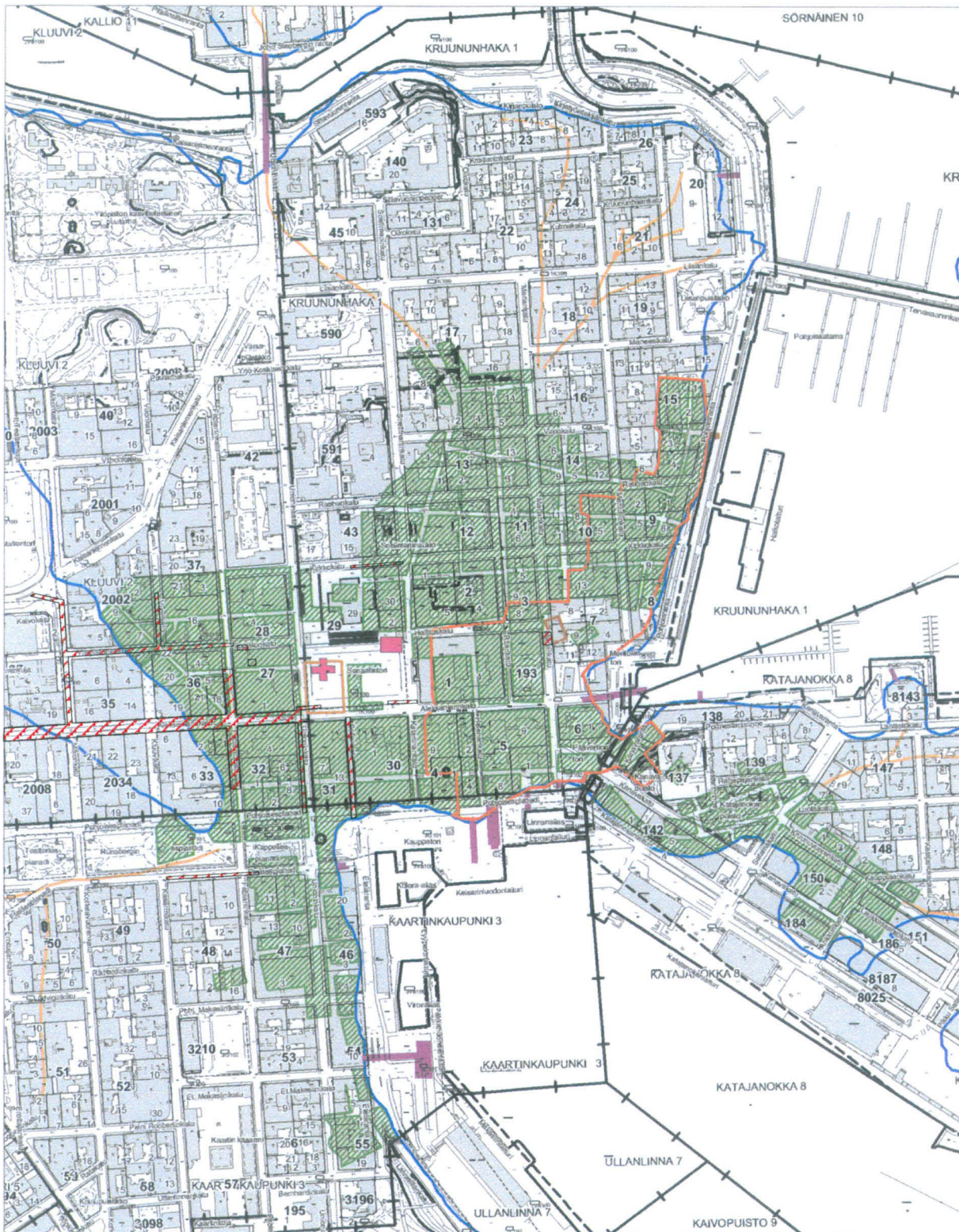
A.E. Geten/Fonseenin vuoden 1763/1798 kartta sijoitettuna nykykartan päälle. Valvonta-alueet on merkitty rasterilla. Lähde: Helsinki-Atlas).

A.E. Geten/Fonseenin kartta vuodelta 1763/1798. Valvonta-alueet on rasteroitu.
Lähde: Helsinki-Atlas.

Anders Kocken asemakaavasuunnitelma vuodelta 1810. Kartassa käy ilmi vuoden 1808 tulipalossa tuhoutuneet alueet, silloinen kaupunkirakenne ja suunnitellut muutokset (Stenius 1969: N:o 71). Valvonta-alueet on merkitty rasterilla.

Kantakartta © Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, Maanmittausosasto

HELSINKI 1810

Kocken asemakaavaehdotus vuodelta 1810
- ehdotuksen pohjana toimiva olemassa
oleva kaupunkirakenne

	= kortteli		= kirkkotarhan aita
	= rakennus		= rantaviiva
	= laitur		= tie
	= v. 1808 tulipalon
tuhoama alue		

Museovirasto/RHO/T. Mökkönen 2002

Vuoden 1810 kartan mukaan olemassa oleva kaupunkirakenne sijoitettuna kantakartan päälle. Valvonta-alueet on rasteroitu. Lähde: Mökkönen 2002.

43 hävityn sodan jälkeen Suomenlinnan merilinnoituksen lisäksi aiottiin mannermaalle rakentaa kaksi linnoitusta ja ympäröidä kaupunki vallinsarvin varustetulla rengasmuurilla. Kluuvinlahti olisi ollut hyvä vesihauta. Suunnitelmat raukesivat varojen puutteeseen pian rakennustöiden alettua.

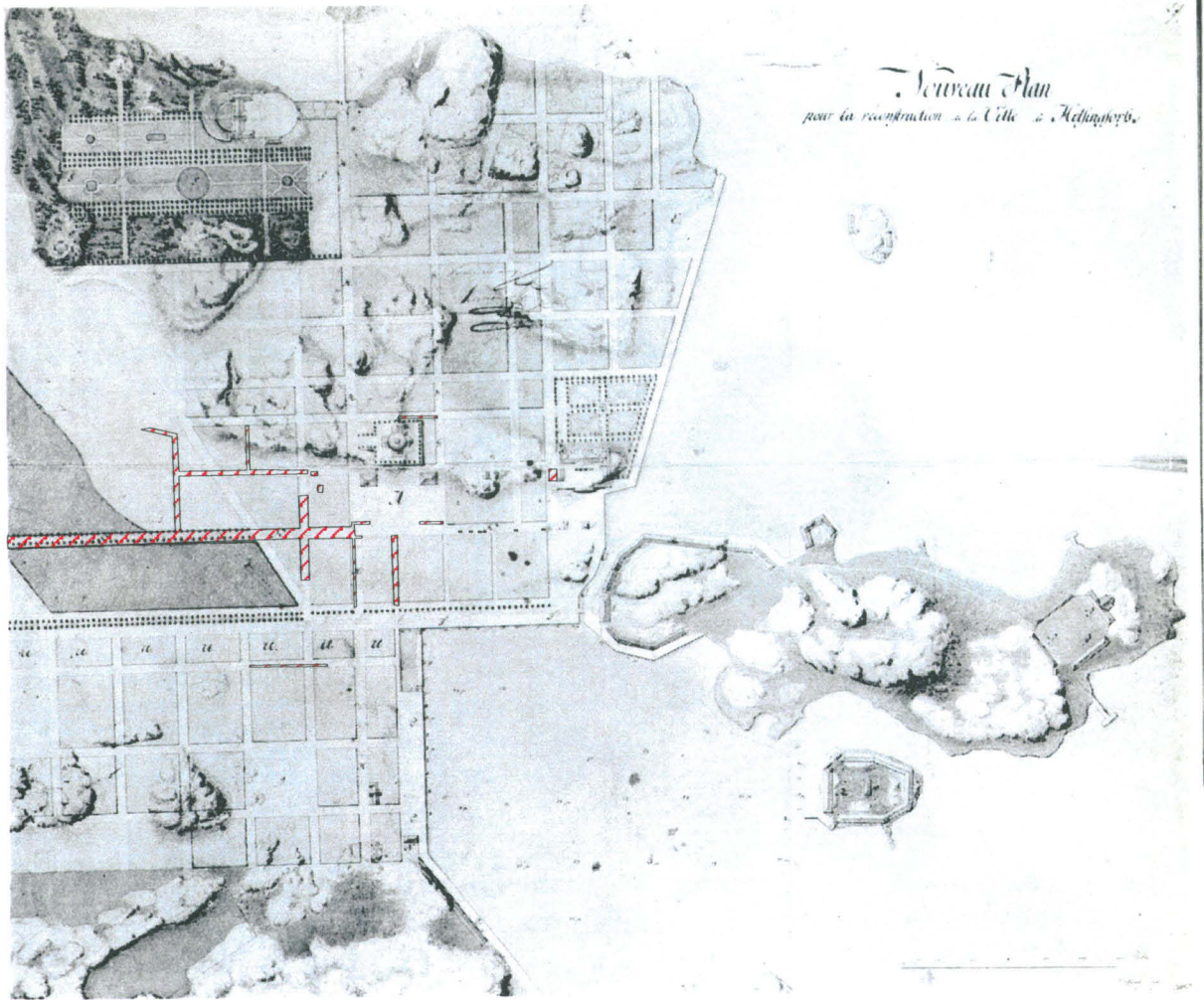
V. 1809 Suomi joutui Venäjän alaisuuteen. Kaupunki oli palanut osittain v. 1808. Kaupungin jälleenrakentamiseksi perustettiin Uudelleenrakentamiskomissio, jonka suunnitelmat piirsi Anders Kocke v. 1810 asemakaavaksi. Se säilytti säästävyyssyistä keskustan vanhan asemakaavan, mutta lisäsi säännöllisiä nelikulmaisia kortteleita länteen aivan Kluuvinlahden eteläosaan ja lounaaseen kaupunkilaisten viljelys- ja puutarhapalstoille. Tässä asemakaavassa Suurkatua jatkettiin Turun maantielle (=Mannerheimintie) saakka viivasuorana ja tällöin Kluuvinlahden äärimmäinen pohjukka olisi täytetty. Kluuvinlahti olisi jatkunut pidennetyn Suurkadun pohjoispuolella. Rakennusten perustustöiden kalleuden takia aluetta päätettiin kehittää myöhemmin puutarhamaana ja teitä maanteinä.

V. 1812 J.A. Ehrenström laati Helsinkiin uuden ruutuasemakaavan, joka ei ottanut huomioon maastoa tai Ruotsin vallan aikaisia rakennuksia. Hän huomio Helsingin kasvun ja sen edustavuuden Suomen pääkaupunkina. Myös Ehrenström lisäsi länteen ja lounaaseen Kocken tavoin puurakenteisen esikaupungin, jota erotti keskustaan rakennettavasta kivikaupungista Esplanadi ja Suurkadun jatkeeseen asti täytetystä Kluuvinlahdesta pohjukasta muodostettu puutarhavyöhyke. Suurkatua oli tarkoitus jatkaa Kluuvinlahden läpi puistokatuna. Lahti olisi jatkunut Suurkadun pohjoispuolella.

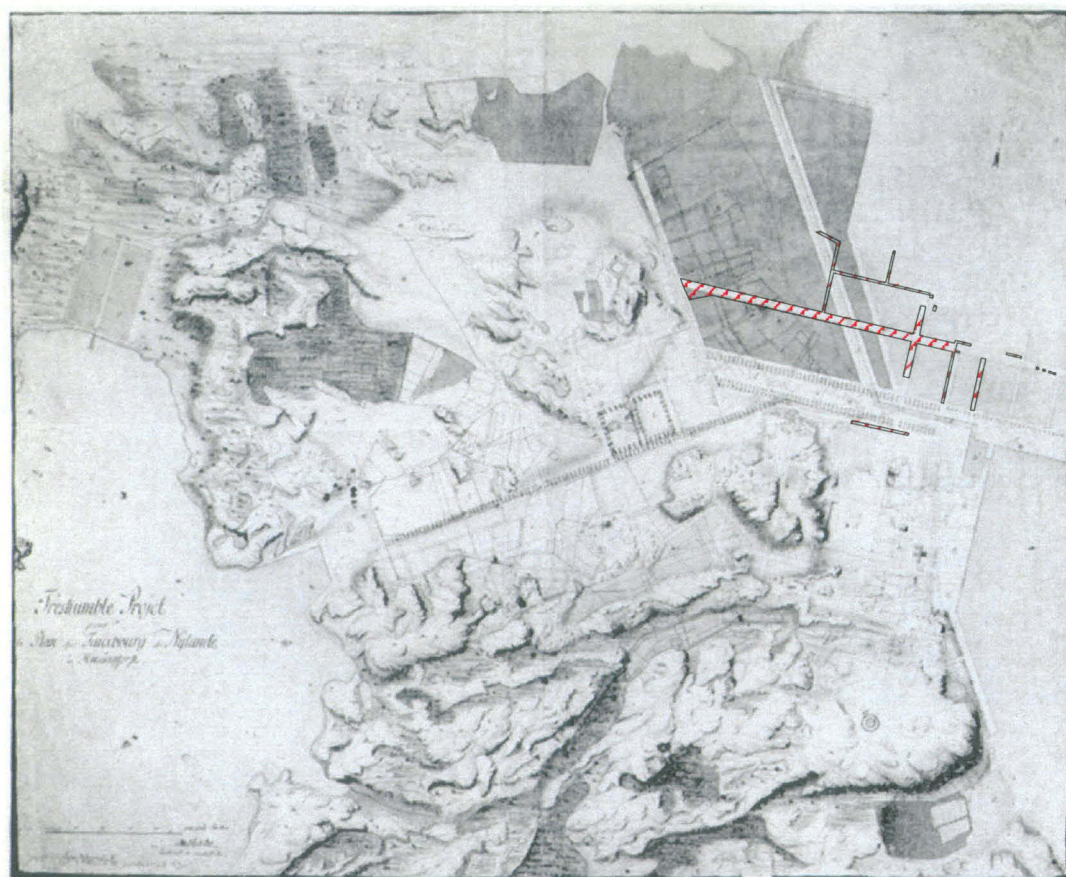
Vuoden 1814 Uudenmaan esikaupunkia kaavoitettaessa suunniteltiin koko lahden täyttöä Hakasalmeen saakka ja luoteis-kaakko-suuntaista kanavaa aina Eteläsatamaan saakka. Vuoden 1815 asemakaavan tarkistuksessa kanava ja viheralue olivat mukana. V. 1816 keisari hyväksyi asemakaavat ja hyväksyi täten Kluuvinlahden täyttämisen. Kanavalla ja/tai viheralueella oli tarkoitus estää myrkyllisten höyryjen leviäminen kaupunkiin. Kanavalla/viheralueella estettiin myös tulipalon leviäminen kaupunginosasta toiseen, se paransi ilmaa ym. Kanavan rakentamisesta luovuttiin kalleuden takia 1823.

1810-luvun alussa Kluuvinlahden pohjukkaa alettiin täyttämään ravintola Kappelin luoteispuolelta työntämällä lahteen hirsä, risukimppuja, hiekkaa, rakennusten purkujätteitä ja uutta kaupunkikeskustaa raivattaessa syntynyttä maastojätettä. Lahden pohjukan varsinainen täyttäminen ei ollut alkanut vielä 1815, mutta oli ilmeisesti käynnissä 1816. Vuonna 1818 päästiin tasoittamaan Esplanadin kohtaa, mutta työ oli hidasta. Usein täytetty kohta saattoi vajota "maan sisään" ja täyttyä vedellä. Täyttöä jouduttiin tekemään suuremmalla alueella kuin vesialueella.

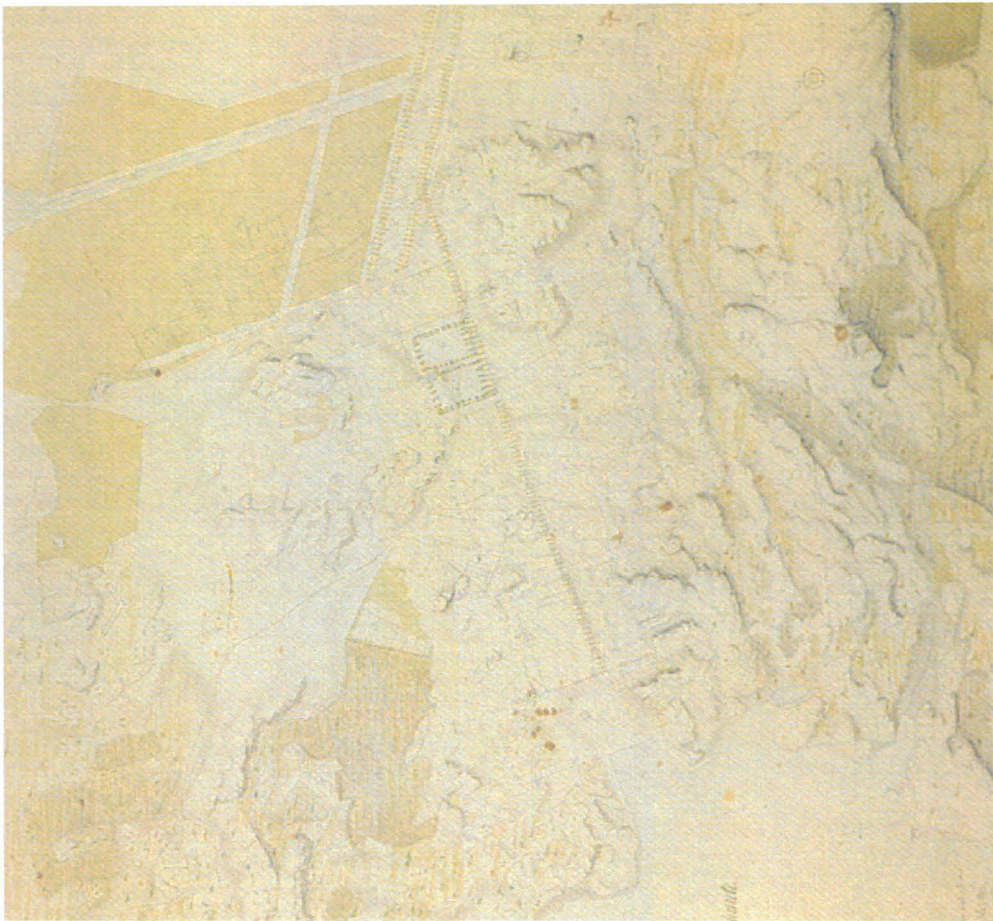
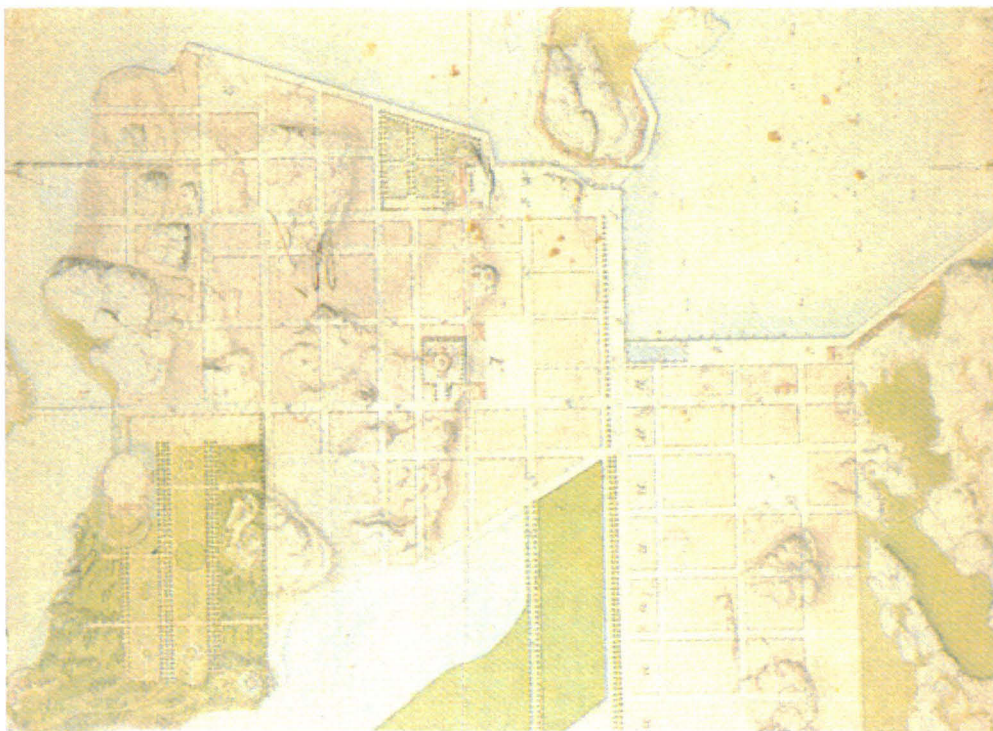
Lahden täyttäminen oli erittäin hidasta. 1825 päästiin aloittamaan vasta Kluuvikadun ja Mikonkadun alkupäitä Esplanadin ja Kluuvinlahden välissä sekä jatkamaan Esplanadia länteen päin. Vielä 1820-luvun lopussa Fabianinkadun, Pohjois-Esplanadin, Mikonkadun ja Aleksanterinkadun väliset korttelit olivat vielä suurimmaksi osaksi veden vallassa. Lahden yli kaavoitettujen katujen rakentaminen mänty- ja kuusitukeista tehdyille alustoille oli työlästä ja kallista "pohjattoman" liejun takia. Mm. Kaivokatu kaupungin tärkeimmälle Kluuvinlahden länsirannalla

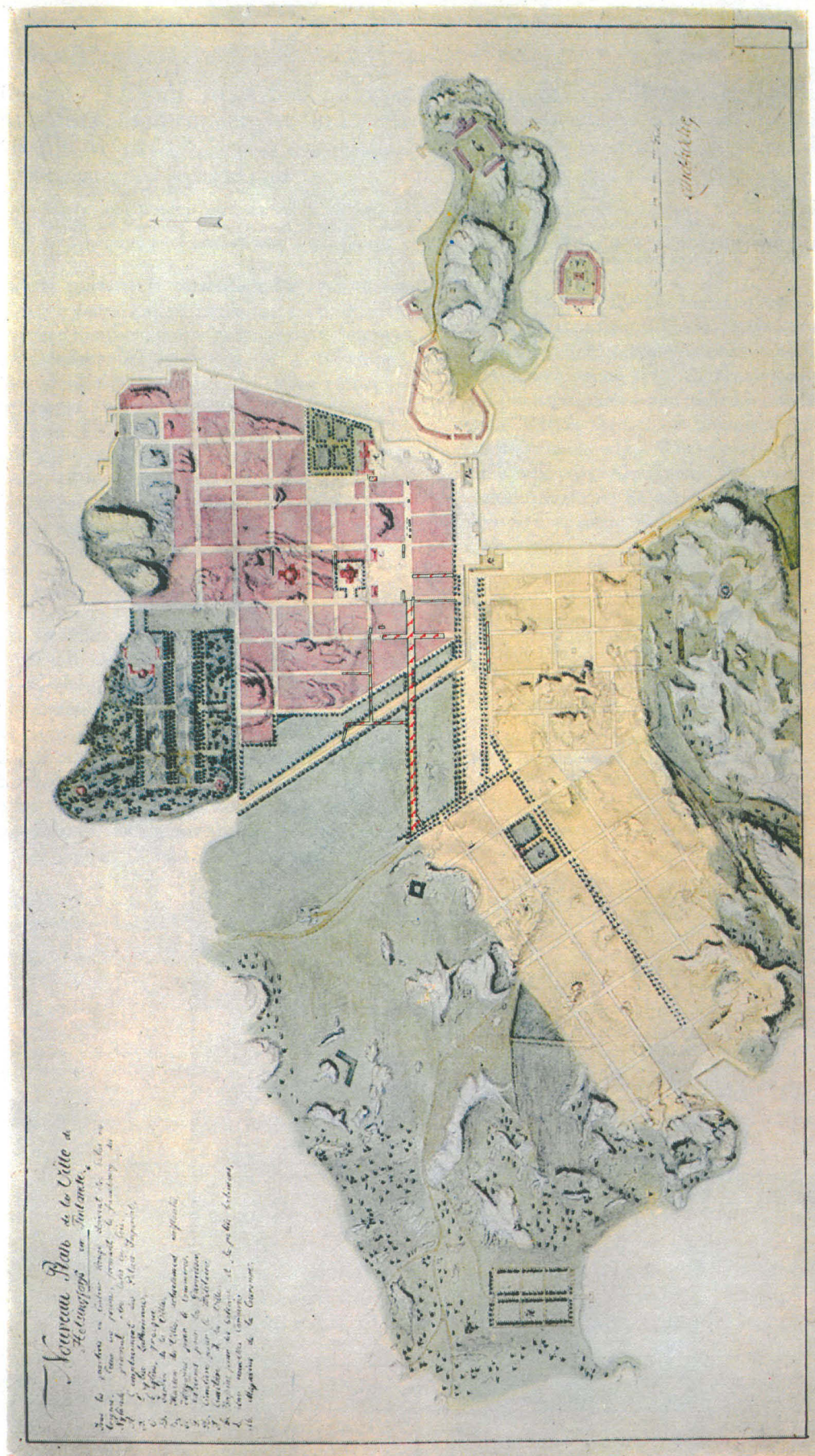
J.A. Ehrenströmin vuoden 1812 asemakaavasuunnitelma (Stenius 1969: N:o 72). Kluuvilahden täytetystä eteläosasta on muodostettu puistokatujen reunustamaa viheralue. Valvonta-alueet on merkitty rasterilla.

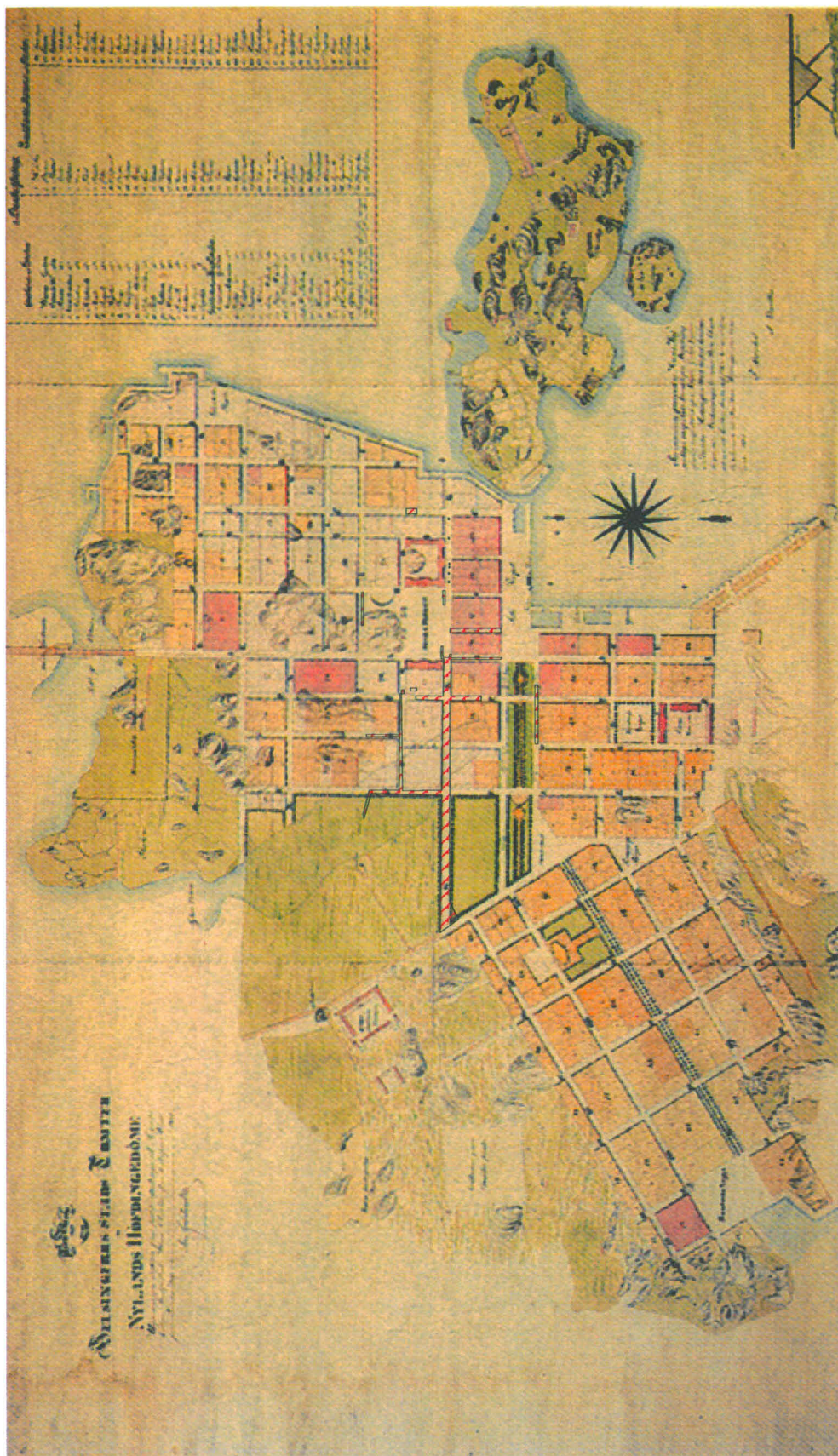
J.A. Ehrenströmin suunnitelma Uudenmaan esikaupungin asemakaavaksi vuodelta 1814. Kokonaan täytetystä Kluuvinlahdesta on jäljellä Töölönlahden ja Kaupunginlahden yhdistämä kanava (Stenius 1969:73). Osa valvonta-alueista on merkitty rasterilla.

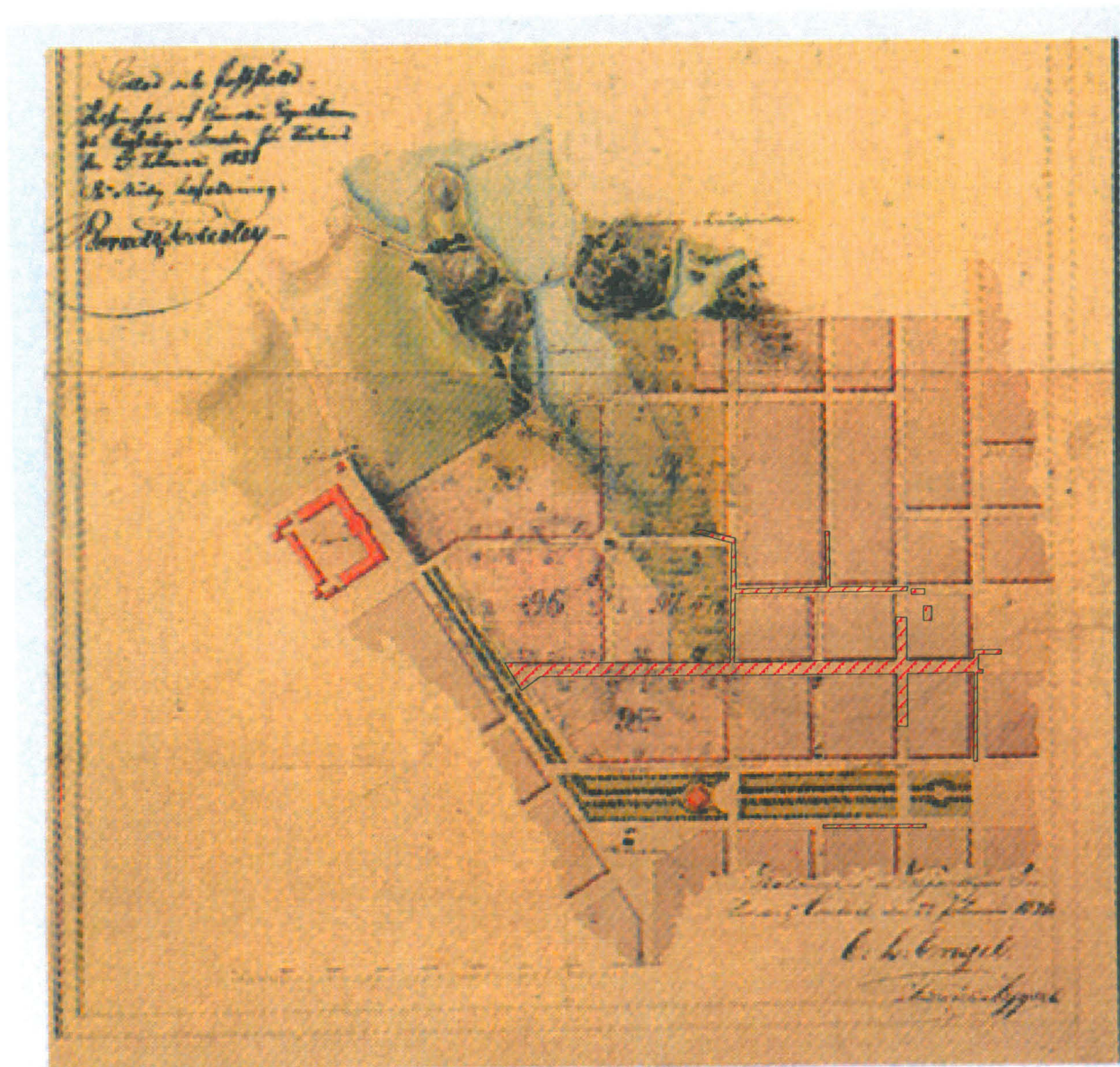
Ehrenströmin vuosien 1812 ja 1814 asemakaavaasuunnitelmat värillisinä. Lähde: Narinkka 1986-87, s. 29.

J.A. Ehrenstöm in asemakaavaasuunnitelma vuodelta 1815. Viheralueeksi merkityn Kluuvinielähdin paikalla on puuistutusten reunustama kanava (Stenius 1969: N:o 74). Valvonta-alueet on rasteroitu.

Helsingin kartta 1832. Simeon Grönlundin kartassa on otettu huomioon C.L. Engelin vahvistettu asemakaavan muutos Mikonkadun suoristamiseksi ja sen itäpuolen uusiksi kortteleiksi. Lähde: Narinkka 1986-87, s.30.

C.L. Engelin suunnitelma Kluuvinlahden alueen kortteli- ja tonttijaoksi vuodelta 1938. Osa valvonta-alueista on rasteroitu.
Lähde: Narinkka 1986-87, s. 31.

Helsinki vuonna 1836. Piirtänyt O.I. Hagelstam (Stenius 1969: N:o 98). Aleksanterinkatu on vielä länsipäästään rakentamaton ja Kluuvinlahti ulottuu kadulle saakka. Kluuvinlahden poikki menevä katu on Kaivokatu. Valvonta-alueet on punaisella.

sijaitsevalle Kluuvin kaivolle (Kaivokadun ja Keskuskadun risteys) oli rakennettu risupetien, kivien ja puiden avulla v. 1823 idästä lahden poikki. Vuonna 1830 kaavoitettiin Mikonkadun itäpuoli, joka oli viedä osittain veden vallassa. Alue täytettiin nopeasti kuivimmilta osiltaan eli Aleksanterinkadun lähimmät etelä- ja pohjoispuoliset korttelit. Pohjoisempina alueet olivat osittain veden vallassa. Mikonkadun länsipuoli jätettiin vielä puiden reunustamaksi viheralueeksi.

Vielä 1830-luvun lopulla Kluuvinlahti ulottui siis nykyisen Aleksanterinkadun ja Mikonkadun kohdalle. V. 1838 sai lainvoiman Kluuvinlahden länsiosan kaava, jonka jälkeen aluetta alettiin täyttämään ja rakentamaan.

Aleksanterinkadulla läntisin rakennus oli Aleksanterinkatu 42 kohdalla eli ennen Mikonkatua idästä tultaessa, 1840-luvun alussa. Täällä kadun katkaisi aita, jonka takana oli jo Kluuvinlahden länsirannalla sijainnut plantaasi. 1840-luvun puolivälissä katua jatkettiin ja se kivettiin. Aina 1850-luvulle saakka Aleksanterinkatu oli ajoittain vain osaksi käyttökelpoinen. Katuja jouduttiin täyttämään uudelleen useasti, jolloin rakennukset jäivät alemmaksi.

Kluuvinlahden länsirannalla oli viljelyksiä, niittyjä ym aina Turun maantielle (= Mannerheimintie) saakka. Alue vietti loivasti lahteen ja koska ranta oli matala rantaviiva vaihteli runsaasti veden korkeuden mukaan. Kaupungin puoleinen ranta oli sen sijaan jyrkempi ja lahti myös syvempi tällä puolella. Aleksanterinkadun kohtaa alettiin raivaamaan ja täyttämään hiekalla nykyisen Keskuskadun kohdalta vuonna 1845. Paikalla sijaitsi Gebauerin kesähuvila ja sen plantaasi.

Kanavahankkeesta luopumisen jälkeen vesijättömaita oli salaojitettu ja lahtea täytetty etelässä ja suunniteltu v:sta 1831 lahden kuivatusta padon avulla. 1844 alettiin rakentamaan patoa Hakasalmen kohdalle. Pato vesipumppuineen ja Töölön ja Kaisaniemen yhdistävä patosilta valmistuivat 1849. Patoallas muodostui vähitellen täyttämistöiden edistyessä nykyisen rautatieaseman pohjoispuolelle. Koko lahden alue salaojitettiin tai rakennettiin kuivatuskanavia. Osa katetuista salaojista laski Eteläsatamaan. Suuren muutoksen toi rautatien rakentaminen alueelle 1860-luvun alussa. Valtavat alueet täytettiin vähitellen 1800-luvun aikana rautateiden tarpeen mukaan kohti nykyisiä Töölönlahden rantoja.

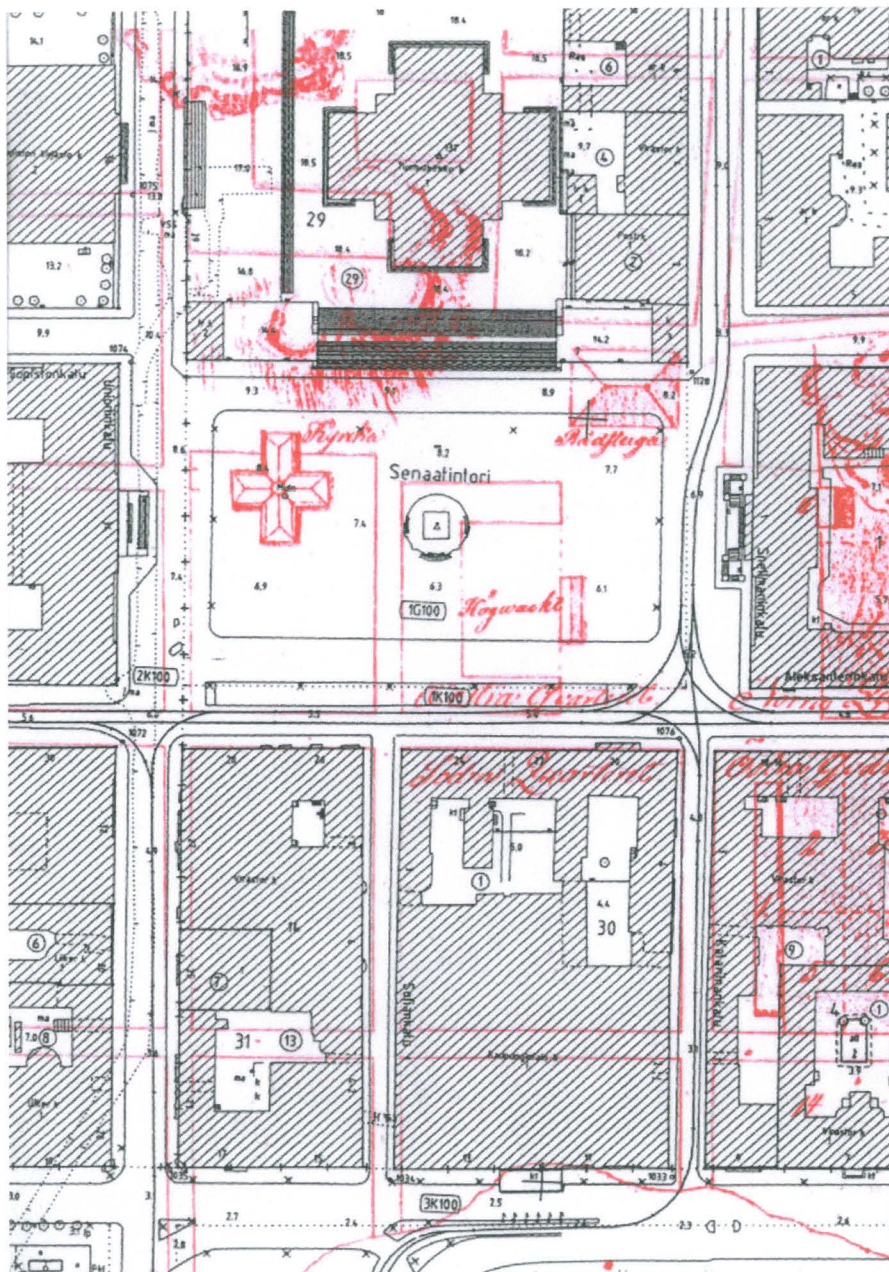
Vuodelta 1816 on Uudelleenrakentamiskomitean papereissa on maininta Eric Gardbergin rakentamattomasta tontista, jota käytettiin viljelykseen (plantage), ja se oli ainoa tontti Suurkadun ja Kluuvinlahden välissä.

Senaatintori ja Unioninkatu

Senaatintorin lounaiskulman kaukolämpöputki sijaitsee kaupungin entisen hautausmaan eteläosassa. Dokumentoitu kohta sijaitsi hautausmaan lounaisnurkassa Läntisen kirkkokadun eli Unioninkadun (*Västra Kyrkogatan, Stora Kyrkogatan, Södra Kyrkogatan, jolla tarkoitettiin kadun eteläosaa*) ja Suurkadun eli Aleksanterinkadun risteyskohtien koillispuolella. Unioninkadulla kaukolämpötuki menee ajoradalla läntisen jalkakäytävän vieressä. Ennen vuoden 1812 asemakaavamuutosta läntiset asuinkorttelit ulottuivat pitkälle ajoradalle.

Senaatintorin kaakkoiskulman kaukolämpöputki sijaitsi kaupungin entisen torin (*Stora Torget, Stortorget, Gamla Torget,, Stads Torget*) eteläpuoliskon keskellä.

Kirkkotarha ja tori ovat olleet olemassa kaupungin siirrosta lähtien näillä paikoilla. Alueen viimeisin kirkko, Ulriikka Eleonoran kirkko, purettiin v. 1827 ja hautausmaa yhdistettiin Senaatintoriin tämän jälkeen. Kirkkotarhaan haudausmaahan täyttymisen ja hajuhaittojen takia. Hautausmaa oli tällöin useita kyynäriä ympäröiviä katuja ylempanä. Samoin Suurtori liitettiin Senaatintoriin. Torin itäinen osa jäi kuitenkin Valtioneuvoston linnan länsisiiven alle.

Vuoden 1809 tulipalokartta sijoitettuna nykykartan päälle. Kartassa näkyy kirkko ja hautausmaa, Suurtori raatihuoneineen, Suurkatu (=Aleksanterinkatu), Itäinen kirkkokatu (=Sofiankatu) ja Läntinen kirkkokatu (=Unioninkatu).

Fabianinkatu

Fabianinkadun (*Glogatan, Stora Glogatan, Öfre Glogatan, Nedre Glogatan, Västra Glogatan, Stora, Wästra, Glogatan, Större Glogatan, Gloegatan*. *Öfre Glogatan* tarkoitti kadun Aleksanterinkadun pohjoispuolista osuutta ja *Nedre, Västra ja Stora Västra Glogaten* eteläpuolista osuutta) kohdalla sijaitsi katu jo 1600-luvulta lähtien. Nykyisen linjauksensa ja leveytensä se sai vuoden 1812 asemakaavassa, jolloin sitä myös jatkettiin pohjoiseen ja etelään. Nykyisten Aleksanterinkadun ja Pohjois-Esplanadin välissä Kluuvinlahti oli ulottunut 1600-luvun kartan mukaan aina nykyiselle kadulle saakka. 1700-luvun puolivälin jälkeen nykyisen kadun länsiosaan ja sen länsipuolelle muodostui asutusta kadun ja lahden väliin. Aleksanterinkadun pohjoispuolella Fabianinkadun länsiosa kuului samoin länsipuolisiin kortteleihin.

Sofiankatu

Sofiankatu (*Östra Kyrkogatan, Kyrkogatan*) on Helsingin harvoja katuja, jotka ovat säilyttäneet entisen linjauksensa ja leveytensä. Kadun pohjoisosa, joka rajasi kirkkotarhaa idässä, on liitetty tosin Senaatintoriin. Katu loppui eteläpäässä mereen, Kaupunginlahteen (nyk. Eteläsatama), nykyisen Pohjois-Esplanadin kohdalla. Nykyisten Aleksanterinkadun ja Pohjois-Esplanadin välisten kortteleiden eteläosassa sijaitsi ennen itä-länsi –suuntainen katu (*Södra Srandgatan, Stora, Nedre Strandgatan, Sjögatan, Södra, Stora Sjögatan*).

Yliopistonkatu ja yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha

Yliopiston päärakennuksen kohdalla Yliopistonkadulla sijaitsi ennen vuoden 1812 asemakaavamuutosta asuinkortteli. Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha kuului samaan kortteliin. Pihan eteläpuolelle kulki, päärakennuksen keskiosan kohdalla, länsi-itä –suuntainen katu, joka tuli kirkolta. Seuraava samansuuntainen katu meni Yliopiston kirjaston päärakennuksen kohdalla.

Kirkkokatu

Kirkkokadun kohdalla sijaitsi 1600-luvulta lähtien Ehrenströmin vuoden 1812 asemakaavamuutokseen saakka asuinkortteli. Vanhimmassa kartassa vuodelta 1696 korttelin halkaisee kapea pohjois-etelä-suuntainen kuja, joka sittemmin katoaa. Kortteli rajoittui idässä kaupungista pohjoisen kautta poisjohtavaan Hämeenkatuun, joka kulki tässä kohtaa aivan nykyisen Snellmaninkadun itäpuolella. Lännessä korttelia rajasi rakentamattomat kalliot. Kirkkokadun poikki meni lähellä Snellmaninkatua venäläisten Ison vihan aikaisen linnoituksen muuri.

Vuosina 1999-2000 Suomen pankki korjasi Suurkirjon, Kirkkokadun ja Snellmaninkadun väliin jääviä rakennuksia. Museovirasto suoritti kaivauksen piholla, joissa löytyi runsaasti vanhoja kulttuurikerroksia, rakenteita ja löytöjä. Nuoremmat kerrokset 1700-luvun lopulta lähtien olivat tuhoutuneet myöhemmässä rakentamisessa (ks. Marianna Niukkanen: Helsinki, Snellmaninkatu 4-6 (Suomen

pankki). Kaupunkiarkeologinen kaivaus 1999-2000). Museoviraston rakennushistorian osasto 2001.

Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu

Yliopistonkadun ja Vuorikadun nykyisten linjausten kohdilla sijaitsi ennen vuoden 1812 asemakaavamuutosta kortteleita. Vuorikadulla korttelit loppuivat kadun korkeimmalla kohdalla, jossa oli kaupungin lounaisimmat korttelit. Yliopistonkadun ja Kluuvikadun risteyksen kohdalla oli lounais-koillis- ja kaakkois-luoteis-suuntaisten katujen risteys. 1600-luvun lopussa Kluuvilahden ranta oli Kluuvikadun ja Yliopistonkadun risteyksen kohdalla ja 1800-luvun alussa 12-25 metrin päässä risteyksen länsipuolella.

Mariankatu

Yhdystunnelin louhintakohta on ollut 1600- ja 1700-luvuilla etupäässä rakentamatonta avokalliota tai katua/aukiota. Vuoden 1696/1707 kartassa kohdan pohjoisosassa ja pohjoispuolella oli tontti. Maaherran residenssi sijaitsi itäpuolella. Vuoden 1810 palokartassa kohdan koillisnurkkaan on merkitty iso tulipalossa tuhoutunut kellari.

Aleksanterinkatu 2005

Aleksanterinkatu välillä Katariinankatu ja Mariankatu on ollut aina katualuetta. Kadun eteläpuoliset rakennukset sijaitsivat samoilla paikoilla kuin entiset rakennukset. Katua on levennetty pohjoiseen päin 7.7 metriä vuoden 1811 määräyksen mukaisesti.

Eteläesplanadi

Vanhimman vuoden 1696/1707 kartan mukaan lännestä tullut maantie kulki tutkimusalueen länsiosan kohdalla Eteläesplanadin ajoradan eteläosassa ennen siirtymistään pohjoisemmaksi. Tien sijainti vaihtelee eri kartoissa. Välillä tie on jo Eteläesplanadin pohjoisosassa tai puiston puolella. Kaupunkiin tie tuli Esplanadin puistikon halki nykyisen ravintola Kappelin pohjoispuolelle. Vanhimman kartan mukaan maantien kaakkoispuolella eli Kasarminkadun ja Fabianinkadun välisen korttelin puolivälissä sijaitsi peltoja. Tilanne oli sama 1700-luvulla. Ensimmäinen kaupungin asuinkortteli sijaitsi Eteläesplanadin ja Fabianinkadun risteyksen länsipuolella ja sen kohdalla. Korttelin itäpuolella heti nykyisen Fabianinkadun itäpuolella oli pohjois-etelä –suuntainen katu ennen seuraavaa asuinkorttelia, jonka läntisin osa osui vielä valvonta-alueelle. Nämä korttelit ulottuivat pohjoisessa puiston eteläosiin ja ravintola Kappelin kohdalle.

Tilanne näyttää samalta 1700-luvun puolivälin kartoissa. Kyseiset korttelit olivat Ison vihan jälkeen kruunun hallussa ja niillä ei ollut paljonkaan rakennuksia. Vuoden 1810 kartassa korttelijärjestelmä on muuttunut hiukan. Alueen läntisin kortteli on kadonnut ja ensimmäinen kortteli sijaitsi nykyisen Fabianinkadun itäpuolella entisen pohjois-

etelä –suuntaisen kadun kohdalla ja itäpuolella. Läntisellä korttelialueella oli nyt etupäässä istutuksia ja itäisemmässä korttelissa sijaitsi kruunun jauhomakasiini ja leipomot. Alueen tontti- ja katujärjestys muuttui kokonaan nykyiseksi uuden 1800-luvun alun asemakaavan jälkeen.

LÄHTEET:

PAINAMATON AINEISTO

Pia Österman: Torrläggningen av Gloviken –från ord till handling. Resultatet av planering, reglering, debatt och torrläggning i över 200 år. Pro gradu-avhandling i historia Historiska institutionen vid Helsingfors universitet. 30.VII.2001

Teemu Mökkönen: Helsinki – Helsingfors. Kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto. Rakennushistorian osasto. 2002.

KARTAT

Charta öfwer gamble och Nya Helsingfors varande ägor. Hans Hansson 1645. Alkuperäinen Ruotsin valtionarkisto. Signum: Länsmät. lev. 1850. Nr 78 (Kartavd. m format)

Geographisk Delineation Öfwer Helsingfors Stadens skoug, fijskevatn och tillhörige hollmar.Lars Forssell 1696/Niels Avander 1707. Alkuperäinen Ruotsin valtionarkisto. Signum: Länsmät. lev. 1892. Nr 28 (Kartavd. m. format)

Geometrisk Grundritning Öfwer Stapel Staden Helsingfors i Nyhland och alle des tillhörige åkrar afmätta ANNO 1696 af Sahl Lars Forssell renoverat och beskrefwen Anno 1707. Alkuperäinen Ruotsin valtionarkisto. Signum: Länsmät. lev. 1892. Nr 27 (Kartavd. m. format)

Geometrisk Carta Öfwer Belägenheten af Helsingfors, jemte de derstädes af Ryssarne anlagde Defensions Wärck. 1721. Kopioinut Johan Cronhielm. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum IX nr 99.

Proiect Öfwer Helsingfors Stads Anläggning. Axel Löwen 1723. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum: IX nr 1.

Relationsritning. Plan af Ullricasborg och Broberget samt Helsingfors stad, Allekirjoittaneet A. Ehrensvärd ja F.W. Hoppe 1752. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum: IX nr 51.

Geographisk Charta öfwer Helsingfors Stad Med dess närmaste belägenhet. A. E. Gete 1763. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum: IX nr 57.

General Plan till en Fästning och Place d'Armes anläggande på Fasta Landet wid Helsingfors Stad tillika med Brobergets befästande. Alkuperäinen Ruotsin sota-arkisto. Signum: IX nr 67.

Helsingfors Stads. A.E. Gete ja Fonseen 1763/1798. Helsinki-Atlas.

Plan Ritning Öfwer Helsingfors Stad. Anders Kocke 1810. Alkuperäinen Kansallisarkisto. Signum: Hels. 29/2D 19/3.

Nouveau Plan pour la reconstruction de la Ville de Helsingfors. 1812. Alkuperäinen Rakennushallituksen arkisto. Signum: Hels.kansio I.

Tréshumble Projet pour le Plan du Fauxbourg de Nylande à Helsingfors. 1814. Alkuperäinen Valtionarkistossa. Signum Hels. 36/2D 19/3.

Charta öfver Belägenheten af Helsingfors. 1815-16. Alkuperäinen Valtionarkistossa. Signum: Hels. 82 ja 83/2D 19/5.

Plan Charta öfver Helsingfors Stads Tomter uti Nylands Höfdingdöme. Simeon Grönlund 1832. Helsingin kaupunginmuseum. Signum: XIV:24.

Karta öfver Finlands nya och vackra Hufvudstad Helsingfors År 1836. O.I: Hagelstam. Alkuperäinen Valtionarkisto. Signum: Hels. 45/2D 19/3.

Project till Utvidgning af Helsingfors Stadsplan genom Glovikens indelning till Gårds- och Trädgårdstomter. C.L. Engel 1838. Helsingin kaupunginmuseum. Signum: XVI:13.

KIRJALLISUUS

Marja Pehkonen, Marja-Liisa Tuomi, Riitta Pakarinen: Kluuvi – sadan vuoden työmaa. Helsingin kaupunginmuseum. Narinkka 1986-87.

Stenius, Olof 1969 (toim.): Helsingin asemakaavahistoriallinen kartasto. Helsinki.

4. AIEMMAT ARKEOLOGISET HAVAINNOT

Aleksanterinkadulla on tehty aiemmin arkeologisia havaintoja muiden arkeologisten tutkimusten yhteydessä kadun itäpuoliskolla, joka jäi peruskorjauksen ulkopuolelle. Vuonna 1993 tutkittiin valtioneuvoston linnan kaakkoisosan peruskorjauksen yhteydessä myös jalkakäytävien kohdat. Sama tehtiin Valtioneuvoston linnan lounaisosan peruskorjauksen aikana 1995-6. Jalkakäytävien alueet kuuluivat ennen vuotta 1811 Suurkadun pohjoispuolisiin kortteleihin, joten niistä löytyi rakennusten jäännöksiä. Pohjois-etelä -suuntaisen Helenankadun pohjoiseen jatkunut osa, Koulukuja, löytyi linnan alta. Kadun kohdalla oli kaksi eri aikaista katukiveystä. Vuoden 1995-6 tutkittiin myös Suurtorin itäpuoliskoa niin linnan sisä- kuin ulkopuolella.

Vuonna 1998 Presidentin linnan talousrakennusten ja Päävartion korjauksen yhteydessä avattiin Aleksanterinkatu jalkakäytävän kohdalta. Kohdalla löytyi vanhaa katukiveystä ilmeisesti 1800-luvulta, sillä suurin osa korttelin tästä kohtaa oli ollut merta tai ranta-aluetta vielä 1600-1700-luvuilla. Mariankadulta löytyi kaksi eri tasolla ollutta kiveystä, mutta ne kuuluivat ennen vielä tonttialueeseen.

Vuonna 1996 tehtiin Vanhan tulli- ja pakkahuoneen tutkimusten yhteydessä havainto Mariankadun ja Aleksanterinkadun risteyksen pohjoispuolelta vanhasta katukiveyksestä.

Museovirasto suoritti 1999-2000 kaivauksen Kirkkokadun kohteen eteläpuolella Snellmaninkatu 4-6:ssa. Alueelta löytyi itä-länsi -suuntainen katu, rakennuksien pohjia, venäläisten isonvihan aikaisen linnoituksen muuria ja esinelöytöjä. Kulttuurikerrokset loppuivat 1700-luvun lopulle.

Sunnin talossa Sofiankadulla on tehty tutkimuksia, joihin liittyi havaintoja Sofiankadusta. Ainoa keskustassa tehty kaivaus, joka ei liity suoraan tähän kertomukseen on Presidentin linnan tutkimukset. Täältä löytyi rakennusten jäännösten lisäksi laajoja pihakiveyksiä.

Kaupunginmuseossa on jonkin verran löytöjä Senaatintorilta. Ne on löydetty toriin liittyvien kunnallisteknisten töiden aikana (1912, 1928, 1949, 1962 ja 1986). Arkeologi on ollut paikalla ainoastaan vuonna 1986, jolloin Helena Ranta valvoi kaupunginmuseon toimeksiannosta osan noin 2 x 2 metrin kokoisten ja 2,5 metriä syvien valaisinpylväskuoppien kaivamista Senaatintorin laiduille. Kuopissa ei ollut havaittavissa kerrostumista vaan kaapeli ym. työt olivat sotkeneet kerrokset. Talteen otetut löydöt olivat arkkujen kahvoja ja nauvoja. Hautausmaan kohdalla löydettyt luut laitettiin takaisin kuoppiin.

5. ARKEOLOGISET HAVAINNOT

5.1 Aleksanterinkatu

Aleksanterinkatua kunnostettiin vuosina 2001-2003. Katua korjattiin useissa kohdissa samaan aikaan tai samoissa kohdissa useassa otteessa. Tässä raportissa on kerätty yhteen eri havainnot Aleksanterinkadun poikkikatuja väliin jäävien alueiden mukaan (kartta 1). **Alue A** on Mannerheimintien ja Keskuskadun välinen osuus, **Alue B** Keskuskadun ja Mikonkadun välinen osuus, **Alue C** Mikonkadun ja Kluuvikadun välinen osuus, **Alue D** Kluuvikadun ja Fabianinkadun välinen osuus ja **Alue E** Fabianinkadun ja Unioninkadun välinen osuus ja **Alue F** on Unioninkadun osuus. Yhteensä valvottavana oli noin 600 x 17 metrin kokoinen alue eli 11 102 neliömetriä.

Helsingin kaupunginmuseon tutkijoiden kaivaustöiden valvonta keskittyi vuosille 2001-2002. Mielenkiintoisin alue oli entisen Kluuvilahden itäranta ja alueet siitä itään eli Aleksanterinkatu Kluuvikadun itäpuolelta Unioninkadulle. Alue oli entistä kaupunkialuetta. Kaivutöiden valvontaa suoritettiin enimmäkseen kyseisellä alueella. Itse Kluuvilahden täyttöalue Kluuvikadun itäpuolelta Mikonkadun länsipuolelle ja Kluuvilahden länsipuoliset alueet Mikonkadun länsipuolelta Mannerheimintielle jäivät vähemmälle huomiolle. Jälkimmäinen alue oli Ruotsin vallan aikaisen Helsingin rakennetun kaupunkialueen ulkopuolella ja tällä alueella ei ollut 1800-luvun alkua vanhempia rakenteita.

Vaikka kadun molemmat jalkakäytävät ja ajorata kaivettiin auki syvälle niin tässä kertomuksessa on havaintoja vain osasta kaivantoja. Ne kohdat, joista on tarkempia tietoja tekstissä ja valokuvissa on merkitty yhtenäisillä janoilla karttaan (kartta 1). Kohdat, joista on vähemmän tietoja, on merkitty katkoviivoilla. Janat on piirretty kaivantojen keskilinjoihin kohdille. Havaintopisteet osoitetaan nuolilla. Nuoli osoittaa, millä puolella kaivantoa havaintopiste sijaitsi. Sinisellä janalla on merkitty piirretty profiili.

ALUE A

Alue A (kartta 1) käsitti Mannerheimintien ja Keskuskadun välisen alueen (17-50 x 150 m). Alue oli kokonaan Kluuvilahden länsipuolen viljelysaluetta ennen kaupungin laajenemista ja Aleksanterinkadun rakentamista tänne 1840-luvulla. Kohdalla oli vain yksi huvila ennen sitä.

Aleksanterinkadun länsipäässä Mannerheimintien itäisen ajoradan kohdalla korjattiin kunnallistekniikkaa, mutta siellä ei näkynyt täyttöhiekkojen ja pohjamaiden lisäksi mielenkiintoisia kerroksia.

Vanhan Ylioppilastalon portaiden (Aleksanterinkatu 23/Mannerheimintie 3) edestä itään päin Kolmen sepän aukion ja Aleksanterinkadun pohjoisen jalkakäytävän alle laitettiin Aleksanterinkadun suuntaisesti uudet kaapelit betoniseen kaapelikanavaan

noin 2.7 metrin syvyyteen nykyisestä kadunpinnasta (**Kaivanto A1**). Kaivanto oli 4 metriä leveä. Jalkakäytävä sijaitsee havaintopisteen kohdalla 5.83 m mpy:n korkeudella kohoten länteen. Kaivannon molemmilla reunoilla oli kaapeleita/johtoja yhden metrin syvyydessä ja niiden yläpuolella täytehiekkää. Pohjoisprofiilissa Ylioppilastalon kohdalla havaintopisteessä **A1:1** näkyi kaapeleiden alapuolella kiviä harvakseltaan horisontaalisessa tasossa 1.40 metriä kadunpinnan alapuolella (kartta 1, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:1-5, kuvat 1-4). Ylioppilastalon itäreunassa kivet olivat 1.60 metriä kadunpinnan alapuolella. Havaintopisteessä **A1:1** katukiveyksen alla ollut 1.10 metriä paksu vaihteleva hiekka ulottui kaapeleiden korkeudelle saakka. Alla oli 30 cm soraisempaa ruskeaa hiekkaa, 20 cm kiviä ja alla 5 cm karkeaa ruskeaa hiekkaa. Niiden alla oli 40 cm keltainen, sekoittunut hiekka, jonka joukossa oli tumman maan linssejä. Alimpana kerroksena oli 20 cm:n paksuinen savi/siltti.

Kiviä näkyi profiilissa 17 metriä. Ne loppuivat idässä Ylioppilastalon nurkkaan. Kivet ovat kokojensa puolesta aika isoja ja erikokoisia. Vaikka ne sijaitsevatkin horisontaalisesti ne eivät vaikuttaneet katukiveykseltä vaan koska hiekka on samanlaista kivien alla, välissä ja päällä ne ovat luultavasti täyttömaita ja niiden alapuolinen kerros on alueen alkuperäinen maanpinta ennen Aleksanterinkadun rakentamista. Aleksanterinkatua on tuskin nostettu täällä 1.50 metriä 1840-luvun rakentamisensa jälkeen. Kivet liittyvät mahdollisesti Ylioppilastalon perustuksiin.

Itään mentäessä putkitunneli tuli lähemmäksi maanpintaa ja mm. Citykäytävän (Aleksanterinkatu 21) kohdalla havaintopisteessä **A1:2** kaivannon pohjoisprofiilissa näkyi vain uutta täytemaata (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:6, kuva 5). Kaivanto oli tässä vain 1.50 metriä syvä. Jalkakäytävä sijaitsi täällä korkeudella 4.69 metriä mpy.

Myöhemmin edellisen kaivannon eteläpuolelle jalkakäytävän reunan kohdalle tehdystä itä-länsi-suuntaisesta kaivannosta (**Kaivanto A:2**, kartta 1). havaittiin Citykäytävän keskilinjan länsipuolella havaintopisteessä **A2:1**, että kohdassa oli täyttömaata 120 cm, tummaa maata 50 cm ja savea 40 cm. Citykäytävän itäpuolella havaintopisteessä **A2:2** oli tiiliä ja sekoittunutta hiekkaa 150 cm, tummaa maata 50 cm ja harmaata savea 35 cm. Jalkakäytävä sijaitsi havaintopisteiden kohdalla korkeudella 4.61 - 4.66 metriä mpy. Tumma maa oli siis suurin piirtein samalla syvyydellä kuin **Kaivannossa A1** eli kyseessä on alueen vanha maanpinta ennen 1840-lukua ja Aleksanterinkadun rakentamista.

Stockmannin tavaratalon (Aleksanterinkatu 52) koilliskulmasta kaivettiin kaivanto rakennuksen seinän vieressä kohti pääovea (**Kaivanto A3**). Katukiveyksen alla oli täytemaata rakennuksen rakentamisen ja johtojen takia (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:7, kuva 6). Kallio oli kadunkulmassa havaintopisteessä **A3:1** 1.85 metriä ja 23 metriä länteen kadunkulmasta havaintopisteessä **A3:2** 0.90 - 1.00 jalkakäytävän pinnan alapuolella. Kallio nousi länteen mentäessä kumpuillen. Kalliota oli louhittava pois uusien putkien takia. Stockmannin pääoven itäpuolella havaintopisteessä **A3:3** kallio oli painunut 2.25 metriä jalkakäytävän pinnan alapuolelle. Jalkakäytävä on Stockmannin koilliskulmassa korkeudella 4.10 metriä, 23 metriä Keskuskadusta 4.29 metriä ja portaiden kohdalla 4.45 metriä mpy. Kaivanto oli etelässä kolme metriä leveä kaveten keskikohdalle tultaessa kahden metrin levyiseksi.

Aleksanterinkadun ja Keskuskadun risteyksen jalkakäytävältä ja ajoradalta, aivan World Trade Centerin rakennuksen (Aleksanterinkatu 17) lounaisnurkan kohdalla, tehtiin havaintoja syvemmälle kaivetusta kuopasta (**Kaivanto A4**, kartta 1). Sen eteläreunassa havaintopisteessä **A4:1** kallio oli 2.20 metriä kadunpinnan alapuolella. Pohjoisprofiilin havaintopisteessä **A4:2** näkyi täytemaata 1.80 metrin syvyyteen saakka. Tällä korkeudella oli putki. Alapuolella oli savea. Katu on tässä noin korkeudella 3.66 metriä ja 3.73 metriä mpy.

ALUE B

Alue B (kartta 1) käsitti Keskuskadun ja Mikonkadun välisen Aleksanterinkadun osuuden (17 x 143 m). Kluuvilahden länsiranta, joka oli ollut hyvin loiva, sijaitsi ennen tällä osuudella. Rannan mataluudesta johtuen rantaviiva vaihteli runsaasti vedenpinnan vaihtelun mukaan. Ranta sijaitsi keskimäärin Aleksanterinkadun ja Mikonkadun risteyksen lounaisnurkan kohdalla, mutta risteyksen luoteisnurkan kohdalla ranta oli jo 50 metriä lännempänä. Keskuskatu on lännessä korkeudella 3.70 metriä ja Mikonkatu idässä korkeudella 1.80 metriä mpy.

Litonius-talon (Aleksanterinkatu 50) kohdalla jalkakäytävän kohdalla tehtiin kallion yläpinnasta havaintoja. **Kaivanto B1** oli rakennuksen perustuksen vieressä (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:8, kuva 7). Rakennuksen keskusritilän itäreunan kohdalla havaintopisteessä **B1:1** kallio oli 2.30 metriä ja ritilän länsireunan kohdalla havaintopisteessä **B1:2** noin 1.30 metriä jalkakäytävän pinnan alapuolella. Rakennuksen luoteisnurkassa havaintopisteessä **B1:3** kallio oli käytännössä maanpinnan tasolla. Kadun pinta on kaivannon itäreunassa korkeudella noin 3.01 metriä, keskiosassa 3.53 metriä ja länsireunassa 3.91 metriä mpy.

ALUE C

Alue C (kartta 1) käsitti Mikonkadun ja Kluuvikadun välisen alueen Aleksanterinkadusta (17 x 105 m). Koko alue on ollut ennen Kluuvinlahtea, joten kaikki kerrokset ovat täyttökerroksia lahden täyttämisaikalta ja sen jälkeen. Katu oli lännessä Mikonkadun risteyksessä korkeudella 1.80 metriä ja idässä Kluuvikadun risteyksessä 2.00 metriä mpy.

Kadun eteläpuolella sijaitsevan läntisimmän tontin, Sammon rakennuksen (Aleksanterinkatu 44), edustan kaivannosta (**Kaivanto C1**) otettiin muutama kuva, joissa näkyi eteläprofiilissa lyhyt pätkä horisontaalisesta kivirivistä (kartta 1, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:9-10, kuvat 8-9). Kyseessä on luultavasti Aleksanterinkadun vanha katukiveys, joka on vajonnut heikon maaperän takia tai Aleksanterinkatua on nostettu kadun suoristamiseksi. Ensimmäinen kadun kiveys tunnetaan 1840-luvulta. Kiveys alkoi noin 7 metriä Mikonkadulta ja jatkui noin 10 metriä itään päin. Kiveyksen puolivälissä vanha kiveys oli 1.10 metriä nykyisen katupinnan alapuolella havaintopisteessä **C1:1**. Jalkakäytävä oli tässä korkeudella 1.93 metriä mpy. Eri korkeuksilla olevia kiveyksiä ei havaittu muualla kuin tässä ja yhdessä kohtaa alueella D. Vuonna 2004 Mikonkadun ja Kaivokadun risteyksen

länsipuolella havaittiin kaivannossa vanha katukiveys myös 90 cm nykykatupinnan alapuolella (1.70 m mpy).

Kuva otettiin myös Kämp Gallerian pääoven kohdalta (Aleksanterinkatu 42, ent. KOP:n pääovi). Kuvassa näkyy hyvin kaivannon (**Kaivanto C2**) pohjoisprofiilissa vanha viemäriputki, joka on jouduttu kaivamaan Aleksanterinkadun vanhojen kiveysten läpi (dia Aleksanterinkatu 2001-2002:11, kuva 10). Uusien putkien kaivannon pohja on samalla korkeudella.

Kluuvikadun ja Aleksanterinkadun risteyksessä oli valtava määrä erilaisia kaapeleita, putkia ja johtoja epämääräisenä rykelmänä (**Kaivanto C3**). Sekamelska jatkui kadun poikki Aleksanterinkadun pohjoispuolelle. Alueella tehtiin kauan muutostöitä. Risteyksen eteläosasta ja kaivannon länteen menevästä osasta otettiin kuvia (diat Aleksanterinkatu 2001-2002:12-24, kuvat 13-22). Kaivanto oli keskimäärin kaksi metriä syvä. Kerrokset olivat täyterokkia ja niin uusia ettei Aleksanterinkadun varhempia katukiveyksiä ei ollut säilynyt.

Aleksanterinkadun pohjoispuolelta Aleksi 13 oven edessä kuvattiin kaivantoa (**Kaivanto C4**), jossa näkyy kaapeleita, putkia ja johtoja (dia Aleksanterinkatu 2001-2002:25, kuva 23). Kaivanto oli täällä matalampi kuin eteläisen jalkakäytävän kohdalla, koska tänne tuli vain kaapeleita. Jalkakäytävä oli tässä korkeudella 1.81 metriä mpy.

Alueella kuvattiin myös ajoradan kunnostustöitä (diat Aleksanterinkatu 2001-2002:26-35, kuvat 24-27). Ajoradan kunnostustöistä kerrotaan tarkemmin muiden alueiden yhteydessä.

ALUE D

Alue D (kartta 1) käsitti Kluuvikadun ja Fabianinkadun välisen alueen Aleksanterinkadusta (17 x 94 m). Alueella sijaitsi aiemmin länsiosassa Kluuvinlahti ja Kluuvinlahden läntistä rantaa jyrkempi itäinen ranta Fabianinkadun länsipuolella. Aleksanterinkadun kohdalla läntinen Kluuvikatu on korkeudella 2.00 metriä mpy ja itäinen Fabianinkatu 3.6 metriä mpy. Fabianinkadun kohta oli kaivettu ajotunnelin rakentamisen yhteydessä jo vuonna 1998. Alueen itäosa oli vielä 1600-luvulla katua/avointa aluetta, mutta 1700-alkupuolelta lähtien se oli rakennettua aluetta. Ranta sijaitsi 1700-luvun alussa Aleksanterinkadun pohjoispuolella noin 68 metriä ja kadun eteläpuolella 75 metriä itään Kluuvikadusta. 1800-luvun alussa luvut olivat vastaavasti 43 ja 45 metriä.

Aleksanterinkadun korjaustyöt aloitettiin alueen eteläisen jalkakäytävän kohdalta Kluuvikadun puolelta (**Kaivanto D1**, kartat 1 ja 2). Jalkakäytävä oli 4.70 metriä leveä ja noin 1.50 metriä leveä kaivanto sijaitsi jalkakäytävän pohjoisosassa. Kaivannon pohjoisprofiilissa oli aluksi viemäriputki ja sen uusia täyttömaita. Viemäri siirtyi itään päin mentäessä ajoradalle päin, jolloin profiilissa näkyi vain sen täyttömaat. Eteläprofiilissa oli etupäässä uusien putkien täyttömaita tai Kluuvinlahden täytemaakerroksia. Vanhat 1600- ja 1700-luvun kerrokset tulivat esiin kaivannon pohjalta vasta 58 metriä Kluuvikadusta itään havaintopisteen **D1:10** kohdalla.

Ensimmäinen havaintopiste **D1:1** sijaitsi kaivannon pohjoissivulla kolme metriä Kluuvikadun nurkasta itään ja 3.7 metriä pohjoiseen rakennuksesta Aleksanterinkatu 38:n länsiosan kohdalla (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:38, 37, 40-42, kuvat 29-30, 32-33). Havaintopisteen kohdalla oli 8 cm betonilaattoja, 6 cm laskuhiekkaa, 5 cm betonia, 8 cm karkeaa hiekkaa, 20 cm sepeliä, 80 cm hienoa täytehiekkaa, noin 40 cm betoniputkea ja sen alla soraa/hiekkaa. Kaikki kerrokset olivat siis "uusia" viemärijohdon takia. Kaivanto oli noin 1.83 metriä syvä. Jalkakäytävä oli tässä korkeudella 2.05 m mpy.

Kahdeksan metriä Kluuvikadulta ja 2.20 metriä rakennuksen seinästä pohjoiseen kaivannon eteläisivulla Aleksanterinkatu 38:n länsiosan kohdalla tehtiin seuraavat havainnot havaintopisteessä **D1:2** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:37, 39, 40-42, kuvat 29, 31-33). Kohdalla oli seuraavat kerrokset: 8 cm betonilaattoja, 5 cm laskuhiekkaa, 20 cm soraa/hiekkaa, 44 cm sekoittunutta hiekkaa, 40 cm kivi-tiili-hiekkakerrosta, 30 cm vaaleaa sekoittunutta hiekkaa ja 65 cm tummaa täytehiekkaa (sav.pit). Kaivannon pohja oli noin 2.20 metriä kadunpinnasta. Jalkakäytävä oli tässä korkeudella 2.16 m mpy.

19 metriä Kluuvikadulta kaivannon eteläisivulla Aleksanterinkatu 38:n itäosan kohdalla näkyi seuraavanlaisia kerroksia havaintopisteessä **D1:3** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:40-42, kuvat 32-33); 8 cm betonilaattoja, 7 cm laskuhiekkaa, 50 cm soraa, 70 cm harmaata sekoittunutta hiekkaa ja tiilimurskaa sekä alempana kerrosta isoja kiviä (läpimitta 20 cm), 40 cm vaaleaa harmaata hiekkaa, 20 cm tummaa sekoittunutta maata, jossa oli kiviä ja tiilimurskaa ja 20 cm sekoittunutta harmaata hiekkaa. Jalkakäytävä oli tässä korkeudella 2.31 m mpy.

27 metriä Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 38:n itäosan kohdalla oli seuraava havaintopiste **D1:4** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:40-43, kuvat 32-35) kaivannon eteläisivulla; 8 cm betonilaattoja, 7 cm laskuhiekkaa, 45 cm soraa, 40 cm erilaista tummanharmaata sekoittunutta maata, jossa oli läikkinä savea, hiekkaa, kiviä ja tiilimurskaa. Sen alla oli 30 cm kellertävää hienoa hiekkaa, 25 cm vaaleaa kuivempaa hiekkaa, 5 cm tummaa sekoittunutta maata (+ tiilimurskaa), 30 cm:n paksuinen "perustuskivi" (n. 13 cm kapea), 40 cm erittäin sekoittunutta maata (tummaa ja vaaleita vyöhykkeitä). Kaivanto oli noin 2.30 metriä syvä. Jalkakäytävä oli tässä korkeudella 2.35 m mpy.

Edellä mainittu perustuskivi kuului suurempaan kokonaisuuteen kaivannon eteläisivulla (diat Aleksanterinkatu 2001-2002:44-49, kuvat 32-33, 35-39). Kiveys alkoi noin 2.5 metriä Aleksanterinkatu 38:n tontin itärajasta länteen eli 28 metriä itään Kluuvikadusta. Noin 30 cm korkeita louhittuja laattakiviä oli jäljellä länteen päin mentäessä 6.50 metriä, jonka jälkeen oli vielä 5 metriä nupulakiviä länteen päin mentäessä. Laattakivistä itään päin mentäessä nupulakiviä oli jäljellä noin 1.50 metrin verran. Nupulakivet lähtivät kivirivin yläpinnasta laskien sitten heti noin 10 cm alemmaksi. Laattakivirivin korkeus oli itäpäässä 1.55 metriä (n. 0.80 m mpy) ja länsipäässä 1.65 metriä (0.70 m mpy) jalkakäytävän alapuolella. Nupulakivet olivat 2.00 metriä jalkakäytävän alapuolella (n. 0.35 m mpy) länsipäässään kadotessaan. Kohdalla oli myös paalu länsipäässä. Kyseessä täytyy olla Aleksanterinkadun rakenteita 1800-luvun jälkimmäiseltä puoliskolta.

Kaivannon pohjoissivu oli tässä kohtaa samanlainen kuin lännempänä. Aleksanterinkatu 38:n itäosan kohdalla olleessa havaintopisteessä **D1:5** (kartat 1-2, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:50, kuvat 32-33, 40) oli seuraavat kerrokset; 8 cm katukiviä, 7 cm laskuhiekkaa, 50 cm soraa ja betoniputki. Kaivannon pohja oli 2.05 metriä kadun alapuolella. Jalkakäytävä oli tässä korkeudella 2.27 m mpy.

32 metriä itään Kluuvikadusta Aleksanterinkatu 36b:n länsiosan kohdalla, kaksi metriä Aleksanterinkatu 38:n itärajaan, tuli rakennuksen oviaukon edestä kaivannon eteläisivulla esiin tiilimuurattu viemärikaivo (diat Aleksanterinkatu 2001-2002:55-56, kuvat 45-46). Kaivon tiilien koko oli pituus 27 cm, korkeus 7 cm ja leveys 12 cm.

36 metriä itään Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 36b:n länsiosan kohdalla kaivannon eteläisivulla oli havaintopiste **D1:6** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:56-57, kuvat 46-47), josta saatiin seuraavat tiedot; 8 cm betonilaattoja, 5 cm laskuhiekkaa, 40 cm soraa, 60 cm kellertävää hiekkaa (osittain alaosassa tiiltä), 10 cm kiviä, 10 cm harmaata hiekkaa, 20 cm kellertävää hiekkaa (sav. pit), 10 cm tummaa maata, 5 cm kellertävää hiekkaa, 20 cm tiilimurskaa ja 20 cm kellertävää hiekkaa. Kaivannon pohja oli 2.30 metriä kadunpinnan alapuolella. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 2.45 m mpy.

38 metriä Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 36b:n länsiosan kohdalla kaivannon eteläisivulla oli seuraava havaintopiste **D1:7** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:56-58, kuvat 46-48). Kerrokset olivat seuraavat; 8 cm betonilaattoja, 5 cm laskuhiekkaa, noin 70 cm soraa, 70 cm kellertävää hiekkaa (yläosassa tiilimurskaa ja laastia), 30 cm vaalea hiekkaa, 15 cm tummaa sekoittunutta hiekkaa, 25 cm vaaleaa hienoa hiekkaa, 15 cm kiviä ja tiiliä sisältävää hiekkaa, 5 cm tiivistä savipitoista maata, 10 cm vaaleaa hiekkaa, 10 cm tummanharmaata hienompaa hiekkaa (tiiltä, puuta) ja 10 cm ruskeaa karkeaa hiekkaa. Kaivannon pohja oli 2.70 metriä jalkakäytävän pinnasta. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 2.47 m mpy. Kaivannon pohja sijaitsi siis vielä selvästi 1700-lopun merenpintaa alempana (27 cm nykyisen merenpinnan alapuolella).

45 metriä Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 36b:n keskiosan kohdalla kaivannon eteläisivulla oli seuraava havaintopiste **D1:8** (kartat 1-2); 8 cm betonilaattoja, 5 cm laskuhiekkaa, 55 cm soraa, 20 cm sekoittunutta hiekkaa, 45 cm kellertävää hiekkaa (seassa tiiliä), 30 cm harmaata hiekkaa (sav.pit), 15 cm vaaleampaa hiekkaa, 20 cm harmaampaa hiekkaa, 30 cm tummempaa hiekkaa, 5 cm vaaleaa hienoa hiekkaa ja 10 cm harmaata sekoittunutta hiekkaa. Pohja oli 2.43 metriä kadunpinnan alapuolella. Kaivannon pohjoissivulla oli uutta täytemaata. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 2.53 m mpy ja kaivannon pohja siten korkeudella 0.10 m mpy.

51 metriä Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 36b:n keskiosan kohdalla kaivannon eteläisivulla oli seuraava havaintopiste **D1:9** (kartat 1-2); 8 cm betonilaattoja, 5 cm laskuhiekkaa, 20 cm soraa, 30 cm sekoittunutta hiekkaa, 15 cm tiili-laastikerrosta, 40 cm kellertävää hiekkaa, 20 cm harmaata hiekkaa (sav.pit), 10 cm edellistä vaaleampaa hiekkakerrosta, 10 cm tummempaa hiekkaa, 20 cm tummaa maata, 10 cm hiukan jälkimmäistä ruskeampaa maata ja 30 cm harmaata kivi-tiilipitoista hiekkaa. Kaivannon pohja oli 2.20 - 2.25 metriä kadunpinnan alapuolella. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 2.60 m mpy ja kaivannon pohja korkeudella 0.40 m mpy. 1800-luvun alun karttojen mukaan Kluuvilahden ranta olisi sijainnut jo

tässä kohtaa. Kaivannon pohjan kerrokset olivat kuitenkin vielä tällä korkeudella uusia täytemaita. 1800-luvun alun vanhat kerrokset sijaitsivat vielä hiukan alempana. Merenpinta on ollut 1640-luvulla noin 90 cm ja 1800-luvun alussa noin 60 cm nykyisen merenpinnan yläpuolella hidastuvan maankohoamisen tai lineaarisen maankohoamisen mukaan. Toisten tutkimusten mukaan valtamerien pinnat ovat vaihdelleet ja tämän teorian mukaan 1600-luvun puolivälistä merenpinta nousi noin 0.30 m mpy:n korkeudelta 30-40 cm 1700-luvun puoliväliin mentäessä, jonka jälkeen 1800-luvun alkuun mennessä laski 1600-luvun puolivälin lukeman alapuolelle.

58 metriä Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 36b:n keskiosan kohdalla kaivannon eteläisivulla oli havaintopiste **D1:10** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:59-61, kuvat 49-51); 8 cm betonilaattoja, 7 cm laskuhiekkaa, 45 cm soraa, 60 cm ruskeaa hiekkaa, 15 cm harmaata/tummaa kerrosta, 80 cm tiilimurska/louhintakivikerrosta (louhintakivet alaosassa), 30 cm sekoittunutta maa (ruskeaa hiekkaa, savea, vaaleata hiekkaa) ja 35 cm tummaa maata (*kursivoitu=vanha 1800-lukua alkua ja Kluuvilahden täyttöö edeltävä kerros*). Kaivannon pohja sijaitsi 2.80 metriä jalkakäytävän alapuolella. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 2.70 m mpy ja kaivannon pohja siis 10 cm nykyisen merenpinnan alapuolella. Vanha maanpinta sijaitsi korkeudella 0.25 m mpy. Näihin korkeustietoihin sopii paremmin merenpintojen vaihteluihin perustuva maankohoamiskäyrä (ks. kartta 2).

62 metriä Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 36b:n itäosan kohdalle kaivannon eteläisivulle syntyi seuraava havaintopiste **D1:11** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:62-63, kuvat 49-53). Kerrokset olivat seuraavat; 8 cm betonilaattoja, 7 cm laskuhiekkaa, 45 cm soraa, 25 cm kiviä ja tiiliä, 20 cm ruskeaa hiekkaa, 40 cm harmaata/tummaa hiekkaa, 30 cm louhintakivikerrosta, 30 cm harmaata hiekkaa, 20 cm tummanruskeaa sekoittunutta hiekkaa, 25 cm tummaa maata (*sisältää tiiltä ja orgaanista ainesta*), 15 cm tummaa/harmaata sekoittunutta hiekkaa (*todella sekoittunutta, juovikasta*), 14 cm tummaa maata ja puusälää (*nokinen*) ja alimpina 10 cm löysähköä ruskeaa hiekkaa (*veden vaikutus ?*) Pohja on 2.90 metriä jalkakäytävän pinnasta. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 2.78 m mpy. Vanha maanpinta sijaitsi korkeudella 0.53 m mpy.

66 metriä Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 36b:n itäosan kohdalla tehtiin seuraavanlaiset havainnot rakennuksesta jalkakäytävän reunaan ulottuvalla pohjois-eteläsuuntaisella maaleikkauksella havaintopisteessä **D1:12** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:64-68, 71, kuvat 54-58): 8 cm betonilaattoja, 6 cm laskuhiekkaa, 15 cm tiivistä soraa, 10 cm punertavaa hiekkaa, 20 cm tiivistä hiekkaa/pikku kiviä, 12 cm muoviputkia, 20 cm hiekkaa, 50 cm soraa/kellertävää hiekkaa, 15 cm muoviputkia, 10 cm kellertävää hiekkaa, 70 cm tummaa orgaanista hiekkaa (*tummempia ja vaaleampia linssejä*) ja 20 cm vaaleaa hiekkaa, jossa oli linsseinä tummaa maata. Pohja oli 2.60 metriä kadunpinnan alapuolella. Kaivannon pohjaan kaivettiin vielä lapiolla pieni kuoppa, jossa oli 35 cm vaaleaa hiekkaa. Sen alla alkoi jälleen tumma maa, jota ei kaivettu syvemmälle. Havainnot olivat jalkakäytävän keskilinjalla kulkevien putkien kohdalta noin 2.10 metriä rakennuksesta pohjoiseen. Lähempänä jalkakäytävän reunaa oli säilynyt enemmän kerroksia ja tummanharmaata hiekkaa oli säilynyt aina 30 cm alimpien putkien yläpuolelle, jolloin kerroksen yläpinta oli 1.00 - 1.05 kadunpinnan alapuolella (1.72 m mpy). Kyseessä oli luultavasti uudempia lahden täyttämiseen kuuluva kerros. Kerrokset laskivat

loivasti etelään. Tumma maa alkoi etelässä vasta 2.50 metriä maanpinnasta johtuen rakentamisesta. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 2.83 m mpy. Vanha maanpinta sijaitsi korkeudella 1.17 m mpy.

Saman kuopan itäseinällä havaintopisteessä **D1:13** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:64-65, 69-71, kuvat 59-60) noin 4.50 metriä itään havaintopisteestä **D1:12** eli 70,5 metriä Kluuvikadusta itään profiilin alaosan *tumma puusilppukerros* oli selvempi. Sen päällä oli noin *8-15 cm vaaleata hiekka ja päällä löysempää tummaa täytemaata noin 25 - 30 cm*, jonka jälkeen kerrokset olivat tuhoutuneet putkien takia. Kerrokset viettivät etelään. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 2.85 m mpy. Vanha maanpinta sijaitsi noin korkeudella 1.15 m mpy.

Havaintopisteiden **D1:12-13** kohdalla eteläisen rakennuksen rakentaminen oli tuhonnut kulttuurikerrokset rakennuksen kohdalta ylhäältä 1.80 metrin ja alhaalla 1.00 metrin leveydeltä. Viemäriputki, joka sijaitsi ajoradan puolella, oli tuhonnut kerrokset havaintopisteiden pohjoispuolella (dia Aleksanterinkatu 2001-2002:71, kuva 61).

72 metriä Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 36b:n itäosan kohdalla kaivannon eteläsivulla oli seuraava havaintopiste **D1:14** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:72-75, kuvat 62-65); 8 cm betonilaattoja, 7 cm laskuhiekkaa, 60 cm soraa, 30 cm kellertävää hiekkaa, 55 cm harmaata/tummaa (sis. tiiltä, kiviä), *40 cm tummaa maata (hienoa ainesta tiiviisti)*, *15 cm täysin sekaisin tummaa maata/puusilppua ja hiiltä sekä 45 cm vaaleaa hiekkaa ja puuta sekaisin*. Pohja on 2.60 metriä kadunpinnasta. Profiilin viereen kaivettiin kuoppa, jossa oli vielä *30 cm vaaleata hiekkaa, 30 cm harmaata hiekkaa (joukossa risuja ja kiviä, täytetty rantaa?) ja sitten alkoi ilmeisesti savi*. Vanhat kerrokset olisivat silloin yhteensä 1.60 metriä paksu kerros. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 2.89 m mpy. Vanha maanpinta sijaitsi korkeudella 1.29 m mpy ja savi 30 cm merenpinnan alapuolella.

75 metriä itään Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 36a:n länsirajan kohdalla kaivannon eteläsivulla oli havaintopiste **D1:15** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:76-79, kuvat 66-69); 8 cm betonilaattoja, 7 cm laskuhiekkaa, 30 cm soraa, 40 cm sekoittunutta ruskeaa hiekkaa (putkia), 60 cm harmaata/tummaa hiekkaa, *30 cm tummaa maata, 10-15 cm tummaa maata/puusilppua, 55 cm sekaisin vaaleaa hiekkaa ja tummaa maata, seassa puusilppua ja tiiltä kerroksittain sekä 20 cm puhdasta irtonaista hiekkaa*. Kaivanto oli 2.60 metriä kadunpinnan alapuolella. Kaivannon pohjaan kaivettiin kuoppa. Alin kerros oli 35 cm paksu yhteensä. Alla oli *35 cm paksu harmaa hiekka, jossa oli puusilppua ja kiviä. Kerroksen pinnalla oli ohut tumma viiva*. Alla oli savi. Savi oli noin 3.10 metriä kadunpinnan alapuolella. Vanhat kulttuurikerrokset olivat yhteensä 1.50 metriä paksu kerros. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 2.97 m mpy. Vanha maanpinta sijaitsi korkeudella 1.52 m mpy ja savi 13 cm merenpinnan alapuolella.

80 metriä itään Kluuvikadusta Aleksanterinkatu 36a:n länsiosan kohdalla kaivannon eteläsivulla oli havaintopiste **D1:16** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:80-81, kuvat 70-71); 8 cm betonilaattoja, 7 cm laskuhiekkaa, 40 cm soraa, 40 cm kellertävä hiekka (sekaisempaa kuin lännessä), 30 cm harmaata hiekkaa (kiviä ja tiilimurskaa ja isoja kiviä itäpuolella), *40 cm tummempaa hiekkaa (vaaleita hiekkalinssejä)*, *2 cm tummaa hiekkaa, 15 cm harmaata hiekkaa, 5 cm kellertävää*

hiekkaa, 10 cm tummaa hiekkaa, 25 cm tummaa tiivistä maata/puusilppua, 10 cm vaaleaa hiekkaa, 5 cm tummanharmaata hiekkaa ja 10 cm harmaanruskeaa hiekkaa. Kaivanto oli noin 2.40 metriä syvä. Profiilin kohdalle kaivettiin kuoppa, jossa *alin harmaanruskeaa hiekkakerros oli yhteensä 45 cm paksu.* Alla oli 30 cm paksu *harmaa kerros*, joka sisälsi *puusilppua ja kiviä.* Alla oli savi. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 3.10 m mpy. Tässä ei ollut selvää rajaa vanhojen ja uusien täytemaiden välillä kuten muissa havaintopisteissä. Vanha maanpinta saattoi sijaita korkeudella 1.85 m mpy, mutta viimeistään korkeudella 1.13 m mpy. Vanhat kulttuurikerrokset olivat 1.87 metriä paksu kerros paksuimmassa versiossa. Savi sijaitsi korkeudella 0.05 m mpy.

83 metriä itään Kluuvikadusta Aleksanterinkatu 36a:n keskiosan kohdalla kaivannon eteläisivulla oli havaintopiste **D1:17** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:82-85, kuvat 72-75); 8 cm betonilaattoja, 7 cm laskuhiekkaa, 60 cm soraa (muoviputki alaosan korkeudella), 70 cm vaihtelevaa sekoittunutta hiekkaa (tiilimurskaa, alimpana karkea hiekka), *45 cm tummaa hiekkaa (20 cm tummempi, 25 cm vaaleampi), 30 cm tummaa maata/puusilppua ja 10 cm kellertävää irtonaista hiekkaa.* Kaivannon pohja oli noin 2.30 metriä jalkakäytävän pinnasta. Havaintopisteen kohdalle kaivettiin kuoppa. *Viimeinen kerros oli yhteensä 60 cm paksu* ja siinä oli *jonkin verran puusilppua ja kasvijäänteitä.* Alla oli 2 cm paksu *orgaaninen kerros.* Alla oli *harmaa hiekka*, jossa oli *puusilppua.* Tätä kerrosta kaivettiin 30 cm ja kerros jatkui vielä. Kuopan pohja oli noin 2.90 metriä kadunpinnan alapuolella. Vanhat kulttuurikerrokset olivat ainakin 1.67 metriä paksu kerros. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 3.14 m mpy. Vanha maanpinta sijaitsi korkeudella 1.69 m mpy.

76 metriä itään Kluuvikadusta Aleksanterinkatu 36a:n länsiosan kohdalla kaivannon eteläisivulla oli havaintopiste **D1:18** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:86-98, kuvat 76-86), jonka kohdalle kuten myös havaintopisteiden D1:19-20 kohdille kaivettiin 40-50 cm syvät kuopat. Itse kaivanto oli havaintopisteiden kohdilla noin 2.20 metriä syvä. Havaintopisteessä **D1:18** oli erilaisia täytekerroksia ennen 1.20 metriä jalkakäytävän pinnan alla olevaa *tummaa orgaanista maata*, joka oli noin 30 cm paksu. Sen alla oli *tummaa maata ja vaaleita hiekkakerroksia sisältävä kerros*, joka oli noin 60 cm paksu. Sen alla oli 25 cm paksu *harmaa hiekka.* Pohjimmaisena oli 15 cm *harmaata hiekkaa*, jonka pinnalla oli *ohut tumma viiva.* Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 3.03 m mpy. Vanha maanpinta sijaitsi korkeudella 1.83 m mpy.

83.5 metriä itään Kluuvikadusta Aleksanterinkatu 36a:n keskiosan kohdalla kaivannon eteläisivulla oli havaintopiste **D1:19** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:86-96, 99-101, kuvat 76-84, 87-90). 70 cm paksu *musta orgaaninen kerros* oli 1.15 metrin jalkakäytävän pinnan alapuolella. Päällä oli erilaisia täytemaita (esim. ruskeaa karkeaa hiekka 10 cm heti sen päällä ja tiili-hiekkakerroksia). *Mustan kerroksen* alla oli noin 5 cm *kellertävää hiekkaa* ja sen alla noin 45 cm *vaaleaa hiekkaa.* Alimmaisena oli 40 cm *harmaata hiekkaa.* Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 3.14 m mpy. Vanha maanpinta sijaitsi korkeudella 1.99 m mpy.

87.50 metriä itään Kluuvikadusta Aleksanterinkatu 36a:n itäosan kohdalla kaivannon eteläisivulla oli havaintopiste **D1:20** (kartat 1-2, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:86-96, 102-105, kuvat 76-84, 91-94). 40 cm paksu *musta orgaaninen maa* oli 1.60 metriä jalkakäytävän alapuolella. Sen pinnalla oli alle 10 cm paksu ruskea karkea

hiekkakerros ja 10 cm paksu musta maa ennen muita täyttömaita (tiiliä ja hiekkaa, soraa). Alimmaisena kerroksena oli *60 cm paksu vaalea hiekkakerros*. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 3.21 m mpy. Vanha maanpinta sijaitsi korkeudella 1.61 m mpy.

Vanha maanpinta (1800-luvun alku) tuli kaivannossa D1 esiin havaintopisteissä seuraavanlaisesti:

Havaintopiste	Sijainti Kluuvikadusta itään (m)	Kadun korkeus (m mpy)	Vanhan maan pintakorkeus (m mpy)	Erotus (m)
D1:10	58	2.70	0.25	2.45
D1:11	62	2.78	0.53	2.25
D1:12	66	2.83	1.17	1.66
D1:13	70.5	2.85	1.15	1.70
D1:14	72	2.89	1.29	1.60
D1:15	75	2.97	1.52	1.45
D1:18	76	3.03	1.83	1.20
D1:16	80	3.10	1.85	1.25
D1:17	83	3.14	1.69	1.45
D1:19	83.5	3.14	1.99	1.15
D1:20	87.5	3.21	1.61	1.60

Tiivis musta maa- ja puusilppukerros tuli edellisen kerroksen alta seuraavanlaisesti:

Havaintopiste	Sijainti Kluuvikadusta itään (m)	Kadun korkeus (m mpy)	Tumman maan ja puusilpun pintakorkeus (m mpy)	Erotus (m)
D1:11	62	2.78	0.14	2.64
D1:13	70.5	2.85	0.70	2.15
D1:14	72	2.89	0.89	2.00
D1:15	75	2.97	1.37	1.60
D1:16	80	3.10	1.13	1.97
D1:17	83	3.14	1.24	1.90

Harmaa hiekkakerros (vanhin kaupunkiaikainen ranta), jossa puusilppua, risuja ja kiviä tuli kaivannossa D1 esiin havaintopisteissä seuraavanlaisesti:

Havaintopiste	Sijainti Kluuvikadusta itään (m)	Kadun korkeus (m mpy)	Harmaan hiekan pintakorkeus (m mpy)	Erotus (m)
D1:14	72	2.89	0.01	2.88
D1:15	75	2.97	0.22	2.75
D1:18	76	3.03	0.68	2.35
D1:16	80	3.10	0.28	2.82
D1:17	83	3.14	0.32	2.82
D1:19	83.5	3.14	0.79	2.35

Kaikki taulukot kuvaavat rannan kohoamista Aleksanterinkadun eteläpuolella. Viimeinen taulukko esittää ensimmäistä ranta-alueen ja merenpohjan korkeutta kaupunkiajan alussa. Ranta on kohonnut melko tasaisesti ja kulttuurikerros on ollut loppuvaiheessa 1.50-1.80 cm paksu. Yksinkertaistaen alimpänä kerroksena näyttäisi olevan savi, jonka päällä on harmaata hiekkaa, joka sisälsi puusilppua/risuja ja kiviä (30-40 cm), vaaleata hiekkaa tai mustia ja vaaleita linssimäisiä kerroksia (40-60 cm), tiivis tumma hiekka- ja puusilppukerros (15-30 cm) ja päällimmäisenä paksumpi tumma kerros (30-40 cm). Näiden päällä ollut Kluuvilahden täyttökerros ja Aleksanterinkadun rakennekerros oli idässä noin 1.15 metriä paksu. Se kasvaa 2.45 metrin paksuiseksi 30 metrin matkalla, jolloin vanhat kerrokset painuvat kaivannon pohjan alapuolelle.

Aleksanterinkadun pohjoispuolella jalkakäytävän alla oli vanhoja kaapeleita, joiden tilalle laitettiin uudet kaapelit betoniseen kaapelikanava. Sitä varten kaivettiin kaivanto (**Kaivanto D:2**, kartta 1) yleensä noin 1.70 metrin syvyyteen saakka eli matalammalle kuin kadun eteläisen jalkakäytävän kohdalla, jossa oli viemäri ym. putkia. Jalkakäytävä Kluuvikadusta noin 30 metriä itään käsittikin vain kaapeleiden täytemaita, joita ei dokumentoitu sen tarkemmin kuin valokuvaamalla ja tekemällä muutamia havaintoja profiileista (kaivannon läntisimmät diat Aleksanterinkatu 2001-2002:106-107, kuvat 95-96). Alue oli vielä entistä Kluuvinlahtea. Vanhat maakerrokset tulivat esiin lännempänä kuin kadun eteläpuolella kuten vanhojen karttojen perusteella oli odotettavissa. Kluuvinkadusta 31 metriä itään tuli esiin ensimmäisen kerran vanha maakerros.

Ensimmäinen pohjoisen jalkakäytävän kohdalla sijainnut havaintopiste **D2:1** (kartta 1) sijaitsi Kluuvikadun itäreunassa Aleksanterinkatu 9:n länsiosan kohdalla kaivannon eteläsivussa jalkakäytävän eteläreunan kohdalla. Tumma täytemaa oli valvojan mielestä korkeudella 0.86 m mpy, mutta kyseessä ei voi olla 1700- ja 1800-lukujen kerrokset vaan koostumuksensa, värinsä ja korkeus- ja sijaintitietojensa perusteella uudempi täytemaakerros Kluuvilahden täyttämisen ajoilta.

Kluuvikadusta 8 metriä itään kaivannon pohjoissivulla kolme metriä rakennuksesta etelään Aleksanterinkatu 9:n länsiosan kohdalla näkyi havaintopisteessä **D2:2** (kartta 1, yleensä tämän kaivannon länsipään diat Aleksanterinkatu 2001-2002:106-113, kuvat 95-102) valvojan mukaan mahdollisesti puhtaan maan pinta korkeudella 0.35 m mpy. Korkeus- ja sijaintitietojen perusteella kyseessä on vielä 1800-luvun tai uudempia täytemaita.

Kluuvikadusta 17 metriä itään kaivannon pohjoissivulla havaintopisteessä **D2:3** (kartta 1) kolmen metrin päässä rakennuksesta Aleksanterinkatu 9:n länsiosan kohdalla oli valvojan mielestä noin 1.60 metriä kadunpinnasta vanhan täytemaan pinta 0.53 m mpy:n korkeudella Jalkakäytävä oli tässä korkeudella 2.13 m mpy. Valokuvissa näkyvien maanlaatuojen ja värien sekä korkeus- ja sijaintitietojen perusteella kyseessä ei ole vielääkään 1600- ja 1700-lukujen kerrokset.

Edellistä vastapäätä kaivannon eteläisivulla Aleksanterinkatu 9:n länsiosan kohdalla havaintopisteessä **D2:4** (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:117, kuva 110) viisi metriä rakennuksesta jalkakäytävän reunan kohdalla oli 0.60 metriä kadunpinnasta tiilikerros (ilm. tiilinen viemärikaivo) ja valvojan mielestä vanhan täytemaakerroksen pinta 1.60 metriä kadunpinnasta eli 0.61 m mpy:n korkeudella. Jalkakäytävä on tässä korkeudella 2.21 m mpy. Tässä kerroksien ikää voi verrata edellisiin havaintopisteisiin.

Kluuvikadusta 31 metriä itään Aleksanterinkatu 9:n keskiosan kohdalla oli kaivannon eteläisivulla havaintopiste **D2:5** (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:114-116, kuvat 103-109), josta otettiin tarkempia tietoja. Katu oli tässä korkeudella 2.18 m mpy. Katupinnan alapuolella oli 110 cm sekoittuneita hiekkakerroksia (seassa tiiliä), 5 cm vaaleaa hiekkää, 10 cm tummanharmaata sekoittunutta hiekkää (hiesutäpliä), 15 cm sekoittunutta hiekkää, 15 cm harmaata sekoittunutta hiekkää, 10 cm ruskeaa sekoittunutta karkeaa hiekkää, 25 cm sekoittunutta saven sekaista hiekkää, 10 cm karkeaa hiekkää ja 20 cm sekoittunutta mustaa orgaanista maata (seassa puuta, luuta ym). Alin kerros on luultavasti vanha 1600- ja 1700-lukujen kerrosta ja sen pinta sijaitsee 0.18 m mpy:n korkeudella. Kyseessä on todennäköisesti lahden pohjaan kertynyttä ainesta.

Halosen edessä kaivantoa jatkettaessa itään Aleksanterinkatu 9:n itäosan kohdalla havaittiin havaintopisteessä **D2:6** (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:118, kuva 111) vanhan täyttömaan pinnan olevan noin 1.40 metriä katupinnan alapuolella. Jalkakäytävän pinta oli tässä korkeudella 2.60 m mpy eli tumma orgaaninen maa oli korkeudella 1.20 m mpy. Edellisen havaintopisteeseen, johon matkaa on kahdeksan metriä tumma maanpinta tippuu nopeasti ja itäisiin tummiin kerroksiin verrattaessa korkeudet kasvavat hitaasti. Havaintopisteen länsipuolella on sijainnut selvästi vanha Kluuvilahden ranta.

Aleksanterinkatu 7b:n sisäänkäynnin länsipuolella tehtiin havaintoja kahdesta kohtaa (dia Aleksanterinkatu 2001-2002:119, kuva 112). Längisemmässä havaintopisteessä **D2:7** (kartta 1, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:120-121, kuvat 113-114) 52 metriä Kluuvikadusta itään katupinta oli korkeudella 2.59 m mpy ja tumma orgaaninen maan pinta oli 1.53 metriä kadunpinnan alapuolella korkeudella 1.06 m mpy. Itäisemmässä havaintopisteessä **D2:8** (diat Aleksanterinkatu 2001-2002:122-123, kuvat 115-116) 57 metriä Kluuvikadusta itään jalkakäytävän pinta oli korkeudella 2.84 m mpy ja

tumma orgaaninen maan pinta oli 1.48 metriä kadunpinnan alapuolella korkeudella 1.36 m mpy.

Aleksanterinkatu 7b:n sisäänkäynnin itäpuolella oli havaintopiste **D2:9** (kartta 1, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:124-125, 126-127, kuvat 117-118, 119-120) kaivannon pohjoissivulla 67 metriä Kluuvikadusta itään. Vanha maanpinta sijaitsi 1.64 metriä jalkakäytävän pinnasta. Jalkakäytävän pinta oli 2.97 m mpy:n korkeudella ja tumman orgaanisen maan pinta 1.33 m mpy:n korkeudella.

75 metriä Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 7a:n länsiosan kohdalla oli havaintopiste **D2:10** (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:128, kuva 121). Tumma orgaaninen maa oli 1.20 metriä jalkakäytävän pinnasta, joka sijaitsi tässä korkeudella 3.14 m mpy. Vanhan täytemaan pinta oli siis korkeudella 1.94 m mpy.

75 - 79 metriä Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 7a:n länsiosan jalkakäytävän kohdalle kaivettiin kuoppa betoniselle kaapelikaivolle, jolloin paljastui kuopasta puurakenteita ja vanhoja kulttuurikerroksia (**Rakennus**, kartat 1 ja 3, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:129-150, kuvat 122-147). Kaivinkone oli kaivanut yli 10 metriä pitkän alueen jalkakäytävästä itä-länsi-suunnassa, yli kolme metriä leveän ja kolme metriä syvän kuopan kaapelikaivoa varten. Kaapelikaivo oli laitettu paikalle kaivannon itäosaan tutkijan tullessa paikalle. Kuopan seinistä pystytettiin kaapelikaivon kohdalla ja sen länsipuolelta havaitsemaan useita hirsii ja salvoksia ja niiden suuntia (kartat 3-4). Hirret sijaitsivat 0.95 – 2.00 metriä (1.14 – 2.25 m mpy) jalkakäytävän alapuolella. Jalkakäytävä oli korkeudella 3.22 - 3.14 m mpy tällä kohtaa. Katu kohosi itään päin. Kyseessä oli kahdesta tai useammasta rakennuksesta hirsien sijaintien, salvosten ja hirsien korkeuksien perusteella. Ne olivat eriaikaisia rakennuksia/rakenteita maakerrosten sijaintien perusteella. Musta 30 cm paksu orgaaninen kerros, jonka läpi itäisemmät ylemmällä tasolla (n. 2.20 m mpy) sijaitsevat hirret oli kaivettu, oli läntisimpien hirsien päällä (1.14-1.72 m mpy).

Jalkakäytävän alla oli kaivannon eteläsivun itäpäässä hirsiiin saakka noin 95 – 100 cm paksuinen uusi täytemaakerros vanhojen kaapeleiden takia. Jalkakäytävän reunan puoleisen maaleikkauksen itäosa eli eteläsivun itäosa piirrettiin kohdassa, jossa näkyi kaksi samansuuntaista (pohjois-etelä) hirsiriviä yli kolmen metrin päässä toisistaan yläpinnoiltaan samalla korkeudella. Läntisen 120-130 cm korkean hirsirivin alla oli kivi. Hirret olivat noin 15 cm paksuja ja 20 cm korkeita. Hirsirivien väliin jäänyt vaaleantumma orgaaninen täytemaa sisälsi mm. puusilppua. Hirsien länsipuolella, entisellä merenpuolella, oli uusien täytemaiden alla hirsien yläpinnan kanssa samalla tasolla 30 cm paksu musta orgaaninen kerros. Sen alla mustan orgaanisen maan ja hiekan kerrokset vaihtelivat vuorotellen kaivannon pohjaan saakka. Rakennus oli selvästi kaivettu näiden kerrosten läpi. Ranta sijaitsi noin 30 metrin päässä 1800-luvun alussa. Kaivannon molemmat profiilit betonikaivosta länteen kuvattiin yli kuuden metrin matkalta Aleksanterinkatu 7B:n itärajalle saakka (diat Aleksanterinkatu 2001-2002:134-143 ja 144-150, kuvat 128-137, kuvat 141-147).

Kaivannon eteläsivulla näkyi yksi salvos noin 1.50 metrin päässä edellisen rakennuksen länsiseinästä alemmalla tasolla (1.72 m mpy). Sen hirret olivat erisuuntaisia kuin ensiksi mainitun rakenteen. Vastaavassa kohdassa kaivannon pohjoissivulla oli kuuden metrin välein kaksi muuta salvosta samansuuntaisina ja vastaavalla tasolla (1.14-1.42 m mpy) mustan maan alla. Jos ne kuuluivat samaan

rakennukseen niin silloin oli kyse 4.5-5 x 4.5-5.0 metrin kokoisesta rakennuksesta/rakenteesta, joka oli sijainnut luoteis-kaakkois-suunnassa rannan suuntaisesti. Ranta sijaitsi noin viisi metriä itään rakenteesta 1600-luvun lopussa eli kyseessä on tuskin laiturit tms..

81.5 metriä Kluuvikadusta itään Aleksanterinkatu 7a:n keskikohdan kohdalla oli havaintopiste **D2:11** (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:151, kuva 148) kaivannon pohjoissivulla, jossa oli mustat, puunsekaiset täytemaakerrokset. Mahdollisesti puhdas pohjamaa oli noin 2.70 metriä (0.52 m mpy) jalkakäytävän pinnasta, joka sijaitsi noin korkeudella 3.22 metriä mpy.

Edellä mainittu profilipiirroksin dokumentoitu etelä-pohjois –suuntainen hirsirakenne (**Rakennus**, kartat 1 ja 4, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:152-169, kuvat 149-162) kaivannon eteläseinässä eli jalkakäytävän eteläreunassa jatkui selvästi ajoradan puolelle. Ajoradan kunnostuksen yhteydessä seuraava vuonna kaivinkone poisti uudet täytemaat laajalta alueelta, jonka jälkeen alue puhdistettiin. Esille tuli hirsikehikon eteläosa, jonka ehjänä säilynyt itä-länsi -suuntainen hirsiseinä oli 3.50 metriä pitkä. Kaksi muuta osittain säilynyttä seinää oli hiukan yli kaksi metriä pitkiä. Hirret olivat jatkuneet jalkakäytävän kohdalle. Hirsien yläpinnat olivat korkeudella 1.98 - 2.02 m mpy. Hirret olivat keskimäärin 15 cm leveitä ja 20 cm korkeita. Lohenpyrstösalkovien kohdalla oli tapinreikä ja toisessa salkovessa vielä lisäksi tappi paikoillaan.

Rakennuksen sisällä oli vaaleampaa tummaa orgaanista maata kuin rakennuksen ulkopuolella. Hirsien kohdalla oli erilaisia pieniä kerroksia. Rakennusta ympäröivä alue oli kirjavaa koostumukseltaan. Sen pinta oli korkeudella 1.81 –2.01 m mpy 7 x 7 metrin kokoisella alueella. Maanpinta nousi 10 cm itään mentäessä.

Raitiotiekiskojen betonilaatan kaivutyöt ulottuivat noin metrin syvyyteen kadunpinnasta eli suurimmaksi alueelta poistettiin vain uusia täytemaita. Puurakenteen kohdalta tuli kuitenkin kadun poikki kaapelikaivoon kaapeleita, jotka jouduttiin kaivamaan rakennuksen kohdalla syvemmälle. Tämän vuoksi hirsirakenne purettiin osittain (dia Aleksanterinkatu 2001-2002:170-174, kuvat 163-164).

Kyseinen 3.5 x mahdollisesti 3.5 metrin kokoinen rakennus oli pohjois-etelä-suuntainen eli idässä sijaitsevan kadun (nyk. Fabianinkadun) suuntainen. Sen luoteispuolella heti sijainnut rakennus oli sen sijaan rannan suuntainen eli luoteis-kaakko-suuntainen. Sen koko, jos kaivannon seinämissä näkyvät rakenteet olivat samasta rakennuksesta, oli 4.5-5.0 x 4.5-5.0 metriä. Kyseessä on vanhempi rakennus, sillä se sijaitsi korkeudella 1.14-1.72 eli 50-80 cm alempana kuin paremmin säilynyt rakennus.

Alueen D kaivannoista ei tullut paljonkaan esinettä. Kaivannosta D:2 kadun pohjoisen jalkakäytävän alta, havaintopisteiden D2:7-10 kohdalta Aleksanterinkatu 7b:ssa (**löytöluettelossa alue A7b**), otettiin talteen lähinnä lasipullojen paloja, fajanssiastioiden paloja, punasaviastioiden paloja ja liitupiippujen varsia (KM 2004001:1-17). Kadun vastakkaiselta puolelta kaivannosta D1 havaintopisteiden D1:11-13 kohdalta Aleksanterinkatu 36b:n itäosasta (**löytöluettelossa alue A36b**) otettiin talteen vastaavia esineitä (KM 2004001:18-23) Aleksanterinkatu 7a:n (**löytöluettelossa alue A7a**) kohdalla ajoradalla sijainneesta rakennuksesta tuli

enemmän löytöjä. Talon ulkopuolelta (kerros Mul = musta orgaaninen maa rakennuksen ulkopuolella, KM 2004001:24-37) ja sisäpuolelta (kerros Msi = Musta orgaaninen maa rakennuksen sisäpuolella, KM 2004001:38-67) tuli entisten löytöryhmien lisäksi lasiastioita, ikkunalasien paloja ja kivitavara-astioita. Esineiden löytökoordinaatteina on rakennuksen keskipiste.

Rannan kohoaminen on vastaavanlainen kuin kaivannossa **D1**. Vanha ranta sijaitsi maaperähavaintojen mukaan samalla tavoin kuin vanhoissa kartoissa. Rantaviiva oli luoteis-kaakkois-suunnassa, jolloin kaivannossa **D2** tuli lännempänä kuin kaivannossa **D1** esiin vanhat maakerrokset.

Vanha maanpinta (tumma orgaaninen maa) tuli kaivannossa D2 esiin havaintopisteissä seuraavanlaisesti:

Havaintopiste	Sijainti Kluuvikadusta itään (m)	Kadun korkeus (m mpy)	Vanhan maan pintakorkeus (m mpy)	Erotus (m)
D2:5	31	2.18	0.18	2.00
D2:6	39	2.60	1.20	1.40
D2:7	52	2.59	1.06	1.53
D2:8	57	2.84	1.36	1.48
D2:9	67	2.97	1.33	1.64
D2:10	75	3.14	1.94	1.20

Alue E

Alue E (kartta 1) käsitti Fabianinkadun ja Unioninkadun välisen alueen (17 x 78 m). Alue kuului 1600- ja 1700- luvun kaupunkialueeseen. Aleksanterinkadun etelä- ja keskiosat ovat olleet entistä Suurkatua. Kadun pohjoisosa on kuulunut pohjoispuoliseen kortteliin.

Fabianinkadun risteyksessä kadun korkeus on nykyisin 3.60 metriä. Katu nousee aluksi itään voimakkaasti ollen kadun keskiosan itäpuolella 5.60 metriä mpy. Sitten kadun nousu loivenee voimakkaasti. Unioninkadun risteyksessä kadun korkeus on 6.00 m mpy.

Kadun eteläisen jalkakäytävän kaivannon (**Kaivanto E1**) eteläsivusta tavattiin melkein ainoastaan uusia kaapeleita, putkia ja johtoja ja niiden täyttömaita, muutamia ohuita vanhoja kerroksia, ohut vuoden 1654 palokerros ja sen alla puhdasta pohjahiekkaa (kartta 1). Pohjoissivulla oli vain uusia täyterkerroksia.

Aleksanterinkatu 30-34:n länsiosassa 4.5 metriä Fabianinkadusta itään havaintopisteessä **E1:1** (kartta 1) näkyi kadunpinnan alla 75 cm uutta täyttöä, sen alla betoninen putki ja sen alla 25 cm tummaa maata. Puhdas hiekka oli 1.10 metriä kadunpinnasta (2.61 m mpy). Vanhat kulttuurikerrokset olivat tuhoutuneet. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 3.71 m mpy.

Aleksanterinkatu 30-34:n keskiosan kohdalla rakennuksen pääoven ja Fabianinkadun välillä, 25 metriä Fabianinkadusta itään havaintopisteessä **E1:2** (kartta 1, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:175-179, kuvat 165-170) kaivannon eteläsivulla oli vain kaapeleita, niiden täyttömaita ja puhdas pohjahiekka ja siltti. Pohjoissivussa havaintopisteessä **E1:3** (kartta 1, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:175-177, 180-184, kuvat 165-167, 171-176) kaapeleiden päällä näkyi 80 - 75 cm:n syvyydessä kadunpinnasta tiilikkerros (uudempi rakenne). Täytemaita oli molemmissa jopa 1.60 metrin syvyyteen saakka nykyisestä kadunpinnasta. Täyttökerrokset ulottuivat puhtaaseen hiekkaan tai silttiin saakka. Vanhat kulttuurikerrokset olivat tuhoutuneet. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 4.54 m mpy.

Kaivantoa jatkettiin itään päin (diat Aleksanterinkatu 2001-2002:186-194, kuvat 177-186), jolloin Aleksanterinkatu 30-34:n keskiosan kohdalla 31 metriä Fabianinkadulta itään pääoven edestä tehtiin pohjois-eteläsuuntaisesta maaleikkauksesta havaintoja (**E1:4**). Täällä puhdas hiekka oli vain 70 - 100 cm kadunpinnasta (4.08 m mpy). Päällä oli putket ja niiden täyttöhiekka (kartta 1, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:187-190, kuvat 179-183). Kaivannon eteläsivulla pääovesta länteen näkyi tällöin 4.40 metriä pystylautoja, jotka kuuluivat nykyisen rakennuksen perustuksen valamiseen (diat Aleksanterinkatu 2001-2002:191-194, kuvat 184-186). Lautojen länsipää oli 19.50 metriä Fabianinkadusta. Lautojen päät olivat 1.20 metriä kadunpinnasta. Lautoja oli esillä korkeimmillaan 1.30 metriä. Ne tulivat noin 70 cm nykyisen rakennuksen seinästä ulos eli samalla linjalle kuin viisto betoninen lasitiililevennys kadunpinnalla. Länsipäässä lautoja tuli 70 cm ulospäin rakennuksesta lasitiililevennyksen länsipäässä. Laudat oli 12 cm leveitä. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 4.78 m mpy.

Pääoven edessä kaivannon eteläsivussa 39 metriä itään Fabianinkadusta oli seuraava havaintopiste **E1:5** (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:195-196, kuva 187). Maaleikkauksessa näkyi alhaalla puhdas hiekka ja sen päällä selvärajainen noin viisi senttimetriä paksu vuoden 1654 palokerros 90 cm:n syvyydessä nykyisestä maanpinnasta. Kerroksen päällä oli ohut karkea hiekkakerros ja sitten uudempiä täyttömaita. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 5.08 mpy. Vuoden 1654 palokerros sijaitsi korkeudella 4.18 m mpy.

Pääoven itäpuolelta rakennuksen seinän juurelta 42 metriä Fabianinkadulta itään Aleksanterinkatu 30-34:n keskiosan kohdalla kaivannon eteläsivulta otettiin talteen seuraavat tiedot palokerroksesta havaintopisteessä **E1:6** (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:197, kuva 188). Paksumpi palokerros oli 1.00-1.10 metriä kadunpinnan alapuolella. Sen päällä oli jonkin verran tummaa maata, mutta sitten alkoi uudemmat täyttömaat. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 5.16 m mpy. Vuoden 1654 palokerros sijaitsi korkeudella 4.16 m mpy.

Seuraava havaintopiste **E1:7** (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:199) sijaitsi 50.50 metriä Fabianinkadulta itään Aleksanterinkatu 30-34:n keskiosan kohdalla kaivannon eteläsivulla. Edellä mainittu palomaa oli painunut jo 1.30 metrin syvyyteen kadunpinnasta. Päällä oli uusia täyttömaita. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 5.26 m mpy. Vuoden 1654 palokerros sijaitsi korkeudella 3.96 m mpy.

69.5 metriä Fabianinkadulta itään havaintopisteessä **E1:8** (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:200, kuva 191) kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 30-34:n itäosan kohdalla palokerros oli 1.00 metrin syvyydellä kadunpinta. Päällä oli 20 cm vanhoja kerroksia (kellertävä hiekka ja tumma maa) ennen uusia täyttömaita. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 5.59 m mpy. Vuoden 1654 palokerros sijaitsi korkeudella 4.59 m mpy.

72.50 metriä Fabianinkadulta itään havaintopisteessä **E1:9** (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:201, kuva 192) kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 30-34:n itäosan kohdalla palokerros oli syvyydellä 0.60 metriä kadunpinnan alapuolella. Melkein samasta kohtaa myöhemmin havaintopisteessä **E1:10** (kartta 1, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:202-3, kuva 193-194) saatiin syvyydeksi 1.30 metriä kadunpinnasta. Kerros oli myös paksumpi. Päällä oli uusia täyttömaita. Rakennuksen vieressä oli lahonneita pystylautoja, jotka kuuluivat nykyisen rakennuksen rakentamiseen. Jalkakäytävä sijaitsi tässä korkeudella 5.62 m mpy. Vuoden 1654 palokerros sijaitsi korkeudella 5.02 ja 4.32 m mpy.

Kaivannon pohjoissivulla pääovesta itään Aleksanterinkatu 30-34:n itäosan kohdalla näkyi tiilinen viemärikaivo ja uusia täyttömaita (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:198, kuva 189). Aleksanterinkadun ja Unioninkadun risteys oli täysin tuhoutunut valtavan määrän erilaisten putkien ja johtojen takia, jotka risteilivät eri korkeuksilla (ks. kuvat seuraava luku).

Kadun pohjoinen jalkakäytävä Aleksanterinkatu 5:n länsiosan kohdalla eli Yliopiston päärakennuksen lounaisnurkan kohdalla oli jalkakäytävä auki 6 metrin pituudelta, 1.50 metrin leveydeltä ja ainakin 1.80 – 2.60 metrin syvyyteen saakka. Kohdalla sijaitsi havaintopiste **E2:1** (kartta 1, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:204-205, kuvat 195-196). Kohdalla oli betonikaivo ja eteläpuolella useampia eri tasoilla sijaitsevia kaapeleiden muoviputkisuojia, jotka olivat syvimmillään 1.35 metriä kadunpinnan alapuolella. Kaikki maat olivat uusia täytemaita. Kaivannon pohjalle asetettiin muovinen putki johtamaan sadevettä jalkakäytävän suuntaisesti. Syvemmillä kaivannon pohjan alapuolella oli jalkakäytävän suuntainen putki ainakin 60 cm syvemmillä. Kaivannon pohjoisreuna oli yliopiston seinästä noin 1.20 metrin päässä. Kohdassa oli myös betonisen putkikanavan eteläreuna ja sen päällä kaukolämpöputki (?). Jalkakäytävä oli korkeudella 3.69 – 3.88 m mpy. Katu nousi itään.

22 metriä Fabianinkadusta itään ja 40 cm jalkakäytävän reunasta pohjoiseen oli havaintopiste **E3:1** (kartta 1, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:206-207, kuvat 197-198) auki olleessa kuopan eteläseinässä Aleksanterinkatu 5:n keskiosan kohdalla. Päällimmäisenä oli katukivet, 45 cm soraa, 35 cm, ruskea hiekkaa, 30 cm sek. vaalea hiekka, pikkukiviä ja harmaata hiekkaa, 10 cm harmaa hiekka, 15 cm kevyt sora, 5 cm ruskea hiekka. Betonikaivon (sadevesi) kansi oli kuopan luoteisnurkassa keskellä jalkakäytävää. Se oli tuhonnut kaiken vanhan. Kuopan keskellä olleet uudet muoviputket olivat 60 cm kadunpinnasta kahdessa kerroksessa (25 cm syvä). Jalkakäytävän pinta oli korkeudella 4.60 m mpy.

49.5 metriä Fabianinkadusta itään ja 80 cm jalkakäytävän reunasta tehtiin havaintoja avoinna olleen kuopan eteläseinästä Aleksanterinkatu 5:n keskiosan kohdalla. havaintopisteestä **E4:1** (kartta 1, diat Aleksanterinkatu 2001-2002:208-209, kuvat

199-200). Päälimmäisenä oli 7 cm katukivet, 45 cm soraa, 40 cm tummanharmaata hiekkaa, 30 cm vaalea hiekkaa ja tummanharmaata hiekkaa sekaisin, 30 cm tummanharmaata hiekkaa, 20 cm vaaleata hiekkaa, jossa tummanharmaata juovia ja alimmana tummanharmaata hiekkaa. Betoninen putkikanava (40 cm paksu) sijaitsi 2.40 metriä jalkakäytävän reunasta. Sen pinta oli 60 cm jalkakäytävän pinnasta. Päällä oli kaukolämpöputki (?). Betonisen kanavan ja jalkakäytävänreunan välissä oli betonikanavaa korkeammalla oli uusia nyt asetettuja kaapeleiden muoviputkisuoja (10 cm läpimitta) kahdessa kerroksessa. Niiden alle oli asetettu nyt myös paksumpi uusi sadeveden muoviputki (20 cm läpimitta), jonka pohja oli noin 1.50 metriä kadunpinnan alapuolella. Jalkakäytävän pinta oli korkeudella 5.63 m mpy.

Ajorata avattiin vuonna 2002 (diat Aleksanterinkatu 2001-2002:210-219, kuvat 201-213). Kohdalla näkyi etupäässä puhdasta hiekkaa, jota rikkoi poikittaiset putki-, johto- ja kaapelikaivannot ja muut uudemmat kaivannot (esim alueen lounaisnurkka). Puhdas hiekka oli niin lähellä nykyistä maanpintaa, että raitiotiekiskojen alle tulevan betonilaatan rakentamisen takia maanpoisto toi puhtaan hiekan esiin vieden vuoden 1654 palokerroksen ja hyvin vähäiset sen yläpuoliset vanhat kulttuurikerrokset pois. Puhdas hiekka ja vuoden 1654 palokerros on vain 60 – 130 cm:n päässä nykyisestä kadunpinnasta

Ajoradalla puhdas hiekka oli noin viisi metriä kadun eteläpuolen talosta pohjoiseen ajoradan eteläreunassa 32 metriä Fabianinkadusta itään korkeudella 4.01 m mpy (katupinta 4.56 m mpy), 46 metriä Fabianinkadusta itään korkeudella 4.37 m mpy (katu 5.09 m mpy) ja itäpäässä 64 metriä Fabianinkadusta itään korkeudella 4.48 metriä mpy (katupinta noin 5.60 m mpy). Puhtaan hiekan korkeudet, 55 cm, 72 cm ja 112 cm kadunpinnan alapuolella, saatiin jalkakäytävien reunojen kohdilta, joita ei kaivettu raitiotiekiskojen betonilaatan syvyydelle.

Vuoden 1654 palokerroksen sijaintikorkeudet eri havaintopisteissä Aleksanterinkadun eteläisen jalkakäytävän kohdalla:

Havainto	Sijainti Fabianinkadusta itään (m)	Kadun korkeus (m mpy)	Palokerroksen korkeus (m mpy)	Erotus (m)
E1:5	39	5.08	4.18	0.90
E1:6	42	5.16	4.16	1.00
E1:7	50.5	5.26	3.96	1.30
E1:8	69.5	5.59	4.59	1.00
E1:9	72.5	5.62	5.02	0.60
E1:10	73	5.62	4.32	1.30

Näyttää todennäköiseltä, että Aleksanterinkatua rakennettaessa 1800-luvun alussa vanhat kulttuurikerrokset on idässä poistettu lähes alimpaan tunnettuun kaupunkiaikaiseen kerrokseen eli vuoden 1654 palokerrokseen saakka tai paremminkin ne on tuhottu myöhemmällä katurakentamisella ja kunnallistekniikalla. Palokerros sijaitsi noin 90-130 cm nykyisen Aleksanterinkadun kadunpinnan alapuolella. Helsingin kaduilla ja toreilla tehdyistä havainnoista tiedetään että katujen

kohdilla ei ole ollut paksuja kulttuurikerroksia. Länsiosassa aluetta katu on rakennettu kokonaan vanhojen kerrosten ja palokerroksen läpi eli rinnettä loivennettu Kluuvinlahtea kohti aina puhtaaseen hiekkaan saakka. Alueen D itäosassa vanhan kulttuurikerroksen päälle on Kluuvinlahtea täytettäessä ja Aleksanterinkatua rakennettaessa tuotu lisää täytemaata jo noin 120-160 cm. Ilmeisesti Fabianinkadun kohdalla on alkanut rannan täyttäminen jo kiinteätä maalta. Kadun pohjoisosassa sijainneet vanhojen rakennusten kivijalat tai mahdolliset kellarit ym. ovat tuhoutuneet mahdollisesti täysin putkitöiden ja yliopiston päärakennuksen rakentamisen yhteydessä. Pohjoisen jalkakäytävän kaivaussyvyys oli sen verran matala että ei voitu tehdä havaintoja syvemmällä sijainneista kellareista, jos niitä on ollut rakennuksissa.

ALUE F

Alue F käsitti kaivannon **F1** Kiseleffin talon eli Aleksanterinkatu 28:n luoteisnurkan kohdalla jalkakäytävällä Unioninkadun itäreunalla (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:225, kuva 214). Alueelle kaivettiin lisäksi Aleksanterinkadulta Unioninkadun poikki osittain avokaivanto ja osittain tunneli (yhteensä 4 x 14 m). Kaivannon eteläsivussa havaintopisteessä **F1:1** (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:226, kuva 215) oli katukivien alla 60 cm tummaa täytemaata ja 70 cm vaaleata täytemaata ja puhdasta pohjahiekkaa 1.60 metriä. Kohta oli tuhoutunut putkitöissä kokonaan. Kaivannon itäisivussa havaintopisteessä **F1:2** (kartta 1, dia Aleksanterinkatu 2001-2002:227, kuva 216) näkyi ruskeaa täytehiekkaa 1.40 metriä, 70 cm vaaleaa täytehiekkaa ja 70 cm puhdasta pohjahiekkaa. Jalkakäytävä oli tässä korkeudella 5.58 ja 5.63 m mpy:n korkeudella.

5.2 Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu

Aleksanterinkadun remontin kanssa samaan aikaan kunnostettiin kaukolämpöputkia Senaatintorin lounaisnurkassa ja Unioninkadun länsilaidassa välillä Aleksanterinkatu - Pohjois-Esplanadi (yhteensä noin 3.5 x 161 m eli 563 m², kartta 1). Huhti-toukokuussa 2002 kaukolämpöputket oli auki Senaatintorilta Unioninkadulle hiukan Aleksanterinkadun eteläpuolelle.

Senaatintorin lounaisnurkassa kaukolämpöputki kulkee Aleksanterinkadun itä-länsi – suuntaisen kapean korokkeen pohjoispuolella ajoradalla. Korokkeen pohjoispuolella autot ajavat länteen ja eteläpuolella itään. Raitiotiekiskot ovat korokkeen eteläpuolella samalla linjalla kuin muu Aleksanterinkatu. Pohjoinen ajorata on muuta Aleksanterinkatua pohjoisempaa.

Senaatintorin kaivannon itäisimmän osan pohjoisessa maaleikkauksessa näkyi ihmisen luita. Ne tulivat esiin kun kaivannon täyttämiseen käytetyt irtonaiset täytemaat tippuivat alas. Raja kaivannon täyttömaiden ja maaleikkauksen vanhojen kerrosten välillä oli selvä.

Profiilin länsipää sijaitsi 13 metriä itään Kiseleffin talon luoteisnurkasta ja 20.10 metriä pohjoiseen (kartat 1 ja 5). Profiili oli 3.50 metriä pitkä. Kaivannon leveys oli 3.50 metriä, mutta suurimman osan siitä täytti kaukolämpöjohdot (2 kpl) ja niiden ympärillä ollut betonitunneli. Betoninen yläosa oli poistettu ennen tutkijoitten paikalle tuloa. Kaivannon eteläsivulla näkyi etupäässä muita johtoja ja linjoja. Kaivantotöitä valvoivat allekirjoittanut ja Jaana Mellanen (diat Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu 2002:1-3, kuvat 217-219).

Katu oli profiilin kohdalla korkeudella 6.06 - 6.04 m mpy. Katukiveys muodostui 15 cm leveistä ja 17 cm korkeista kivistä. Alla oli kivien tummanruskea laskuhiekkakerros (n. 15 cm) ja sen alla hiukan ohuempi vaaleanruskea hiekkakerros. Näiden uusien kerroksien alla oli vanha 0.30 – 0.50 metrin paksuinen sekoittunut hiekkakerros, jossa näkyi ihmisen sääri- tai käsivarsiluita ja mm. naula. Tämän kerroksen alla oli 0.75 metriä paksu sekoittunut vaaleampi (ja puhtaamman oloinen) hiekkakerros, jossa oli pieniä kiviä. Alimpana oli 25 – 30 cm paksu tumma kerros, joka jatkui kaivannon pohjalla. Tässä kerroksessa oli länsipäässä ihmisen pääkallo, joka oli kääntyneenä etelään oikealle hartialle. Kallosta kaivettiin esiin toinen silmäkuoppa. Puhdistuksen yhteydessä kallo tuli reikä (kuvissa isompi reikä). Kallo oli 1.75 metriä (4.31 m mpy) nykymaanpinnan alapuolella (diat Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu 2002: 4-5, kuvat 220-221).

Kaivannon pohjalla profiilin ja kaukolämpöputken betonitunnelin väli puhdistettiin piirtämistä varten. Siellä näkyi hautakuoppa tummempana hiekkana itä – länsi-suuntaisena. Sama hiekka oli alin kerros profiilissa. Vainajan pää oli pohjan länsipäässä ja sen länsipuolella oli puunjämiä arkusta. Tumma maa jatkui vielä hetken arkun ulkopuolella ennen puhdasta hiekkaa. Läntisessä maaleikkauksessa ja pohjalla oli tummia viivoja, jotka olivat luultavasti arkunjäännöksiä. Etelässä oli pieni sekoittunut orgaaninen kerros (+tumma viiva) ennen sekoittunutta hiekkaa. Etelämmäksi ei voitu mennä paljonkaan, koska betonirakenteet olivat vastassa. Betonitunnelin pohja oli 1.50 metriä nykyisen kadunpinnan alapuolella .

Kuukautta myöhemmin sateet olivat syöneet maaleikkausta siten että uusia luita ja arkunjäännöksiä tuli lisää esiin. Noin 70 cm maanpinnasta profiilin itäpäässä tuli esiin arkunjäännöksiä sekoittuneissa hiekkakerroksesta (diat Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu 2002:6-8, kuvat 222-226). Niiden länsipuolella noin 1.00 metrin syvyydessä oli pääkallo sekoittuneissa hiekkakerroksessa (pieniä kiviä). Samoilla korkeuksilla katukivien alapuolisten hiekkokerrosten ja sekoittuneen hiekan rajalla näkyi myös myöhemmin muita luita (kuvat 227-234). Luita näkyi myös lännempänä kaivannon yli johtavan tilapäisen kävelysillan länsipuolella (dia Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu 2002:14, kuvat 225-226).

Kaukolämpöputkikaivanto alitti Unioninkadun ja kääntyi etelään ennen Yliopiston päärakennuksen jalkakäytävää (diat Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu 2002:9-12, 14-18, kuvat 235-236, 238-242). Toukokuussa oli auki vain Aleksanterinkadun kohta ja Unioninkatua siitä hiukan etelään (diat Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu 2002:13, 22, kuva 246). Myöhemmin kaukolämpöputket, Unioninkadun läntisen jalkakäytävän ja ajoradan kohdalla, avattiin kokonaan. Kaivannon kohdalla ei tullut kuitenkaan kiinnostavaa. Aleksanterinkadun kohdalla oli valtavasti erilaisia johtoja ja putkia (diat Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu 2002:19-21, kuvat 237, 243-245). Kaikki vanhat

kulttuurikerrokset oli tuhottu. Joistakin kohtaan tuli syvältä esiin puhdasta koskemattomaa maata. Unioninkadun kohdalla profiileissa näkyi vain täyttömaita. Niitä ei kaivettu syvemmälle niiden takaa tai alta mahdollisesti esiin tulevien vanhojen kulttuurikerroksien takia.

Unioninkadulla Senaatintorin lounaisosassa itä-länsi-suuntaisen kaukolämpöputken kohdalla kadun itäpuolella (n. 6.00 m mpy) puhdas maa oli esillä betonitunnelin tai sen alapuolisten putkien alla noin 1.50 metriä kadunpinnan alapuolella (diat Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu 2002:15-17, kuvat 238-240). Luita tuli esiin profiileista vielä kadun itäreunasta läheltä torin lounaisen valotolpan kohdalta. Muissa kohdilla eri putkikaivannot olivat tuhonneet suurimman osan vanhoista kulttuurikerroksista. Kiseleffin rakennuksen luoteiskulmassa jalkakäytävä (n. 5.60 m mpy) oli auki (ks. Aleksanterinkatu, alue F), jossa näkyi tummaa tai ruskeaa täyttömaata noin 0.60 metriä nykyisen katupinnan alapuolella ja 1.40 metriä putkien kohdalla. Niiden alla oli vielä 70 cm vaalea hiekkaa, joka näytti täyttömaalta. Alimmana oli puhdas hiekka.

Senaatintorin lounaisnurkan kaivanto oli entistä kaupungin hautausmaata ja vainajien luita tuli heti katukiveyksen ja sen laskuhiekkakerrosten jälkeen 50 cm:n päässä maanpinnasta. Vainajia sisältävän kerroksen paksuus oli noin 1.25 metriä. Kerroksen pohjaa ei saavutettu. Hautauskerroksen paksuus on voinut olla vielä paksumpi, koska hautausmaan pinta sijaitsi korkeammalla kuin ympäröivät kadut 1800-luvun alussa. Vainajia oli ainakin kahdessa kerroksessa.

Unioninkadun länsireunalla, lähinnä jalkakäytävän kohdalla, on sijainnut aiemmin Pohjois-Esplanadilta Yliopiston päärakennuksen kaakkoisnurkkaan saakka asuinkortteleita ja itse Unioninkatua edeltänyt katu oli Unioninkadun itäreunalla. Kaivannoista ei tullut kuitenkaan mitään asutukseen viittaavaa kunnallisteknisten töiden takia. Samanlainen tilanne oli myös Kiseleffin kulmalla, jossa maat on vaihdettu syvemmälle kuin vanha kulttuurikerros.

5.3 Senaatintorin kaakkoisnurkka

Vuoden 1998 alussa korjattiin kaukolämpöputkia Senaatintorin kaakkoisnurkassa (noin 3.5 x 47.5 m eli 166 m²) ja allekirjoittanut kävi Veli-Pekka Suhosen kanssa muutaman kerran dokumentoimassa kohdetta tammi-helmikuussa 1998 (kartta 1). Betonitunnelissa olevat kaukolämpöputket tulevat idästä Aleksanterinkadun ajoradan pohjoisreunassa. Senaatintorille tullessa ne kääntyvät 5 metrin matkan pohjoiseen, mutta kääntyvät sitten pari metriä Valtioneuvoston linnan lounaiskulman jälkeen länteen. Ne kulkevat länteen ajoradan eteläosassa kapean korokkeen pohjoispuolella.

Linja oli auki Valtioneuvoston linnan jalkakäytävän reunasta Vanhan Raatihuoneen länsipuolelle. Kaupunginmuseon tutkijat dokumentoivat kaksi kohtaa helmikuussa. Noin neljä metriä pitkän **Profiilin 1** itäpää sijaitsi 32 metriä ja 5.5 metriä pitkän **Profiilin 2** itäpää kolme metriä länteen Valtioneuvoston linnasta. Kaukolämpökaivanto oli 1.25 metriä syvä ja alle neljä metriä leveä.

Kaivannon pohjoisesta maaleikkauksesta näkyi kaivannon täyttömaiden poiston jälkeen vanhoja kulttuurikerroksia. **Profiilissa 1** (kartat 1 ja 6, diat Senaatintorin kaakkoisnurkka 1998:1-8, kuvat 247-250) nykyisen torikiveyksen (5.15 m mpy) alla oli noin 15 cm paksu tummanruskea hiekkakerros, jonka alla oli vanha torikiveys korkeudella 4.80 m mpy. Se oli laskettu 15 – 25 cm paksuun ruskeaan hiekkaan, jonka alla oli noin 15 cm paksu laikukas ruskea hiekka, joka sisälsi tummaa hiekkaa. Alla oli puhdas punertavan ruskea hiekka (15 cm), jonka väri tummui pohjalla (5 cm). Alimpana oli puhdas vaalea hiekka. Profiilin pohja oli korkeudella 3.97 m mpy.

Profiilissa 2 (kartat 1 ja 6, diat Senaatintorin kaakkoisnurkka 1998:9-13, kuvat 251-254) nykyisen kiveyksen (4.98 m mpy) alla oli noin 10 cm ruskeaa hiekka ja noin 25 cm ruskeaa hiekkaa + tiilimurskakerrosta ennen noin 4.48 m mpy:n korkeudella sijaitsevaa vanhaa torikiveystä. Vanhan torikiveyksen korkeus nousi hiukan itään päin mentäessä ja vastaavasti uusi torikiveys laskeutui alemmaksi lähtien vanhaa torikiveystä. Vanha torikiveys oli länsipäässä harmaassa hiekassa ja itäpäässä ruskeassa hiekassa (n. 10 cm). Niiden alla oli lännessä laikukas harmaa hiekka (n. 15 cm), keski- ja itäosassa laikukas tumma hiekka (10-20 cm). Jälkimmäisen alla oli jälleen harmaa hiekka (n. 10 cm). Edellisten kerrosten alla oli koko profiilin pituudelta punaruskea hiekka (5 cm) ja sen keskellä pieni hiilialue. Niiden alla oli punertavan ruskea hiekka (5-15 cm), joka vastasi profiilin 1 vastaavaa kerrosta olematta kuitenkin täysin samanlaista. Alimpana oli puhdas vaalea hiekka. Profiilin pohja oli korkeudella 3.784 m mpy. Profiilin itäpäässä oli kaapelikaivanto.

Alemman torikiveyksen kivet olivat luonnonkiviä läpimitaltansa 25 – 30 cm. Ne olivat nykyistä torikiveystä 35 – 50 cm alempana korkeudella 4.80 – 4.50 m mpy. Vanha kiveys nousi itään päin mentäessä hiukan. Kivitasojen välinen ero kasvoi aluksi itään mentäessä, mutta pieneni lopussa vähäiseksi eroksi.

Vuonna 1995 kaivettiin Valtioneuvoston linnan pääsisäänkäynnin kohdalla 30 metriä **Profiilista 2** pohjoiseen ja täällä löydettiin vanha kiveys portaiden eteläpäässä korkeudella 5.20 m mpy ja portaiden pohjoispäässä 5.65 m mpy. Nykyinen katupinta oli noin korkeudella 6.25 – 6.75 m mpy. Vanha torikiveys oli tässä kohtaa noin yhden metrin alempana kuin nykyinen torikiveys. Niiden ero kasvoi pohjoiseen päin mentäessä. Puhdas koskematon maa tuli esiin luultavasti 75 cm vanhan torikiveyksen alapuolella eli noin kaksi metriä nykyisen kadunpinnan alapuolelta.

Torilla Valtioneuvoston linnan lounaisnurkan länsipuolella noin neljä metriä **Profiilin 2** kaakkoispuolella torikiveys oli 4.50 m, vuoden 1654 palokerros 3.85 m ja puhdas hiekka 3.75 – 4.00 m mpy:n korkeudella. Katu oli nykyisin noin korkeudella 5.00 m mpy.

Aleksanterinkadulla Valtioneuvoston linnan lounaisnurkan eteläpuolella jalkakäytävän kohdalla ei ollut säilynyt torikiveystä kaapeleiden takia. Alin palokerros (1654) ja sen alla ollut puhdas hiekka oli korkeudella 3.70 – 4.20 m mpy nousten itään päin. Nykyinen katu oli tässä noin 4.80 m mpy:n korkeudella.

Vanhan Suurtorin kiveys laski pohjois-eteläsuunnassa 50 metrin matkalla 1.15 metriä. Pohjoislukemat ovat torin pohjoisosasta noin 10 metriä kaupungin silloisen Raatihuoneen eteläpuolelta ja etelälukemat torin eteläosan keskeltä. Suurkatu, joka kulki torin etelälaidassa, sijaitsi vielä yli 10 metrin päässä etelässä.

Kiveys on Ruotsin vallan viimeinen torikiveys. Muita kiveyksiä ei löytynyt vaan aiemmat mahdolliset kiveykset on poistettu uutta rakennettaessa. Kivien alla ollut kerros on hyvin ohut ollen etelässä 25 - 30 cm ja pohjoisessa noin 75 cm. Jos tori on ollut alun perin kiveämätön niin paikalle kertyneitä kerroksia on poistettu myöhemmin, etenkin torin etelälaidassa. Mahdollisesti kerroksia on poistettu aina vuoden 1654 palokerrokseen saakka. Vuoden 1654 palokerros ei ole ainakaan kovin voimakas, jos se sijaitsee **Profiileissa 1-2** puhtaan punertavan ruskean ja vaalean hiekan yläpuolella. **Profilin 2** länsipään kohdalla useita metriä etelämpänä kaivannon eteläpuoleisessa maaleikkauksessa (dia Senaatintorin kaakkoisnurkka 1998:14, kuva 255), joka oli pääasiallisesti tuhoutunut, näkyi pieni pätkä vanhaa torikiveystä ja melkein heti sen alla tavallista voimakkaampi tumma hiilikerros ohuen punertavan hiekan ja puhtaan vaalean maan päällä. Tässä kerros näytti selvästi palokerroksesta ja se sijaitsi samalla korkeudella kuin **Profilin 2** ohut punaruskea vyöhyke. Alueen alkuperäinen maanpinta oli täällä huomattavasti lähempänä vanhaa torikiveystä kuin **Profilissa 2**. Vanha torikiveys näytti laskeutuvan etelään myös nykykatukiveystä hiukan nopeammin. Kyseessä on kohta, joka näkyy Engelin vuoden 1816(?) Suurtorin akvarellissa. Siinä Suutori on kuvattu kaakosta. Kuvan edessä Suurkadun ja Suurtorin yhtymäkohdassa maanpinta on alemmalla tasolla kuin muutoin (ks. kuva s. 59).

Suurtori vuonna 181(6?) katsottuna kaakosta. C.L.Engel. Kuva HKM.

5.4 Fabianinkatu

Fabianinkatu on Pohjois-Esplanadin kohdalla 2.6 m mpy:n korkeudella. Katu laskeutuu aluksi 10 cm alkaen sitten uudelleen kohoamaan. Aleksanterinkadun ja Pohjois-Esplanadin puolivälissä katu on 3.3 m mpy:n korkeudella, josta se laskeutuu vielä 3.1 m mpy:n korkeudelle. Tästä katu alkaa nousemaan ja Aleksanterinkadun risteyksen kohdalla korkeus on 3.6 m. Yliopiston päärakennuksen ovien kohdalla katu on korkeudella 5.8 m mpy, ovien pohjoispuolella korkeudella 7.0 m mpy ja Yliopistonkadun kohdalla korkeudella 8.4 m mpy.

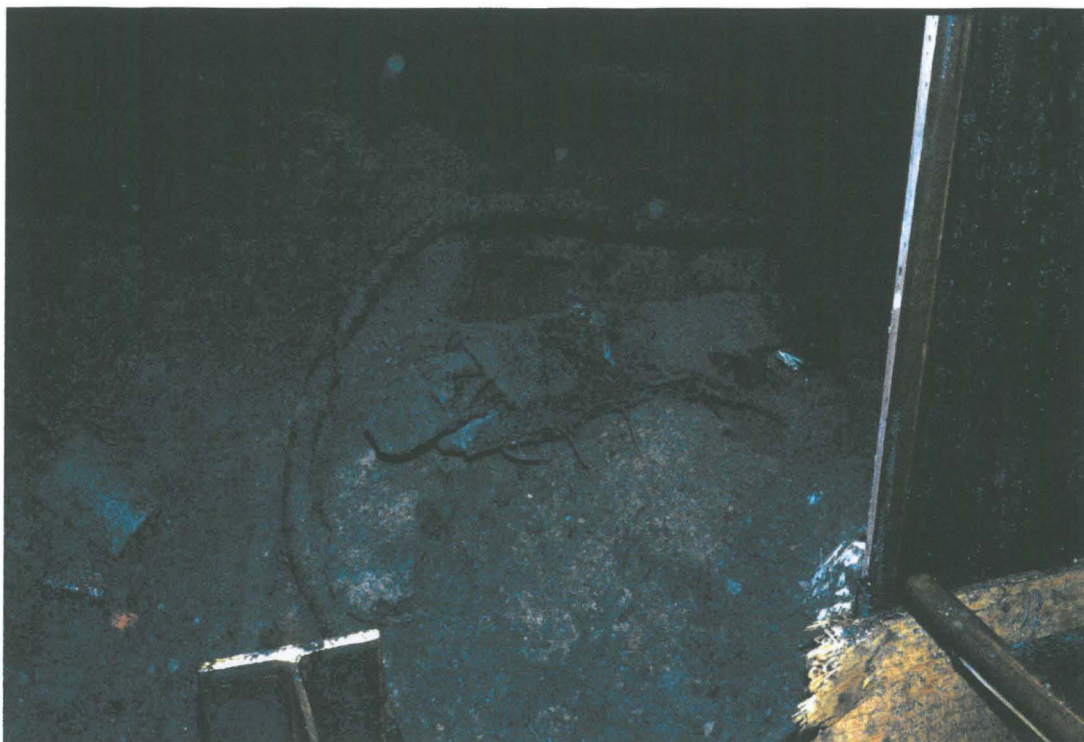
Fabianinkadulle tehtiin vuonna 1998 ajotunneli maanalaisiin tiloihin. Katu avattiin lähes koko leveydeltään etelästä Aleksanterinkadun ja Pohjois-Esplanadin puolenvälin eteläpuolelta Yliopiston päärakennuksen uuden puolen pääovien pohjoispuolelle (noin 11 x 161 m eli 1709 m², kartta 1). Tunneliaukko on eteläpäässä.

Jaana Mellanen kävi syyskuussa tarkistamassa ilmoitusta hirsistä ja alla on hänen tarkastuskertomuksensa:

JAANA MELLANEN: IRTOHIRSIEN TARKISTAMINEN ALEKSANTERINKADUN JA FABIANINKADUN RISTEYKSESSÄ TUNNELIKAIVANNON YHTEYDESSÄ

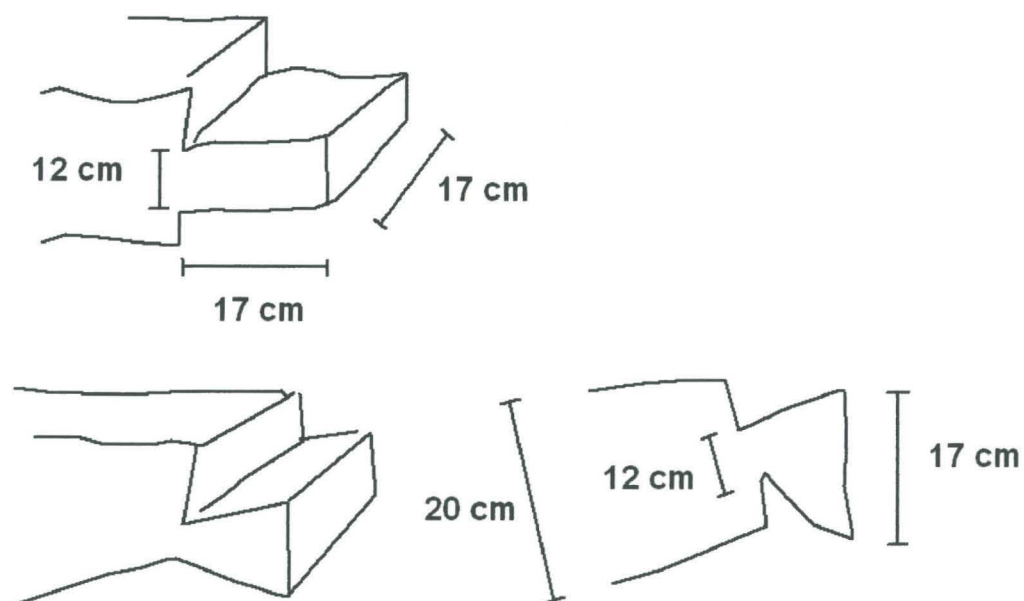
Fabianinkadun alle rakennetaan pohjois-eteläsuuntaista tunnelia, joka alittaa Aleksanterinkadun. Aleksanterinkadun pohjoispuolisella sivustalla jalkakäytävän reunan ja ratikkakiskojen väliin upotettiin 10.9.1998 pitkiä metallilevyjä (lähes 10 metriä) vierä viereen lomittain tilapäiseksi vahvistukseksi tunnelin kaivamista varten. yksi levyistä ei uponnut maahan – syynä olivat työmiesten mukaan juuri sillä kohdalla olevat puut, hirret, jotka sitten revittiin tieltä pois. Kyseessä olivat molemmista päistään salvotut hirrenpätkät, joita lojui paikalla saavuttaessa kolme kappaletta sikin sokin irtomaassa (dia Fabianinkatu 1998:1). Kaivannon eteläprofiilissa, suunnilleen ratikkakiskoja alapuolella noin 50 cm – 1 metrin siinä pohjoiseen päin näkyi patkka epämääräistä puuta ison muoviputken alla. Työmiesten mukaan siellä näkyivät jäljellä olevat puut. Syvyyttä niihin oli arvion mukaan n. 2 m. Erään työmiehen mukaan hirsä olisi alkanut tulla noin metrin katupinnan alapuolelta ja että kyseessä olisi ollut jonkinlainen rakenne. Tosin hirret olivat salvoksia myöten täysin ehjiä eikä niissä ollut tuoreita kaivinkoneen jälkiä. Hänen mukaansa vastaavanlaisia (hirsilaatikoita ?) on löytynyt pari vuotta sitten myös joltain toiselta keskustan työmaalta, sijainti Fabianinkatu Aleksin eteläpuolella (???).

Yhden hirren mitat olivat seuraavat: pituus 169 cm, korkeus 20 cm, leveys 18 cm. Toisen päänkalanpyrstömaisen salvoksen mitat olivat: salvoksen pää 17 cm, kapein kohta 12 cm (ks. piirros). Hirret olivat suunnilleen saman mittaisia ja samalla tavalla päistään salvottuja. ”Pyrstön” leveys ja kaltevuus vaihtelivat hieman: puut olivat käsin veistettyjä. Salvostyyppi oli lohenpyrstösavlos.

Irrallinen hirs Fabianinkadun ja Aleksanterinkadun risteyksessä tilapäisen ajokannen alla. Kuva etelästä

Hirren pituus 169 cm, leveys 18 cm ja paksuus 20 cm

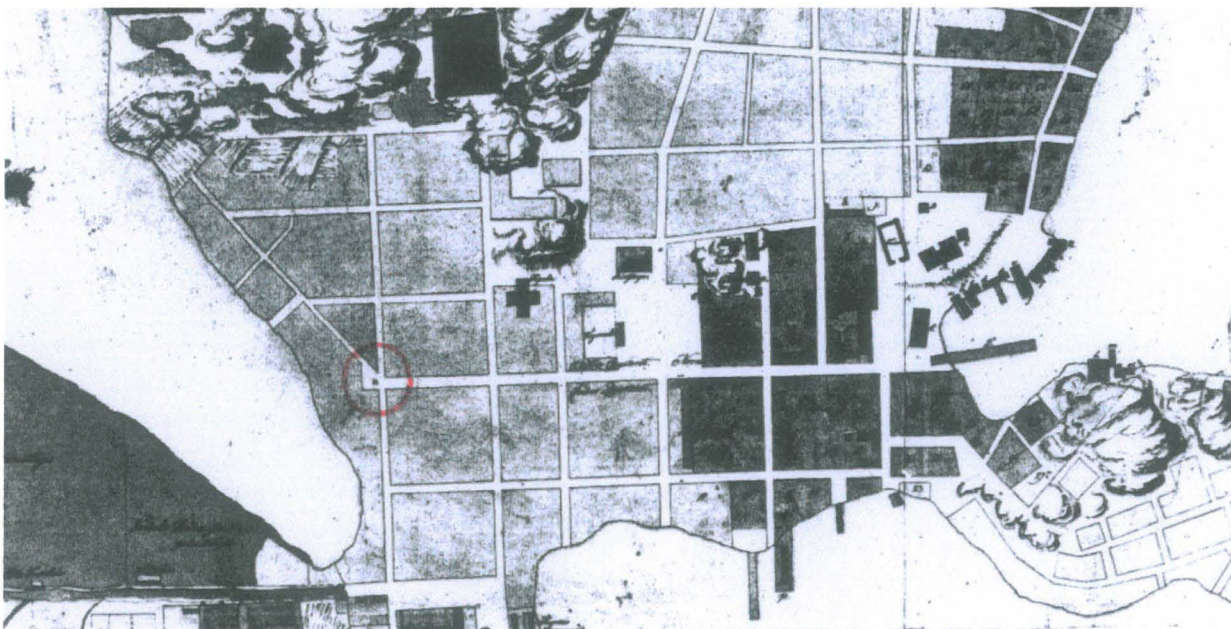
Piirros hirren salvoksista. Piirt. Jaana Mellanen.

Karttaan on merkitty hirsien löytöpaikan sijainti summittain. Helsingin yliopiston päärakennuksen uuden puolen lounaiskulmasta 4,5 metriä eteläänpäin ja siitä pisteestä 6,5 metriä länteenpäin. Sijainti saattaa heittää metrin tai kaksi. Vuoden 1809 karttaan tulipalon aiheuttamista vahingoista (Liitteenä) on merkitty kyseiseen kohtaan, Suurkadun (Aleksanterinkadun) läntisimpään päähän (kolmen kadun risteys) pieni sininen neliö, joka merkitsee ilmeisesti kaivoa. Löytyneet hirret ovat mahdollisesti peräisin kyseisestä kaivosta. Neliön koko kartassa vastaa suunnilleen löydettyjen hirsien pituutta. Kartan neliö on mahdollisesti hieman suurempi (vrt. näkyvyys/erottuminen kartassa). Epäselväksi jäi, onko kaivo säilynyt ehjänä kaikkien syvälle ulottuvien putkitunneleiden ja kaapeleiden seassa vai onko siitä jäänyt jäljelle vain osa. Kyseisessä kohdassa on runsaasti eri vuosikymmenien aikana tehtyjä, parinkin metrin syvyyteen ulottuvia putkistoja yms. Tällä hetkellä kaikki maa noin 2-3 metrin syvyyteen asti on kaivettu pois.

Liitteet: piirros, 1 kpl diapositiivi, sijainnit kartoissa 1:500 ja 1:2000, kopio vuoden 1809 paloaluekartasta.

Helsingissä 21.9.1998

Jaana Mellanen

Osa vuoden 1809 palokartasta, jossa näkyy kaivon sijainti ympäröitynä nykyisten Aleksanterinkadun ja Fabianinkadun risteyksessä. Aleksanterinkatua (ent. Suurkatua) on levennetty pohjoiseen ja Fabianinkatua länteen tämän kartan teon jälkeen.

Työmaata seurattiin tämän jälkeen tarkemmin. Ennen tunnelityön aloitusta putki- ja johtokarttojen perusteella oletettiin suurimman osan alueesta tuhoutuneen nykyisten rakennusten perustustöissä sekä vesi- ja viemäriputkia ym. rakennettaessa. Niiden välissä oli saattanut kuitenkin säilyä kapeita kaistaleita vanhoja kulttuurikerroksia.

Aleksanterinkadun eteläpuoliskolla ja Aleksanterinkadun eteläpuolella Fabianinkadun länsireunassa oli syvälle ulottuvat viemäriputket ym. Yliopiston päärakennuksen kohdalla itäisen jalkakäytävän alla oli kaapeleiden betonitunneli ja vesijohdot (diat Fabianinkatu 1998:2-3, kuvat 256-257). Fabianinkadun länsireunassa meni kaasumaakaasuputket. Sähkö- ja puhelinkaapeleita meni kaikkialla. Aleksanterinkadun eteläpuolella Fabianinkadun poikki meni syvällä iso (yhteys?)tunneli nykyisen Nordan päärakennuksesta kadun länsipuoliseen rakennukseen. Sen rakentaminen oli tuhonnut laajan alueen (diat Fabianinkatu 1998:4-7, kuvat 258-261). Sen yläpinta oli noin 0.50 m mpy:n korkeudella eli 1640-luvun merenpinnan alapuolella. Merenpinta sijaitsi tällöin noin yhden metrin nykyistä korkeammalla. Dioissa ja valokuvissa näkyvä ajotunnelin kaivanto oli kaivettu kuvien ottohetkillä Aleksanterinkadun eteläpuolella noin 2 – 3 metrin syvyyteen ja Aleksanterinkadun pohjoispuolisella Fabianinkadun osalla ylimmät maakerrokset oli poistettu.

Kluuvinlahden ranta sijaitsi vielä 1600-luvun lopulla vanhan kartan mukaan Aleksanterinkadun eteläpuolella Fabianinkadun kohdalla (ks. kartta s. 9). 1700-luvun puoliväliin mennessä asutusta oli syntynyt heti nykyisen Aleksanterinkadun eteläpuolelle (ks. kartta s. 15) ja nykyisen Fabianinkadun länsipuoliskolle. 1700-luvun puolivälin jälkeen tämä kortteli ulottui Esplanadille saakka (ks. kartta s. 17). Fabianinkadun kohdalla sijainnut katu siirtyi etelään mentäessä enemmän itäpuolisen korttelin sisään.

Maaperä oli Aleksanterinkadun eteläpuolella tummaa maata, josta ei löytynyt käytännössä ollenkaan vanhaa tai uutta esineistöä kuten lasi- tai keramiikkaesineitä. Luitakin oli vain muutamia. Hirsii tai rakennusten kivijalkoja ei myöskään näkynyt alueella. Mitään maakerrosten kerroksellisuutta ei ollut alueella vaan maa oli yhtenäistä paksua sekoittunutta tummaa maata. Se oli sekoittunutta erilaisten rakennustöiden takia. Alin kerros, savi, tuli esiin alle 1.0 m mpy:n korkeudella.

Aleksanterinkadun pohjoispuolisella Fabianinkadun osalla maa oli sekalaista, etupäässä hiekkapitoista, ja todella sekoittunutta eli se oli tuotu paikalle ilmeisesti Fabianinkatua rakennettaessa tai myöhemmin kunnallistekniikkaa tehtäessä. Kallio tuli lähemmäksi maanpintaa pohjoiseen mentäessä. Täälläkään ei mikään viitannut vanhaan kaupunkirakenteeseen tai löytöihin.

Hirsien löytöpaikka ei täysin vastaan sitä kohtaa mihin kaivo tulisi kun vuoden 1809 kartta sijoitetaan nykykartalle. Kaivon olisi pitänyt sijaita vielä hiukan matkaa lounaaseen. Löytökohta on kuitenkin aina ollut katualuetta vanhojen karttojen mukaan. Onko hirret joutuneet toiseen paikkaan jo aikaisemmissa rakennusvaiheissa kuten kaivon purkamisen yhteydessä, nykyistä Aleksanterinkatua tai kunnallistekniikkaa rakennettaessa? Kaivo on poistettu käytöstä pian vuoden 1809 kartan teon jälkeen koska sitä ei näy enää nuoremmissa kartoissa. Hirsien pituudet viittaavat kaivoon. Vastaavanlaisia hirsii oli valtioneuvoston linnan vuoden 1995 kaivauksien kaivoissa.

Ainoat rakennukset, jotka osuvat karttojen perusteella kohdalle ovat venäläisten ison vihan aikaiset parakit (ks. kartat s. 10-12). Niiden sijainti vaihtelee hiukan eri rekonstruktio-kartoissa. Toisissa ne on sijoitettu hiukan pohjoisemmaksi. Kyseessä on

tuskin kuitenkaan niiden rauniot tai kadun pohjoispuolisten rakennusten puretut osat. Rakennukset on jouduttu purkamaan, kun silloista Suurkatua (nyk. Aleksanterinkatu) on levennetty pohjoiseen vuoden 1811 jälkeen.

5.5 Sofiankatu

Vuoden 1998 elokuusta joulukuuhun rakennettiin Sofiankadusta museokatu (8-10 x 118 m eli 1080 m²), joka avattiin joulukuussa 1998. Kadun eri osien päällysteet ja kalusteet rakennettiin vastaamaan kutakin valittua aikakautta. Katu sai myös katulämmityksen, jonka putkiston takia katua jouduttiin kaivamaan koko kadun leveydeltä hiukan syvemmälle sekä joidenkin putkien (vesiputken ja katulämmityksen pääputken) kohdalta vielä hiukan syvemmälle. Joitakin viemärikaivoja ja sadevesiputkia lisättiin kadulle. Töitä valvoi allekirjoittanut ja Jaana Mellanen.

Sofiankatu on 109 metriä pitkä (kartta 1). Pohjoisosassa kadun leveys on 10.00 metriä, mutta kadun eteläpäässä 8.00 metriä. Kadun korkeus on pohjoispäässä 4.99 m ja etelässä 2.23 m mpy.

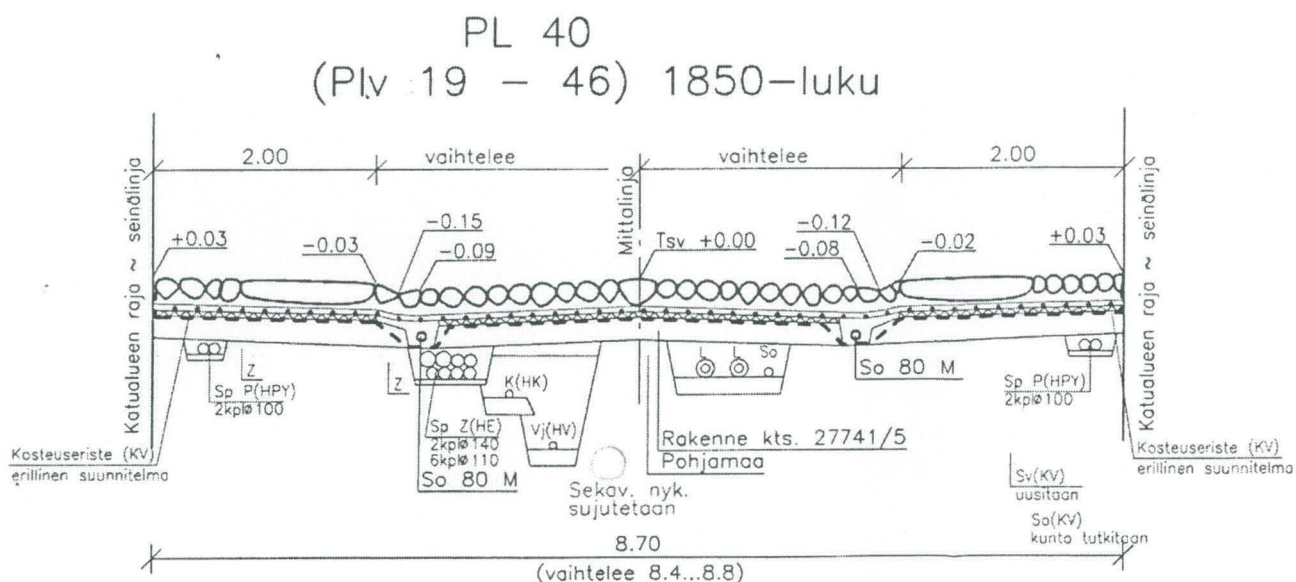
Katukiveys ja sen alapuolinen kivien laskukerros poistettiin aluksi vaiheittain kadun itäpuolelta noin 40 - 50 cm syvyyteen saakka (dia Sofiankatu 1998:4, kuva 265). Kiveyksen alla oli melko yhtenäistä tummaa hiekkaa koko tämän ajan. Se oli sekoittunutta eikä sisältynyt erityisemmin vanhaa esineistöä. Kadun alla meni keskellä kadun suuntaisesti sekavesiviemäriputki. Sofiankatu 3:n kohdalta, Helleniuksen ja sen vihreäksi maalatun siipirakennuksen rajan kohdalta (25.00 metriä etelään Helleniuksen talon luoteisnurkasta ja 5.00 metriä länteen seinästä), tehtiin putken itäpuolelle lisätyn sekavesiviemärikaivon ja sekavesiviemäriputken länsipuolen maaleikkauksesta havaintoja (diat Sofiankatu 1998:1-3, kuvat 262-264). Sekavesiviemäriputken pohja sijaitsi tässä kohtaa noin 2.00 metrin syvyydessä kadun pinnasta (4.42 m mpy). Maaleikkausprofiilissa oli ylhäällä yhteensä vain 40 - 50 cm paksu katukiveys ja yhtenäinen tumma hiekkakerros, jonka alla oli puhdas merihiekka. Se oli kellertävä yläosassaan vaaleten pohjaa kohti.

Uuteen museokatuun tuli esim. 1700-luvun kenttäkiveyksen kohdalla katukerroksissa alimpana oli 20 cm mursketta, sitten 5 cm styrofoam-kerros, jonka päällä oli lämmitysputkisto 5 cm paksussa maabetonissa. Päälle tuli maabetonia 5 cm, johon asetettiin katukivet (korkeus max. 15 cm). Kivet asetettiin lappeelleen ja kiven väliin laitettiin saumaushiekkaa. Kivet olisi pitänyt laittaa pystyyn, mutta silloin lämmitysputkiin olisi tullut liian pitkä välimatka.

Syys-lokakuun vaihteessa kaivettiin kadun länsipuoli auki (diat Sofiankatu 1998:5-13, 15, kuvat 266-272, 275). Täällä sijainneiden sähköjohtojen viereen kaivettiin syvemmälle kaasujohto sekä alimmaksi noin 1.70 metrin syvyyteen vesiputki kapeassa kaivannossa. Tällöin havaittiin maaleikkauksessa aivan edellä mainitun viemärikaivohavainnon länsipuolelta poikittaisten putkien kohdalta täytemaasta (mm. tiiliä) ja läheisistä kaivannosta nostetuissa maissa runsaasti liitupiippujen paloja (KM 98024:38-59, luetteloitu Jaana Mellanen Sunnin talo Sofiankatu valvontakertomukseen 1998, kopio luettelosta liitteenä VIII). Ne liittyivät länsipuolella sijainneeseen Sunnin piipputehtaaseen, jonka rakennuksen kellarin kunnostustyötä

Jaana Mellanen valvoi vuonna 1998 (ks. valvontakertomus). Liitupiipun pesät ja varret olivat Sunnin piiputehtaan valmistetta vuosilta 1758-61. Kohdalta löytyi myös Fredrik I yhden ören raha vuodelta 1749. Piipunkatkelmat olivat joutuneet putkikaivantoa täytettäessä täytehiekassa, mahdollisesti Sunnin talosta, tähän kohtaan. Ne eivät olleet alkuperäisessä paikassaan. Kaivannon profiileissa Sofiankadun keski- ja pohjoisosissa näkyi yleensä 40-50 cm paksun pintakerrosten alla puhdas hiekka.

Kadun molemmilla reunoilla oli puhelinkaapelit ja sadevesiputket melko lähellä maanpintaa, noin 70 cm syvyydessä. Kadun keskiosassa keskilinjän itäpuolella kaivettiin katulämmityksen pääputket noin 1 metrin syvyydessä. Kadun poikki meni runsaasti poikittaisia putki- tai sähkölinjoja, jotka oli kaivettu hiukan syvemmälle puhtaaseen hiekkaan. Näistä ei tullut kuitenkaan edellä mainitun linjan tavoin vanhoja löytöjä.

Poikkileikkaus Sofiankadun uusista rakenteista kadun keskiosissa. Piirros etelästä. Kuva: HKR, katuosasto.

Sofiankadun pohjoispäähän Aleksanterinkadun puolelle oli avattu ensimmäisenä itä-länsi suuntainen kaivanto, jonka profiilissa näkyi kadun kiveyksen laskuhiekkakerroksen alla asfalttikerros (diat Sofiankatu 1998:16-17, kuvat 276-278). Sen alta tuli vuorotellen hiukan soraa, tummaa sekoittunutta hiekkaa ja hiukan tiilimurskaa. Alimpana oli tummaa sekoittunutta hiekkaa. Kaivannosta ei tullut vanhaa esineistöä. Kerroksien täytyy olla "uudempia" sekoittuneita kerroksia, sillä alla menee mm. sekavesiviemäri ja vesijohto etualan ylempänä sijaitsevien kaapeleiden lisäksi.

Sunnin kivijalan kohdalla oli tumma maata sisältänyt kuoppa, joka liittyi jo varmasti Sunnin talon kivijalan kaivannon täyttämiseen (dia Sofiankatu 1998:14, kuvat 273-274).

Sofiankadun eteläpään kohdalla sijaitsee merenranta 1600-luvun lopulla, joten maanpintaa on täytynyt nostaa huomattavasti. Pohjois-Esplanadin pinta on nyt 2.5 m mpy:n korkeudella tässä kohtaa. Kadun eteläpäässä näkyikin vain "uudempia" täyttömaakerroksia. Kadun eteläpuoliskolla sijaitsee myös pohjoispuoliskoja enemmän erilaisia putkia ja johtoja. Mm. noin 12 metriä pohjoiseen Pohjois-Esplanadilta sijaitsee 3 metriä leveä itä-länsi –suuntainen maanalainen käytävä. Pohjois-Esplanadi rakennettiin vasta 1800-luvun alussa.

Sofiankadun kohdalla, joka on aina ollut katulinja, ei ollut säilynyt vanhoja katukerroksia tai muita rakenteita, koska uusia katupäällystyksiä ja kunnallistekniikkaa rakennettaessa on tuhottu kaikki entinen muutamia kohtia lukuun ottamatta. Puhdas hiekka on melko lähellä nykyistä maanpintaa. Sama havainto on tehty muissakin katulinjojen kohdilla.

5.6 Yliopistonkatu ja Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha

Vuoden 2003 lopulla ryhdyttiin rakentamaan yhdystunnelia Yliopiston päärakennuksen luoteiskulmasta Porthaniaan. Työn ensimmäisessä vaiheessa avattiin ylhäältä kadulta käsin noin 6.30 x 7 metrin (44 m²) kokoinen alue Yliopistonkadulle päärakennuksen luoteisnurkan pohjoispuolelle mm. vanhojen putkien ja kaapeleiden takia (kartat 1 ja 7). Rakennusta ja pohjoista sisäpihaa korjattiin samanaikaisesti. Näitä kohteita käytiin tarkastamassa muutaman kerran allekirjoittaneen toimesta marras-joulukuussa 2003.

Yliopistonkatu on Fabianinkadun kohdalla 8.40 m mpy:n korkeudella. Katu nousee hiukan itään päin. Kadun korkeus on Yliopiston päärakennuksen länsipuoliskon kohdalla 9.10 m ja itäpuoliskon kohdalla 9.90 m ja Unioninkadulla 10.40 m mpy.

2.5 metriä leveän jalkakäytävän reunan kohdalle (12 metriä päärakennuksen luoteiskulmasta itään ja 2.40 metriä seinästä pohjoiseen, korkeus noin 8.60 m mpy) syntyi pieni itä-länsi –suuntainen **profiili 1** (kartta 7, kuva 279), jossa oli aluksi asfalttia 4 cm, täytemaata 44 cm, tummaa palomaata 15 cm ja puhdasta keltaista soraa 10 cm. Samaan kohtaan 65 cm lähemmäksi rakennusta jalkakäytävälle muodostui uusi **profiili 2** (kartta 7, kuvat 280-283, kuvat myöhemmässä työvaiheessa): asfaltti 6 cm, sora 20 cm, hieno hiekka 25 cm, betoniputki 20 cm, tumma maa 2 cm, puhdas keltainen hiekka 20 cm, puhdas savi 8 cm ja kallio. Kallio oli 1.01 metriä nykyisen kadun alapuolella (7.39 m mpy). Betoniputken yläpuoliset kerrokset mitattiin 40 cm etelään päin putken pohjoisreunasta ja alapuoliset 10 cm pohjoiseen päin betoniputken edestä. Betoniputken todellinen koko korkeus oli noin 53 cm ja sen sisällä oli sähkö- ja puhelinkaapeleita. 9.6 metriä rakennuksen kulmasta otettiin toiset maakerrostiedot samalta itä-länsisuuntaiselta linjalta **profiililta 3**: (kartta 7) asfalttia oli 6 cm, soraa 10 cm, karkeaa soraa 15 cm, hienoa hiekkaa 30 cm, betoniputki 50 cm, harmaa savi, jonka alla oli kallio 1.71 metriä nykykatupinnan alapuolella (6.69 m mpy) Kallio laski nopeasti länteen mentäessä. Putkirakennelma oli tuhonnut vanhat kerrokset.

Tämä betoniputki kaartui pohjoiseen, joten sen yläpintaa tuli länteen mentäessä enemmän esiin (40 – 66 cm). Se myös meni syvemmälle länteen päin mentäessä.

Sen pohjoissivu oli noin 2 metrin päässä eteläpuolen rakennuksesta. Eteläsivua ei esillä tarkastuksen aikana. Betoniputken pohjoispuolella oli yli metrin levyinen kaista, jossa oli säilynyt syvemmällä vanha tumma kerros ja puhtaat maat. Tämän kaistaleen pohjoispuolella oli kolme metriä ennen kaivannon pohjoisseinämää, mutta koko tämä alue oli tuhoutunut erilaisten putkien ja viemärikaivojen takia.

Kaivannon lounaisosassa oli vanha tiilimuurattu viemärikaivo (110 x 150 cm), joka oli poistettu käytöstä (kuva 284). Sen yläpinta oli 40 cm nykyisen kadunpinnan alapuolella. Kaivon aukko oli kooltansa 55 x 55 cm. Kaivosta lähti itään kreasiitista tehty putki 120 cm kaivon yläpinnan alapuolelta. Putki oli 18 cm läpimitaltaan. Kaivon pohjoispuolella meni itä-länsi –suunnassa 20 cm läpimittainen kaasuputki 70 cm kaivon yläpinnan alapuolella. Alempana meni vielä vesi- ja viemäriputket.

Päärakennuksen pohjoinen sisäpiha oli tarkoitus kunnostaa (kuvat 285-287). Pihan läntinen osa oli avattu noin 6 x 12 metrin alueelta (72 m²). Lähes koko alue oli louhittu nykyiseltä maapinnantasolta syvälle monien putkien takia ja betonirakenteen takia. Tämän putkirakennelman pohjoispuolella näkyi että kallio tuli pihan pinnan tasolle. Asfaltin alla oli louhittuun kalliopintaan saakka vain uudempaa täytemaata. Avatun kohdan rakennuksen pohjoisseinän vieressä oli pihakiveystä heti asfaltin alla. Tämä oli ”uutta” pihakiveystä. Päärakennuksen uusi puoli valmistui 1936.

Kadun kerroksista irtomaista tuli kolme teollista rautanaulaa, joita ei luetteloitu.

5.7 Kirkkokatu

Vuonna 1997 syksyllä Tuomiokirkon pohjoispuolella Kirkkokadulla tehtiin vesijohtotöitä (kartta 1, diat Kirkkokatu 1997:1-21). Kirkon kryptan oven kohdalta, korttelin pohjoissivun keskikohdalta, kaivettiin noin 72 metriä pitkä ja keskimäärin 2.20 metriä leveä kaivanto itään Unioninkadulle ajoradan eteläpuoliskon keskellä (201 m²). Lännessä kaivanto tuli jalkakäytävälle kryptan oven kohdalla. Itään mentäessä kaivanto siirtyi vähitellen pohjoisemmaksi. Idässä Unioninkadun kohdalla kaivannon eteläseinä oli 4.70 metriä korttelin seinästä. Kaivanto jatkui noin 5.50 metriä Unioninkadun puolelle, jossa oli runsaasti viemäriputkia ja vesijohtoja ym. Kaivannon länsipäässä Kirkkokatu oli 12.90 m ja itäpäässä 9.50 m mpy:n korkeudella. Kaupunginmuseon tutkijat Anja Korkala, Hanna Kääriäinen ja myöhemmin allekirjoittanut kävivät tarkastamassa jo kallion pintaan saakka kaivetun kaivannon.

Kaivannon itäpäässä kallio oli esillä 3.50 metrin päässä Unioninkadusta länteen. Kallio sijaitsi 70 cm nykyisen kadunpinnan alapuolella. Jalkakäytävän korkeus oli kohdalla 9.50 m mpy. Poikittaisten puhelinkaapelien ja kaukolämpöputken kohdalla 8 – 14 metriä Unioninkadusta länteen kalliota oli louhittu pois paikalle tultaessa uuden putken tieltä. Kryptan kohdalla kaivannon länsipäässä, jossa kaasuputki menee kaivannon poikki, kallio oli 1.30 metriä kadunpinnan alapuolella. Läntisimmässä päässä kallio nousi lähes kadun korkeudelle. Kallion pinta oli kaivannon kohdalla noin 1.65 - 1.90 metriä kadun pinnasta.

Suurin osa profiileissa näkyvistä kerroksista oli vanhempien putkikaivantojen täyttöhiekkoja. Osalla kaivantoa alimmana näkyi keskimäärin 20 cm paksu tumma maakerros, joka oli vanhaa kulttuurikerrosta. Kalliopinta oli alueella poimukas ja syvänteiden kohdalla oli enemmän tummaa maata. Kalliohuippujen kohdalla tummaa maata ei ollut vastaavasti ollenkaan. Eteläprofiilissa näkyvät kaasuputki ja sen alla ollut kaapeli olivat lähes kallion tasolla, etenkin kaivannon keskivaiheilla, tuhoten vanhat kerrokset. Niiden rakentaminen oli tuhonnut vanhat kulttuurikerrokset suurimmaksi osaksi ainakin uuden kaivannon eteläpuoliskolla. Eteläprofiilin itäpäässä kallion päällä oli säilynyt hiekkaa ja sen päällä tummaa maata kumpaakin noin parisenkymmentä senttimetriä. Eteläprofiilin itäpäässä tumma maa oli paksumpi ja se ulottui kallioon saakka.

Pohjoisprofiilin kerrokset näyttivät olevan ”uusia” täyttömaita lähes kallion pintaan koko matkallaan. Alimmaisena oli noin 20 cm paksu tumma kerros. Täälläkin kaivannon länsipäässä kallion päällä oli hiekkaa ennen tummaa maata. Pohjoisprofiilin takana sijaitsi 1 - 1.5 metriin päässä länsi-itä -suuntainen viemäriputki, jonka täyttömaista oli kysymys pohjoisprofiilissa.

Puu- tai kivirakenteita ei havaittu kaivannon profiileissa.

Kirkkokadun kaivannon itäpäästä 10 metriä etelään Snellmaninkadun 4-6:n (Suomen pankki) pohjoisen sisäpihan kaivauksissa vuonna 1999-2000 löydettiin vanha itä-länsisuuntainen katu (*Södra Kärngatan*, Eteläinen Suokatu). Katu on sijainnut paikalla ilmeisesti 1640-luvulta lähtien. Pihan asfaltti oli korkeudella 9.70 m mpy ja sen alla oli uutta täytemaata noin 60 cm ennen 1700-luvun loppuun ajoittuvaa katukiveystä korkeudella 8.70 - 8.90 m mpy. Kadun alapuolinen kulttuurikerros oli keskimäärin 1.40 metriä paksu. Ne olivat vanhoja katupintoja ja alimmaisena lantakerroksia. Puhdas maa oli korkeudella 7.30 m mpy. Kallio ei tullut vastaan täällä. Kirkkokadun nykyinen pinta sijaitsee pihaa hiukan korkeammalla, 9.30 - 9.70 m mpy, tällä kohtaa.

Eteläisellä pihalla asfaltti oli korkeudella 8.90 m mpy. Sen alla oli uusia täytemaita 80 cm ja sen alla olleen 1700-luvun loppupuolelle loppuvan kulttuurikerroksen paksuus oli noin 1 metri (pinta noin 8.00 m mpy). Pohja oli 7.00 m mpy:n korkeudella.

Kirkkokadun tumma alin kerros on suunnilleen samalla korkeudella pihojen alimmat tummat lantakerrokset ja vastaa todennäköisesti niitä. Kirkkokadulta puuttuu lähes kaikki pihojen ylemmät vanhemmat kulttuurikerrokset kunnallisteknisen rakentamisen takia.

5.8. Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu

Vuoden 2004 toukokuussa aloitettiin Helsingin rakennusviraston ympäristötuotannon toimesta peruskunnostaa kadunalaista kunnallistekniikkaa Mikonkadun, Yliopistonkadun ja Vironkadun kohdilla (kartta 1, diat Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu 2004-2005:1-12, kuvat 288-339). Työt liittyivät katuja ympäröivien kiinteistöjen saneerauksiin, mutta sen tavoitteena oli myös parantaa katu ympäristön laatua ja erityisesti kevyen liikenteen olosuhteita. Työt koskivat Mikonkatua välillä Aleksanterinkatu Kaivokatu, Yliopistonkatua välillä Mikonkatu Fabianinkatu ja Vuorikatu Yliopistonkadusta pohjoiseen kadun puoliväliin saakka. Vanhat huonokuntoiset vesi- ja viemäriputket, kaukolämpöputket ja -jäähdytysputket, kaasuputket, sähkö- ja telekaapelit oli tarkoitus uusida ja kadut saada päällystetyksi asfaltilla marraskuuhun mennessä. Ajouratojen ja jalkakäytävien pintatyöt oli tarkoitus tehdä vuonna 2006 rakennusten kunnostamisen valmistuttua. Kadulle asennetaan tällöin mahdollisesti lämmitys riippuen kiinteistöjen päätöksestä. Töiden vaativuus oli odotettua suurempaa ja osa töistä jouduttiin siirtämään vuoden 2005 puolelle.

Suurin osa vuoden 2004 töistä osui Mikonkadun osuudelle. Suurin osa kadusta avattiin useassa vaiheessa kaukolämpöputkien ym kohdilta (diat 1-2, kuvat 288-296). Kaivannon syvyys vaihteli 1.50 metristä noin 2.50 metriin. Mikonkatu sijaitsee entisen Kluuvilahden kohdalla. Katu sijaitsee noin korkeudella 1.60 – 1.80 metriä mpy. Tämän vuoksi kaivantojen kohdilla ei näkynyt mitään 1600- tai 1700-luvun rakenteisiin viittaavaa. Myöskään 1800-luvun täytön aikaisesta kuivatuskanavasta tai lahden täyttöön käytetyistä risupedeistä tai muista täytteistä (kaatopaikka) ei ollut merkkejä kaivannon ajoittaisesta syvyydestä huolimatta. Kaivantojen seinämien hiekkakerrokset viittasivat siihen että alueen maakerrokset on vaihtuneet uudenaikaista kunnallistekniikkaan tehtäessä 1900-luvulla.

Ainoa mielenkiintoinen rakenne oli Kaivokadulla kaivannon pohjoispään länsiprofilissa näkynyt vanha katukiveys 90 cm nykyisen kadunpinnan alapuolella (havaintopiste **K:1**, diat 3-5, kuva 296a-c). Kivet olivat läpimitaltaan noin 10 cm. Kiveyksen alapuoliset kerrokset olivat tummempia kerroksia. Kaivanto oli noin 2.50 metriä syvä. Kaivokatu sijaitsee tässä korkeudella 1.90 m mpy ja vanha katukiveys oli siten noin 1 m mpy:n korkeudella.

Vuorikadun eteläpuoliskolle asennettiin viemäriä, vesijohtoa ja kaasuputkea vuoden 2004 puolella (kartta 1, diat 7-12, kuvat 297-305). Kaivanto alkoi Vuorikatu 4:n ja 6:n rajasta yhdeksän metriä pohjoiseen. Kaivanto oli 200-230 cm syvä ja 300 cm leveä ja se sijaitsi vanhojen vesi-, viemäri ja kaasuputkilinjojen kohdalla, jotka oli louhittu enimmäkseen kallioon. Kaivanto sijaitsi ajoradan länsireunassa pohjoisosassaan. Se leveni keskemmälle ajorataa etelään päin mentäessä. Kaivanto oli täällä lähes kolme metriä syvä. Kaivannon pohjoispäässä saattoi kaivannon itäprofilista tehdä havaintoja. Niiden perusteella alueen vanhat 1600- ja 1700-luvun kerrokset olivat tuhoutuneet kokonaan uudemmassa rakentamisessa. Mahdollisesti kallion päällä ei ole ollut maakerrosta tai se on ollut vähäinen, sillä 1700-luvun kartoissa alue on merkitty kallioalueeksi. Pohjoisimmat osat saivat asutuksen vasta 1700-luvun lopussa.

Kaivannon pohjoispäässä itäprofilissa **havaintopisteessä V:1** oli 7 cm katukiviä ja niiden alla täyttökerrosta (kartta 1, diat 6-7, kuvat 297-298). Kallio tuli vastaan 60 cm

syvyydessä. Kymmenen metriä etelämpänä **havaintopisteessä V:2** Vuorikatu 4 kohdalla oli 7 cm katukiviä, 30-40 cm täyttökerrosta ja sitten kallio (diat 6 ja 8, kuvat 297 ja 299-300). Profiilista näkyi useita putkia, jotka oli louhittu kallioon länsi-itä – suunnassa. Etelämpänä metrotunnelin käytävä oli ajoradan itäreunalla (diat 9, kuvat 301-302). Se oli tuhonnut loput alueesta. Kallio oli painunut täällä jo kaivannon pohjaa syvemmälle.

Metrotunnelin käytävä lounaispuolella Vuorikadun ja Yliopistonkadun kohdalla kerrokset olivat sekaisin eri rakennustöiden takia (diat 10-12, kuvat 303-305).

Vuorikatu oli kaivannon pohjoispäässä noin 10.50 m ja Yliopistonkadun kohdalla noin 4.55 m mpy:n korkeudella

Yliopistonkadulla välillä Vuorikatu-Fabianinkatu asennettiin vuoden 2004 puolella vesijohto, viemäri ja kaasujohto ajoradan pohjoispuoliskon kohdalle (kartta 1, kuvat 306-319). Kaivanto ulottui Fabianinkadun itäpuolelle Yliopistonkatu 1:n lounaiskulmaan saakka. Yliopistonkatu nousee Vuorikadun risteyskohdan 4.55 metrin korkeudesta Fabianinkadun itäpuolelle noin korkeuteen 8.60 m mpy. Katu laskee Vuorikadusta länteen. Kluuvikadun kohdalla korkeus on 3.40 m ja Mikonkadun kohdalla noin 1.30 m mpy.

Vuorikadun ja Yliopistonkadun risteyskohdalle tehtiin suuri kaivanto putkilinjojen suluille ja kaivoille (diat 10-12, kuva 306). Kaivannossa oli alussa katukivien alla 5 cm hiekkaa, 5-10 cm punaista hiekkaa, 5-20 cm soraa ja 80 cm sekaista täytemaata (havaintopiste **Y:1**). Kaivanto oli yli kaksi metriä syvä ja Vuorikadulta tuli vielä tällä syvyydellä kaivannon pohjalla putki. Kohtaa syvennettiin myöhemmin runsaasti, jolloin alimpana noin parin metrin syvyydessä olleen Yliopistonkadun suuntaisen putken alta tuli melkein heti esiin luonnollinen noin metrin paksuinen savikerros ja sen alta vielä hiekkakerros. Savikerros paksuni länteen päin. Kerrokset laskivat nopeasti länteen eli entistä Kluuvinlahtea kohti. Kuoppa oli noin neljä metriä syvä ja edellisten luonnollisten kerrosten päällä oli vain uusia täytemaita, putkia ja kaapeleita.

Kaivantoa kaivettiin itään päin ajoradan pohjoisosan kohdalla. Idempänä se siirtyi hiukan kesemmälle. Kallio tuli esiin noin 18 metriä itään Vuorikadusta ja se lähestyi katupintaa itään päin mentäessä kadoten jälleen Porthanian aukion itälaidan kohdalla. Sitä oli esillä noin 30 metriä. Kallio (havaintopiste **Y:2**) oli noin yhden metrin syvyydessä kadunpinnasta noin 28 metrin päässä Vuorikadusta ennen Porthanian aukiota (kuvat 307-310). Kalliota jouduttiin louhimaan pois putkien tieltä tällä osuudella. Kohdalla ei näkynyt vanhoja kerroksia. Kaivannon pohjoisprofiilissa näkyi jalkakäytävän ulkoreunan kohdalla täytemaita ja iso metalliputki, joka oli aivan kallion pinnalla. Kalliota oli mahdollisesti louhittu pois sen tieltä kaivannon pohjoispuolella. Pohjoisen jalkakäytävän alla oli lisäksi mm. kaukolämpöjohdot. Kallion pinta laski luonnollisen jyrkästi etelään päin. Kaivannon eteläprofiilissa näkyi vain hiekkatäytemaita. Ne osoittivat kohdalla olevan kadun suuntaisen vesijohdon sijaintia (kuvat 311-313).

Yliopistonkadulta Fabianinkadun länsipuolelta tuli esiin vaaleata hiekkaa hyvin läheltä nykyistä kadunpintaa (havaintopiste **Y:3**, kuvat 313-316). Katukivien alla noin 30 cm paksun sorakerroksen alla oli kaivannon kohdalla vaalea hiekkakerros, joka oli

luonnollinen kerros. Se oli säilynyt uuden kaivannon kapealla kaistalla pohjois- ja eteläpuolen vanhoilta kaivannoilta. Kerros alkoi noin 10 metriä ennen Fabianinkatua ja loppui Fabianinkadun putkien kohdalla. Katu oli noin korkeudella 7.9 m mpy havaintopisteen kohdalla.

Fabianinkadun itäpuolella Yliopistonkatu 1:n lounaisnurkan kohdalla tuli viemäriiliittymää tehtäessä jalkakäytävän asfaltin alta 10 cm paksu sorakerros ja 25-30 cm paksu harmaa hiekkakerros (havaintopiste Y:4, kuvat 317-319). Niiden alla oli 10 cm paksu kapea tumma kerros ja 25-30 cm paksu punainen hiekkakerros ennen vaaleata hiekkakerrosta, joka oli samaa kuin Fabianinkadun länsipuolella. Tumma kerros oli rippeet vanhoista kulttuurikerroksista ennen kaupungin uuden 1800-luvun asemakaavan toteuttamista ja Yliopistonkadun rakentamista. Vastaavat kerrokset oli löydetty Yliopistonkadun vuoden 2003 tutkimuksissa 12 metriä kaakkoon. Katu oli kohdalla noin korkeudella 8.70 m mpy.

Kertyneistä havainnoista voi tehdä johtopäätöksen että Yliopistonkadun itäpäässä Fabianinkadun itäpuolella nykyinen maanpinta sijaitsee vanhan maanpinnan korkeudella tai hiukan alempana. Putkilta säilyneissä kohdissa voi havaita että vanhaa kulttuurikerrosta on poistettu maastoa muokatessa ja uutta katua tehtäessä. Länteen päin mentäessä aivan Fabianinkadun länsipuolella oli säilynyt vanhoja maakerroksia vain kapealla kaistaleella kadun keskilinjalla kadun pohjoisreunan ja eteläreunan putkikaivantojen takia. Tällöinkin kaikki ihmisen aikaansaamat kerrokset oli poistettu. Ainoastaan luonnollinen vaalea hiekkakerros on säilynyt. Yliopistonkatua tehtäessä alueen topografiaa on muutettu voimakkaasti. Tasainen osuus (Fabianinkatu-Vuorikatu) ja sen länsipuolinen jyrkkä rinne Kluuvinlahden on loivennettu, jolloin kaikki rakenteet ja kulttuurikerrokset on poistettu.

Vuorikadulla kaivannon pohjoisosan kohdalla kallion päällä oli vain uusia hiekkakerroksia. Eteläosassa metrotunnelin käytävän työt olivat tuhonneet alueen. Vanhojen putkien kaivannot oli louhittu kallioon suurimmalta osalta, etenkin pohjoisosassa, joten kaivantojen kohdat olivat ainakin tuhoutunut.

Mikonkadun ja Kluuvikadun välisen Yliopistonkadun katuosuuden työt aloitettiin huhtikuussa vuonna 2005 (kuvat 320-339). Työt keskeytettiin elokuun alkupuolen ajaksi Helsingin yleisurheilun MM-kisojen takia. Kaivanto jatkettiin Vuorikadulle saakka syyskuun loppuun mennessä. Katu avattiin kokonaan ajoradan kohdalta pienissä pätkissä. Tällä osuudella oli valtavasti kadun alapuolista kunnallistekniikkaa ja niiden syvälle ulottuneet kaivutyöt olivat tuhonneet kaikki vanhat kerrokset.

Yliopistonkatu sijaitsee länsipäässään entisen Kluuvinlahden kohdalla. Katu on välillä Mikonkatu ja Kluuvinkatu länsipäässään korkeudella 1.40 m mpy ja itäpäässään korkeudella 2.30 m mpy. Kaivanto ulottui täällä entisen merenpinnan alapuolella. Sieltä ei löytynyt vanhoja rakenteita kuten laitureita. Samoin Kluuvinlahden täyttämiseen ja kuivaukseen liittyvät tekijät puuttuivat. 1900-luvulla kunnallistekniikan rakentaminen oli tuhonnut kaiken ja tilalla oli enimmäkseen uusia täytehiekkakerroksia.

Kluuvinkadun kohdalla entisen Kluuvinlahden rannan itäpuolella näkyi pohjoisen jalkakäytävän kohdalla noin kahden metrin syvyydessä savikerros, joka oli luonnollinen kerros. Yliopistonkatu sijaitsee tässä korkeudella 3.0 m mpy eli kyseinen

kerros on sijainnut jo 1700- ja 1800-luvuilla merenpinnan yläpuolella. Sen yläpuoliset luonnolliset kerrokset ja kulttuurikerrokset olivat kuitenkin tuhoutuneet kohdalta.

Ainoastaan edellisen kohdan itäpuolella lähellä Vuorikatua näkyi pohjoisen jalkakäytävän profiilin kohdalla saven päällä ohuita savi- ja hiekkakerroksia, joiden pinnat laskivat länteen eli entiseen Kluuvinlahteen päin. Kerrokset alkoivat profiilin yläosassa olleen betonirakenteen alapuolelta. Kerrokset saattoivat olla ainoat jäänteet luonnollisista maakerroksista pohjan saven lisäksi. Vanhoja kulttuurikerroksia ei ollut säilynyt tässäkään kohdalla. Yliopistonkatu sijaitsee noin korkeudella 4.50 m mpy Vuorikadun kohdalla.

Syksyllä 2005 oli tarkoitus kaivaa Yliopistonkadulla Vuorikadun ja Mikonkadun välisten jalkakäytävien kohdilla. Tällöin puretaan mm. vanhat kaukolämpöputket rakenteineen eteläisen jalkakäytävän alta. Syyskuun lopussa 2005 aloitettiin kaukolämpöjohtokaivannon kaivutyöt Mikonkadulla Ateneumin jalka- ja kevyenliikenteenväylien kohdalla. Näitä töitä ei katsottu olevan tarpeellista valvoa.

Vuonna 2005 tai myöhemmin on ajateltu asentaa kaukolämpö- ja jäähdytysputket vanhojen paikalle pohjoisen jalkakäytävän alle välillä Vuorikatu – Unioninkatu, jotka vaativat valvontaa.

5.9. Mariankatu

Vuoden 2005 keväällä louhittiin Mariankadulla Mariankatu 7:n ja Ritarihuoneen välillä yhdystunnelia kaupungin tunneliverkostoon (kartta 1, kuvat 340-343). Louhinta-alue sijaitsi heti Hallituskadun eteläpuolella. Louhinta-alue (noin 20 x 11 m) käsitti itäisen jalkakäytävän ja ajoradan. Läntisen jalkakäytävän ja osittain ajoradan kohdalla oli kaukolämmön betonitunneli ja sen alla putkia. Ne oli louhittu syvälle kallioon. Kohdalla ei ollut mitään vanhaa. Kallio oli ulottunut lähes nykyiselle kadunpinnalle saakka.

5.10 Aleksanterinkatu 2005

Kesäkuun alussa vuonna 2005 korjattiin vuotavaa kaasuputkea Aleksanterinkadun ajoradan eteläreunassa jalkakäytävän vieressä välillä Katariinankatu – Mariankatu (140 m). Aleksanterinkatu 4:n, 6:n, 12:n ja 14:n eteen oli kaivettu kuusi noin 1.5 – 2.00 metriä leveää, 2.8 - 4 metriä pitkää ja 1.0 – 1.4 metriä syvää kaivantoa. Kaivantojen kautta oli laitettu uusi putki vanhan metallisen sisään. Kaikki kuopat kuvattiin, mutta kolme itäisintä kuoppaa oli ehditty täyttää kun niitä tultiin dokumentoimaan tarkemmin seuraavana päivänä.

Aleksanterinkatu 14:n länsipään kohdalla sijaitsi kaivanto **Aleksi:1** (kartta 1, kuvat 345-346). Kaivannon eteläprofiilissa näkyi kaapeleita ja aivan kuopan eteläreunassa pohjalla kaasuputki. Kuopan pohjoisprofiilin länsiosassa näkyi kadun poikki menevän HKL:n raitiotieradan vaihteiden tarvitsemien kaapeleiden kaivannon täyttömaat. Profiilin itäreunassa oli kuitenkin säilynyt alkuperäisiä kerroksia. Ylimpänä oli 14 cm

katukiviä ja sen alla 20 cm ruskeaa sekoittunutta hiekkaa. Niiden alla oli todennäköisesti vanhoja kerroksia; 15 cm ruskeaa hiekkaa, 10 cm kellertävää hiekkaa, 15 cm vaalea hienoa hiekkaa, 12 cm tumman harmaata savensekaista hiekkaa, 5 cm kellertävää hiekkaa, 10 cm tummanharmaata savensekaista maata, jossa oli hiiliraitoja. Sen alla oli vielä 10 cm tummaa hiekkaa, 10 cm kellertävää hiekkaa ja 15 cm vaaleampaa hiekkaa. Kaksi alinta kerrosta olivat jo koskemattomia kerroksia. Tummanharmaa saven sekainen maa oli noin 95 cm kadunpinnan alapuolella, joka sijaitsi tässä noin 4.8 m mpy:n korkeudella. Kerros oli alkuperäinen maanpinta ja vuoden 1654 kaupunkipalon kerros.

Tämän ja muiden kaivantojen pohjoispuolella sijaitsee noin metrin päässä itä-länsi – suuntainen vesijohto. Siitä huolimatta on hyvin todennäköistä että kadun vanhat kerrokset ovat säilyneet tällä kapealla kaistaleella kaivantojen välissä lukuun ottamatta poikittaisten kaapeleiden ym kohtia.

Aleksanterinkadun pohjoispuolella vuoden 1654 palokerros oli Valtioneuvostonlinnan vuosien 1993-96 kaivausten perusteella korkeudella 3.75 - 3.95 m mpy. Valtioneuvostonlinnan sisältä löydetty 1800-luvun alun Goviniuksen tontin kivetyt pihat olivat korkeudella 4.70 - 5.00 m mpy ja Helenankadun jatke Koulukuja noin 4.80 m mpy. Vuoden 1998 valvonnassa 1800-luvun alun Suurtorin pinta löydettiin 25 metrin päässä luoteessa 4.50 m mpy:n korkeudelta. **Aleksi 1:ssä** tai muissa nyt tutkituissa kaivannoissa ei näkynyt aikaisempia katukiveyksiä. Suurkadun pinta on sijainnut ilmeisesti 1800-luvun alussa samalla korkeudella tai hiukan alempana kuin nykyisen kadun pinta, joka sijaitsee 4.80 m mpy:n korkeudella kyseisissä kohdissa.

Aleksanterinkatu 14:n itäosan edessä sijaitsi kaivanto **Aleksi:2** (kartta 1, kuvat 347-351). Kaivannon eteläosassa oli kadun suuntaisesti kaapeleita ym ja keskellä metallinen kaasuputki. Kaivannon pohjoisseinämän länsiosa puhdistettiin, jolloin paljastui seuraavanlaisia kerroksia. 14 cm katukiviä, 35 cm ruskeaa sekoittunutta hiekkaa, 15 cm vaaleaa hiekkaa, 15 cm tummempaa sekoittunutta hiekkaa, 30 cm erilaisia sekoittuneita savipitoisia hiekkokkoja (7 cm hieno vaalea hiekka, 8 cm hiekka, 8 cm kellertävä hiekka, 7 cm vaalea hienoa hiekka), 5 cm ruskeaa hiekkaa, 5 cm tummanruskeaa hiekkaa, 1 cm paksu hiilikerros, 8 cm punertavaa hiekkaa ja 20 cm ruskeaa hiekkaa. Nämä kerrokset ylintä hiekkakerrosta lukuun ottamatta katkesivat itä-länsisuuntaisten kaasuputken ja muiden johtojen kaivannon takia kaivannon länsipäässä.

Hiilikerros sijaitsi 115 cm katupinnan alapuolella ja se oli vuoden 1654 alkuperäinen maanpinta ja palokerros. Katu sijaitsee tässä noin 4.80 m mpy:n korkeudella, joten palokerros sijaitsi korkeudella 3.65 m mpy. Palokerroksen alla oli tulipalon punertavaa hiekkaa ja luonnollista koskemattonta hiekkaa. Palokerroksen yläpuoliset kerrokset olivat ilmeisesti katukiviä ja sen alapuolista hiekkakerrosta lukuun ottamatta vanhoja kerroksia

Edellisen itäpuolella Aleksanterinkatu 12 länsiosan edessä sijaitsi kaivanto **Aleksi:3** (kartta 1, kuvat 352-353). Siellä oli seuraavanlaiset kerrokset pohjoisprofiilin itäpäässä: 14 cm katukiviä, 10 cm tummaa hiekkaa, 30 cm kellertävää hiekkaa, 8 cm vaaleaa hienoa hiekkaa, 8 cm kellertävää hiekkaa, 5 cm tummaa hiekkaa, 8 cm vaaleaa hiekkaa, 2-5 cm paksu tumma kerros ja sen alla ruskea hiekka. Profiilin

länsipäässä oli uutta melko yhtenäistä täytehiekkaa kaivannon aikaisemmasta täyttämisestä.

Tumma alkuperäinen vuoden 1654 kerros oli 80 cm katupinnan alapuolella. Katu sijaitsee tässä yhä 4.80 m mpy:n korkeudella eli palokerros oli korkeudella 4.00 m mpy. Katukivet ja ylin kerros olivat mahdollisesti vain uusia.

Aleksi:4 (kartta 1, kuva 354) Aleksanterinkatu 12 keskiosan edessä ehdittiin vain valokuvaamaan. Sateen sekoittamasta pohjoisseinämästä olisi luultavasti tullut vastaavanlaisia kerrostumia kuin edellisissä kaivannoissa. Kaivannon itäpäähän kohdalla menee poikittainen kaukolämpöjohto.

Aleksi:5 (kartta 1, kuva 355) Aleksanterinkatu 6:n länsiosan edessä ehdittiin myös vain kuvaamaan. Pohjoisprofiili oli lähes kokonaisuudessaan uutta täyttömaata pohjoiseen menevän kaasuputken ja kohdassa sijaitsevan sadevesiviemäriputkien risteyksen takia.

Aleksi:6 (kartta 1, kuva 356) sijaitsi Aleksanterinkatu 4:n itäpäähän kohdalla. Kaivanto ehdittiin vain valokuvaamaan. Länsi-itä -suuntainen vesiputki sijaitsee alle metrin päässä pohjoispuolella. Profiilista otetussa kuvassa näyttäisi että vanhat kerrokset ovat kuitenkin säilyneet tällä kapealla kaistaleella lähes nykykadun kiveystasoon saakka. Profiilista ei näy alkuperäinen maanpinta. Katu sijaitsee tässä noin 4.20 m mpy:n korkeudella.

Profiilin puolivälissä on ilmeisesti tiilimurska-laastikerros (?), jonka päällä on erilaisia tummia hiekkakerroksia. Kyseiset kerrokset saattavat liittyä vasta 1800-luvun alun kadunpinnan nostoon kaupungin uudelleenrakentamiseen yhteydessä. Läheisen Mariankadun ja idempänä Aleksanterinkadulla tehtyjen havaintojen perusteella 1700-luvun katu on laskeutunut nopeammin alaspäin rantaa ja kaupungin laituria kohden kuin nykyinen katu. Kivettyjä katupintoja on tavattu idempänä noin 90 cm nykyisen kadunpinnan alapuolelta.

5.11 Eteläesplanadi

Eteläesplanadin ajoradan eteläreunaan (kartat 8-10, kuvat 357-382) Kasarminkadulta Valtioneuvoston juhlahuoneiston eteen kaivettiin kesäkuussa 2005 kaukojäähdytysputkikaivantoa, joka oli noin kaksi metriä leveä ja vähintään kaksi metriä syvä. Kaivantoa ei jatkettu idemmäksi tilaajien puuttumisen takia.

Kaivannon Kasarminkatu – Fabianinkatu välisen osan länsiosassa pohjoisprofiilissa näkyi valvojan mukaan vain uusia täyttömaita. Pohjoisprofiilin itäosassa oli noin 120 cm paksu vaalea hiekkakerros, jonka päällä oli noin 20 cm paksu tumma kerros ennen kadun uusia sora-, asvaltti- ja laskuhiekkakerroksia ja katukiviä. Ne muodostivat yhteensä noin 60 cm paksun kerroksen. Vaalea hiekkakerros oli luonnollinen hiekka ja tumma kerros vanha kulttuurikerros.

Työt keskeytettiin yleisurheilun MM-kisojen ajaksi. Tämän jälkeen kaivettiin itään päin. Ennen Fabianinkatua ja sen kohdalla oli putkia ja johtoja sen verran että edellä

mainitut vanhat kerrokset olivat tuhoutuneet suurimmaksi osaksi. Fabianinkadun länsipuolella Eteläesplanadin ylittävän suojatien länsireunan kohdalla vanhat kerrokset loppuivat. Risteyksen kohdalla oli pieniä pätkiä vanhoja kerroksia putkikaivantojen lomassa. Vanha kerros näkyy kuvissa tummana kerroksena. Kallio oli melko lähellä maanpintaa risteyksen keskellä.

Fabianinkadun itäpuolella kallio tuli esiin melko lähelle maanpintaa. Se oli vain 1.30 metriä kadunpinnan (5.48-5.58 m mpy) alapuolella kaivannon eteläprofiilissa. Kaivannon eteläreuna oli täällä noin 1.70 – 1.80 metrin päässä jalkakäytävästä. Kaivanto oli edelleen 2.0 metriä leveä, mutta syvyyttä oli vain 1.5 metriä kaivannon itäosassa. Pohjoisprofiilissa näkyi heti Fabianinkadun itäpuolella karkeaa kellertävää hiekkaa, jonka päällä oli yli 20 cm paksu tumma hiekkakerros. Se oli samaa kerrosta kuin lännempänä. Eteläesplanadin ylittävän suojatien itäosan kohdalla oli alle parin metrin leveydeltä tätä kerrosta hiukan syvemmälle. Idempänä kerros kapeni vain 10 cm:n paksuiseksi. Kerroksen päällä näkyi 25 cm soraa ja 25 cm katukivien laskuhiekkaa. Itse katukivet olivat kyseisessä kerroksessa, mutta tässä kohtaa taaempänä.

Noin 11 metriä Fabianinkadulta itään tumma hiilensekainen kerros (tiilimurskaa ym) alkoi paksunemaan alaspäin. 13 metrin kohdalla oli iso kivi, joka oli valahtanut paikaltansa profiilista. Sen itäpuolella tumma kerros oli noin 50 cm paksu. Tumma kerros jatkui hiukan kaveten kaivannon itäpäähän saakka.

Edellä mainitun kiven itäpuolella ja tumman kerroksen alla oli noin 25 cm paksu tumma sekainen hiekkakerros (+ hiiltä) välillä 13.75 – 16.25 metriä Fabianinkadulta. Kerros ulottui kaivannon pohjalle, jossa se oli kaarenmuotoisena.

Kaivannon pohjalla (4.14 m mpy) oli tämän kerroksen kohdalla itä-länsi -suunnassa 2.0 metriä leveä ja pohjois-etelä -suunnassa noin 1.20 metriä leveä alue. Se muodostui etupäässä tummanharmaasta sekaisesta hiekasta, jossa oli hiiltä, puuta ja tiiltä. Sen pohjoisosa muodostui 20 cm leveästä vyöhykkeestä vaaleanharmaata sekoittunutta hiekkaa. Kohta oli valitettavasti kaivettu ilman museon valvojan paikalla oloa. Kohdan yläkerrokset olivat täten tuhoutuneet.

Etelässä alue rajautui kaivannon eteläprofiilin ääressä olleeseen putkikaivannon täytemaahan, jota oli noin 50 cm:n leveydeltä kaivannon pohjalla. Lännessä ja idässä oli kellertävää karkeaa hiekkaa ja idässä vaaleaa hienoa hiekkaa. Ne olivat luonnollisia kerroksia. Ne ulottuivat myös alueen pohjoispuolelle.

Tumman alueen länsi ja itäreunan kohdalla näkyi hiiltyneitä puita. Samoin pinnassa oli leveämpiä hiiltyneitä puita ilman säännöllistä järjestystä. Etenkin alueen itäosassa hiekka oli tulipalon takia punertavaa. Keskellä aluetta oli runsaasti hiiltyneitä jyviä.

Rakenteen keskiosan kohdalle tehtiin länsi-itä -suuntainen yli 50 cm leveä kerroskaivaus (Kerroskaivausalue puutasoon, ks. kartta 9) Ensiksi kaivettu kerros oli edellä mainittua pintakerrosta. Se ulottui hiiltyneeseen puukerrokseen, jossa oli erilaisia ja erisuuntaisia puita. Puukerros oli keskimäärin 25 cm syvyydessä pinnasta. Lännessä puut olivat välillä maanpinnalla. Kerroksessa oli puiden yläpuolella vahva hiiltyneiden jyvien kerros, joka oli lännessä välillä pinnassa painuen syvemmälle itään päin mentäessä. Jyväkerros näkyy hyvin profiilissa 1 (ks. kartta 9).

Kaivausalueen länsiosassa puiden välissä ja päällä oli vaaleata sekaista hiekkaa ja idässä kyseisessä hiekassa oli lisäksi runsaammin hiiltä.

Ensimmäisen kerroskaivausalueen koillisosa ja sen itäpuolelle aina puhtaaseen maahan kaivettiin seuraava kerroskaivausalue (Kerroskaivausalue pohjatasoon, ks. kartta 9). Puiden alla oli noin 20 cm paksu tummanharmaa hiekka. Pohjalla oli lännessä karkea hiekka ja idässä vaalea hiekka. Ne olivat luonnollisia kerroksia. Pohja nousi hiukan itään päin.

Ensimmäisen kerroskaivausalueen länsireunalla oli syvemmällä pitkittäin hyvin ohut ruskea kerros, ilmeisesti maatonut puu. Itäreunalla oli syvemmällä samassa kohtaa hiiltynyt puu. Nämä puut ja pinnalla näkyneet hiiltyneet puut olivat kuitenkin katkelmallisia ja hyvin epämääräisiä. Ne saattoivat olla ilmeisen kellarikuopan seinärakenteita. Itse kuopassa olevat puut olivat ohuita tai paksuja rankoja tai lautoja. Mitään selvää rakennetta niistä ei saanut selville.

Kyseessä voi olla kellarikuoppa, joka on täytetty tulipalon jälkeen paikalta raivatulla materiaalilla. Kivi voi kuulua rakennuksen kivijalkaan ja paksut tummat kerrokset tonttialueisiin.

Ylemmästä kaivauskerroksesta (löytöluettelossa alue **E6, ylä**) tuli astia- ja ikkunalasia (osa sulanutta), palanutta luuta, punasavi-, majolika- ja posliiniastian palat, liitupiipun varsi sekä nauvoja, U-muotoinen metallilevy ja mahdollinen veitsi. Rautaesineitä ei oltu konservoitu vielä valvontakertomuksen jättöaikaan. Löytöluettelossa esineiden löytökoordinaatteina on kaivausalueen keskipiste ja löytökorkeutena kerroksen keskiosan korkeus.

Alemmasta kerroksesta (löytöluettelossa alue **E6, Ala**) tuli runsaammin liitupiipun varsia, punasavikeramiikan pala ja fajanssiastian paloja ja eläimen luu. Täältä löytyi myös Kaarle XII:n 1/6 ören kupariraha vuodelta 1707.

Rahan perusteella kuopan tulipalokerros voisi liittyä vuonna 1713 tapahtuneeseen kaupungin polttamiseen Ison vihan aikana. Kuoppa ja profiilissa näkyvä kulttuurikerrosten paksuneminen sijaitsee juuri 1600- ja 1700-lukujen vaihteen asuinkorttelin länsiosan kohdalla. Sen länsipuolella oli 1600-luvulta 1800-luvun alkuun pohjois-etelä-suuntainen katu, jonka kohdalla oli vain ohut tumma kerros. Aivan Fabianinkadun itäpuolella suojatien kohdalla kerros paksuni jälleen. Kohdalla sijaitsi kadun länsipuolisen asuinkorttelin itäreuna vuoden 1696/1707 kartan perusteella. Lännempänä kerros hiukan kapeni entisen korttelin sisäosissa. Tämän korttelin länsipuolella tuhoutuneella valvonta-alueella oli sijainnut 1600-luvulta 1800-luvun alkuun saakka viljelyksiä.

Ison vihan jälkeen 1700-luvulla ja 1800-luvun alussa valvonta-alueen korttelit olivat kruunun omistuksessa ja niillä oli vain muutamia rakennuksia. Parissa 1740-luvun kartassa ja 1700-luvun jälkipuolen kartoissa alueet on merkitty tavallisiksi korttelialueiksi. Toisaalta vuoden 1752 karttaan alueelle on merkitty vain aitoja ja ilmeisesti hahmotelmia rajoista. Alue on ilmeisesti ollut niittynä/peltona/hakana kartan värityksen perusteella. 1800-luvun alun kartassa läntistä korttelia ei ole merkitty vaan tilalle on ”plantage”, istutuksia, jotka olivat Bockströmin lesken

vuokraamia. Läntisin kortteli ulottui tällöin lännessä vain Fabianinkadun itäpuolelle saakka. Korttelin sijaitsi pohjoisosassa kruunun jauhomakasiini ja eteläosassa leipomot.

Kaivantoa oli tarkoitus jatkaa vuoden lopussa pohjoiseen Fabianinkadun kohdalla. Esplanadin puistikko on ollut nykyisen kadun kohdalla rakentamatonta ja Kluuvilahden pohjukkaa 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa. Vuoden 1696/1707 kartassa suurin osa alueesta on merkitty harmaalla värillä eli kaduksi ja aukioksi. Katu on sijainnut nykyisen kadun itäpuolella. Eteläesplanadin ja Fabianinkadun risteyksen kohdalla on sijainnut edellä mainittu valvonta-alueen asuinkortteli. Se oli kaupungin lounaisin kortteli. Maantie lännestä tuli kaupunkiin puistikon halki itä-länsi-suunnassa.

Ison vihan jälkeen 1700-luvun puoliväliin saakka tilanne on hiukan epäselvä karttojen perusteella. Kluuvilahden pohjukan alue eli Fabianinkatu puistikon pohjoisosan kohdalla on ollut vielä rakentamaton. Vuoden 1752 karttaan alueen eteläosaan Eteläesplanadin ja Fabianinkadun risteyksen ympäristöön on merkitty vain aitoja ja ilmeisesti hahmotelmia rajoista. Ainoastaan maantien eteläpuolelle on merkitty pitkä rakennus. Alue on ilmeisesti ollut niittynä/peltona/hakana kartan värityksen perusteella. Muutamaan 1740-luvun karttaan alue on kuitenkin merkitty tavalliseksi korttelialueeksi. Tämä kortteli oli ollut Ison vihan jälkeen kruunun omistuksessa.

1700-luvun jälkimmäisellä puoliskolla koko alue oli jaettu kortteleiksi. Katulinja meni edelleen nykyisen Fabianinkadun itäpuolella. 1800-luvun alun kartassa Fabianinkadun kohta puistikon eteläosassa ja Eteläesplanadin ja Fabianinkadun risteys oli rakentamaton muutamaa maantien varressa ollutta rakennusta lukuun ottamatta. Tämän kaupungin lounaisimman korttelin kohdalle oli merkitty nyt istutuksia. Ehrenströmin asemakaavassa 1800-luvun alussa alueen asemakaava muuttui kokonaan.

Juuri ennen tämän kertomuksen jättämistä havaittiin että valvotun kaivannon pohjoispuolelle Fabianinkadun keskilinjan länsipuolelle oli tehty kaivanto Eteläesplanadin pohjoisen ajokaistan ja kevyenliikenteenväylän kohdalle (ei karttaa, kuvat 383-384). Kaivannon länsiprofiili näytti sisältävän alapuoliskoltaan etupäässä koskematonta hiekkamaata. Sen päällä oli noin 20 cm paksu tumma maakerros, jonka yläpinta oli alkuperäinen maanpinta. Sen yläpuolella oli 50 - 60 cm:n paksuudelta nykyistä katukiveystä ja sen rakenne- ja laskuhiekkakerroksia. Profiili vastasi valvonta-alueen kaivantoa risteyksen alueella. Kaivannon itäprofiili näytti olevan täyteä.

Fabianinkadun kohdalla menee niin vesi-, viemäri- kuin kaasuputket, jotka ovat tuhonneet mahdollisesti säilyneitä kerroksia. Putket sijaitsevat etupäässä ajoradan itä- ja länsireunassa kadun suuntaisina. Kadun keskiosaan on jäänyt kapea kaistale koskematonta aluetta kuten valvonta-alueen kaivannossa havaittiin Eteläesplanadin ja Fabianinkadun risteyksessä.

8. TUTKIMUSTEN TULOKSET

Helsingin 1600- ja 1700-luvun kaupunkialueella on seurattu vuosituhannen vaihteessa useita kannallistekniikan kunnostamisen takia tehtyjä kaivaustöitä katualueilla. Niissä on selvinnyt että katualueilla vanhat kulttuurikerrokset ovat melko ohuita. Jos katupintojen korkeus on säilynyt entisellään, niin katua uudistettaessa vanhat pinnoitteet ja rakennekerrokset on vaihdettu uusiin useaan otteeseen. Useita katuja tai Senaatintoria on muovattu uuteen muotoon 1800-luvun alussa, jolloin viimeiset vanhat kerrokset ovat jääneet alle tai niiden läpi on kaivauduttu.

Useimmat tutkitut kohteet ovat olleet aina katuja tai torialuetta, mutta osa niistä on uusia katuja tai ne on liitetty toriin. Niiden kohdilla on ollut aiemmin asutusta ja hautausmaa. Näissä kohdissa olisi mahdollista päästä käsiksi paksumpiin vanhoihin kerroksiin ja rakenteisiin. Tässä raportissa käsitellyissä kohdissa useimmissa kohdissa vanhat putki-, johto- ja kaapelikaivannot ovat kuitenkin tuhonneet vanhat kulttuurikerrokset tai jättäneet vanhat kerrokset kapeiksi vyöhykkeiksi kaivantojen väliin. Mahdollisesti niistäkin vain alimmat kerrokset ovat säilyneet.

Helsingissä 1600-1700-lukujen kulttuurikerros on melko ohut ja lähellä nykyistä maanpintaa. Tutkitut alueet sijaitsevat Helsingin keskustassa, jossa rakentaminen on ollut intensiivistä viimeiset 200 vuotta. Katujen kohdilla on valtava määrä kunnallistekniikkaa, joka on tuhonnut käytännössä suurimman osan katualueiden vanhoista kerroksista. Vanhoja kerroksia saatetaan löytää vain kohdista, joissa ei ole putkia ym. Tällöinkin on huomioitava 1800-luvun alun uusi asemakaava ja sen takia tehdyt valtavat maastotyöt.

Tämän raportin päätutkimusalue Aleksanterinkatu on 1800-luvun alussa rakennettu uusi Aleksanterinkatu, joka on kaupungin vanhan pääkadun Suurkadun pidennys länteen nykyiselle Mannerheimintielle saakka. Sen kohdalta on täytetty Kluuvinlahti Fabianinkadun länsipuolelta Mikonkadun itäpuolelle saakka. Katua levennettiin myös pohjoiseen. Tutkimusalueen itäosassa Unioninkadun länsipuolella kadun rakentaminen tai myöhempi kunnostus ja kunnallistekniikka on tuhonnut vanhat kerrokset. Ainoastaan vuoden 1654 palokerros ja sen alla luonnollinen hiekka ovat säilyneet. Palokerros sijaitsi 0.90-1.30 metriä kadunpinnan alapuolella. Lähempänä Fabianinkatua alkuperäistä rinnettä on loivennettu, jolloin kadun rakenteet mennevät palokerroksen läpi puhtaaseen hiekkaan saakka. Fabianinkadun länsipuolella lähellä entistä Kluuvinlahden rantaa lahden täyttämiseen käytetyt maat tulevat vanhojen kerrosten päälle jo huomattavasti ennen entistä rantaa. Täyttökerros on lähellä Fabianinkatua noin 1.15 metriä paksu ja 30 metriä lännempänä entisen rantalinjan kohdalla 2.45 metriä paksu. Vanhat kerrokset olivat yhteensä noin 1.50-1.80 metriä paksu kerros. Uudet täytekrokset käsittivät erilaisia hiekka – ja tiilikerroksia.

Yksinkertaistaen vanhojen kerrosten ylimpänä kerroksena oli tumma orgaaninen kerros (30-40 cm). Sen alla oli tiivis tumma hiekka- ja puusilppukerros (15-30 cm) ja sen alla vaaleata hiekkaa tai mustia ja vaaleita linssimäisiä kerroksia (40-60 cm). Alin kulttuurikerros oli harmaata hiekkaa, jossa puusilppua/risuja ja kiviä (30-40 cm). Se oli selvä rannan täyttämiskerros kaupungin alkua ajoilta. Alimpana kerroksena oli ilmeisesti luonnollinen savi.

Ajoradan kohdalta Fabianinkadun länsipuolelta löytyi yhden pohjois-etelä-suuntaisen hirsirakennuksen pohja (3.5 x 3.5? m) noin 30 metriä 1800-luvun alun rannasta. Rakennus sijaitsi alueella, joka oli alun perin avointa aluetta tai katualuetta, mutta joka muuttui 1700-luvulla asuinalueeksi. Se oli samansuuntainen kuin vanha katu Fabianinkadun paikalla. Heti rakennuksen luoteispuolelta syvemmältä löytyi luoteis-kaakko –suuntainen hieman isompi rakennus (5 x 5 m), joka oli vanhempi maakerrostumien perusteella. Se sijaitsi noin viisi metriä 1700-luvun alun rannasta, joka oli myös luoteis-kaakko –suuntainen. Esinelöytöjä alueelta tuli vain muutamia.

Fabianinkadun risteyksestä löydettiin oletettavasti kaivon paikka. Kohdalta löytyi irrallisia hirsiiä. Vanhojen karttojen perusteella 1700-1800-lukujen vaihteessa kohdalla sijaitsi kaivo. Fabianinkadun muut osat olivat tuhoutuneet käytännössä rakennustöissä.

Senaatintorin lounaiskulmassa kaivannosta paljastui ihmisten luita, pääkalloja ja arkkujen puujäännöksiä ainakin kahdessa tasossa. Kohta kuului kaupungin entiseen hautausmaahan, joka käsitti Senaatintorin länsiosan Sofiankadun ja Unioninkadun rajaamalla alueella. Hautausmaan hautauskerrokset alkoivat pian katukiveyksen ja uudempien kerrosten (yht n. 40 cm) alapuolelta. Kuopan pohja sijaitsi 1.75 metriä kadunpinnan alapuolella ja hautauskerros jatkui vielä. Vainajien luita tuli esiin kaivannon pohjoisseinämästä aina Senaatintorin lounaisemman valotolpan kohdalta. Hautausmaan yläpinta on sijainnut kirjallisten tietojen perusteella ympäröiviä katuja korkeammalla. Tämän perusteella hautauskerros on ollut huomattavasti paksumpi kuin nyt profiilista saatu korkeus osoittaa.

Senaatintorin kaakkoisnurkasta tuli esiin vanha 1700-1800-lukujen vaihteen silloisen päätorin Suurtorin torikiveys kyseisen torin etelälaidasta. Suurtori sijaitsi Senaatintorin itälaidassa ja valtioneuvoston linnan länsisiiven kohdalla. Torikiveys oli Suurtorin lounaisosan kohdalla 40-50 cm nykyisen maanpinnan alapuolella. Valtioneuvoston linnan jalkakäytävän kohdalla, Suurtorin kaakkoisosassa, kiveykset olivat jo melkein päällekkäin. Vuoden 1995-1996 havainnoista voi päätellä että Suurtorin kiveys oli pohjoisessa huomattavasti syvemmällä kuin nykyisen Senaatintorin kiveys. Samoin etelässä Suurtorin kiveys pysyi itä-länsi-suunnassa samalla korkeudella nykyisen kiveyksen laskeutuessa kaakkoon. Suurtorin kiveys näyttää siten olleen nykyiseen Senaatintoriin verratessa hiukan tasaisempi kaikkiin suuntiin. Kaivannon eteläsivussa vanha torikiveys oli hiukan alempana kuin pohjoissivussa. Kohdan eteläpuolella sijaitsi Suurkadun ja Suurtorin taitekohta, jossa kiveys oli torin ja kadun kiveyksiä alemmalla tasolla. Kiveys vietti jo jyrkemmin taitetta kohti. Täällä ilmeisesti vuoden 1654 palokerros oli jo lähes kivien alapinnan tasolla. Palokerroksen alla oli heti puhdas hiekka. Kaivannon pohjoissivun vanhan torikiveyksen alla oli vielä 25-30 cm sekoittunutta hiekkaa.

Sofiankatu, joka on harvoja katuja vanhalla katuleveydellään, ei sisältänyt merkittäviä löytöjä. Kadun keski- ja pohjoisosassa näkyi noin 40 cm paksun katukiveyksen ja uudempien laskuhiekkakerrosten alla puhdas hiekka. Kohdalla ei näkynyt vanhoja kerroksia tai vuoden 1654 palokerrosta. Etelämpänä katua on nostettu parhaimmillaan lähemmäs kaksi metriä, joten kaivannoissa näkyi vain täytemaita.

Yliopistonkadulla Yliopiston päärakennuksen kohdalla putkityöt olivat tuhonneet lähes kaikki vanhat kerrokset. Kallio sijaitsi 1.00-1.70 metriä kadunpinnan

alapuolella. Se laski länteen päin. Päärakennuksen pohjoisella pihalla kallio sijaitsi aivan asfaltin alapuolella. Alla oli vain hiukan uutta täytemaata. Pihan länsiosassa kallioon oli louhittu putkia ja betonirakenteita.

Kirkkokadulla aiemmat putkityöt ym. olivat tuhonneet kohdetta paljon. Kallio oli idässä lähellä nykyistä kadunpintaa, laskeutuen välillä alemmaksi nousten uudelleen länteen mentäessä (1.60-1.90 metriä kadunpinnan alapuolella). Kaivannon molemmilla sivuilla oli putkia, johtoja ja kaapeleita, jotka menivät lähes kallion pintaan saakka tai ne oli louhittu kallioon. Suurin osa kaivannon maista oli uusia tai 1800-luvun täytemaita. Alue oli entistä asuinkorttelia, joka muutettiin 1800-luvun alussa kaduksi. Tällöin alueen topografiaa on muutettu paljon. Kallion päällä oli alimpana paksuudeltaan suuresti vaihteleva tumma kerros (n. 20 cm). Sitä oli enemmän kalliopainanteiden kohdilla. Se oli ainoa vanha kerros kohdalla.

Mikonkadun – Yliopistonkadun – Vuorikadun kaivannoista kertyneistä havainnoista voi tehdä sen johtopäätöksen että Yliopistonkadun itäpäässä Fabianinkadun itäpuolella nykyinen maanpinta on vanhan kerroksen korkeudella tai hiukan alempana. Putkilta säilyneissä kohdissa vanhaa kulttuurikerrosta on poistettu maastoa muokatessa ja uutta katuä tehtäessä. Länteen päin mentäessä aivan Fabianinkadun länsipuolella on säilynyt vanhoja maakerroksia vain kapealla kaistaleella kadun pohjoisreunan ja eteläreunan putkikaivantojen takia. Tällöinkin kaikki ihmisen aikaansaamat kerrokset on poistettu. Ainoastaan luonnollinen vaalea hiekkakerros on säilynyt. Yliopistonkatua tehtäessä topografiaa on muutettu voimakkaasti. Jyrkkä rinne on loivennettu, jolloin kaikki rakenteet, kulttuurikerrokset ja luonnolliset kerrokset on poistettu.

Vuorikadulla kaivannon pohjoisosassa kallion päällä oli vain uusia hiekkakerroksia. Alue on ollut todennäköisesti avokalliota ja suurimman osan aikaa rakentamaton. Eteläosassa metrotunnelin käytävän työt olivat tuhonneet entiset korttelialueet.

Vuorikadusta länteen mentäessä Yliopistonkadulla valtava kunnallistekninen putkistoverkosto ja niiden kaivutyöt kadun kohdalla ovat tuhonnut kaikki vanhat kerrokset. Yliopistonkatu Kluuvikadusta länteen ja Mikonkatu sijaitsivat entisen Kluuvinlahden kohdalla. Sieltä ei löytynyt vanhoja rakenteita kuten laitureita. Samoin Kluuvinlahden täyttämiseen ja kuivaukseen liittyvät tekijät kuten risupedit puuttuivat. 1900-luvulla kunnallistekniikan rakentaminen oli tuhonnut kaiken ja tilalla oli enimmäkseen uusia täytehiekkakerroksia.

Mariankadulla kallio oli ulottunut nykyisen kadun korkeudelle saakka. Alue on ollut avokalliota ja aukiona/katuna. Karttojen perusteella kohdan pohjoisosassa on ollut asutusta vain 1600-1700-luvun vaihteessa ja myöhemmin kohdalla ja lähistöllä on sijainnut vain yksittäisiä rakennelmia.

Aleksanterinkadulla Katariinankadun ja Mariankadun välillä löytyi alkuperäinen maanpinta kolmesta kaivannosta 80-115 cm nykykadun alapuolelta. Viidessä kaivannossa vanhat kerrokset ulottuivat ilmeisesti lähes nykyiselle katutasolle saakka. Ne olivat säilyneet kapealla kaistaleella uusien putki- ja kaapelikaivantojen välissä. Vanhoja katukiveyksiä ei löytynyt.

Eteläesplanadilta löytyi ilmeisesti vanhan korttelin länsiosassa sijainnut kellarikuoppa. Korttelin länsireunan sijaintiin viittaavat kulttuurikerroksen paksuuden vaihtuminen ja mahdollisen rakennuksen kivijalan kivi. Tämän korttelin länsipuolella sijainneen pohjois-etelä –suuntaisen vanhan kadun kohdalla tumma kerros oli ohut. Heti Fabianinkadun itäpuolella tumma kerros paksuni hetkellisesti. Se viittasi vanhan kadun länsipuolisen korttelin itärajaan. Fabianinkadun kohdalla ja heti länsipuolella korttelin alue oli tuhonnut suurimmaksi osaksi kunnallisteknisten töiden takia. Niiden länsipuolella oli paksumpi tumma kerros korttelin länsiosien kohdalla. Tutkimusalueen läntisimmässä osassa kunnallistekniset työt olivat tuhonneet kaikki merkit entisistä pelloista ja vanhasta kaupunkiin johtavasta maantiestä.

HELSINGISSÄ 26.10.2005

Markku Heikkinen

Karttaluettelo

LIITE I**KARTTALUETTELO**

Nro	Mk	Aihe	Piirt.	Pvm	Koko
Helsinki, Aleksanterinkatu ym.					
1	1:300	Yleiskartta	M.H.		
Helsinki, Aleksanterinkatu, Kaivanto D1					
2		Profiilikartta	M.H.	2002	A3
Helsinki, Aleksanterinkatu, Rakennus					
3	1:50 ja 1:100	Taso- ja profiilikartta	J.M	2001	A3
4	1:50	Tasokartta	J.M.	2002	A3
Helsinki, Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu					
5	1:25	Taso- ja profiilikartta	J.M.	2002	A3
Helsinki, Senaatintorin kaakkoiskulma					
6	1:500 ja 1:100	Yleis- ja profiilikartta	V.S.	1998	A2
Helsinki, Yliopistonkatu ja Yliopisto päärakennuksen pohjoinen sisäpiha					
7	1:100 ja 1:25	Yleis- ja profiilikartta	M.H.	2003	A3
Helsinki, Eteläesplanadi					
8	1:300	Yleiskartta	M.H.		
9	1:25	Taso- ja profiilikartta	M.H.	2005	A3
10	1:25	Profiilikartta	J.M.	2005	A3

Piirtäjät:

V.P.	Veli-Pekka Suhonen
J.M.	Jaana Mellanen
M.H.	Markku Heikkinen

Karttojen kopiot

Kartta 1 (yhdistelmäkartta valvonta-
alueista) suurikokoinen, ei digitoitu

Kartta 1

Valvonta-alueet erikseen

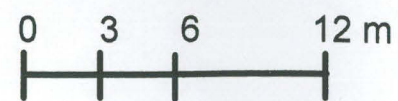
Helsinki, Aleksanterinkatu, Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu, Senaatintorin kakkoisnurkka, Fabianinkatu, Sofiankatu, Yliopistonkatu, Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha, Kirkkokatu, Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu, Mariankatu ja Aleksanterinkatu 2005

Markku Heikkinen 1997-2005

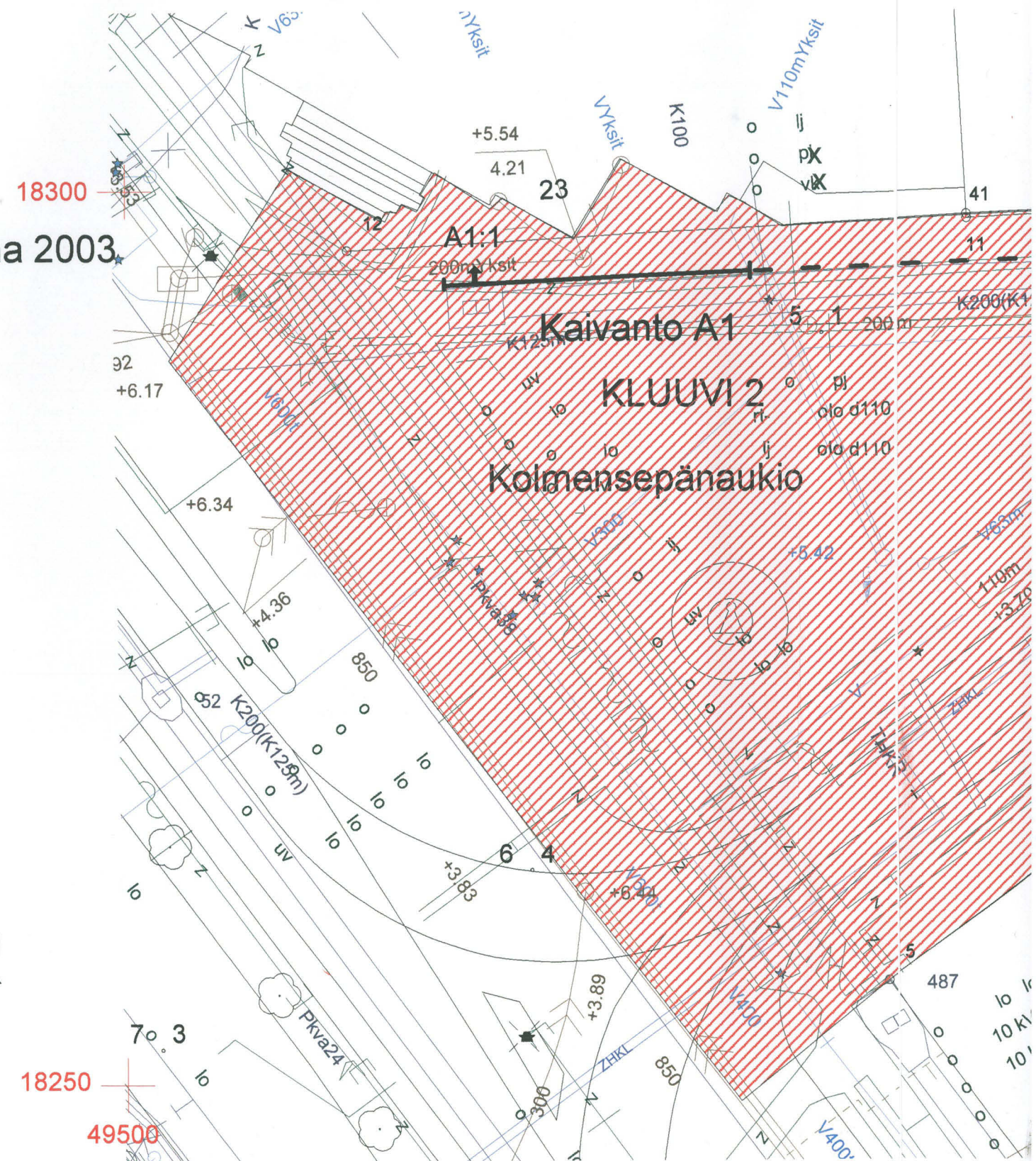
Piirt. Markku Heikkinen

Mk 1:300

- Aleksanterinkatu ja sen alue 2001-2002
- Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu 2002
- Senaatintorin kaakkoisnurkka 1998
- Fabianinkatu 1998
- Sofiankatu 1998
- Yliopistonkatu ja Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha 2003
- Kirkkokatu 1997
- Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vironkatu 2004-2005
- Mariankatu 2005
- Aleksanterinkatu 2005
- Profiili
- Havaintopiste
- Tarkasti valvottu kaivanto Aleksanterinkadulla
- Valvottu kaivanto Aleksanterinkadulla
- Rakennus
- Epävarma rakennus
- Aleksanterinkadun alueiden välinen raja

Kartan pohjana on käytetty Helsingin kaupungin digitaalista kaavakarttaa

ka, Fabianinkatu, Sofiankatu,
pistonkatu-Vuorikatu,

31

ark
1

30

Liiker k

1

o 10 kV

o 10 kV

o uX

o lo

o

o

o

o d140

o d140

o d140

o pj

o

o rt+ Tele

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

o o o

Pkva480k

4

K50t

V100

K150(K63m)

THKRkva10200

P1ok

612

9

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

z

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

K150

ALEKSANTERINKATU 2001-2002

BLUE B

Kaivanto B1

B1:2

3

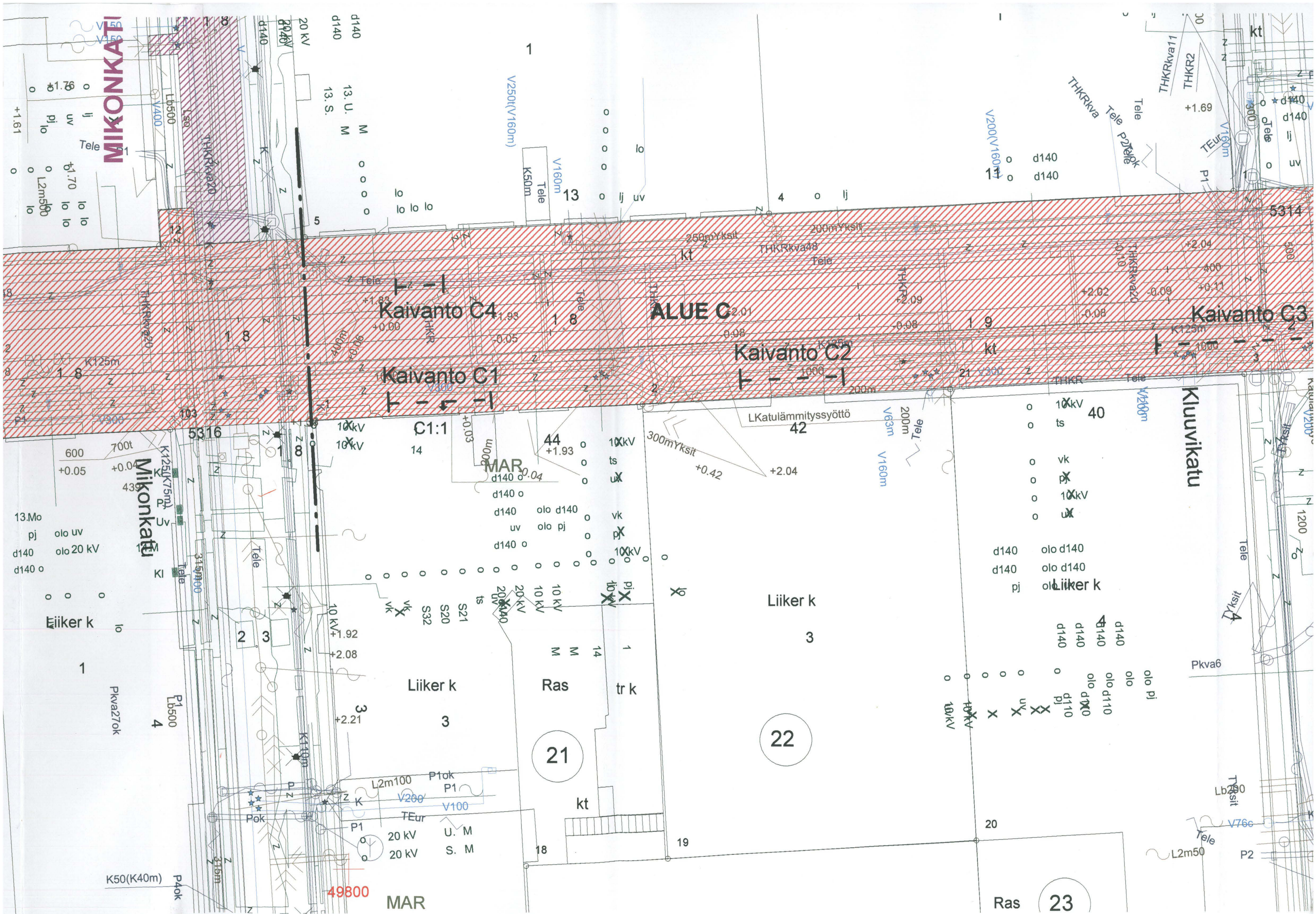
20

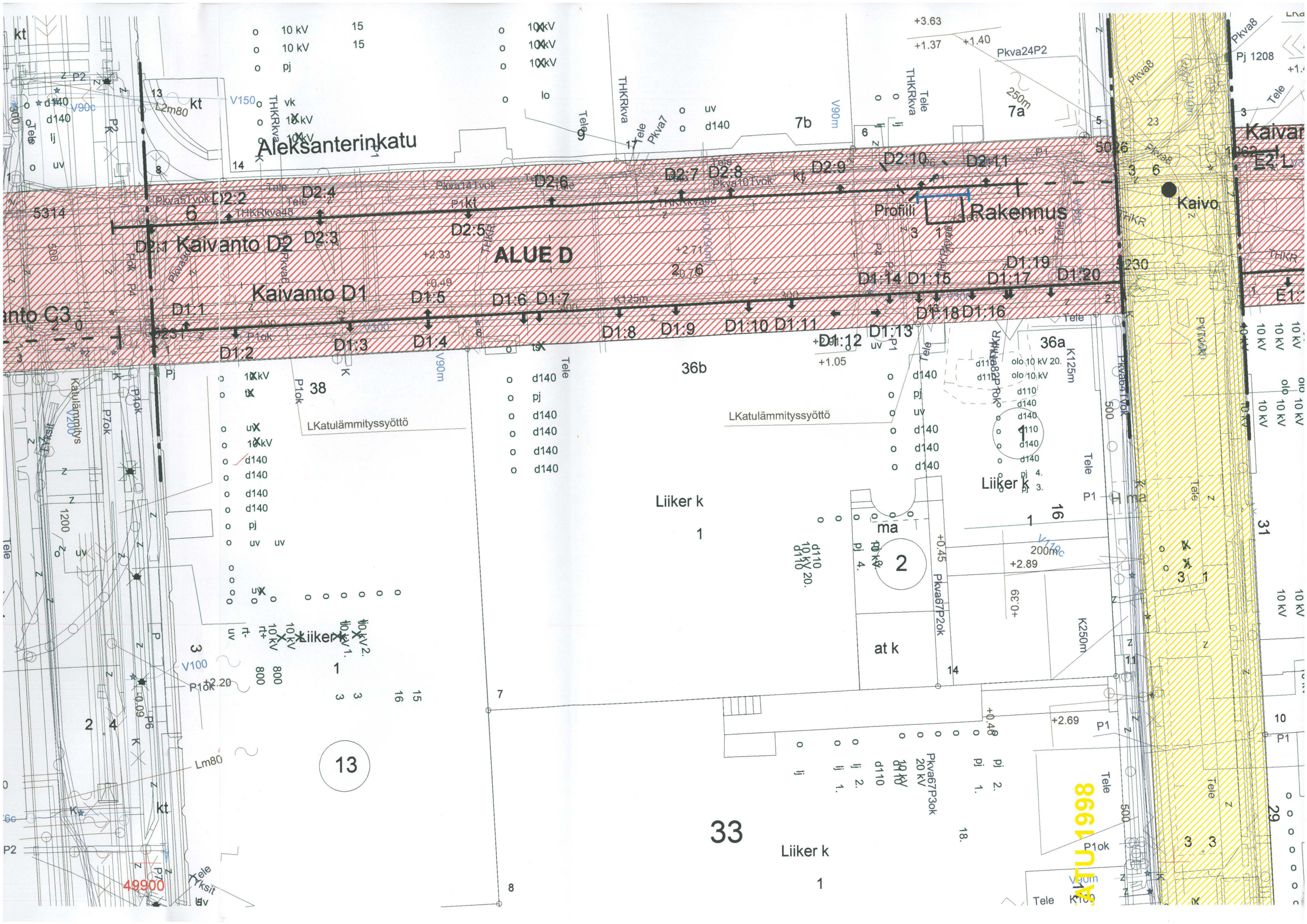
Liiker k

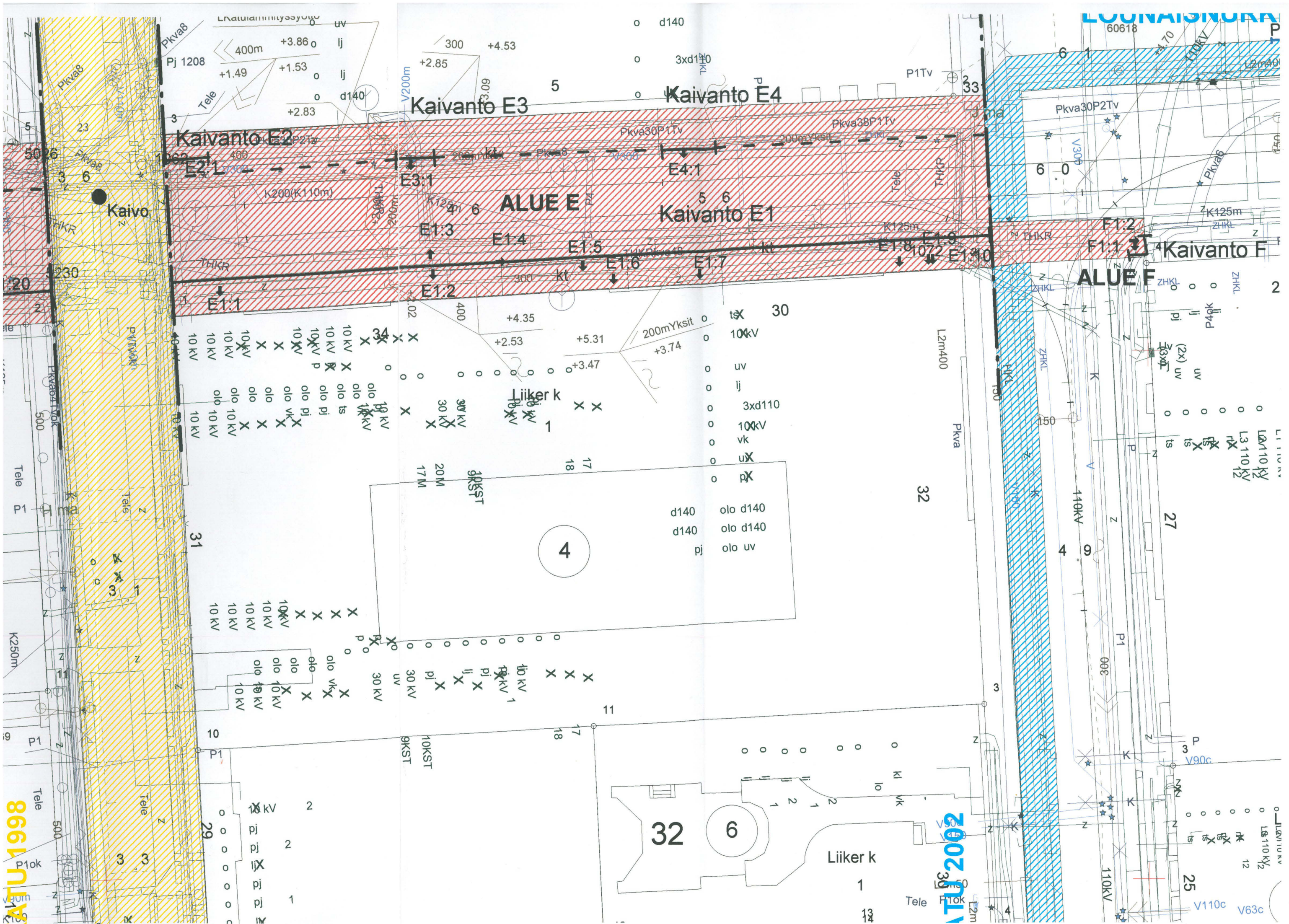
TUNNELISSA
TUNNELISSA

18

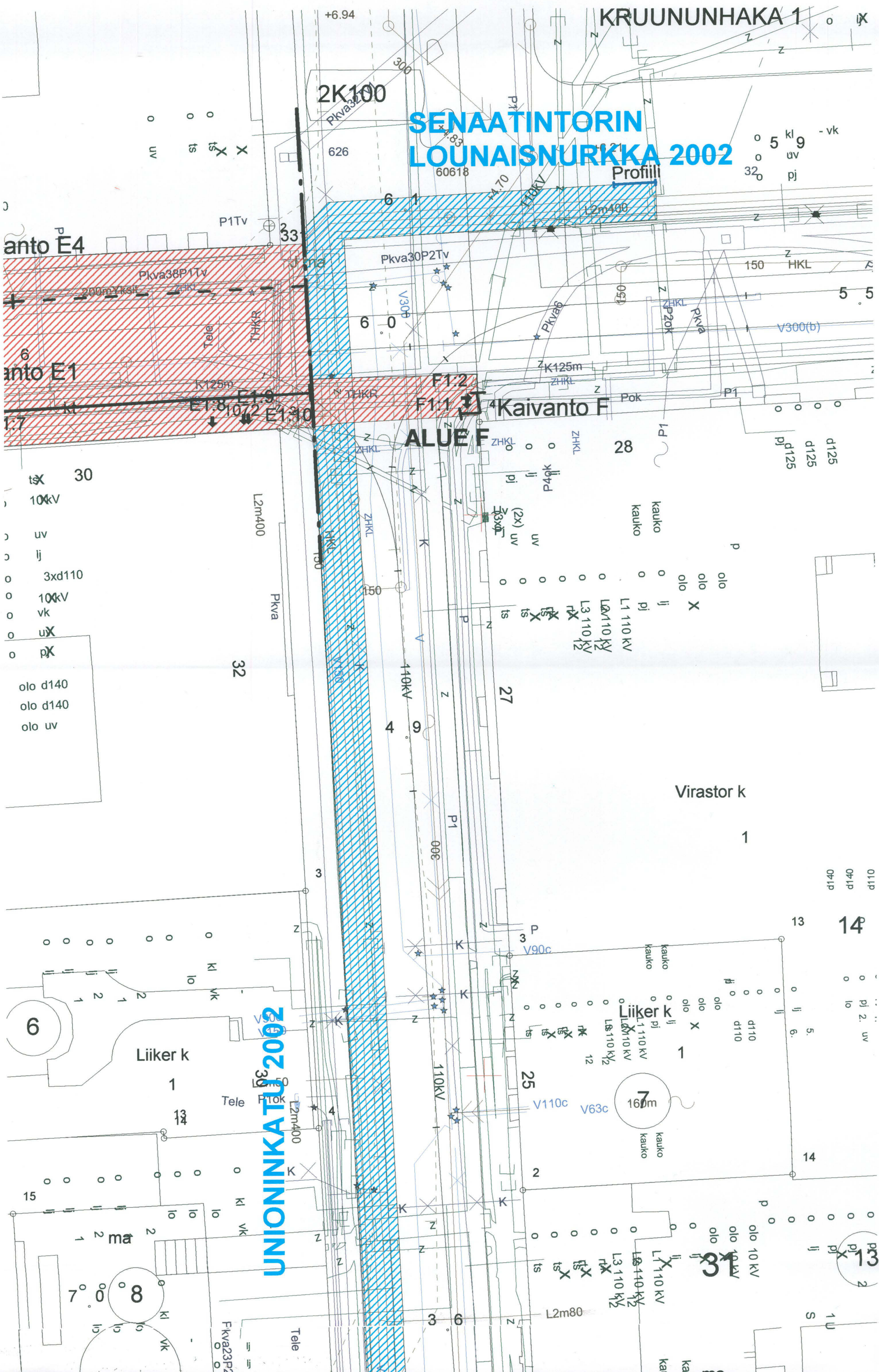
49700

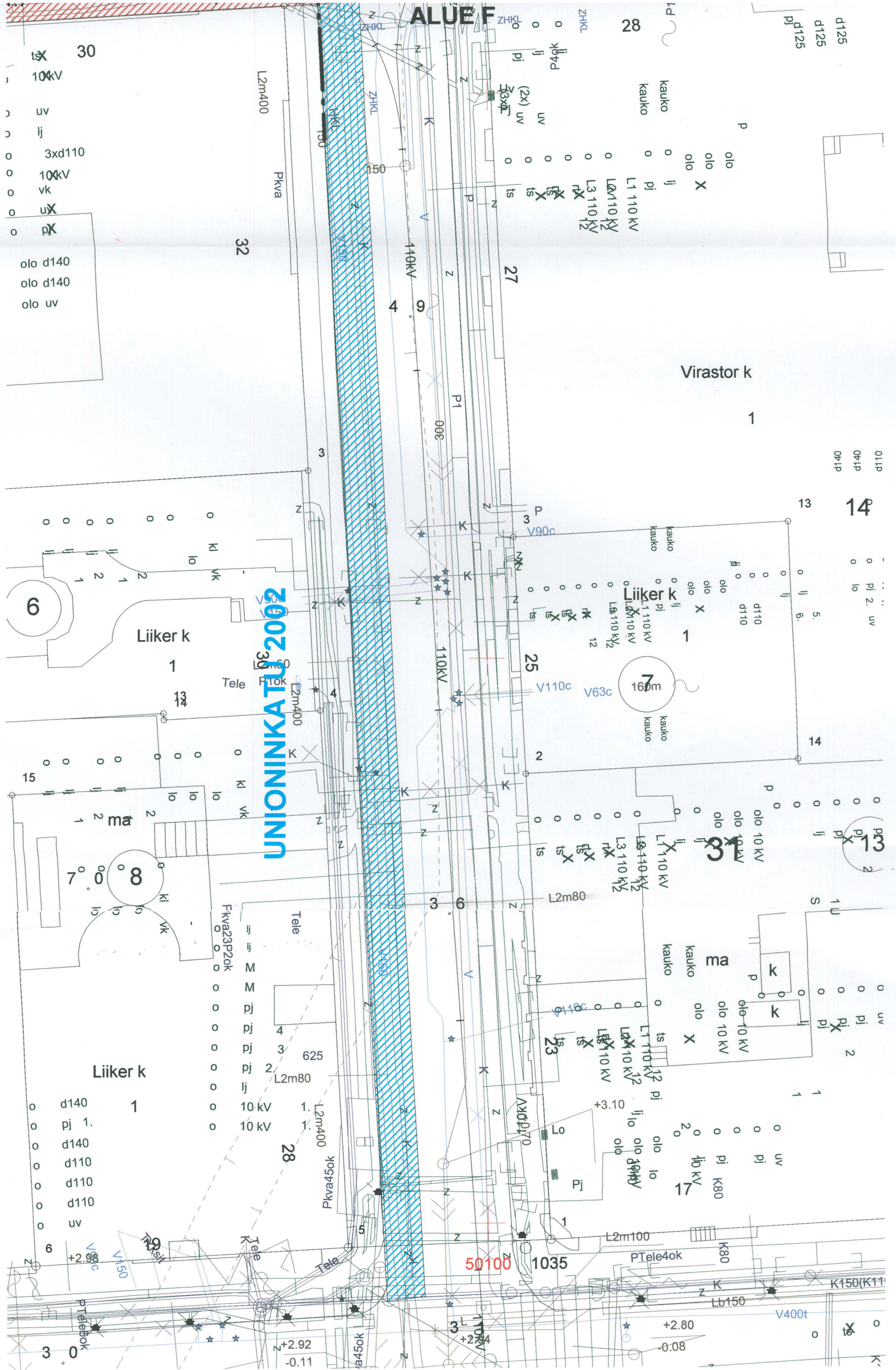

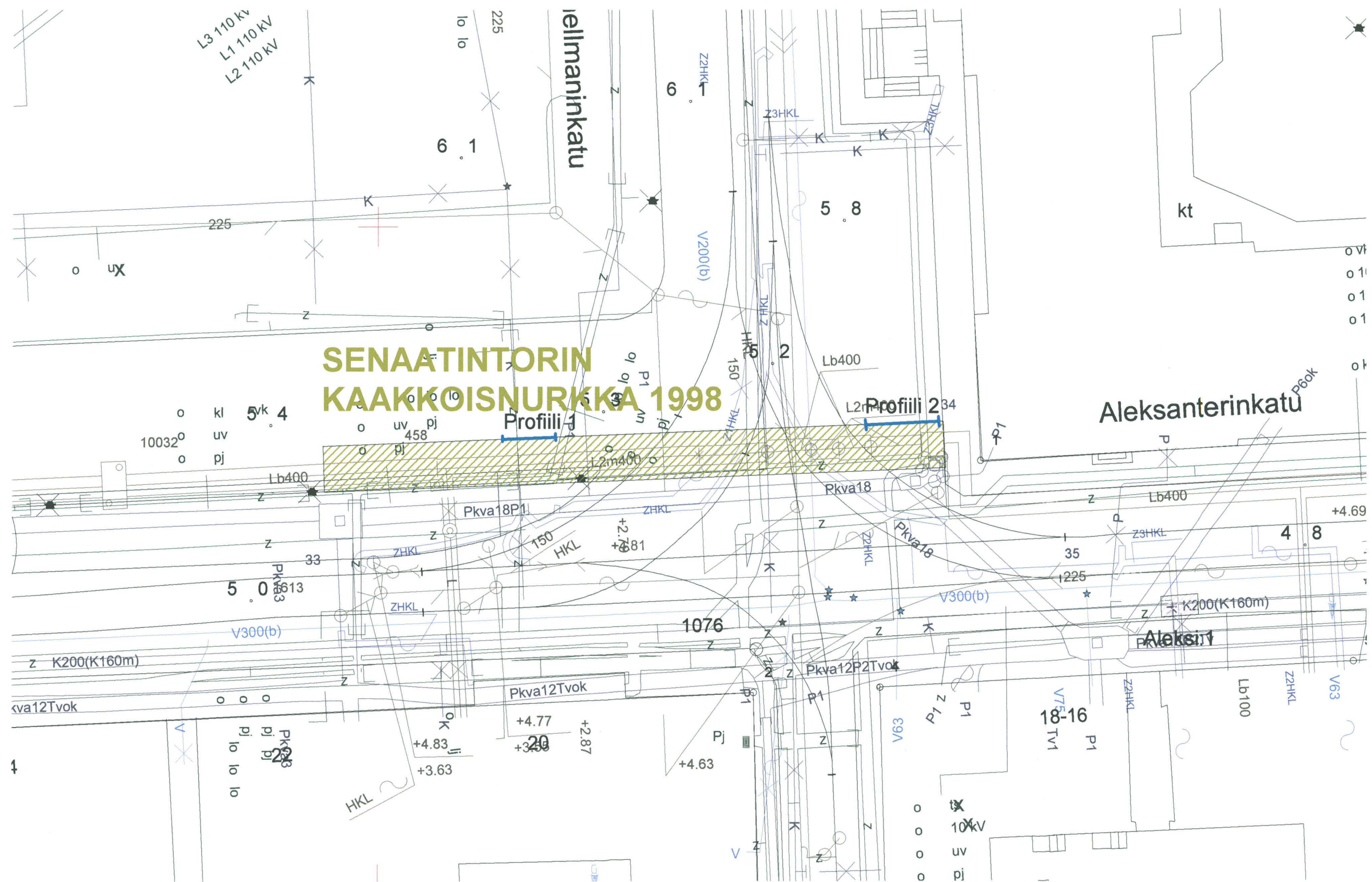

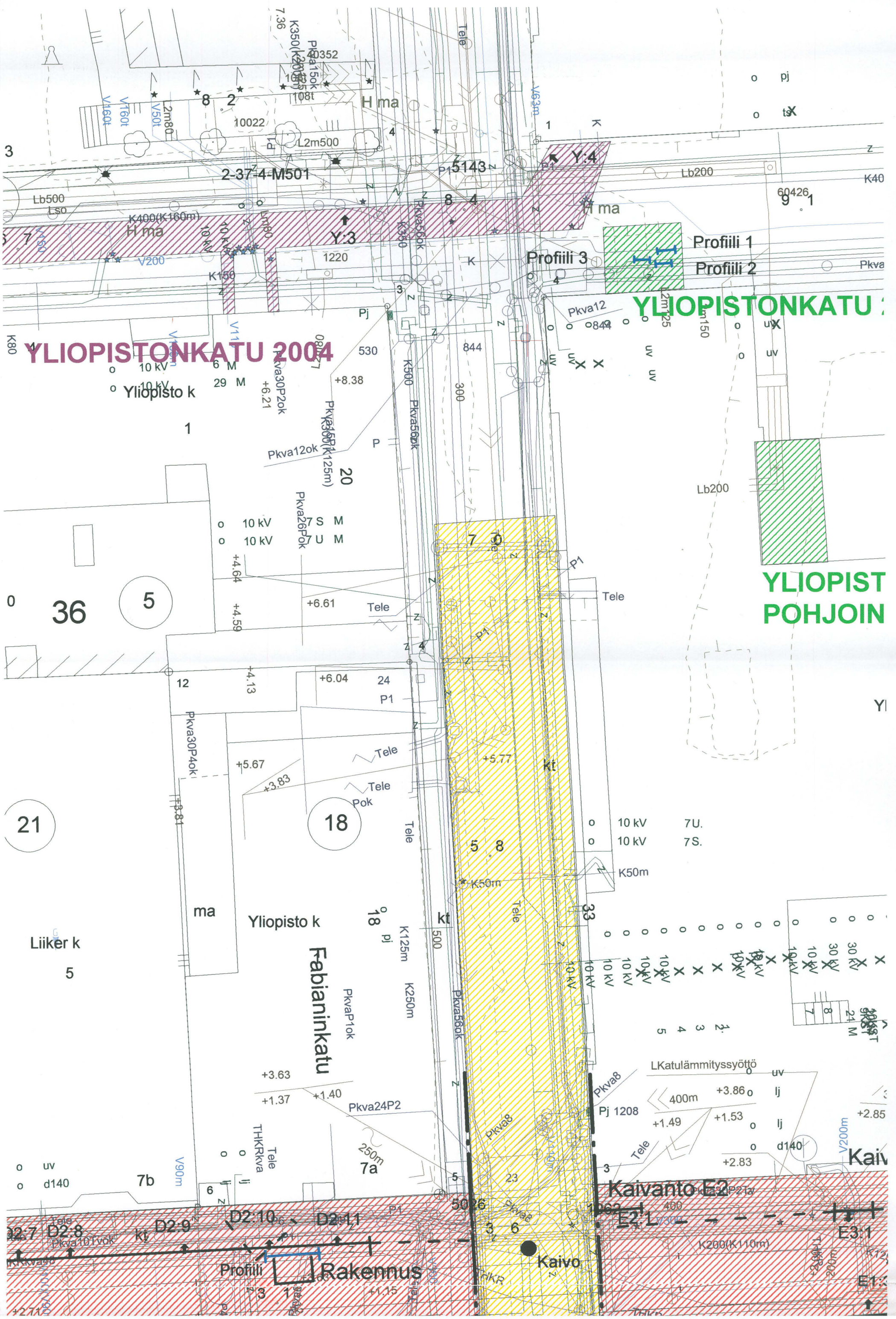
SENAATINTORIN LOUNAISNURKKA 2002

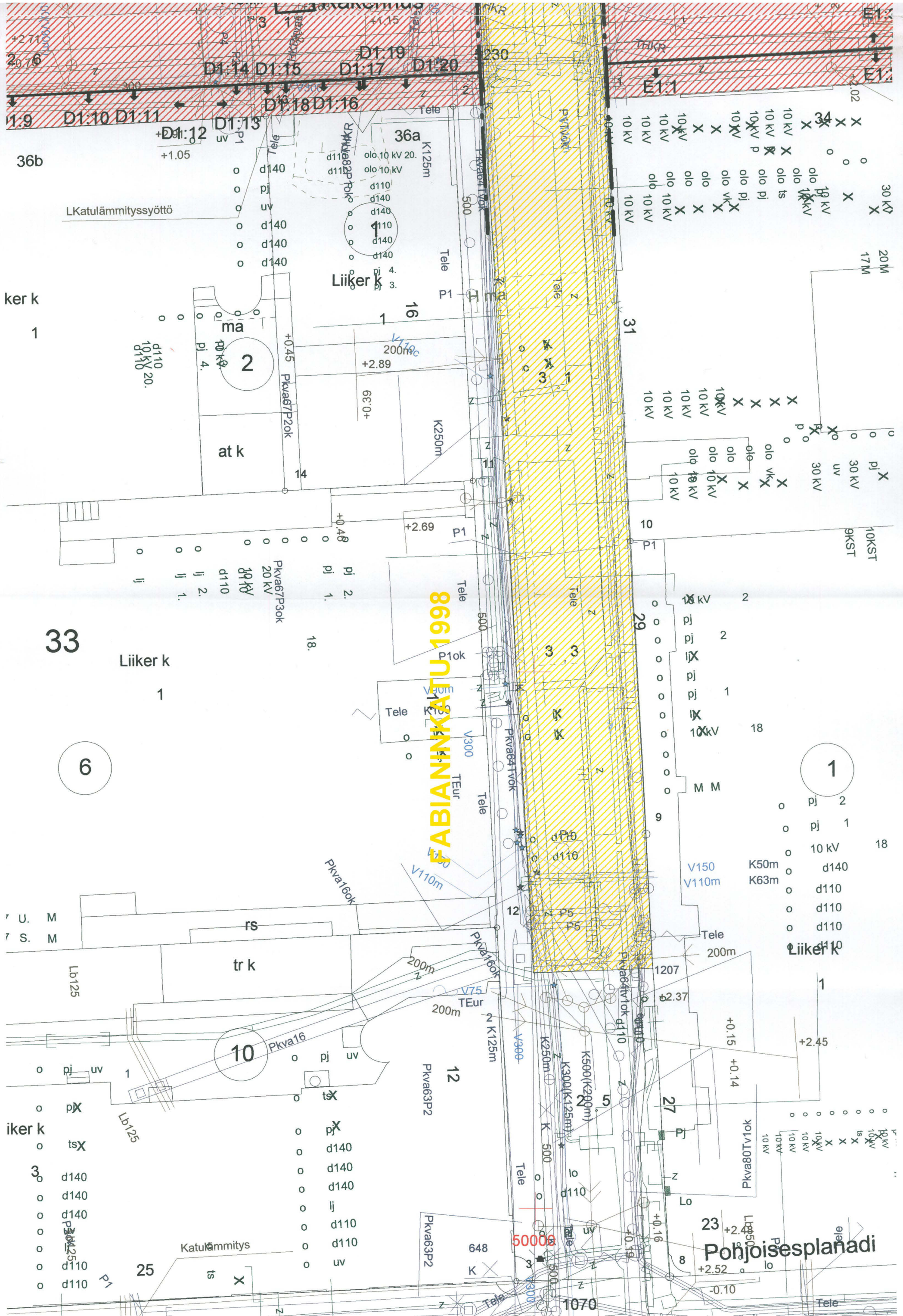

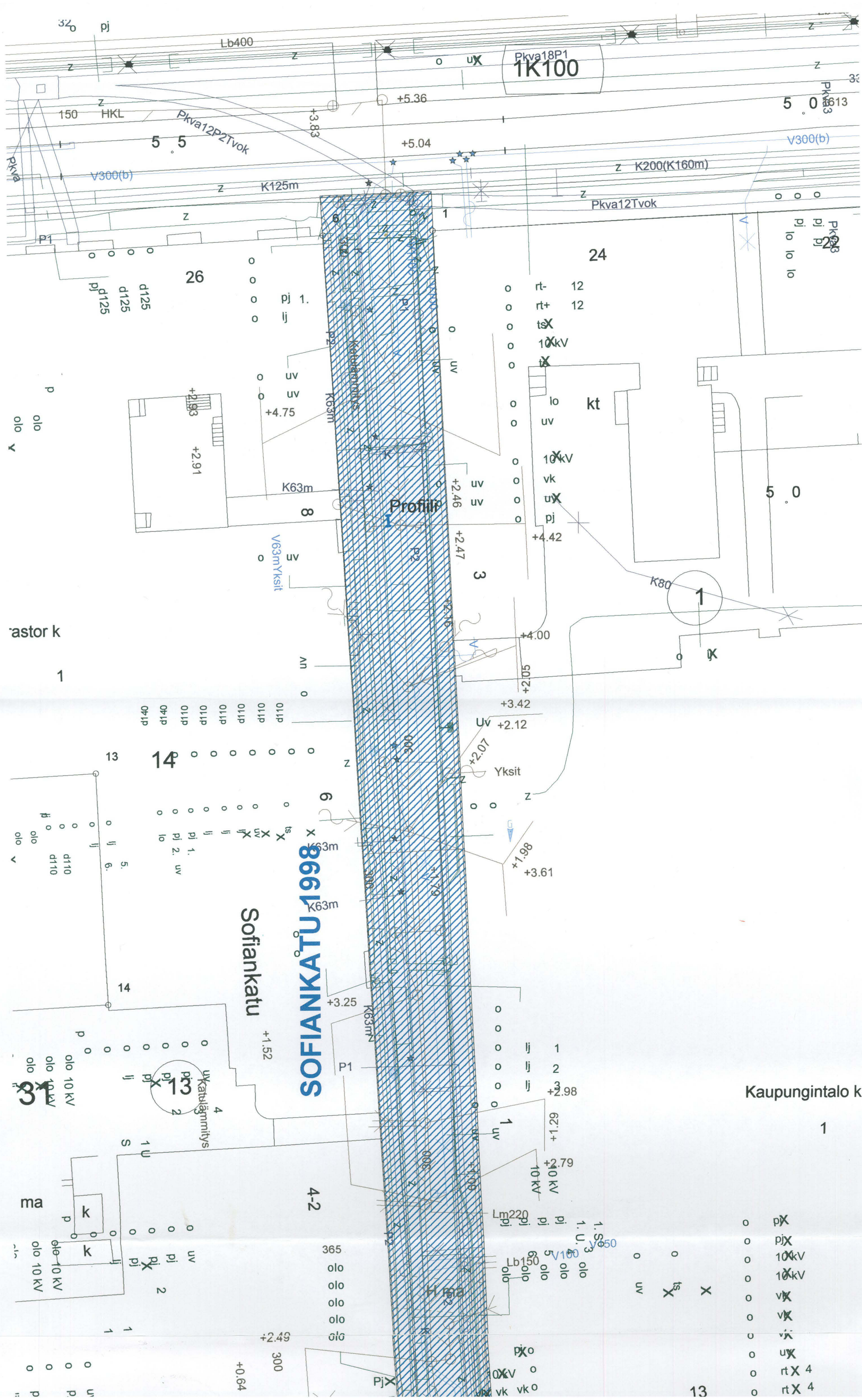
UNIONINKATU 2002

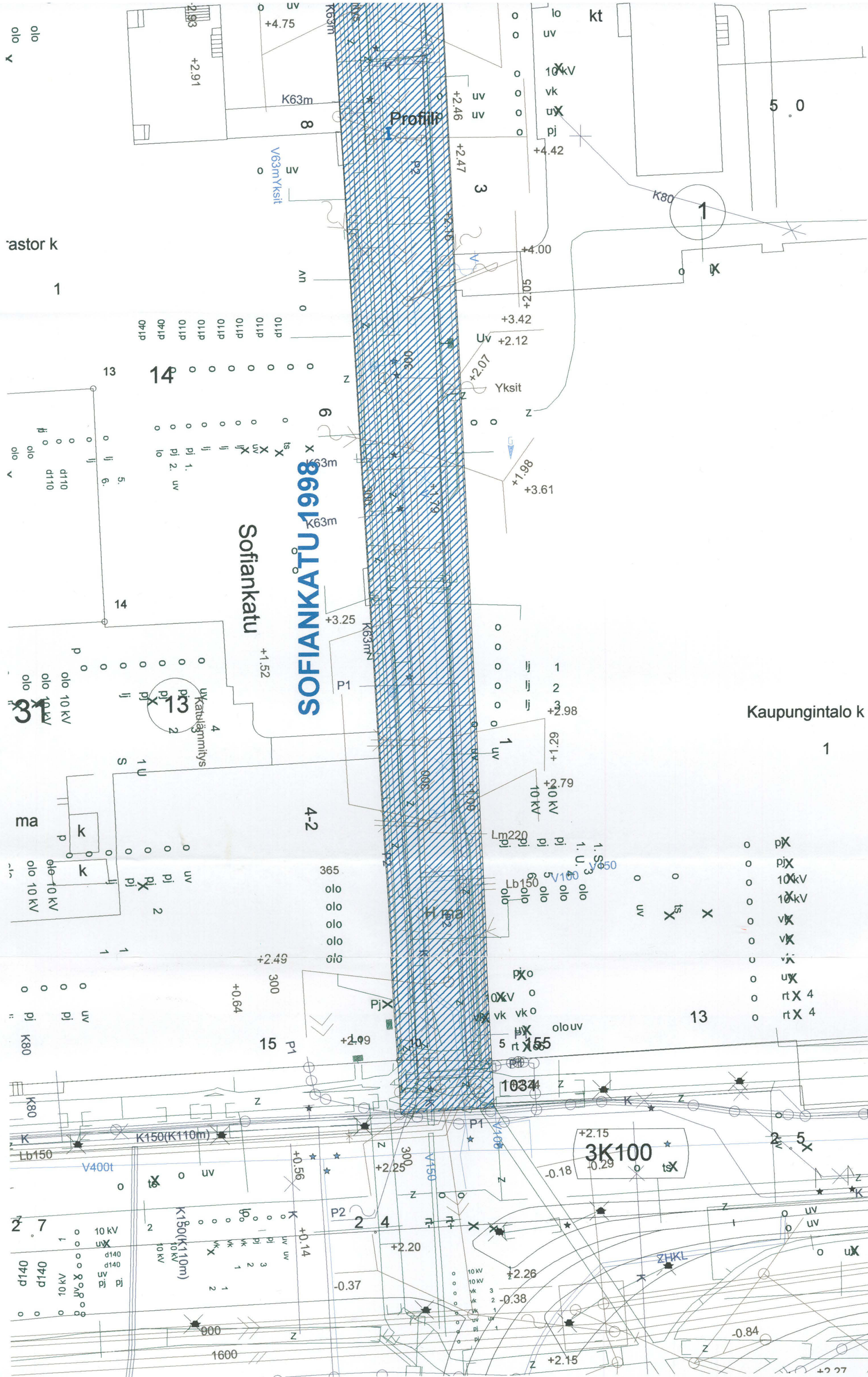

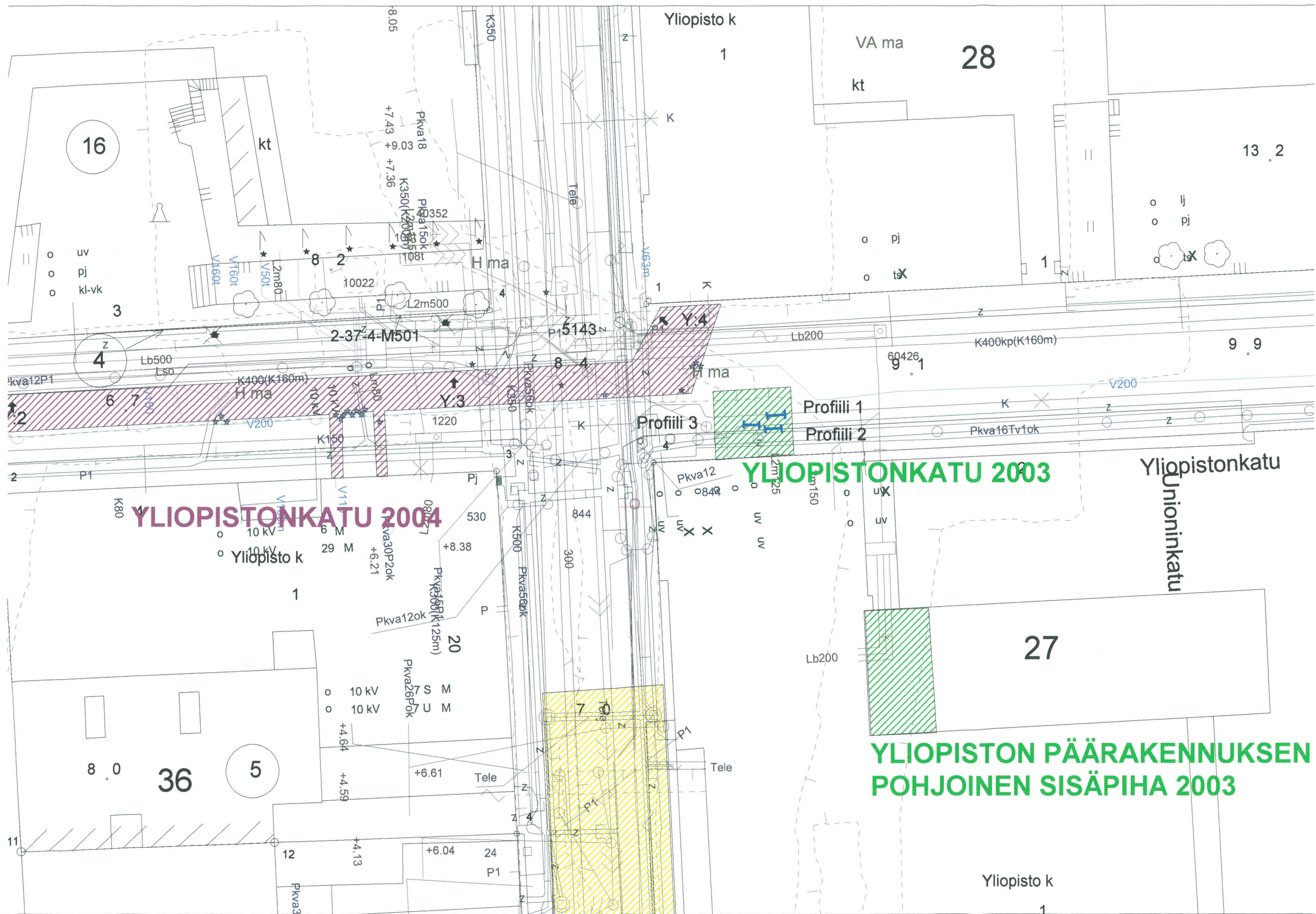

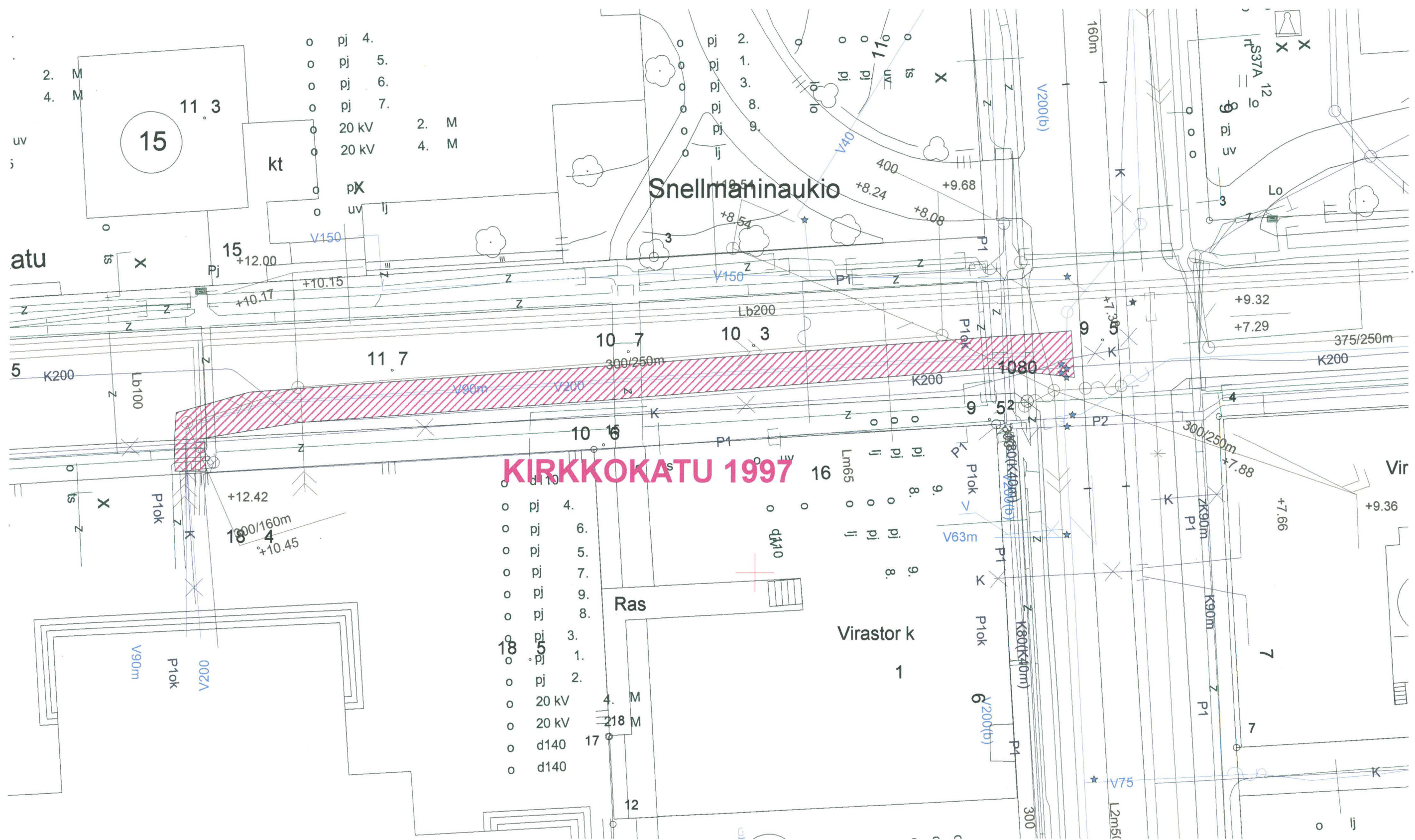

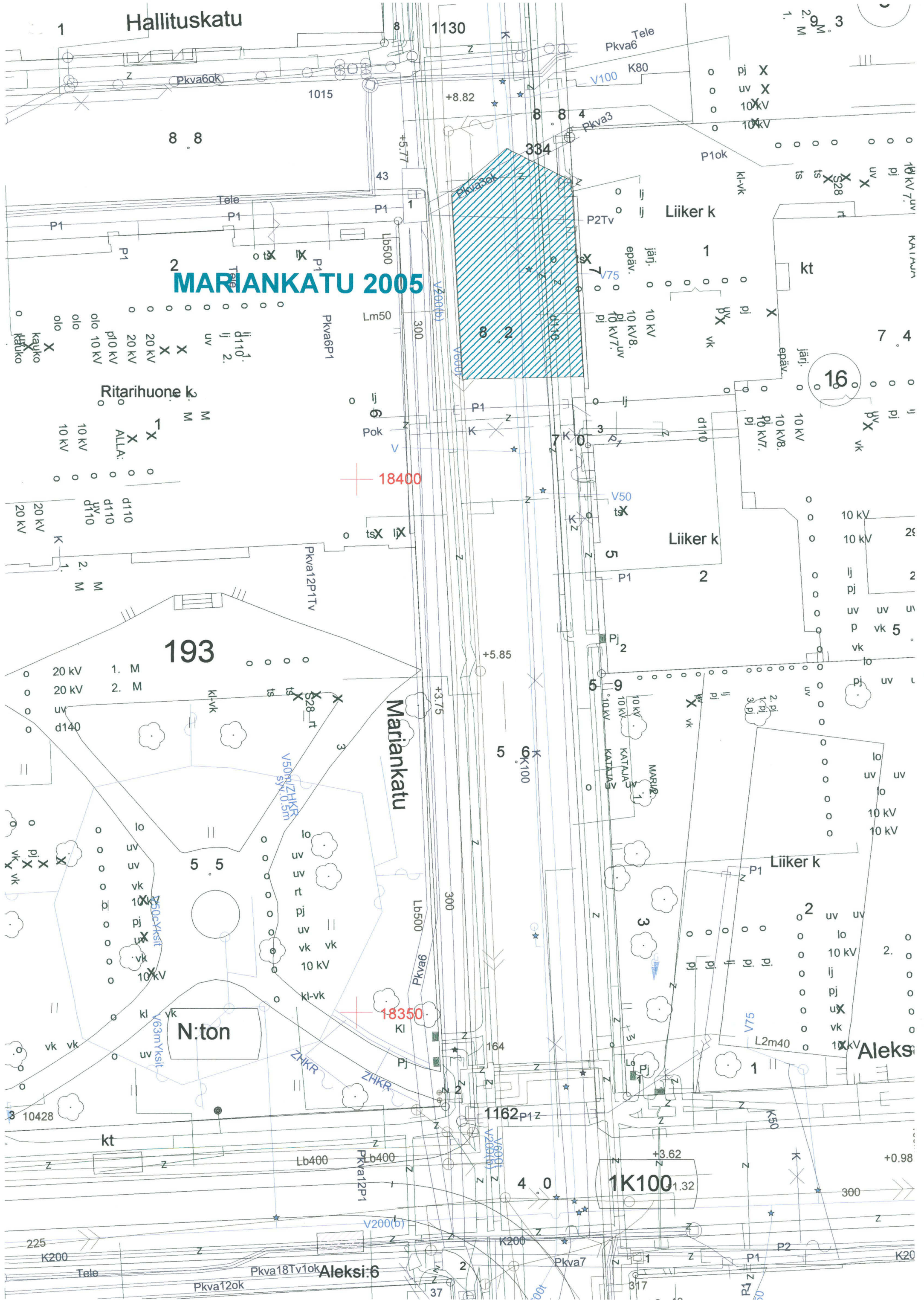

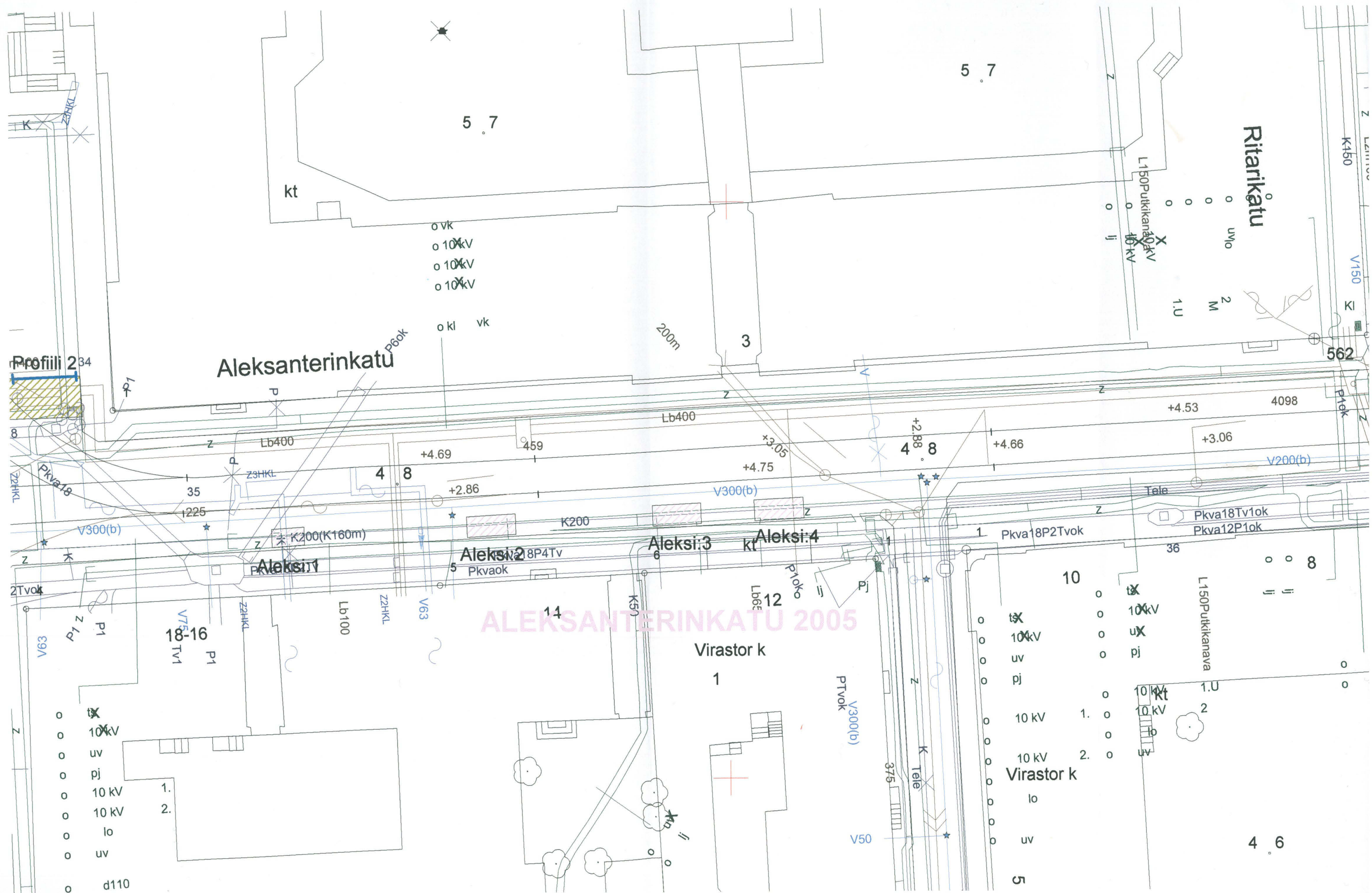

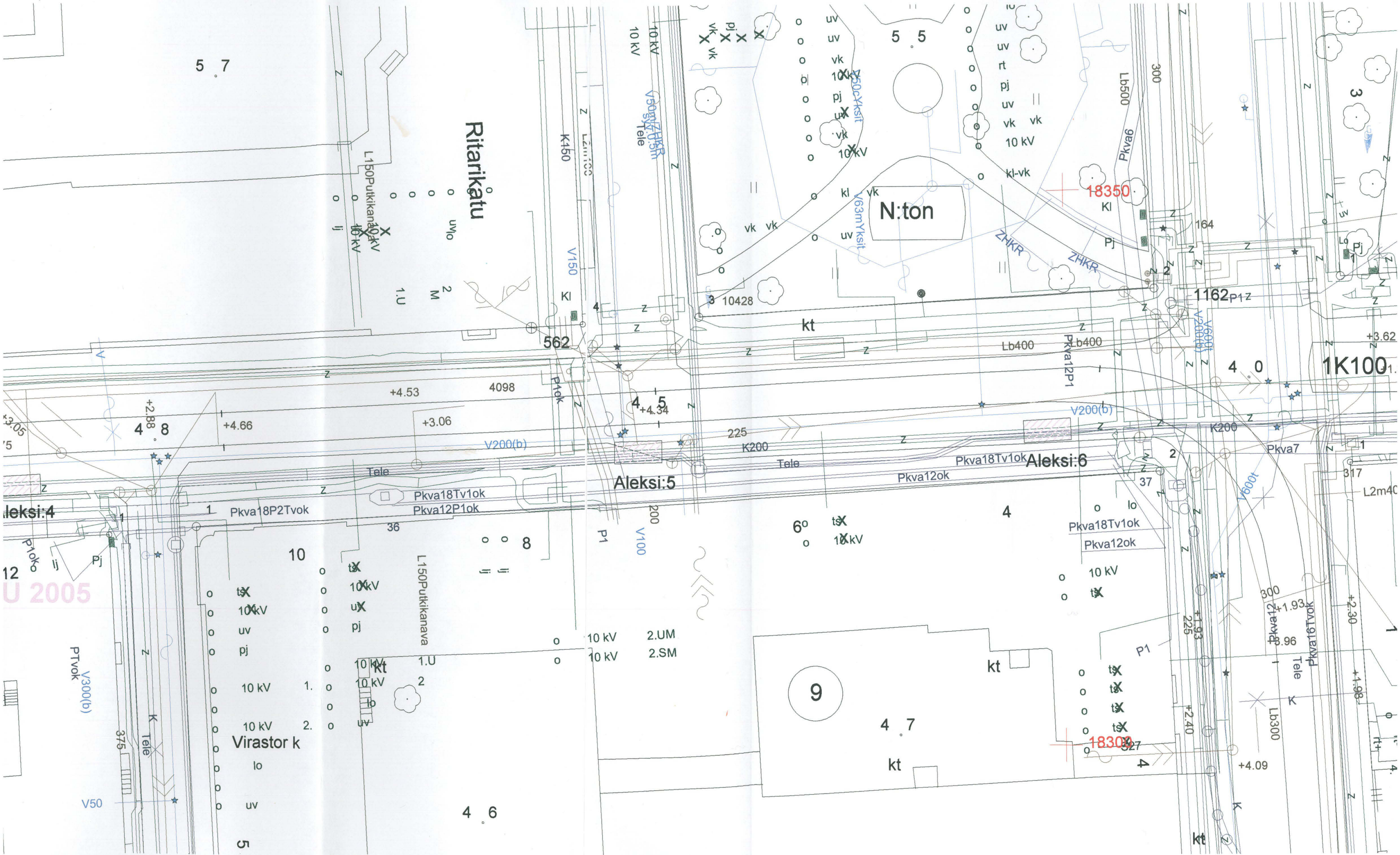

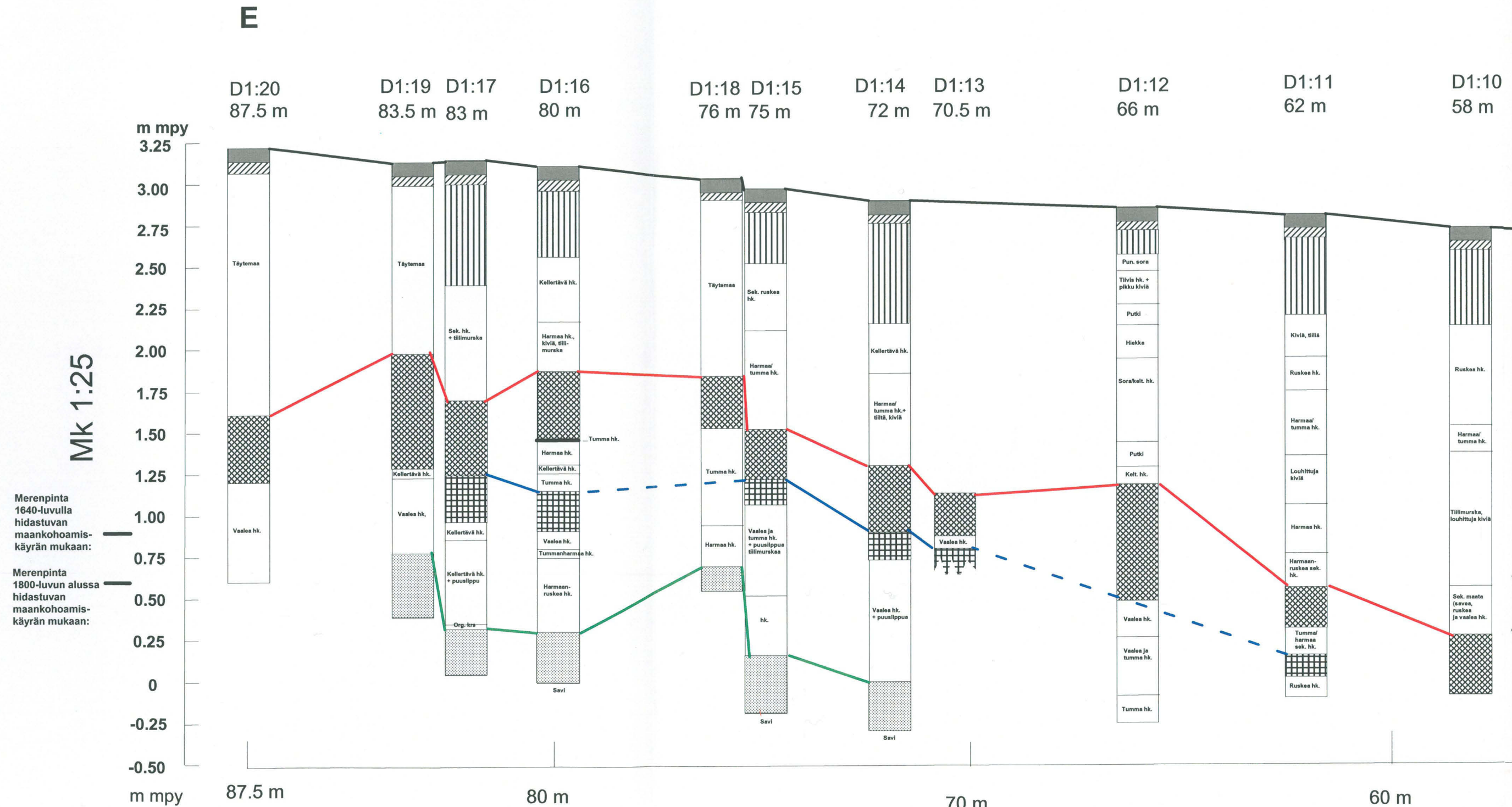
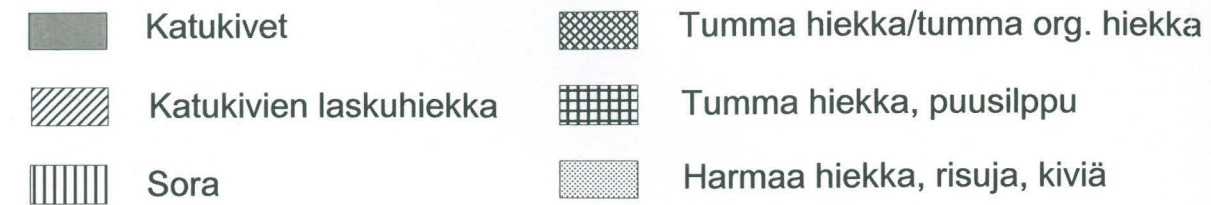
Osa kartasta 1 (valvonta-alueet
erikseen) suurikokoinen, ei digitoitu

Helsinki, Aleksanterinkatu
 Markku Heikkinen 2002
 Kaivanto D1
 Piirt. Markku Heikkinen
 Profiilit Mk 1:25, välit Mk 1:100

- ma org. hiekka

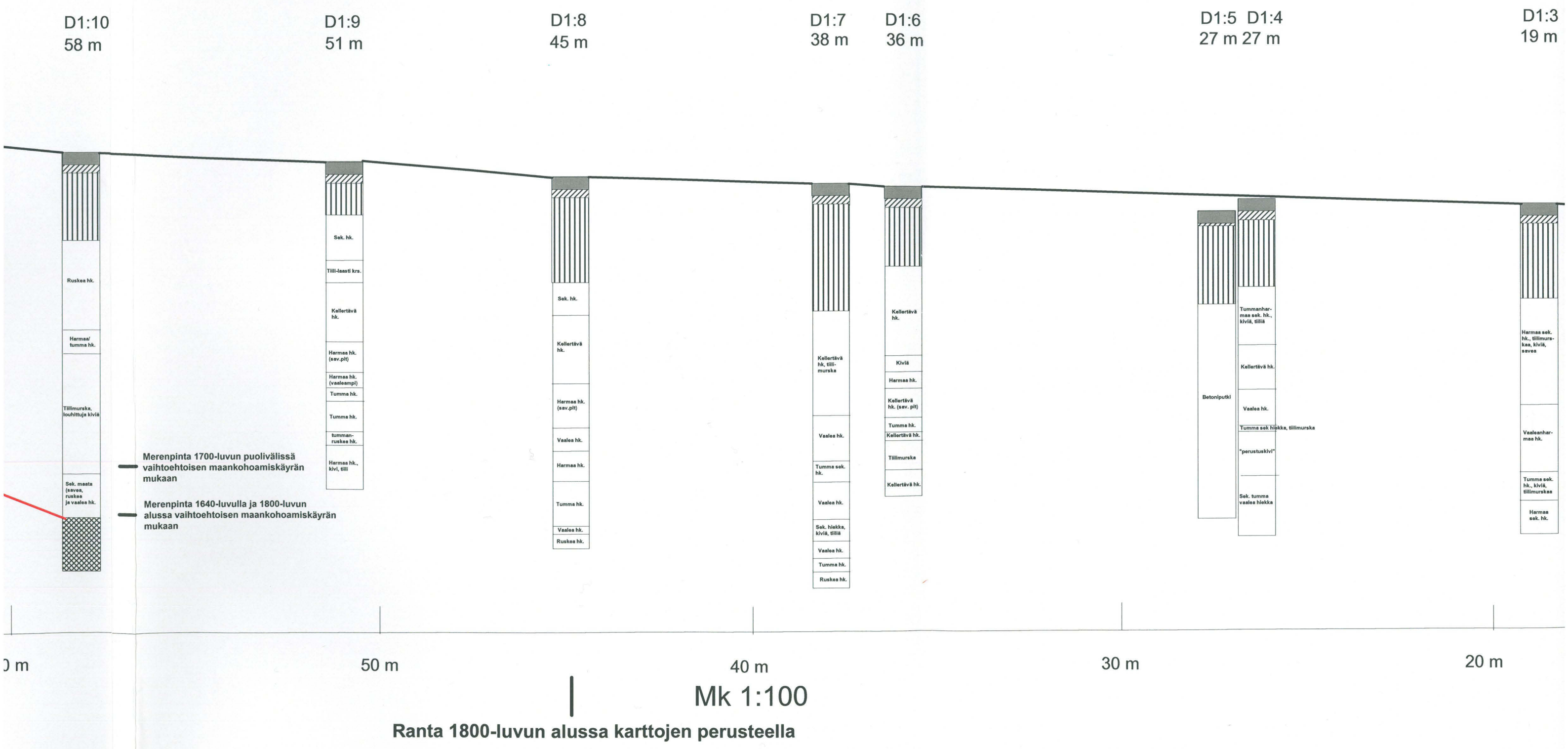
usilppu

uja, kiviä
-
- Jalkakäytävän pinta

1800-luvun alun ranta ennen Kluuvinlahden täyttöä

Tumma hiekka + puusilppu = yhtenäinen rantaviiva

Harmaa hiekka, kiviä, risuja = Vanhin kaupunkiaikainen ranta

KARTTA 2

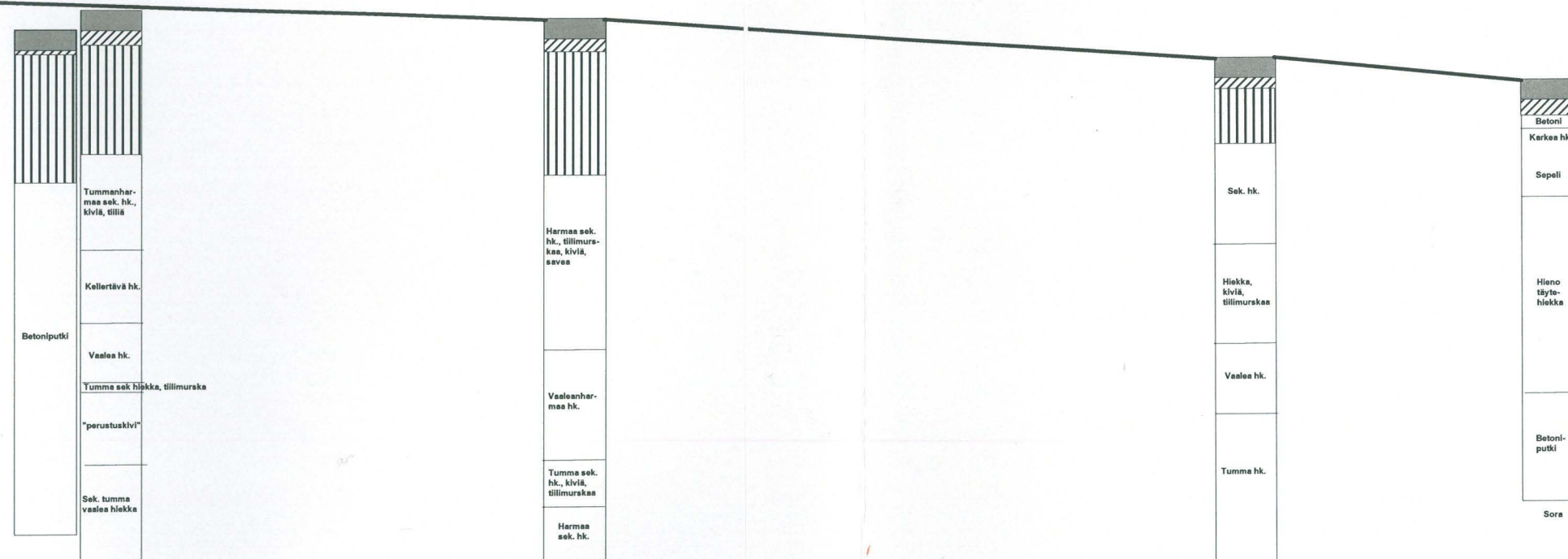
W

D1:5 D1:4
27 m 27 m

D1:3
19 m

D1:2
8 m

D1:1
3 m

Kluuvikatu

30 m

20 m

10 m

0 m

Helsinki, Aleksanterinkatu

Markku Heikkinen 2001

Rakennus

Piirt. Jaana Mellanen

Digitointi Markku Heikkinen

Tasokartta Mk 1:100

Profiili Mk 1:50

Korkeudet m mpy

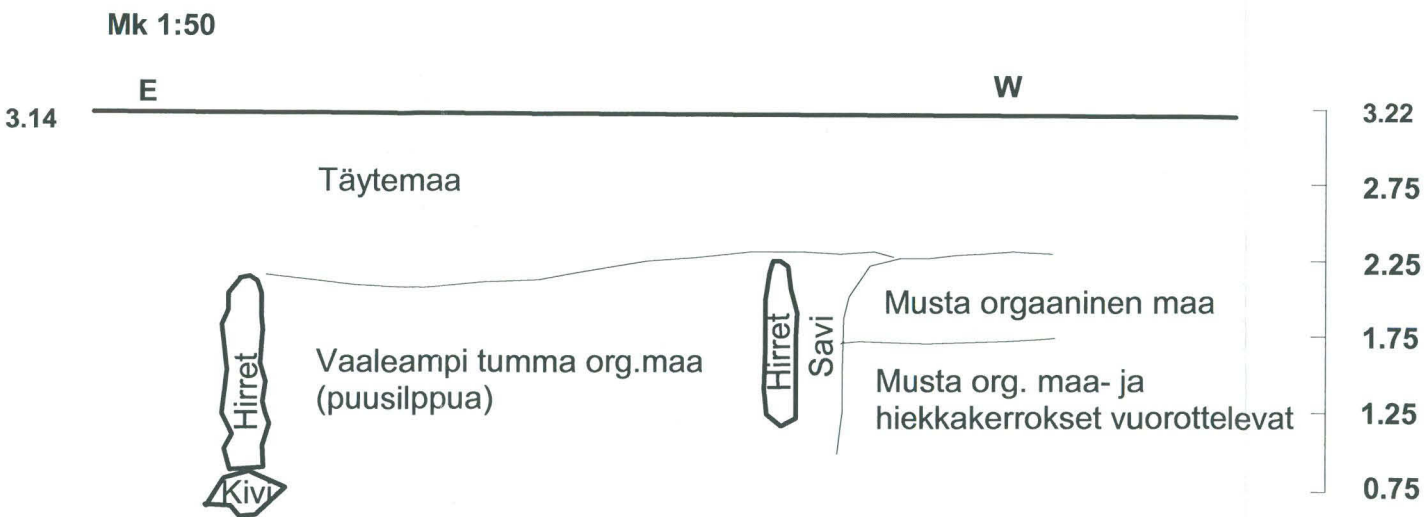
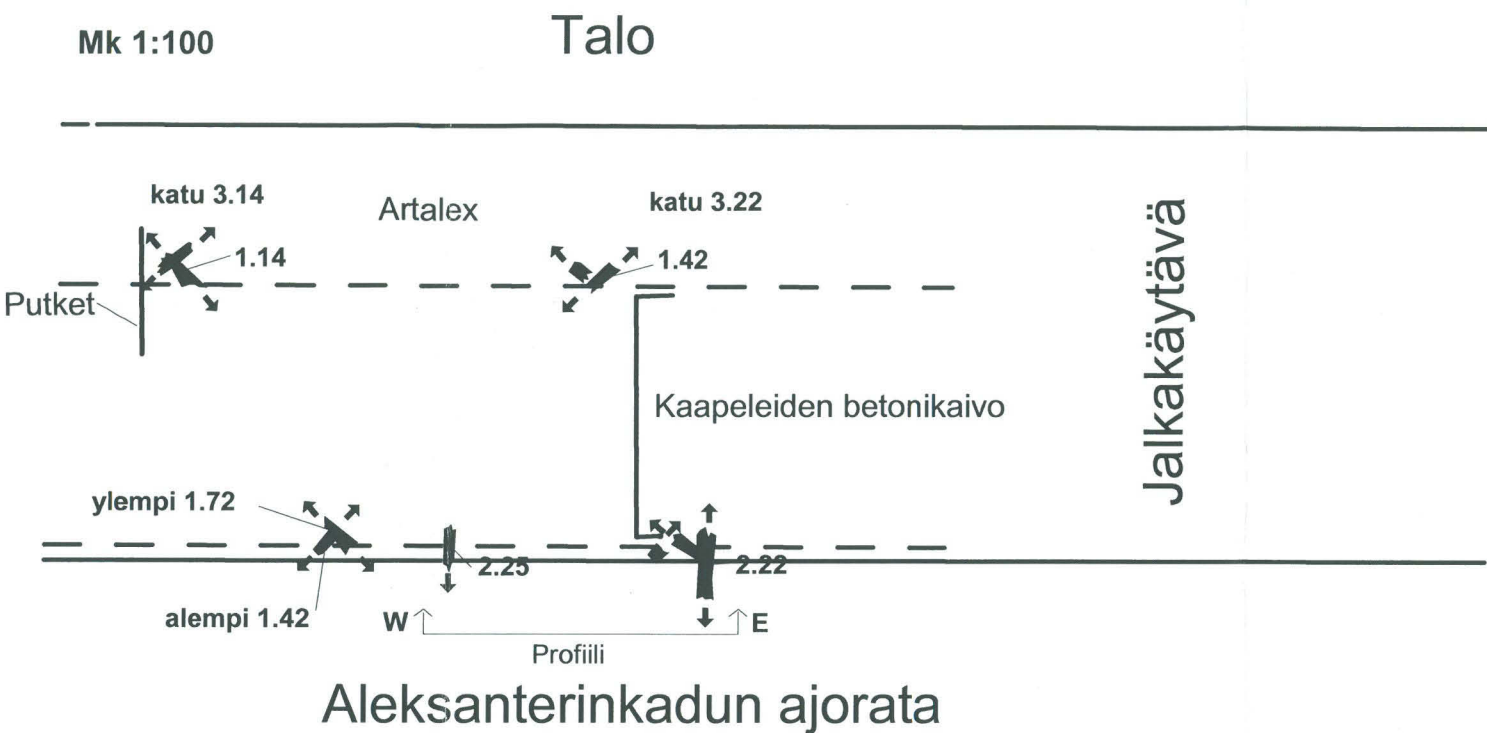
Hirsiä

Hirsien jatkosuunnat

KARTTA 3

Fabianinkatu

Helsinki, Aleksanterinkatu

Markku Heikkinen 2002

Rakennus

Piirt. Jaana Mellanen

Digitointi Markku Heikkinen

Mk 1:50

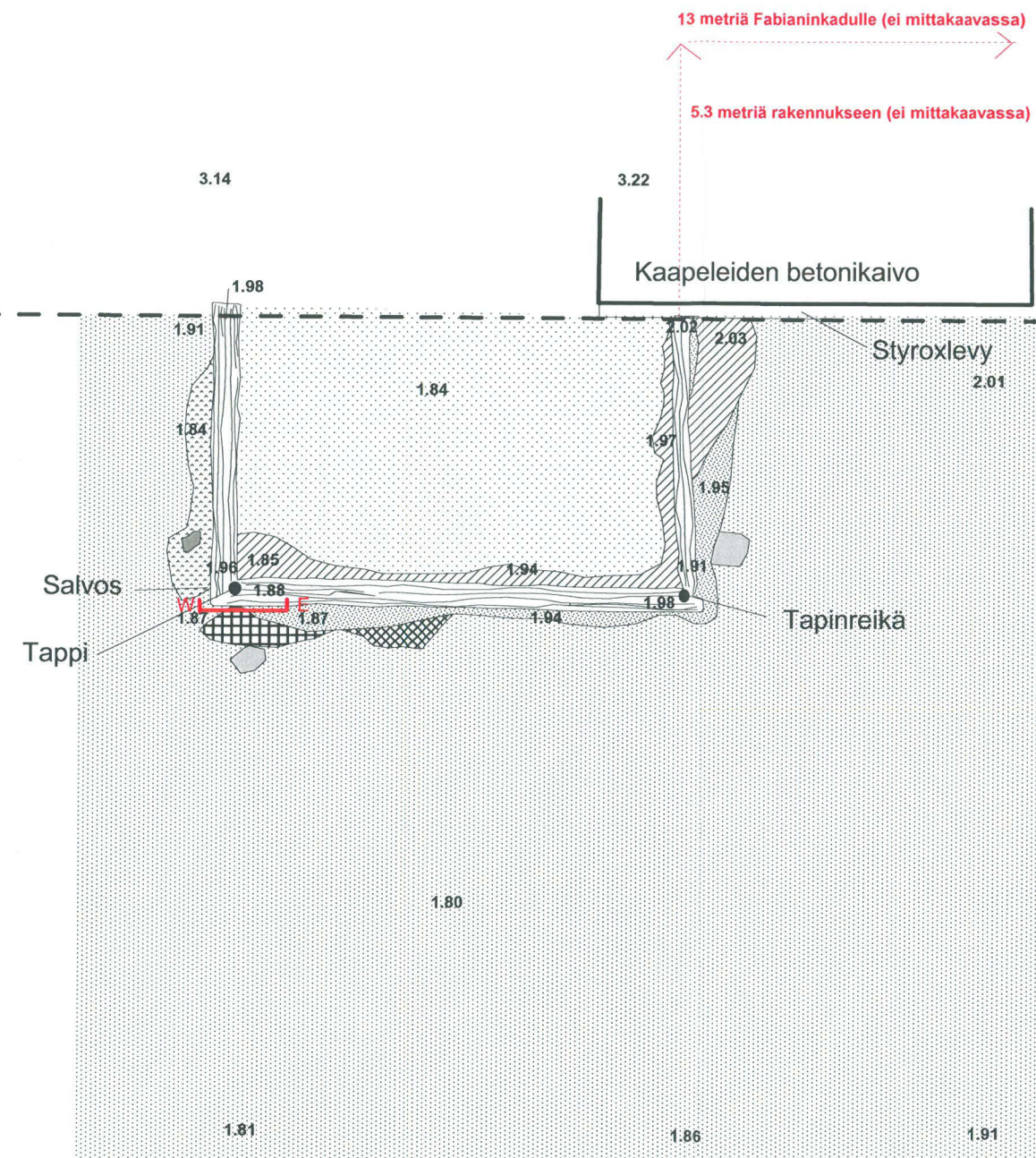
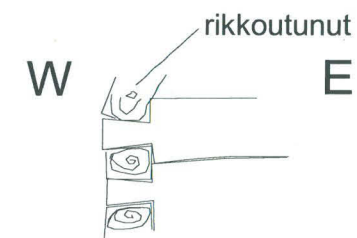
KARTTA 4

Korkeudet m mpy

- Org. sek. maa (vaaleampaa)
- Tumma org. maa
- Savipitoinen harmaa hiesu
- Org. sek. hiekka (vaaleampi)
- Org. pit. hiekka
- Sek. hiekka
- Sek. tumma org. maa
- Kivi
- Hirsi
- Tiili
- Profiili

Profiili:

Helsinki, Senaatintori 2002

Markku Heikkinen 2002

Piirt. Jaana Mellanen

Digitointi Markku Heikkinen

Mk 1:25

KARTTA 5

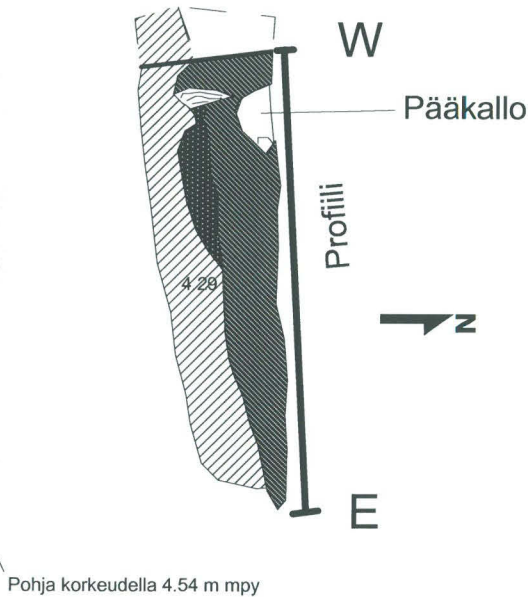

Korkeudet m mpy

- Tummanruskea hiekka
- Vaaleanruskea hiekka
- Sek. hiekka
- Sek.hiekka (pieniä kiviä)
- Tumma hiekka
- Puhdas hieno, vaalea hiekka
- Sek. org. hiekka
- Katukiviä
- Puu

Taso

Kaukolämpöjohtojen betonitunnelin pohja

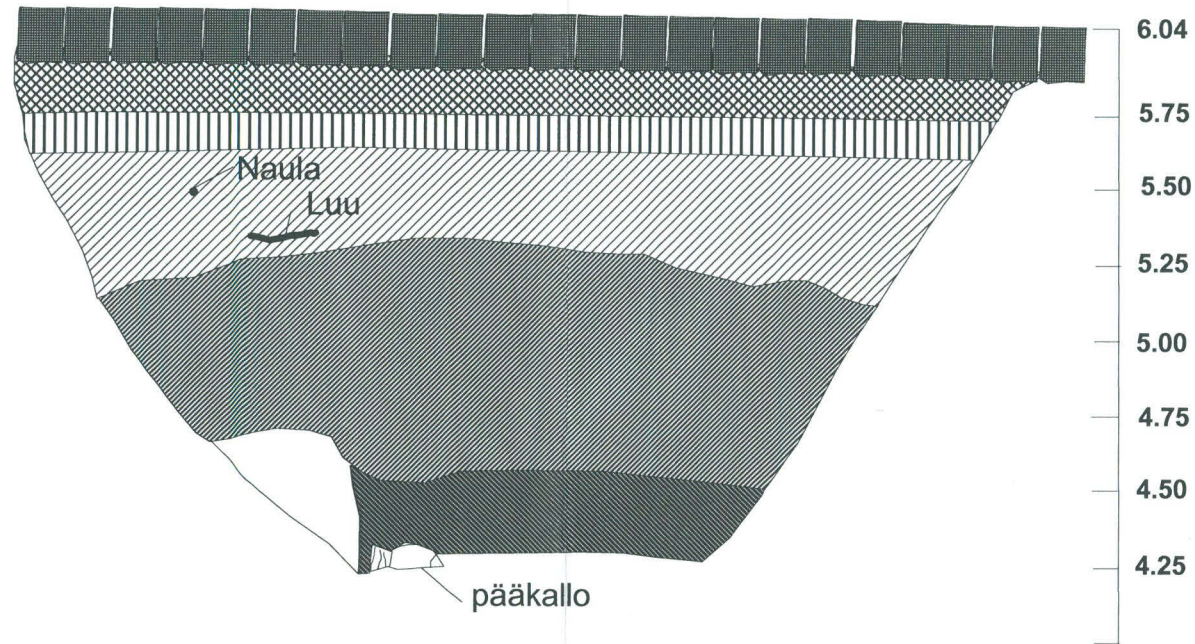

Profiili

W

E

m mpy

Helsinki, Senaatintorin kaakkoisnurkka

Markku Heikkinen 1998

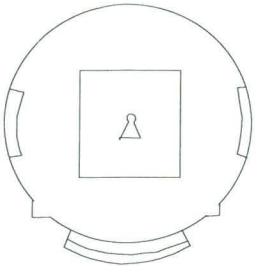
Yleiskartta, profiilit 1 ja 2

Piirt. V.-P. Suhonen

Digitointi Markku Heikkinen

Yleiskartta Mk 1:500, profiilit 1:25

KARTTA 6

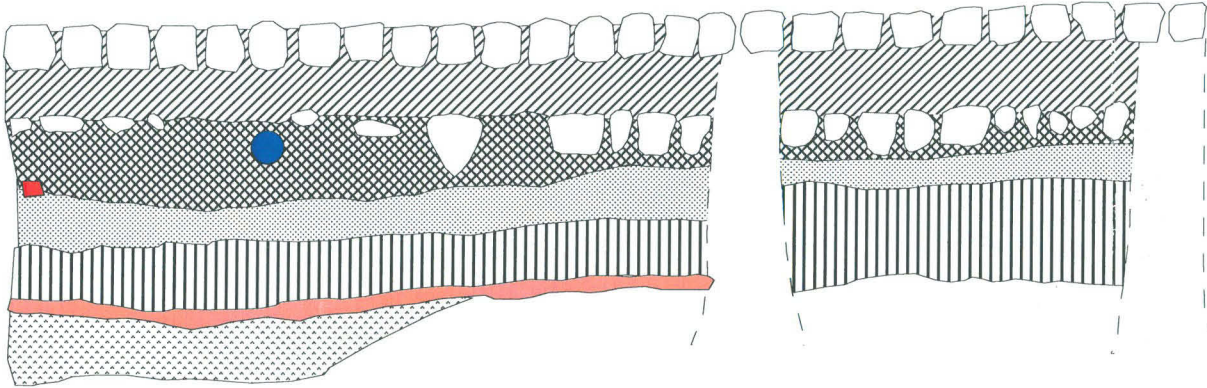
Profiili 1

5.154 m mpy

3.974 m mpy

W

E

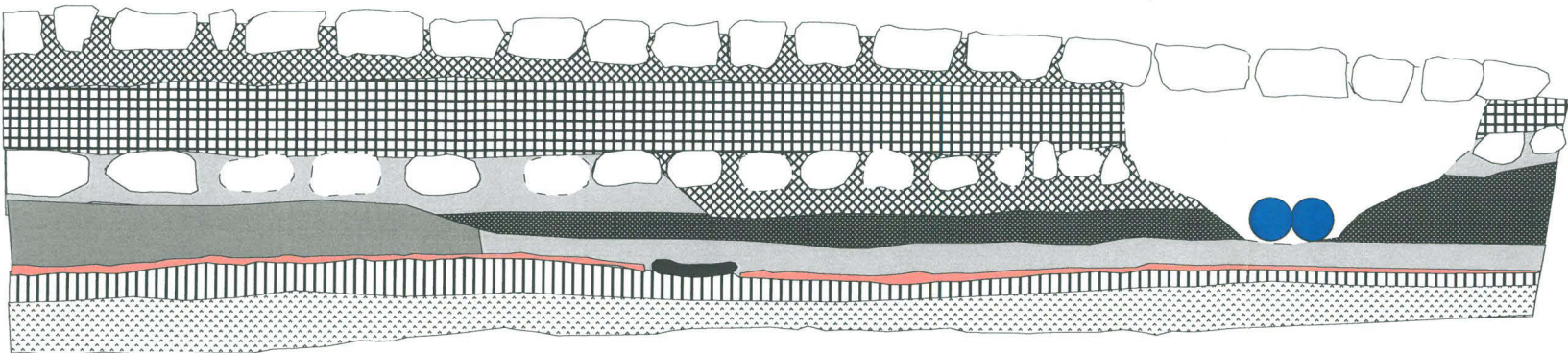
Profiili 2

4.984 m mpy

3.784 m mpy

W

E

Helsinki, Yliopistonkatu
Markku Heikkinen 2003
Piirt. Markku Heikkinen
Taso Mk 1:100
Profiilit Mk 1:25

Korkeudet m mpy

Profiili 1

E W
asvaltti
täytemaa
tumma palomaa
kelt. sora

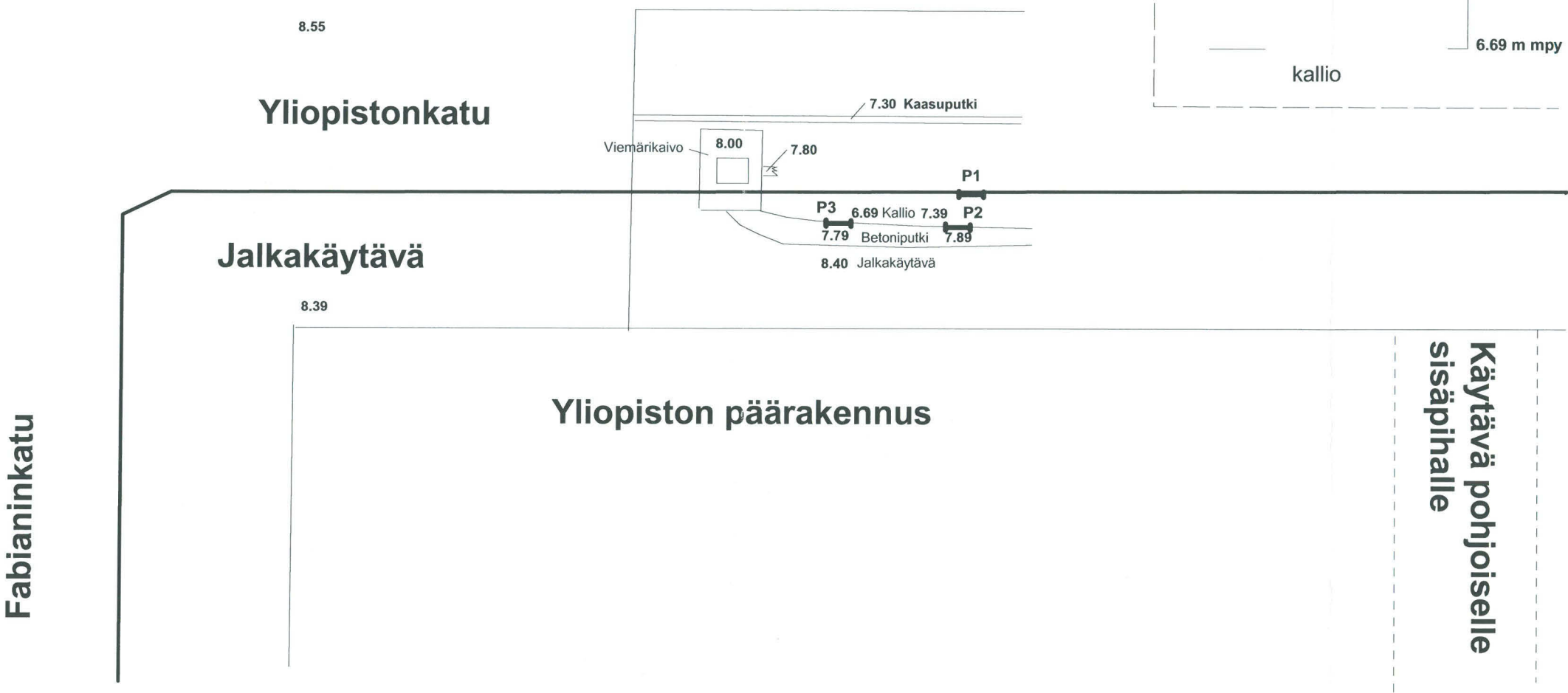
Profiili 2

E W
asvaltti
sora
hieno hiekka
betoniputki
tumma maa
kelt. hiekka
savi
kallio

Profiili 3

E W
asvaltti
sora
karkea sora
hieno hiekka
betoniputki
harmaa savi
kallio

8.40 m mpy
8.25
8.00
7.75
7.50
7.25
7.00
6.69 m mpy

Helsinki, Eteläesplanadi

Markku Heikkinen 2005

Yleiskartta

Mk 1:300

 Eteläesplanadi 2005

 Kellarikuoppa

 Profiili

Kasarminkatu

ETELÄESPLANADI

Fabianinkatu

5.05

4.85

5.05

5.48

12

49 920

10

49 960

49 980

50 000

anadi

KARTTA 8

*101

ADI

30 m

Fabianinkatu

18 120

ETEL-ESPLANADI

4.85

5.05

5.48

Profilili

ETEL

5.58

49 940

49 960

49 980

50 000

18 100

50 020

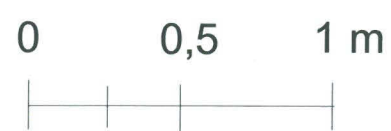
11

Helsinki, Eteläesplanadi

Markku Heikkinen 2005

Piirt. M.Heikkinen

MK 1:25

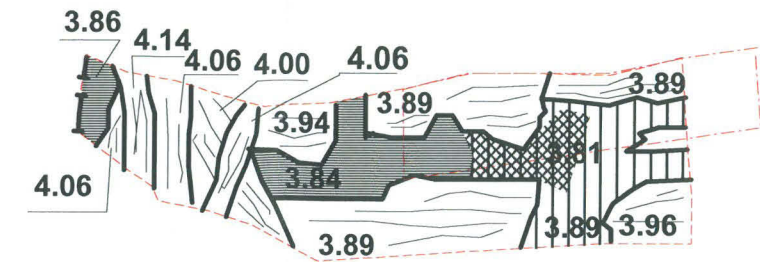

- Sekainen tumma hiekka + hiiltä
- Vaaleanharmaa sek. hiekka
- Tummanharmaa sek. hiekka + hiiltä, puuta, tiiltä
- Uuden kaivannon täytemaa
- Puhdas kellertävä karkea hiekka
- Puhdas vaalea hieno hiekka
- Hiiltyneitä jyviä
- Punaiseksi palanutta hiekkaa
- Tiiliä

- Hiiltynyttä puuta
- Maatunutta puuta
- Vaalea sek.hiekka
- Vaalea sek hiekka + hiiltä
- Tumma sek. hiekka + hiiltä
- Tummanharmaa sek. hiekka
- Vaalea sek. hiekka
- Kerroskaivausalue puutasoon
- Kerroskaivausalue pohjatasoon

KARTTA 9

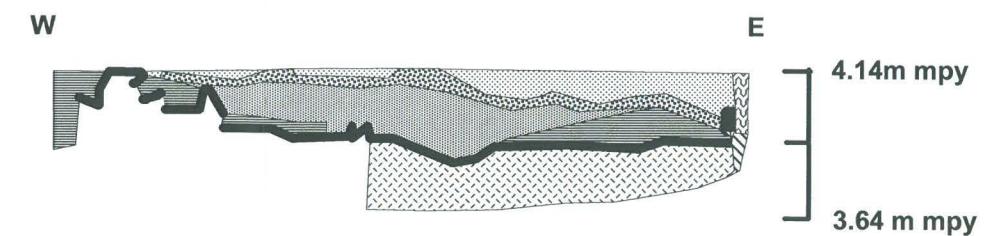
Kerroskaivauksen palaneiden puiden taso

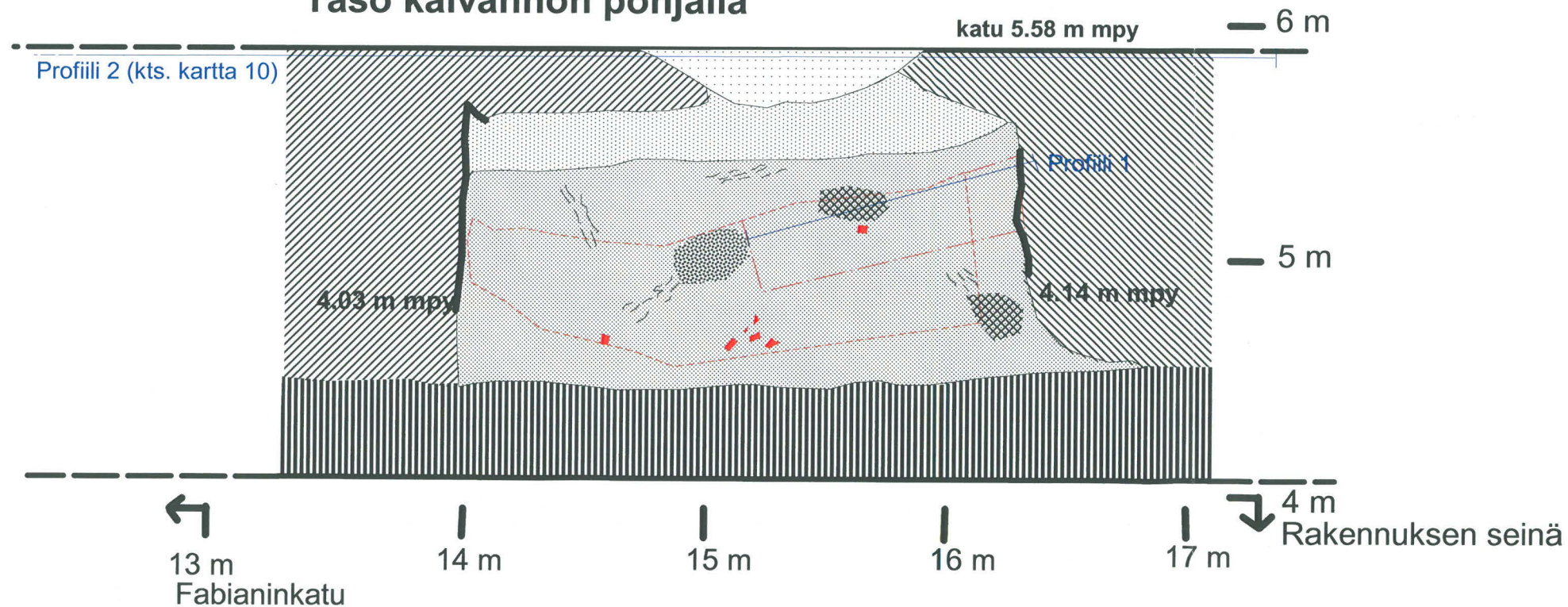
Kerroskaivauksen pohjataso

Profiili 1 (=Kerroskaivauksen pohjoisprofiili)

Taso kaivannon pohjalla

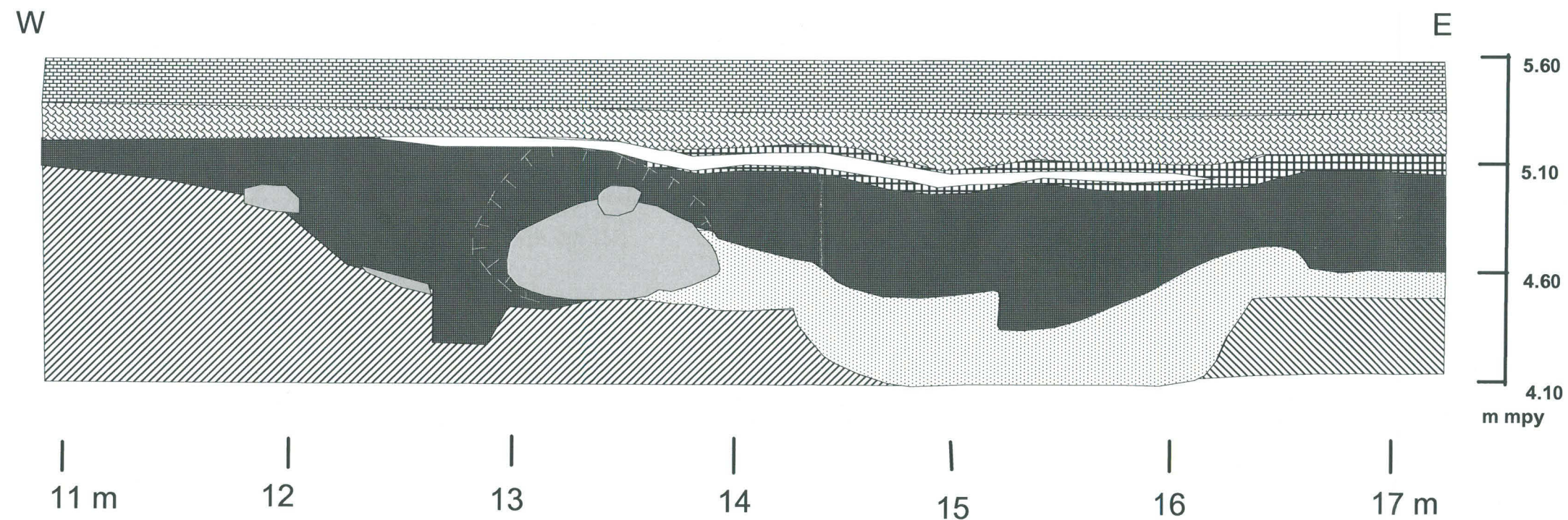
Helsinki, Eteläesplanadi

Markku Heikkinen 2005

Piirt. Jaana Mellanen

Mk 1:25

KARTTA 10

Negatiiviluettelo

LUETTELO KERTOMUKSEEN LIITTYVISTÄ NEGATIIVEISTA JA KUVISTA

Negatiivinumero Kuva nro

Aihe ja pvm.

Aleksanterinkatu

HKM f. 274 092-320

Markku Heikkinen 2001; HKM f. 274 092-136, 274 168-169, 274 261-282 (kuvat 1-5, 7-10, 29-40, 45-75, 95-96, 195-200, 214-216)

Markku Heikkinen 2002; HKM f. 274 303-320, 274 283-298 (kuvat 149-164, 201-213)

Jaana Mellanen 2001; HKM f. 274 137-167, 274 170-260 (kuvat 6, 11-23, 28, 41-44, 76-94, 97-148, 165-194, 217-218)

Jaana Mellanen 2002; HKM f. 274 299-302 (kuvat 24-27)

274 092

Kuva 29. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 38:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa sijaitsivat havaintopisteet D1:1-2. Kuva idästä. 22.5.2001.

274 093

Kuva 31. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:2 kaivannon eteläsivulla. Aleksanterinkatu 38:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva koillisesta. 22.5.2001.

274 094

Kuva 30. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:1 kaivannon pohjoissivulla Aleksanterinkatu 38:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva itäkaakosta. 22.5.2001.

- 274 095 **Kuva 56.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:12 pohjois-eteläsuuntaisessa maaleikkauksessa. Kuva idästä. 22.5.2001.
- 274 096 **Kuva 57.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteestä D1:12. Kuva itäkaakosta. 22.5.2001.
- 274 097 **Kuva 59.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:13 pohjois-eteläsuuntaisesta maaleikkauksesta havaintopisteen D1:12 itäpuolella. Kuva lännestä. 22.5. 2001.
- 274 098 **Kuva 61.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon pohjoissivu havaintopisteiden D1:12 – 13 kohdalla. Kuva etelästä. 22.5.2001.
- 274 099 **Kuva 58.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteen D1:12 alaosasta. Kuva itäkaakosta. 22.5.2001.
- 274 100 **Kuva 60.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteen D1:13 alaosasta. Kuva lännestä. 22.5.2001.
- 274 101 **Kuva 54.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopisteet D1:12 - 13 Aleksanterinkatu 36b:n itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva itäkoillisesta. 22.5.2001.
- 274 102 **Kuva 55.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteistä D1:12 - 13. Kuva itäkoillisesta. 22.5.2001.
- 274 103 **Kuva 33.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 38:n edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa sijaitsevat havaintopisteet D1:1-5. Kuva kaakosta. 25.5.2001.
- 274 104 **Kuva 32.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 38:n edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa sijaitsevat havaintopisteet D1:1-5. Kuva koillisesta. 25.5.2001.
- 274 105 Poistettu
- 274 106 Poistettu
- 274 107 **Kuva 40.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:5 kaivannon pohjoissivulla katukiveystä vastapäätä Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva itäkaakosta. 25.5.2001.
- 274 108 **Kuva 34.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:4 kaivannon eteläisivulla Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 25.5.2001.
- 274 109 **Kuva 37.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsvun Aleksanterinkadun aikaisempi katukiveys ja laattakiveys keskiosassaan

Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva kaakosta. 25.5.2001.

- 274 110** **Kuva 36.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivun Aleksanterinkadun aikaisempi katukiveys ja laattakiveys itäpäässään Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva kaakosta. 25.5.2001.
- 274 111** **Kuva 38.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivun Aleksanterinkadun aikaisempi katukiveys ja laattakiveys keskiosassaan Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Lähikuva nupulakiveyksestä. Kuva kaakosta. 25.5.2001.
- 274 112** **Kuva 39.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivun Aleksanterinkadun aikaisempi katukiveys ja laattakiveys länsiosassaan Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva länsiluoteesta. 28.5.2001.
- 274 113** **Kuva 35.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivun Aleksanterinkadun aikaisempi katukiveys ja laattakiveys itäpäässään Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva luoteesta. 28.5.2001.
- 274 114** **Kuva 46.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva edellisestä sekä latan vasemmalla puolella havaintopiste D1:6 läntisen muoviputken vasemmalla puolella ja kaivannon itäpäässä havaintopiste D1:7 itäisen muoviputken länsipuolella. Kuva luoteesta. 31.5.2001.
- 274 115** **Kuva 45.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 36b:n länsiosan pääoven edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannon eteläsivulla näkyy tiilinen viemärikaivo. Kuva pohjoisesta. 31.5.2001.
- 274 116** **Kuva 48.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:7 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36b:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva luoteesta. 31.5.2001
- 274 117** **Kuva 47.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva kaivannon eteläsivusta ja kaivosta. Havaintopiste D1:6 sijaitsee muoviputken edessä. Kuva itäkoillisesta. 31.5.2001.
- 274 118** **Kuva 49.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 36b:n keskiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa sijaitsevat havaintopisteet D1:10-11. Kuva itäkoillisesta. 5.6.2001.
- 274 119** **Kuva 50.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 36b:n keskiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa sijaitsevat havaintopisteet D1:10-11. Kuva koillisesta. 5.6.2001.
- 274 120** **Kuva 51.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 36b:n keskiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa

sijaitsevat havaintopisteet D1:10-11. Kuva itäkoillisesta kaivannon pohjalta. 5.6.2001.

- 274 121** **Kuva 52.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:11 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36b:n keskiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva luoteesta. 5.6.2001.
- 274 122** **Kuva 53.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopiste D1:11:n alaosasta. Kuva luoteesta. 5.6.2001.
- 274 123** **Kuva 63.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteestä D1:14. Kuva luoteesta. 6.6.2001.
- 274 124** **Kuva 62.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D:14 havaintopisteiden D1:12-13 koillispuolella Aleksanterinkatu 36b:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva länsiluoteesta. 6.6.2001.
- 274 125** **Kuva 65.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteen D1:14 alimmista kerroksista. Kuva luoteesta. 6.6.2001.
- 274 126** **Kuva 64.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteen D1:14 alaosasta. Kuva luoteesta. 6.6.2001.
- 274 127** **Kuva 66.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:15 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36a:n ja b:n rajalla jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva koillisesta. 6.6.2001.
- 274 128** **Kuva 67.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteestä D1:15. Kuva koillisesta. 6.6.2001
- 274 129** **Kuva 68.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:15 . Kuva pohjoisesta. 6.6.2001.
- 274 130** **Kuva 69.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteen D1:15 alaosasta. Kuva pohjoisesta. 6.6.2001.
- 274 131** **Kuva 70.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:16 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36a:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 6.6.2001.
- 274 132** **Kuva 71.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopiste D1:16:n alaosasta. Kuva pohjoisesta. 6.6.2001

- 274 133** **Kuva 72.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:17 Aleksanterinkatu 36a:n keskiosassa jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 7.6.2001.
- 274 134** **Kuva 73.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopisteen D1:17 alaosa. Kuva pohjoisesta. 7.6.2001.
- 274 135** **Kuva 75.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopisteen D1:17 kuopan kerrokset. Kuva luoteesta. 7.6.2001.
- 274 136** **Kuva 74.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopisteen D1:17 kohdalle kaivannon pohjalle kaivettu kuoppa. Kuva luoteesta. 7.6.2001.
- 274 137, 139-141, 143-146** **Kuvat 77-84.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kuvasarja kaivannon eteläsivusta Aleksanterinkatu 36a:n edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvat luoteesta. 8.6.2001.
- 274 138** Poistettu
- 274 142** **Kuva 76.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 36a:n edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva länsiluoteesta.
- 274 147-148** **Kuvat 85-86.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kuvapanoraama havaintopisteestä D1:18 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36a:n länsiosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuvat pohjoisesta. 7.6.2001.
- 274 149** Poistettu
- 274 150-153** **Kuvat 87-90.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kuvapanoraama havaintopisteestä D1:19 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36a:n keskiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvat pohjoisesta. 7.6.2001.
- 274 154** Poistettu
- 274 155-158** **Kuvat 91-94.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kuvapanoraama havaintopisteestä D1:20 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36a:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvat pohjoisesta. 7.6.2001.
- 274 159-164** **Kuvat 171-176.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kuvasarja havaintopisteestä E1:3 kaivannon pohjoissivulla Nordean pääoven länsipuolella jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvat etelästä. 13.6.2001.
- 274 165** Poistettu
- 274 166-168** **Kuvat 168-170.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kuvapanoraama havaintopisteestä E1:2 kaivannon eteläsivulla Nordean keskiosassa sijaitsevan pääoven länsipuolella jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvat pohjoisesta. 13.6.2001.

- 274 169** **Kuva 167.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivanto Nordean länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Vasemmalla edessä näkyy havaintopiste E1:2 ja oikealla havaintopiste E1:3. Kuva idästä. 13.6.2001.
- 274 170** **Kuva 166.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, lähikuva edellisestä tilanteesta. Kuva länsiluoteesta. 13.6.2001.
- 274 171** **Kuva 165.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivanto Nordean (Aleksanterinkatu 30-34) länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Taustalla kaivannon päässä havaintopiste E1:2 oikealla ja havaintopiste E1:3 vasemmalla. Kuva lännestä. 13.6.2001.
- 274 172** **Kuva 97.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 9:n edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva idästä. 13.6.2001.
- 274 173-177** **Kuvat 98-102.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivannon pohjoisprofiili Aleksanterinkatu 9:n edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuvasarja etelästä. 13.6.2001.
- 274 178-184** **Kuvat 103-109.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kuvapanoraama havaintopisteestä D2:5 kaivannon pohjoissivulla Aleksanterinkatu 9:n itäosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuvasarja etelästä. 13.6.2001.
- 274 185** **Kuva 119.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:9 kaivannon pohjoissivulla Aleksanterinkatu 7b:n itäosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva etelästä. 15.6.2001.
- 274 186** **Kuva 120.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, lähikuva havaintopisteen D2:9 alaosasta. Kuva etelästä. 15.6.2001.
- 274 187** **Kuva 117.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 7b:n itäpuoliskon edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kaapeleiden ja betonisuojusten alla alimpana sijaitsee vanha tumma maakerros. Kuva lännestä. 14.6.2001.
- 274 188** **Kuva 118.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 7b:n itäpuoliskon edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva idästä. 14.6.2001.
- 274 189** **Kuva 177.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivanto on jatkettu pääoven kohdalle saakka. Kuva lännestä. 15.6.2001.
- 274 190** **Kuva 114.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, lähikuva havaintopisteen D2:7 alaosasta. Kuva etelästä. 15.6.2001.

- 274 191** **Kuva 113.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:7 kaivannon pohjoissivulla Aleksanterinkatu 7b:n länsiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kaapeleiden ja betonisuojusten alla on alimpana vanha tumma maakerros. Kuva etelästä. 15.6.2001.
- 274 192** **Kuva 116.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, lähikuva havaintopisteen D2:8 alaosasta. Kuva etelästä. 15.6.2001.
- 274 193** **Kuva 115.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:8 kaivannon pohjoissivulla Aleksanterinkatu 7b:n keskiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva etelästä. 15.6.2001.
- 274 194** **Kuva 112.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 7b:n edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva lännestä. 15.6.2001.
- 274 195** **Kuva 179.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, taustalla havaintopiste E1:4 pääoven kohdalla pohjois-etelä – suuntainen maaleikkauksessa. Kuva lännestä. 18.6.2001.
- 274 196** **Kuva 180.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:4 pohjois-etelä – suuntaisessa maaleikkauksessa pääoven kohdalla. 18.6.2001.
- 274 197-198** **Kuvat 181-182.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivannon itäpää pääoven kohdalla edellistä havaintopistettä E1:4 idempänä. Taustalla pohjois-etelä – suuntainen maaleikkaus. Kuvapanoraama lännestä. 18.6.2001.
- 274 199** **Kuva 183.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivannon pohjois-etelä – suuntainen maaleikkaus pääoven kohdalla hiukan havaintopisteen E1:4 itäpuolella. 18.6.2001.
- 274 200** Poistettu
- 274 201** **Kuva 185.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, lähikuva kaivannon eteläisivulla pääoven länsipuolella olleista lahonneista pystylaudista, jotka kuuluivat Nordean nykyisen rakennuksen rakentamiseen.. Kuva itäkoillisesta kaivannon pohjalta. 20.6.2001.
- 274 202** **Kuva 186.** Aleksanterinkatu, Alue E. Lähikuva negatiivin 274 201 laudoista. 20.6.2001.
- 274 203** **Kuva 178.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivantoon asetettu kaapeleiden betonikaivo ja kaapeleiden suojaputkia. Betonikaivon takana seuraavien kuvien havaintopiste E1:4. Kuva lännestä. 20.6.2001.
- 274 204** **Kuva 184.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivannon eteläisivulla pääoven länsipuolella olleet lahonneet pystylaudat, jotka kuuluivat Nordean nykyisen rakennuksen rakentamiseen. Kuva luoteesta. 20.6.2001.

- 274 205** **Kuva 187.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:5 kaivannon eteläsivulla Nordean pääoven edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvat pohjoisesta. 21.6.2001.
- 274 206-208** **Kuvat 11-13.** Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, kuvapanoraama kaivannosta Aleksanterinkadun ja Kluuvikadun risteyksen eteläosassa jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvat länsiluoteesta. 21.6.2001.
- 274-209** **Kuva 14.** Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, edellinen kohta. Kuva etelästä. 26.6.2001.
- 274 210** **Kuva 15.** Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, edellinen kohta. Kuva lännestä. 26.6.2001.
- 274 211** **Kuva 23.** Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C4, kaivannon pohjoissivua Aleksanterinkatu 13 pääoven edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva etelästä. 26.6.2001.
- 274 212** **Kuva 188.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:6 kaivannon eteläsivulla heti Nordean pääoven itäpuolella jalkakäytävän kohdalla. Kuva koillisesta. 26.6.2001.
- 274 213** **Kuva 189.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivannon pohjoissivua Nordean itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla Kuva lounaasta. 26.6.2001.
- 274 214** **Kuva 190.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:7 kaivannon eteläsivulla Nordean itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva pohjoisesta. 27.6.2001
- 274 215** **Kuva 191.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:8 kaivannon eteläsivulla Nordean itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva pohjoisesta. 28.6.2001.
- 274 216** **Kuva 192.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:9 kaivannon eteläsivulla Nordean itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva pohjoisesta. 28.6.2001.
- 274 217** **Kuva 193.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:10 kaivannon eteläsivulla Nordean itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva pohjoisesta. 29.6.2001.
- 274 218** **Kuva 194.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivanto Nordean itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva pohjoisesta. 29.6. 2001.
- 274 219** **Kuva 111.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 9:n itäosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva lounaasta. 3.7.2001.
- 274 220** **Kuva 28.** Aleksanterinkatu, Alue C. Kaukolämpökaivanto Mikonkadun ja Aleksanterinkadun risteyksen luotiskulmassa. Kuva kaakosta. 3.7.2002

- 274 221** **Kuva 110.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:4 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 9:n länsiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 4.7.2001.
- 274 222-224** **Kuvat 16-18.** Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, kuvasarja idästä länteen kaivannon eteläsivusta Kluuvikadun ja Aleksanterinkatu 40:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvat pohjoisesta. 4.7.2001.
- 274 225-226** **Kuvat 19-20.** Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, kuvasarja idästä länteen kaivannon eteläsivusta Aleksanterinkatu 40:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla edellisen kuvasarjan länsipuolelta hiukan myöhemmin. Kuvat pohjoisesta. 5.7.2001.
- 274 227** **Kuva 121.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:10 kaivannon pohjoissivulla Aleksanterinkatu 7a:n länsiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva etelästä. 6.7.2001.
- 274 228-229** **Kuvat 21-22.** Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, kuvasarja idästä länteen kaivannon eteläsivusta Aleksanterinkatu 40:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla edellisen kuvasarjan länsipuolelta hiukan myöhemmin. Kuvat pohjoisesta. 6.7.2001.
- 274 230** **Kuva 148.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:11 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 7a:n keskiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva etelästä. 10.7.2001.
- 274 231** **Kuva 122.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kaapeleiden betonikaivon kuopan pohjoissivu Aleksanterinkatu 7a:n länsiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Oikealla näkyy kaapeleiden betonikaivo. Kuva etelästä. 10.7.2001.
- 274 232-233** **Kuva 123-124.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kuvapanoraama betonikaivon ja kuopan eteläsivun väliin jääneestä tilasta, jossa näkyy hirsirakenteita. Kuvat lännestä. 10.7.2001
- 274 234** **Kuva 127.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kuopan eteläsivu. Vasemmalla näkyy kaapeleiden betonikaivo. Kuva pohjoisesta. 10.7.2001.
- 274 235** **Kuva 125.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, lähikuva betonikaivon ja kuopan eteläsivun väliin jääneestä tilasta, jossa näkyy hirsirakenteita. Kuva lännestä. 10.7.2001
- 274 236** **Kuva 126.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, betonikaivon ja kuopan eteläsivun väliin jäänyt tila, jossa näkyy hirsirakenteita. Kuva päältä pohjoisesta. 10.7.2001

- 274 237-238** **Kuva 41-42.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivu myöhemmin 11 metriä Kluuvinkadusta itään havaintopisteiden D1:2 ja 3 välissä Aleksanterinkatu 38:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskonkohdalla. Kuvasarja pohjoisesta. 10.7.2001.
- 274 239** **Kuva 44.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva edellisestä tilanteesta. Kuva pohjoisesta. 10.7.2001.
- 274 240** **Kuva 43.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivu myöhemmin 16 metriä Kluuvinkadusta itään havaintopisteiden D1:2 ja 3 välissä Aleksanterinkatu 38:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla.. Kuva pohjoisesta. 10.7.2001.
- 274 241-3, 245, 246-252** **Kuvat 128-137.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus ja kaivanto D2, kuvasarja idästä länteen kuopan eteläisivusta Aleksanterinkatu 7a:n länsiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kaapeleiden uusien täyttömaiden alla näkyy vanhat kulttuurikerrokset etupäässä tummana maana. Kuvat pohjoisesta. 10.7.2001.
- 274 244** **Kuva 138.** Aleksanterinkatu, Alue D. Lähikuva hirsistä. Kuva pohjoisesta. 10.7.2001.
- 274 246** **Kuva 139.** Aleksanterinkatu, Alue D. Lähikuva edellisen kuvan oikealta puolelta. Kuva pohjoisesta. 10.7.2001.
- 274 253** **Kuva 140.** Aleksanterinkatu, Alue D. Lähikuva hirsistä kaivannon pohjalla poikittaisten putkien kohdalla edellisen kuvan oikealta puolelta. Kuva pohjoisesta. 10.7.2001.
- 274 254-260** **Kuvat 141-147.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus ja kaivanto D2, kuvasarja lännestä itään kuopan pohjoissivusta Aleksanterinkatu 7a:n länsiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kaapeleiden betonisuojausten alta alkaa melkein heti vanhat kulttuurikerrokset etupäässä tummana maana. Kuvat pohjoisesta. 10.7.2001.
- 274 261** **Kuva 200.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E4, havaintopiste E4:1 kaivannon eteläisivulla Yliopiston päärakennuksen keskiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 23.7.2001.
- 274 262** **Kuva 199.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E4, kaivanto Yliopiston päärakennuksen keskiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva idästä. 23.7.2001.
- 274 263** **Kuva 198.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E3, havaintopiste E3:1 kaivannon eteläisivussa Yliopiston päärakennuksen itäosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 23.7.2001.
- 274 264** **Kuva 197.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E3, kaivanto Yliopiston päärakennuksen itäosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva lännestä. 23.7.2001.

- 274 266 **Kuva 196.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E2, kaivanto Yliopiston päärakennuksen lounaisnurkan (Aleksanterinkatu 5) edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva idästä. 25.7.2001.
- 274 267 **Kuva 10.** Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C2, kaivanto Kämp Gallerian (Aleksanterinkatu 42) pääoven edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva lännestä. 25.7.2001.
- 274 268 **Kuva 195.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E2, kaivanto Yliopiston päärakennuksen lounaisnurkan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva lännestä. 25.7.2001.
- 274 268 **Kuva 95.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 9:n jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva lännestä. 25.7.2001.
- 274 269 **Kuva 96.** Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 9:n länsiosan edessä ja Kluuvikadulla jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla, lähikuva pohjoisprofiilista. Kuva etelästä. 25.7.2001.
- 274 270 **Kuva 8.** Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C1, kaivanto Sammon rakennuksen (Aleksanterinkatu 44) luoteisnurkan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla rakennuksen seinän vieressä. Kaivannon eteläsivussa näkyy mahdollinen Aleksanterinkadun aiempi katukiveys. Kuva lännestä. 30.8.2001.
- 274 271 **Kuva 9.** Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C1, lähikuva kaivannon eteläsivusta ja mahdollisesta Aleksanterinkadun aiemmasta katukiveyksestä. Kuva pohjoisesta. 30.8.2001.
- 274 272 **Kuva 7.** Aleksanterinkatu, Alue B. Kaivanto B1, kaivanto Litoniuksen talon (Aleksanterinkatu 50) edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla rakennuksen pohjoisseinän vieressä. Kuva idästä. 30.8.2001.
- 274 273 Poistettu
- 274 274 **Kuva 6.** Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A3, kaivanto Stockmannin (Aleksanterinkatu 52) koilliskulman edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla rakennuksen pohjoisseinän vieressä. Kuva idästä. 13.9.2001.
- 274 275 **Kuva 216.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto F1, havaintopiste F1:2 kaivannon itäsivussa. Kuva lounaasta. 11.10.2001.
- 274 276 **Kuva 215.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto F1, havaintopiste F1:1 kaivannon eteläsivussa. Kuva pohjoisesta. 11.10.2001.
- 274 277 **Kuva 214.** Aleksanterinkatu, Alue F. Kaivanto F1, kaivanto Kiseleffin talon (Aleksanterinkatu 28) luoteisnurkan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva lounaasta. 11.10.2001.
- 274 278 **Kuva 2.** Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A1, havaintopiste A1:1 kaivannon pohjoissivulla. Kuva etelästä. 11.10.2001.

- 274 279 **Kuva 3.** Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A1, lähikuva kaivannon havaintopisteestä A1:1. Kuva etelästä. 11.10.2001.
- 274 280 **Kuva 1.** Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A1, kaivanto Vanhan ylioppilastalon eteläpuolella jalkakäytävän kohdalla. Kaivannon pohjalla näkyy uusi betoninen johtotunneli ja tyhjiä kaapelisuojia. Kuva länsilounaasta. 11.10.2001.
- 274 281 **Kuva 4.** Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A1, kaivanto Akateemisen kirjakaupan (Aleksanterinkatu 23) edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva lounaasta. 11.10.2001.
- 274 282 **Kuva 5.** Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A1, havaintopiste A1:2 kaivannon pohjoissivulla Citykäytävän (Aleksanterinkatu 21) edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva idästä. 11.10.2001.
- 274 283 **Kuva 201.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajorata, alueen ajoradan kohdalla on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva Fabianinkadulta lännestä. 19.4.2002
- 274 284 Poistettu
- 274 285 **Kuva 202.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajorata, alueen ajoradan keskiosista itäosiin on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva lännestä 19.4.2002.
- 274 286 Poistettu
- 274 287 **Kuva 203.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajorata, alueen ajoradan keskiosista on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva luoteesta. 19.4.2002.
- 274 288 **Kuva 204.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajorata, alueen ajoradan keskiosista on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva koillisesta. 19.4.2002.
- 274 289 **Kuva 205.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajorata, alueen ajoradan itäosasta on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva idästä. 22.4.2002.
- 274 290-291 **Kuvat 206-207.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajorata, alueen ajoradan itäosassa on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuvapanoraama kaakosta. 22.4.2002.
- 274 292-294 **Kuvat 208-210.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajorata, alueen ajoradan itäosasta on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuvapanoraama pohjoisesta. 22.4.2002.
- 274 295 Poistettu

- 274 296 **Kuva 212.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, raitiotiekiskojen betonilaatta alueen keskiosassa. Kuva idästä. 2.5.2002.
- 274 297 **Kuva 213.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, lähikuva raitiotiekiskojen betonilaatasta. Kuva idästä. 2.5.2002.
- 274 298 **Kuva 211.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, raitiotiekiskojen betonilaatta alueen keskiosassa. Kuva lännestä. 2.5.2002.
- 274 299 **Kuva 27.** Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, alueen ajoinadan keskiosassa on poistettu täytemaat raitiotiekiskojen alle valettavan betonilaatan takia. Kuva kaakosta. 2.5.2002.
- 274 300 **Kuva 26.** Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, alueen ajoinadan keskiosassa on poistettu täytemaat raitiotiekiskojen alle valettavan betonilaatan takia. Kuva koillisesta. 22.4.2002.
- 274 301 **Kuva 25.** Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, edellisen kohdan pohjoista maaleikkausta Aleksanterinkatu 13 kohdalla. Kuva etelästä. 2.5.2002.
- 274 302 **Kuva 24.** Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, alueen ajoinadan länsiosassa on poistettu täytemaita ja korvattu ne sepelillä raitiotiekiskojen alle valettavan betonilaatan takia. Kuva lännestä. 2.5.2002.
- 274 303 **Kuva 149.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, Aleksanterinkatu 7a:n länsiosan edestä ajoinadan kohdalla on poistettu uudet täyttömaat. Kuva kaakosta. 13.5.2002.
- 274 304 **Kuva 150.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kaivinkone kaapii pois uutta täytemaata. Kuva lounaasta. 13.5.2002.
- 274 305 **Kuva 152.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennus esillä puhdistamattomana. Kuva lounaasta. 13.5.2002.
- 274 306 **Kuva 151.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kaivinkone kaapii pois uutta täytemaata. Edessä vasemmalla hirsirakenteita. Kuva lännestä. 13.5.2002.
- 274 307 **Kuva 158.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen kohta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuva pohjoisesta. 13.5.2002.
- 274 308-309 **Kuvat 159-160.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kuvasarja hirsirakennuksen kohdasta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuvat pohjoisesta. 13.5.2002.
- 274 310 Poistettu
- 274 311 **Kuva 154.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen kohta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuva lännestä. 13.5.2002.

- 274 312** **Kuva 153.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen kohta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuva lännestä. 13.5.2002.
- 274 313** Poistettu
- 274 314** **Kuva 161.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen lounaisnurkan salvos. Kuva lännestä. 13.5.2002.
- 274 315** **Kuva 155.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen kohta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuva etelästä. 13.5.2002.
- 274 316-317** **Kuvat 156-157.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kuvapanoraama hirsirakennuksen kohdasta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuva etelästä. 13.5.2002.
- 274 318** **Kuva 162.** Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen lounaisnurkan salvos. Kuva lännestä. 13.5.2002.
- 274 319** **Kuva 163.** Aleksanterinkatu, Alue D. Ajoinata, alueen ajoradan itäosan johtoja ja putkia, sepelin alle levitettyä kangasta ja sepeliä. Kuva kaakosta. 17.5.2002.
- 274 320** **Kuva 164.** Aleksanterinkatu, Alue D. Ajoinata, alueen ajoradan itäosan johtoja ja putkia, sepelin alle levitettyä kangasta ja sepeliä. Kuva lounaasta. 17.5.2002.

Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu

HKM f. 274 321-342

Markku Heikkinen 2002; HKM f. 274 323-333, 274 (kuvat 219-226, 235-237)

Jaana Mellanen 2002; HKM f. 274 321-322, 274 334-342 (kuvat 217-218, 238-246)

- 274 321** **Kuva 217.** Senaatintorin lounaisnurkka. Itä-länsi –suuntaisen kaukolämpöputkikaivannon pohjoinen maaleikkaus Aleksanterinkadun kapean korokkeen pohjoispuolella ajoradalla torin lounaisnurkassa. Maaleikkausta ja pohjaa puhdistetaan. Kuva etelästä. 23.4.2002.
- 274 322** **Kuva 218.** Senaatintorin lounaisnurkka. Kuopan pohjaa puhdistetaan. Oikean käden kohdalla on rikkoutunut pääkallo. Kuva lounaasta. 23.4.2002.
- 274 323** **Kuva 219.** Senaatintorin lounaisnurkka. Profiilia dokumentoidaan. Kuva lounaasta. 23.4.2002.
- 274 324** **Kuva 220.** Senaatintorin lounaisnurkka. Kuopan pohjalla oli pääkallo. Kuva etelästä. 23.4.2002.
- 274 325** **Kuva 221.** Senaatintorin lounaisnurkka. Edellinen tilanne. Kuva itäkaakosta. 23.4.2002.
- 274 326** **Kuva 222.** Senaatintorin lounaisnurkka. Edellinen kohta myöhemmin maaleikkauksen sorruttua sateiden takia. Pääkallon ja arkun jäänteitä ylempänä kuin aikaisemmassa tilanteessa.. Kuva etelästä. 14.5.2002.
- 274 327** **Kuva 223.** Senaatintorin lounaisnurkka. Lähikuva arkun jäänteistä. Kuva etelästä. 14.5.2002.
- 274 328** **Kuva 224.** Senaatintorin lounaisnurkka. Lähikuva arkun jäänteistä. Kuva etelästä. 14.5.2002.
- 274 329** **Kuva 237.** Unioninkatu. Unioninkadun ja Aleksanterinkadun risteys. Kuva pohjoisluoteesta. 14.5.2002.
- 274 330** **Kuva 235.** Unioninkatu. Lämpöputkikaivannon betoniosat Unioninkadun alittavalla osalla. Putket on poistettu. Kuva lounaasta. 14.5.2002.
- 274 331** **Kuva 236.** Unioninkatu. Lähikuva edellisestä tilanteesta. Kuva lännestä. 14.5.2002.
- 274 332** **Kuva 225.** Senaatintorin lounaisnurkka. Kaukolämpöputkikaivantoa profiilin länsipuolella Aleksanterinkadun korokkeen länsipään kohdalla. Profiili sijaitsi kuvan oikean reunan kohdalla. Putket on poistettu. Kuva idästä. 14.5.2002.
- 274 333** **Kuva 226.** Senaatintorin lounaisnurkka. Lähikuva edellisen kuvan sillan takana olleen kaivannon osan pohjoisseinämästä. Kuva kaakosta. 14.5.2002.

- 274 334 **Kuva 239.** Unioninkatu. Kaivannon pohjoisseinää heti edellisen kuvan länsipuolelta. Kuva etelästä. 17.5.2002.
- 274 335 **Kuva 238.** Unioninkatu. Kaivannon pohjoisseinämää Aleksanterinkadun kapean korokkeen läntisimmän valotolpan länsipuolella. Kuva lounaasta. 17.5.2002.
- 274 336 **Kuva 240.** Unioninkatu. Kaivannon eteläseinää edellisen kuvan eteläpuolelta. Kuva pohjoisesta. 17.5.2002.
- 274 337 **Kuva 242.** Unioninkatu. Edellisen kuvan tilanne. Kuva pohjoisesta. 17.5.2002.
- 274 338 **Kuva 243.** Unioninkatu. Unioninkadun ja Aleksanterinkadun risteyksen pohjoispuolisko. Kuva luoteesta. 17.5.2002.
- 274 339 **Kuva 241.** Unioninkatu. Lämpöputkikaivannon betoniosat Unioninkadun alittavalla osalla. Putket on poistettu. Kuva lounaasta. 17.5.2002.
- 274 340 **Kuva 244.** Unioninkatu. Unioninkadun ja Aleksanterinkadun risteyksen eteläpuolisko. Kuva luoteesta. 17.5.2002.
- 274 341 **Kuva 245.** Unioninkatu. Unioninkadun ja Aleksanterinkadun risteys. Kuva kaakosta. 17.5.2002.
- 274 342 **Kuva 246.** Unioninkatu. Unioninkadun kaukolämpöputken linja on avattu kadun pohjoispäässä. Kuva pohjoisesta.. 17.5.2002.

Senaatintorin kaakkoisnurkka

HKM f. 272 276–284

Markku Heikkinen 1998; HKM f. 272 276-284 (kuvat 247-255)

- 272 276** **Kuva 247.** Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputkikaivanto profiili 1:n kohdalla. Maaleikkaus on puhdistamatta. Kuva itäkaakosta. Tammikuu 1998.
- 272 277** **Kuva 248.** Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputken pohjoista maaleikkausta profiili 1:n itäpäässä. Maaleikkaus on puhdistamatta. Kuva etelästä. 9.2.1998.
- 272 278** **Kuva 249.** Senaatintorin kaakkoisnurkka. Lähikuva kaukolämpöputken pohjoista maaleikkausta profiili 1:n keskiosassa. Kuva etelästä. 9.2.1998.
- 272 279** **Kuva 250.** Senaatintorin kaakkoisnurkka. Lähikuva kaukolämpöputken pohjoista maaleikkausta profiili 1:n itäpäässä. Kuva etelästä. 9.2.1998.
- 272 280** **Kuva 253.** Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputkikaivannon pohjoinen maaleikkaus profiili 2:n kohdalla. Kuva etelästä. 11.2.1998.
- 272 281** **Kuva 254.** Senaatintorin kaakkoisnurkka. Lähikuva kaukolämpöputkikaivannon pohjoisesta maaleikkauksesta profiili 2:n keskikohdalla. Kuva etelästä. 11.2.1998.
- 272 282** **Kuva 251.** Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputkikaivanto profiili 2:n kohdalla. Kuva etelästä. 11.2.1998.
- 272 283** **Kuva 252.** Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputkikaivanto profiili 2:n kohdalla. Kuva idästä. 11.2.1998.
- 272 284** **Kuva 255.** Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpökaivannon eteläinen maaleikkaus raitiotiekiskojen kohdalla profiili 2:n eteläpuolella. (ks. ed. kuva). Eteläisessä maaleikkauksessa näkyi etupäässä kaapeleita ym., jotka olivat tuhonneet torikiveyksen. Kuvassa näkyy hiukan säilynyttä torikiveystä ja sen alapuolella myös voimakkaammin alinta palokerrosta. Kuva pohjoisesta. 11.2.1998.

Fabianinkatu

HKM f. 274 086-091

Markku Heikkinen 1998; f. 274 087-091 (kuvat 256-260)

- 274 086** **Kuva 256.** Fabianinkatu. Fabianinkatu Yliopiston päärakennuksen lounaisnurkan kohdalla. Kadun ylimmät kerrokset on poistettu. Jalkakäytävän kohdalla näkyy kaapelikanava ja muita putkia. Kadun pinnakorkeus näkyy rakennuksen kivijalassa mustana viivana. Kuva pohjoisluoteesta. Lokakuu 1998.
- 274 087** **Kuva 257.** Fabianinkatu. Fabianinkatu Yliopiston päärakennuksen lounaisnurkan kohdalla. Kadun ylimmät kerrokset on poistettu. Jalkakäytävän kohdalla kaapelikanava ja muita putkia. Kadun pinnakorkeus näkyy rakennuksen kivijalassa mustana viivana. Kuva etelästä. Lokakuu 1998.
- 274 088** **Kuva 261.** Fabianinkatu. Aleksanterinkadun ja Fabianinkadun risteys. Kaivon hirsien löytöpaikka sijaitsi kuvan keskellä.. Kuva etelästä. Lokakuu 1998.
- 274 089** **Kuva 259.** Fabianinkatu. Fabianinkatu Aleksanterinkadun eteläpuolella. Kuvan keskellä kadun poikki mennyt vanha yhdyskäytävä. Kuva Aleksanterinkadulta pohjoisesta. Lokakuu 1998.
- 274 090** **Kuva 258.** Fabianinkatu. Fabianinkatu Aleksanterinkadun eteläpuolella. Kuvan keskellä kadun poikki mennyt vanha yhdyskäytävä. Kuva Aleksanterinkadulta pohjoiskoillisesta. Lokakuu 1998.
- 274 091** **Kuva 260.** Fabianinkatu. Fabianinkatu Aleksanterinkadun eteläpuolella. Kuvassa näkyy Aleksanterinkadun ja Fabianinkadun risteys. Ajokannen alta löytyi kaivon hirsiiä. Kuva eteläkaakosta. Lokakuu 1998.

Sofiankatu

HKM f. 272 285-302

Markku Heikkinen 1998; f. 272 285-291 (kuvat 262-265, 276-278)

Jaana Mellanen 1998; f. 272 292-302 (kuvat 266-275)

- 272 285** **Kuva 276.** Sofiankatu. Sofiankadun päässä Aleksanterinkadun kohdalla ollut kaivanto. Kuva etelästä. Elokuu 1998.
- 272 286-7** **Kuva 277-278.** Sofiankatu. Kuvapanoraama edellisestä tilanteesta. Kuvat etelästä. Elokuu 1998.
- 272 288** **Kuva 262.** Sofiankatu. Uutta viemärikaivoa asennetaan Sofiankatu 3:n kohdalle, Helleniuksen talo ja sen vihreäksi maalatun siipirakennuksen rajan kohdalle kadun itäreunassa. Seuraavien kuvien maaleikkaus sijaitsee kaivon länsipuolella ehjän katukiveyksen vieressä. Kuva Sofiankatu 4:n toisesta kerroksesta lounaasta. Elokuu 1998.
- 272 289** **Kuva 264.** Sofiankatu. Edellä mainittu maaleikkaus. Edessä alhaalla on viemäriputki. Kuva idästä. Elokuu 1998.
- 272 290** **Kuva 263.** Sofiankatu. Sama tilanne kuin negatiivin 273 288 kuvassa. Kuva idästä. Elokuu 1998.
- 272 291** **Kuva 265.** Sofiankatu. Sofiankadun itäpuolen kiveys ja kivien laskuhiekkakerros on poistettu. Taustalla kaivetaan edellistä viemärikaivoa. Kuva etelästä. Elokuu 1998.
- 272 292** **Kuva 269.** Sofiankatu. Kasa liitupiippuja keskellä katupinnan alapuolella olevaa täytemaakerrosta. Kuva lännestä. 2.11.1998.
- 272 293-294** **Kuvat 270-271.** Sofiankatu. Vesiputkikaivannosta peräisin olevaa täytehiekkaa Sofiankatu 6: ja 4:n välisellä kohdalla. Kasan pinnalla jonkin verran liitupiippujen kappaleita, jotka peräisin mahdollisesti Sunnin talon sisältä jossain vaiheessa tuodusta irtomaasta. Kuva idästä. 2.11.1998.
- 272 295** **Kuva 267.** Sofiankatu. Vesiputkikaivanto kadun pohjoisosan länsireunalla. Kadun itäpuoli on saanut jo katulämmityksen ja uuden kiveyksen. Kuva Sofiankatu 6:n porttikäytävän kohdalta etelästä. 2.11.1998.
- 272 296** Poistettu
- 272 297** **Kuva 268.** Sofiankatu. Näkymä Sofiankatu 3:n kohdalla, Helleniuksen talo ja sen vihreäksi maalatun siipirakennuksen rajan kohdalla. Vesiputken kaivannosta löytyi kasa liitupiippuja täytemaan seasta, vasemmalta puolelta kuvassa olevia poikittaisia putkia. Kuva lännestä. 2.11.1998.
- 272 298** **Kuva 266.** Sofiankatu. Vesiputkikaivanto kadun keskiosan länsireunalla. Kuva Sofiankatu 6:n porttikongin kohdalta pohjoisesta. 2.11.1998.

- 272 299** **Kuva 272.** Sofiankatu. Vesiputkikaivanto kadun länsireunalla kaupunginmuseon pääsisäänkäynnin eteläpuolella. Kuva idästä. 2.11.1998.
- 272 300** **Kuva 275.** Sofiankatu. Vanhoja tiiliä katulämmityksen pääputkikaivannon täytemaakerroksista. 2.11.1998.
- 272 301** **Kuva 273.** Sofiankatu. Sunnin talon seinän äärellä ollut tummaa maata sisältänyt kuoppa. 2.11.1998.
- 272 302** **Kuva 274.** Sofiankatu. Lähikuva edellisestä tilanteesta. 2.11.1998.

Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu

HKM f. 274 343-348

Markku Heikkinen 2004; f. 274 343-348 (kuvat 296b-c, 297-299, 303-305)

- 274 343** **Kuva 297.** Vuorikatu. Kunnostusalueen pohjoispää. Kaivannoissa sijaitsevat havaintopisteet V:1 ja V:2. Kuva pohjoisesta. 25.5.2004.
- 274 344** **Kuva 298.** Vuorikatu. Havaintopiste V:1. Kuva lännestä. 25.5.2004.
- 274 345** **Kuva 299.** Vuorikatu. Havaintopiste V:2. Kuva lännestä. 25.5.2004.
- 274 346** **Kuva 303.** Vuorikatu ja Yliopistonkatu. Kaivanto Vuorikadun eteläpäässä ja Yliopistonkadulla. Kuva pohjoisesta. 4.6.2004.
- 274 347** **Kuva 304.** Vuorikatu ja Yliopistonkatu. Edellisen kaivannon pohjoispään itäseinä. Kuva lännestä. 4.6.2004.
- 274 348** **Kuva 305.** Vuorikatu ja Yliopistonkatu. Edellisen kaivannon eteläpään itäseinä. Kuva lännestä. 4.6.2004.
- 274 349** **Kuva 296b.** Mikonkatu. Kaivokadulla eteläisen ajoradan kohdalla näkyi kaivannon länsiseinässä syvällä kadun aikaisempi katukiveys. Kuva koillisesta. 16.6.2004.
- 274 350** **Kuva 296c.** Mikonkatu. Kaivannon itäseinä vastaavassa kohdassa. Kuva lounaasta. 16.6.2004.

Diapositiiviluettelo

LUETTELO KERTOMUKSEEN LIITTYVISTÄ DIAPOSITIIVEISTA

Kuva nro

Aihe ja pvm.

Aleksanterinkatu

HKM/Aleksanterinkatu 2001-2002:1-227

Markku Heikkinen 2001; 8-11, 37-50, 55-85 ja 225-227

Markku Heikkinen 2002; 152-169

Jaana Mellanen 2001; 1-7, 12-25, 36, 51-54, 86-151 ja 175-224

Jaana Mellanen 2002; 26-35, 170-174 ja 210-224

ALUE A

1. Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A1, kaivanto Vanhan ylioppilastalon eteläpuolella jalkakäytävän kohdalla. Kaivannon pohjalla näkyy uusi betoninen johtotunneli ja tyhjiä kaapelisuoja. Kuva länsilounaasta. 11.10.2001.
2. Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A1, kaivannon pohjoissivun havaintopistettä A1:1 puhdistetaan. Kuva etelästä. 11.10.2001.
3. Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A1, havaintopiste A1:1 kaivannon pohjoissivulla. Kuva etelästä. 11.10.2001.
4. Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A1, lähikuva kaivannon havaintopisteestä A1:1. Kuva etelästä. 11.10.2001.
5. Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A1, kaivanto Akateemisen kirjakaupan (Aleksanterinkatu 23) edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva lounaasta. 11.10.2001.
6. Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A1, havaintopiste A1:2 kaivannon pohjoissivulla Citykäytävän (Aleksanterinkatu 21) edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva idästä. 11.10.2001.
7. Aleksanterinkatu, Alue A. Kaivanto A3, kaivanto Stockmannin (Aleksanterinkatu 52) koilliskulman edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla rakennuksen pohjoisseinän vieressä. Kuva idästä. 13.9.2001.

ALUE B

8. Aleksanterinkatu, Alue B. Kaivanto B1, kaivanto Litoniuksen talon (Aleksanterinkatu 50) edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla rakennuksen pohjoisseinän vieressä. Kuva idästä. 30.8.2001.

ALUE C

9. Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C1, kaivanto Sammon rakennuksen (Aleksanterinkatu 44) luoteisnurkan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla rakennuksen seinän vieressä. Kaivannon eteläsivussa näkyy mahdollinen Aleksanterinkadun aiempi katukiveys. Kuva lännestä. 30.8.2001.
10. Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C1, lähikuva kaivannon eteläsivusta ja mahdollisesta Aleksanterinkadun aiemmasta katukiveyksestä. Kuva lännestä. 30.8.2001.
11. Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C2, kaivanto Kämp Gallerian (Aleksanterinkatu 42) pääoven edessä. jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva lännestä. 25.7.2001.
- 12-14. Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, kuvasarja kaivannosta Aleksanterinkadun ja Kluuvikadun risteyksen eteläosassa jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvat länsiluoteesta. 21.6.2001.
15. Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, edellinen kohta. Kuva etelästä. 26.6.2001.
16. Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, edellinen kohta. Kuva lännestä. 26.6.2001.
17. Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, kaivantoa edellisestä kohdasta länteen päin. Kluuvikadun ja Aleksanterinkatu 40:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla Kuva lännestä. 4.7.2001.
- 18-20. Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, kuvasarja idästä länteen kaivannon eteläsivusta Kluuvikadun ja Aleksanterinkatu 40:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvat pohjoisesta. 4.7.2001.
- 21-22. Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, kuvasarja idästä länteen kaivannon eteläsivusta Aleksanterinkatu 40:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla edellisen kuvasarjan länsipuolelta hiukan myöhemmin. Kuvat pohjoisesta. 5.7.2001.
- 23-24. Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C3, kuvasarja idästä länteen kaivannon eteläsivusta Aleksanterinkatu 40:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla edellisen kuvasarjan länsipuolelta hiukan myöhemmin. Kuvat pohjoisesta. 6.7.2001.

25. Aleksanterinkatu, Alue C. Kaivanto C4, kaivannon pohjoissivua Aleksanterinkatu 13 pääoven edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva etelästä. 26.6.2001.
26. Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, alueen ajoradan länsiosassa on poistettu täytemaita ja korvattu ne sepelellä raitiotiekiskojen alle valettavan betonilaatan takia. Kuva lännestä. 2.5.2002.
27. Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, edellisen kohdan pohjoista maaleikkausta Aleksanterinkatu 13 kohdalla. Kuva etelästä. 2.5.2002.
28. Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, alueen ajoradan keskiosassa on poistettu täytemaat raitiotiekiskojen alle valettavan betonilaatan takia. Kuva koillisesta. 22.4.2002.
29. Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, alueen ajoradan keskiosassa on poistettu täytemaat raitiotiekiskojen alle valettavan betonilaatan takia. Kuva kaakosta. 2.5.2002.
30. Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, alueen ajoradan itäosaan on levitetty sepelet. Kuva idästä. 2.5.2002.
31. Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, alueen ajoradan länsiosassa raudoitetaan ja betonoidaan raitiotiekiskon betonilaattaa. Kuva länsiluoteesta. 17.5.2002.
32. Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, alueen ajoradan länsipäässä kaapelilinjat alittavat kadun suojaputkissa. Kuva pohjoisesta. 17.5.2002.
33. Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, alueen ajoradan itäosaa. Kuva idästä. 17.5.2002.
34. Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, alueen ajoradan keskiosassa raudoitetaan ja betonoidaan raitiotiekiskojen betonilaattaa. Kuva kaakosta. 17.5.2002.
35. Aleksanterinkatu, Alue C. Ajoinata, lähikuva edellisestä tilanteesta. Kuva kaakosta. 17.5.2002.
36. Aleksanterinkatu, Alue C. Kaukolämpökaivanto Mikonkadun ja Aleksanterinkadun risteyksen luotiskulmassa. Kuva kaakosta. 3.7.2001.

ALUE D

37. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 38:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa sijaitivat havaintopisteet D1:1-2. Kuva idästä. 22.5.2001.
38. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:1 kaivannon pohjoissivulla Aleksanterinkatu 38:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva itäkaakosta. 22.5.2001.
39. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:2 kaivannon eteläsivulla. Aleksanterinkatu 38:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva koillisesta. 22.5.2001.
40. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 38:n edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa sijaitsevat havaintopisteet D1:1-5. Kuva idästä. 25.5.2001.
41. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 38:n edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa sijaitsevat havaintopisteet D1:1-5. Kuva koillisesta. 25.5.2001.
42. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 38:n edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa sijaitsevat havaintopisteet D1:1-5. Kuva itäkaakosta. 25.5.2001.
43. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:4 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 25.5.2001.
44. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivun katukiveys ja laattakiveys itäpäässään Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva luoteesta. 28.5.2001.
45. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivun katukiveys ja laattakiveys itäpäässään Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva kaakosta. 25.5.2001.
46. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivun katukiveys ja laattakiveys keskiosassaan Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva kaakosta. 25.5.2001.
47. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivun katukiveys ja laattakiveys keskiosassaan Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Lähikuva nupulakiveyksestä. Kuva kaakosta. 25.5.2001.

48. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivun katukiveys ja laattakiveys länsiosassaan Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva länsiluoteesta. 28.5.2001.
49. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivun katukiveys ja laattakiveys länsiosassaan Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Lähikuva nupulakiveyksestä. Länsilounaasta. 25.5.2001.
50. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:5 kaivannon pohjoissivulla katukiveystä vastapäätä Aleksanterinkatu 38:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva itäkaakosta. 25.5.2001.
51. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivu myöhemmin 11 metriä Kluuvinkadusta itään havaintopisteiden D1:2 ja 3 välissä Aleksanterinkatu 38:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskonkohdalla. Kuva pohjoisesta. 10.7.2001.
52. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva edellisestä tilanteesta. Kuva pohjoisesta. 10.7.2001.
53. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon eteläsivu myöhemmin 16 metriä Kluuvinkadusta itään havaintopisteiden D1:2 ja 3 välissä Aleksanterinkatu 38:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla.. Kuva pohjoisesta. 10.7.2001.
54. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva edellisestä tilanteesta. Kuva pohjoisesta. 10.7.2001.
55. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 36b:n länsiosan pääoven edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannon eteläsivulla näkyy tiilinen viemärikaivo. Kuva pohjoisesta. 31.5.2001.
56. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva edellisestä sekä latan vasemmalla puolella havaintopiste D1:6 läntisen muoviputken vasemmalla puolella ja kaivannon itäpäässä havaintopiste D1:7 itäisen muoviputken länsipuolella. Kuva luoteesta. 31.5.2001.
57. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva kaivannon eteläsivusta ja kaivosta. Havaintopiste D1:6 sijaitsee muoviputken edessä. Kuva itäkoillisesta. 31.5.2001.
58. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:7 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36b:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva luoteesta. 31.5.2001
59. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 36b:n keskiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa sijaitsevat havaintopisteet D1:10-11. Kuva itäkoillisesta. 5.6.2001.

60. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 36b:n keskiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa sijaitsevat havaintopisteet D1:10-11. Kuva koillisesta. 5.6.2001.
61. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 36b:n keskiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kaivannossa sijaitsevat havaintopisteet D1:10-11. Kuva itäkoillisesta kaivannon pohjalta. 5.6.2001.
62. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:11 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36b:n keskiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva luoteesta. 5.6.2001.
63. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopiste D1:11:n alaosasta. Kuva luoteesta. 5.6.2001.
64. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopisteet D1:12 - 13 Aleksanterinkatu 36b:n itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva itäkoillisesta. 22.5.2001.
65. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteistä D1:12 - 13. Kuva itäkoillisesta. 22.5.2001.
66. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:12 pohjois-eteläsuuntaisessa maaleikkauksessa. Kuva idästä. 22.5.2001.
67. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteestä D1:12. Kuva itäkaakosta. 22.5.2001.
68. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteen D1:12 alaosasta. Kuva itäkaakosta. 22.5.2001.
69. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:13 pohjois-eteläsuuntaisesta maaleikkauksesta edellisen havaintopisteen itäpuolella. Kuva lännestä. 22.5. 2001.
70. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteen D1:13 alaosasta. Kuva lännestä. 22.5.2001.
71. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivannon pohjoissivu havaintopisteiden D1:12 – 13 kohdalla. Kuva etelästä. 22.5.2001.
72. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D:14 havaintopisteiden D1:12-13 koillispuolella Aleksanterinkatu 36b:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva länsiluoteesta. 6.6.2001.
73. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteestä D1:14. Kuva luoteesta. 6.6.2001.
74. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteen D1:14 alaosasta. Kuva luoteesta. 6.6.2001.

75. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteen D1:14 alimmista kerroksista. Kuva luoteesta. 6.6.2001.
76. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:15 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36a:n ja b:n rajalla jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva koillisesta. 6.6.2001.
77. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteestä D1:15. Kuva koillisesta. 6.6.2001
78. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteen D1:15 yläosasta. Kuva pohjoisesta. 6.6.2001.
79. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopisteen D1:15 alaosasta. Kuva pohjoisesta. 6.6.2001.
80. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:16 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36a:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 6.6.2001.
81. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, lähikuva havaintopiste D1:16:n alaosasta. Kuva pohjoisesta. 6.6.2001
82. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopiste D1:17 Aleksanterinkatu 36a:n keskiosassa jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 7.6.2001.
83. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopisteen D1:17 alaosa. Kuva pohjoisesta. 7.6.2001.
84. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopisteen D1:17 kohdalle kaivannon pohjalle kaivettu kuoppa. Kuva luoteesta. 7.6.2001.
85. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, havaintopisteen D1:17 kuopan kerrokset. Kuva luoteesta. 7.6.2001.
- 86-93. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kuvasarja kaivannon eteläsivusta Aleksanterinkatu 36a:n edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva luoteesta. 8.6.2001.
94. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 36a:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva idästä. 8.6.2001.
95. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 36a:n keskiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva luoteesta. 8.6.2001.
96. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kaivanto Aleksanterinkatu 36a:n länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva lännestä. 8.6.2001.
- 97-98. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kuvasarja havaintopisteestä D1:18 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36a:n länsiosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuvasarja pohjoisesta. 7.6.2001.

- 99-101. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kuvasarja havaintopisteestä D1:19 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36a:n keskiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvasarja pohjoisesta. 7.6.2001.
- 102-105. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D1, kuvasarja havaintopisteestä D1:20 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 36a:n itäosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 7.6.2001.
106. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 9:n edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva lännestä. 25.7.2001.
107. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 9:n edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla, lähikuva pohjoisprofiilista. Kuva etelästä. 25.7.2001.
108. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 9:n edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva idästä. 13.6.2001.
- 109-113. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivannon pohjoisprofiili Aleksanterinkatu 9:n edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuvasarja etelästä. 13.6.2001.
- 114-116. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:5 kaivannon pohjoissivulla Aleksanterinkatu 9:n itäosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuvasarja etelästä. 13.6.2001.
117. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:4 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 9:n länsiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 4.7.2001.
118. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 9:n itäosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva lounaasta. 3.7.2001.
119. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 7b:n edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva lännestä. 15.6.2001.
120. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:7 kaivannon pohjoissivulla Aleksanterinkatu 7b:n länsiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kaapeleiden ja betonisuojusten alla on alimpana vanha tumma maakerros. Kuva etelästä. 15.6.2001.
121. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, lähikuva havaintopisteen D2:7 alaosasta. Kuva etelästä. 15.6.2001.
122. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:8 kaivannon pohjoissivulla Aleksanterinkatu 7b:n keskiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva etelästä. 15.6.2001.
123. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, lähikuva havaintopisteen D2:8 alaosasta. Kuva etelästä. 15.6.2001.

124. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 7b:n itäpuoliskon edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kaapeleiden ja betonisuojusten alla alimpana sijaitsee vanha tumma maakerros. Kuva lännestä. 14.6.2001.
125. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, kaivanto Aleksanterinkatu 7b:n itäpuoliskon edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva idästä. 14.6.2001.
126. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:9 kaivannon pohjoissivulla Aleksanterinkatu 7b:n itäosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva etelästä. 15.6.2001.
127. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, lähikuva havaintopisteen D2:9 alaosasta. Kuva etelästä. 15.6.2001.
128. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:10 kaivannon pohjoissivulla Aleksanterinkatu 7a:n länsiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva etelästä. 6.7.2001.
129. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kaapeleiden betonikaivon kuopan pohjoissivu Aleksanterinkatu 7a:n länsiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Oikealla näkyy kaapeleiden betonikaivo. Kuva etelästä. 10.7.2001.
130. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, betonikaivon ja kuopan eteläsivun väliin jäänyt tila, jossa näkyy hirsirakenteita. Kuvassa tilan yläosa. Kuva lännestä. 10.7.2001
131. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, betonikaivon ja kuopan eteläsivun väliin jäänyt tila, jossa näkyy hirsirakenteita. Kuvassa tilan alaosa. Kuva lännestä. 10.7.2001
132. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, lähikuva betonikaivon ja kuopan eteläsivun väliin jääneestä tilasta, jossa näkyy hirsirakenteita. Kuva lännestä. 10.7.2001
133. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, betonikaivon ja kuopan eteläsivun väliin jäänyt tila, jossa näkyy hirsirakenteita. Kuva päältä pohjoisesta. 10.7.2001
134. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kuopan eteläsivu. Vasemmalla näkyy kaapeleiden betonikaivo. Kuva pohjoisesta. 10.7.2001.
- 135-143. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus ja kaivanto D2, kuvasarja idästä länteen kuopan eteläsivusta Aleksanterinkatu 7a:n länsiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kaapeleiden uusien täyttömaiden alla näkyy vanhat kulttuurikerrokset etupäässä tummana maana. Kuvat pohjoisesta. 10.7.2001.
- 144-150. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus ja kaivanto D2, kuvasarja lännestä itään kuopan pohjoissivusta Aleksanterinkatu 7a:n länsiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kaapeleiden betonisuojuksen alta alkaa melkein heti vanhat kulttuurikerrokset etupäässä tummana maana. Kuvat pohjoisesta. 10.7.2001.
151. Aleksanterinkatu, Alue D. Kaivanto D2, havaintopiste D2:11 kaivannon eteläsivulla Aleksanterinkatu 7a:n keskiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Vasemmalla pohjalla näkyy kaapeleiden betonikaivon pohjavalu. Kuva etelästä. 10.7.2001.

152. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, Aleksanterinkatu 7a:n länsiosan edestä ajoradan kohdalta on poistettu uudet täyttömaat. Kuva kaakosta. 13.5.2002.
153. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kaivinkone kaapii pois uutta täytemaata. Kuva lounaasta. 13.5.2002.
154. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kaivinkone kaapii pois uutta täytemaata. Edessä vasemmalla hirsirakenteita. Kuva lännestä. 13.5.2002.
155. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennus esillä puhdistamattomana. Kuva lounaasta. 13.5.2002.
156. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen kohta puhdistettuna. Kuva lännestä. 13.5.2002.
157. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen kohta puhdistettuna. Kuva lännestä. 13.5.2002.
158. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen kohta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuva pohjoisesta. 13.5.2002.
- 159-160. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kuvapanoraama hirsirakennuksen kohdasta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuva pohjoisesta. 13.5.2002.
161. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen kohta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuva lännestä. 13.5.2002.
162. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen kohta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuva lännestä. 13.5.2002.
163. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen lounaisnurkka. Kuva etelästä. 13.5.2002.
164. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen kohta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuva etelästä. 13.5.2002.
- 165-166. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, kuvapanoraama hirsirakennuksen kohdasta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuva etelästä. 13.5.2002.
167. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen kohta puhdistettuna sateen jälkeen. Kuva idästä. 13.5.2002.
168. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen lounaisnurkan salvos. Kuva lounaasta. 13.5.2002.
169. Aleksanterinkatu, Alue D. Rakennus, hirsirakennuksen lounaisnurkan salvos. Kuva lännestä. 13.5.2002.

170. Aleksanterinkatu, Alue D. Ajorata, alueen ajoradan länsiosasta on poistettu täytemaat raitiotiekiskoja alle valettavan betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva lännestä. 17.5.2002.
171. Aleksanterinkatu, Alue D. Ajorata, alueen ajoradan keskiosaan on tuotu sepeliä. Kuva idästä. 17.5.2002.
172. Aleksanterinkatu, Alue D. Ajorata, alueen ajoradan itäosan johtoja ja putkia, sepelin alle levitettyä kangasta ja sepeliä. Kuva kaakosta. 17.5.2002.
173. Aleksanterinkatu, Alue D. Ajorata, alueen ajoradan itäosan johtoja ja putkia, sepelin alle levitettyä kangasta ja sepeliä. Kuva lounaasta. 17.5.2002.
174. Aleksanterinkatu, Alue D. Ajorata, alueen ajoradan itäpään johtoja ja putkia. Kuva lännestä. 17.5.2002.

ALUE E

175. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivanto Nordean (Aleksanterinkatu 30-34) länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuva lännestä. 13.6.2001.
176. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, lähikuva edellisestä tilanteesta. Kuva länsiluoteesta. 13.6.2001.
177. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivanto Nordean länsiosan edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Vasemmalla edessä näkyy havaintopiste E1:2 ja oikealla havaintopiste E1:3. Kuva idästä. 13.6.2001.
- 178-179. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:2 kaivannon eteläsivulla Nordean kesiosassa sijaitsevan pääoven länsipuolella jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvapanoraama pohjoisesta. 13.6.2001.
- 180-184. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:3 kaivannon pohjoissivulla Nordean pääoven länsipuolella jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvasarja etelästä. 13.6.2001.
185. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivanto on jatkettu pääoven kohdalle saakka. Kuva lännestä. 15.6.2001.
186. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivantoon asetettu kaapeleiden betonikaivo ja kaapeleiden suojaputkia. Betonikaivon takana seuraavien kuvien profiili. Kuva lännestä. 20.6.2001.
187. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, taustalla havaintopiste E1:4 pääoven kohdalla pohjois-etelä – suuntainen maaleikkauksessa. Kuva lännestä. 18.6.2001.
188. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:4 pohjois-etelä – suuntaisessa maaleikkauksessa pääoven kohdalla. 18.6.2001.

189. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivannon itäpää pääoven kohdalla edellistä havaintopistettä E1:4 idempänä. Taustalla pohjois-etelä – suuntainen maaleikkaus. Kuva lännestä. 18.6.2001.
190. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivannon pohjois-etelä – suuntainen maaleikkaus pääoven kohdalla hiukan havaintopisteen E1:4 itäpuolella. 18.6.2001.
191. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivannon eteläsivulla pääoven länsipuolella olleet lahonneet pystylaudat, jotka kuuluivat Nordean nykyisen rakennuksen rakentamiseen. Kuva luoteesta. 20.6.2001.
192. Aleksanterinkatu, Alue E. Lähikuva edellisestä. Kuva luoteesta. 20.6.2001.
193. Aleksanterinkatu, Alue E. Lähikuva edellisestä. Kuva itäkoillisesta kaivannon pohjalta. 20.6.2001.
194. Aleksanterinkatu, Alue E. Lähikuva laudoista. 20.6.2001.
195. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:5 kaivannon eteläsivulla Nordean pääoven edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla. Kuvat pohjoisesta. 21.6.2001.
196. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:5 kaivannon eteläsivulla Nordean pääoven edessä jalkakäytävän pohjoispuoliskon kohdalla puhdistuksen jälkeen. Kuvat pohjoisesta. 21.6.2001.
197. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:6 kaivannon eteläsivulla heti Nordean pääoven itäpuolella jalkakäytävän kohdalla. Kuva koillisesta. 26.6.2001.
198. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivannon pohjoissivua Nordean itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla Kuva lounaasta. 26.6.2001.
199. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:7 kaivannon eteläsivulla Nordean itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva pohjoisesta. 27.6.2001
200. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:8 kaivannon eteläsivulla Nordean itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva pohjoisesta. 28.6.2001.
201. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:9 kaivannon eteläsivulla Nordean itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva pohjoisesta. 28.6.2001.
202. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, havaintopiste E1:10 kaivannon eteläsivulla Nordean itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva pohjoisesta. 29.6.2001.
203. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E1, kaivanto Nordean itäosan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva pohjoisesta. 29.6. 2001.
204. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E2, kaivanto Yliopiston päärakennuksen lounaisnurkan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva lännestä. 25.7.2001.

205. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E2, kaivanto Yliopiston päärakennuksen lounaisnurkan (Aleksanterinkatu 5) edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva idästä. 25.7.2001.
206. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E3, kaivanto Yliopiston päärakennuksen itäosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva lännestä. 23.7.2001.
207. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E3, havaintopiste E3:1 kaivannon eteläsivussa Yliopiston päärakennuksen itäosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 23.7.2001.
208. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E4, kaivanto Yliopiston päärakennuksen keskiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva idästä. 23.7.2001.
209. Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto E4, havaintopiste E4:1 kaivannon eteläsivulla Yliopiston päärakennuksen keskiosan edessä jalkakäytävän eteläpuoliskon kohdalla. Kuva pohjoisesta. 23.7.2001.
210. Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, alueen ajoradan kohdalla on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva Fabianinkadulta lännestä. 19.4.2002
211. Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, alueen ajoradan kohdalla on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva Fabianinkadulta lännestä. 19.4.2002
212. Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, alueen ajoradan keskiosista itäosiin on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva lännestä 19.4.2002.
213. Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, alueen ajoradan keskiosista itäosiin on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva lännestä 19.4.2002.
214. Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, alueen ajoradan keskiosista on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva luoteesta. 19.4.2002.
215. Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, alueen ajoradan keskiosista on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva koillisesta. 19.4.2002.
216. Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, alueen ajoradan itäosasta on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuva idästä. 22.4.2002.
- 217-218. Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, alueen ajoradan itäosassa on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuvapanoraama kaakosta. 22.4.2002.

- 219-221.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, alueen ajoradan itäosasta on poistettu maat raitiotiekiskojen betonilaatan tarvitsemaan syvyyteen saakka. Kuvapanoraama pohjoisesta. 22.4.2002.
- 222.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, raitiotiekiskojen betonilaatta alueen keskiosassa. Kuva lännestä. 2.5.2002.
- 223.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, raitiotiekiskojen betonilaatta alueen keskiosassa. Kuva idästä. 2.5.2002.
- 224.** Aleksanterinkatu, Alue E. Ajoinata, lähikuva raitiotiekiskojen betonilaatasta. Kuva idästä. 2.5.2002.

ALUE F

- 225.** Aleksanterinkatu, Alue F. Kaivanto F1, kaivanto Kiseleffin talon (Aleksanterinkatu 28) luoteisnurkan edessä jalkakäytävän kohdalla. Kuva lounaasta. 11.10.2001.
- 226.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto F1, havaintopiste F1:1 kaivannon eteläsivussa. Kuva pohjoisesta. 11.10.2001.
- 227.** Aleksanterinkatu, Alue E. Kaivanto F1, havaintopiste F1:2 kaivannon itäsivussa. Kuva lounaasta. 11.10.2001.

Senaatintorin lounaisnurkka ja Unioninkatu

HKM/Senaatintori 2002:1-22

Markku Heikkinen 2002; 3-13

Jaana Mellanen 2002; 1-2 ja 14-22

1. Senaatintorin lounaisnurkka. Itä-länsi –suuntaisen kaukolämpöputkikaivannon pohjoinen maaleikkaus Aleksanterinkadun kapean korokkeen pohjoispuolella ajoradalla torin lounaisnurkassa. Maaleikkausta ja pohjaa puhdistetaan. Kuva etelästä. 23.4.2002.
2. Senaatintorin lounaisnurkka. Kuopan pohjaa puhdistetaan. Oikean käden kohdalla on rikkoutunut pääkallo. Kuva lounaasta. 23.4.2002.
3. Senaatintorin lounaisnurkka. Profiilia dokumentoidaan. Kuva lounaasta. 23.4.2002.
4. Senaatintorin lounaisnurkka. Kuopan pohjalla oli pääkallo. Kuva etelästä. 23.4.2002.
5. Senaatintorin lounaisnurkka. Edellinen tilanne. Kuva itäkaakosta. 23.4.2002.
6. Senaatintorin lounaisnurkka. Edellinen kohta myöhemmin maaleikkauksen sorruttua sateiden takia. Pääkallon ja arkun jäänteitä ylempänä kuin aikaisemmassa tilanteessa. Kuva etelästä. 14.5.2002.
7. Senaatintorin lounaisnurkka. Lähikuva arkun jäänteistä. Kuva etelästä. 14.5.2002.
8. Senaatintorin lounaisnurkka. Lähikuva arkun jäänteistä. Kuva etelästä. 14.5.2002.
9. Senaatintorin lounaisnurkka. Kaukolämpöputkikaivantoa profiilin länsipuolella korokkeen länsipään kohdalla. Profiili sijaitsi kuvan oikean reunan kohdalla. Putket on poistettu. Kuva idästä. 14.5.2002.
10. Senaatintorin lounaisnurkka. Lähikuva edellisen kuvan sillan takana olleen kaivannon osan pohjoisseinämästä. Kuva kaakosta. 14.5.2002.
11. Unioninkatu. Lämpöputkikaivannon betoniosat Unioninkadun alittavalla osalla. Putket on poistettu. Kuva lounaasta. 14.5.2002.
12. Unioninkatu. Lähikuva edellisestä tilanteesta. Kuva lännestä. 14.5.2002.
13. Unioninkatu. Unioninkadun ja Aleksanterinkadun risteys. Kuva pohjoisluoteesta. 14.5.2002.
14. Unioninkatu. Kaivannon pohjoisseinämää Aleksanterinkadun kapean korokkeen läntisimmän valotolpan länsipuolella. Kuva lounaasta. 17.5.2002.
15. Unioninkatu. Kaivannon pohjoisseinää heti edellisen kuvan länsipuolelta. Kuva etelästä. 17.5.2002.

16. Unioninkatu. Kaivannon eteläseinää edellisen kuvan eteläpuolelta. Kuva pohjoisesta. 17.5.2002.
17. Unioninkatu. Lämpöputkikaivannon betoniosat Unioninkadun alittavalla osalla. Putket on poistettu. Kuva lounaasta. 17.5.2002.
18. Unioninkatu. Edellinen kohta. Kuva pohjoisesta. 17.5.2002.
19. Unioninkatu. Unioninkadun ja Aleksanterinkadun risteyksen pohjoispuolisko. Kuva luoteesta. 17.5.2002.
20. Unioninkatu. Unioninkadun ja Aleksanterinkadun risteyksen eteläpuolisko. Kuva luoteesta. 17.5.2002.
21. Unioninkatu. Unioninkadun ja Aleksanterinkadun risteys. Kuva kaakosta. 17.5.2002.
22. Unioninkatu. Unioninkadun kaukolämpöputken linja on avattu kadun pohjoispäässä. Kuva pohjoisesta. 17.5.2002.

Senaatintorin kaakkoisnurkka

HKM/Senaatintori 1998:1-14

Markku Heikkinen 1998; 1-14

1. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputkikaivanto profiili 1:n kohdalla. Maaleikkaus on puhdistamatta. Kuva itäkaakosta. Tammikuu 1998.
2. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputken pohjoista maaleikkausta profiili 1:n länsipäässä. Maaleikkaus on puhdistamatta. Kuva etelästä. Tammikuu 1998.
3. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputken pohjoista maaleikkausta profiili 1:n itäpäässä. Maaleikkaus on puhdistamatta. Kuva etelästä. Tammikuu 1998.
4. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputken pohjoista maaleikkausta profiili 1:n itäpäässä. Maaleikkaus on puhdistamatta. Kuva etelästä. 9.2.1998.
5. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Lähikuva kaukolämpöputken pohjoista maaleikkausta profiili 1:n itäpäässä. Maaleikkaus on puhdistamatta. Kuva etelästä. 9.2.1998.
6. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputken pohjoista maaleikkausta profiili 1:n keskiosassa. Kuva etelästä. 9.2.1998.
7. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Lähikuva kaukolämpöputken pohjoista maaleikkausta profiili 1:n keskiosassa. Kuva etelästä. 9.2.1998.
8. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Lähikuva kaukolämpöputken pohjoista maaleikkausta profiili 1:n itäpäässä. Kuva etelästä. 9.2.1998.
9. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputkikaivanto profiili 2:n kohdalla. Kuva etelästä. 11.2.1998.
10. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputkikaivanto profiili 2:n kohdalla. Kuva idästä. 11.2.1998.
11. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpöputkikaivannon pohjoinen maaleikkaus profiili 2:n kohdalla. Kuva etelästä. 11.2.1998.
12. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Lähikuva kaukolämpöputkikaivannon pohjoisesta maaleikkauksesta profiili 2:n keskikohdalla. Kuva etelästä. 11.2.1998.
13. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Edellinen tilanne eri valotuksella. Kuva idästä. 11.2.1998.
14. Senaatintorin kaakkoisnurkka. Kaukolämpökaivannon eteläinen maaleikkaus raitiotiekiskojen kohdalla profiili 2:n eteläpuolella. (ks. ed. kuva). Eteläisessä maaleikkauksessa näkyi etupäässä kaapeleita ym., jotka olivat tuhonneet torikiveyksen. Kuvassa näkyy hiukan säilynyttä torikiveystä ja sen alapuolella myös voimakkaammin alinta palokerrosta. Kuva pohjoisesta. 11.2.1998.

Fabianinkatu

HKM/Fabianinkatu 1998:1-7

Jaana Mellanen 1998; 1

Markku Heikkinen 1998; 2-7

1. Fabianinkatu. Aleksanterinkadun ja Fabianinkadun risteys. Ajokannen alla ollut irrallinen kaivon hirsi. 10.9.1998.
2. Fabianinkatu. Fabianinkatu Yliopiston päärakennuksen lounaisnurkan kohdalla. Kadun ylimmät kerrokset on poistettu. Jalkakäytävän kohdalla näkyy kaapelikanava ja muita putkia. Kadun pinnakorkeus näkyy rakennuksen kivijalassa mustana viivana. Kuva pohjoisluoteesta. Lokakuu 1998.
3. Fabianinkatu. Fabianinkatu Yliopiston päärakennuksen lounaisnurkan kohdalla. Kadun ylimmät kerrokset on poistettu. Jalkakäytävän kohdalla kaapelikanava ja muita putkia. Kadun pinnakorkeus näkyy rakennuksen kivijalassa mustana viivana. Kuva etelästä. Lokakuu 1998.
4. Fabianinkatu. Fabianinkatu Aleksanterinkadun eteläpuolella. Kuvan keskellä kadun poikki mennyt vanha yhdyskäytävä. Kuva Aleksanterinkadulta pohjoiskoillisesta. Lokakuu 1998.
5. Fabianinkatu. Fabianinkatu Aleksanterinkadun eteläpuolella. Kuvan keskellä kadun poikki mennyt vanha yhdyskäytävä. Kuva Aleksanterinkadulta pohjoisesta. Lokakuu 1998.
6. Fabianinkatu. Fabianinkatu Aleksanterinkadun eteläpuolella. Kuvassa näkyy Aleksanterinkadun ja Fabianinkadun risteys. Ajokannen alta löytyi kaivon hirsiiä. Kuva eteläkaakosta. Lokakuu 1998.
7. Fabianinkatu. Aleksanterinkadun ja Fabianinkadun risteys. Kaivon hirret löytyivät kuvan keskeltä.. Kuva etelästä. Lokakuu 1998.

Sofiankatu

HKM/Sofiankatu 1998:1-17

Markku Heikkinen 1998; 1-5 ja 15-17

Jaana Mellanen 1998; 6-14

1. Sofiankatu. Uutta viemärikaivoa asennetaan Sofiankatu 3:n kohdalle, Helleniuksen talo ja sen vihreäksi maalatun siipirakennuksen rajan kohdalle kadun itäpuolelle. Seuraavien kuvien maaleikkaus sijaitsee kaivon länsipuolella ehjän katukiveyksen vieressä. Kuva Sofiankatu 4:n toisesta kerroksesta lounaasta. Elokuu 1998.
2. Sofiankatu. Edellä mainittu maaleikkaus. Edessä alhaalla on viemäriputki. Kuva idästä. Elokuu 1998.
3. Sofiankatu. Sama tilanne kuin edellisessä kuvassa. Kuva idästä. Elokuu 1998.
4. Sofiankatu. Sofiankadun itäpuolen kiveys ja kivien laskuhiekkakerros on poistettu. Taustalla kaivetaan edellistä viemärikaivoa. Kuva etelästä. Elokuu 1998.
5. Sofiankatu. Vesiputkikaivanto kadun pohjoisosan länsireunalla. Kadun itäpuoli on saanut jo katulämmityksen ja uuden kiveyksen. Kuva Sofiankatu 4:n porttikäytävän kohdalta etelästä. 2.11.1998.
6. Sofiankatu. Vesiputkikaivanto kadun pohjoisosan länsireunalla. Kuva Sofiankatu 6:n porttikäytävän kohdalta etelästä. 2.11.1998.
7. Sofiankatu. Vesiputkikaivanto kadun pohjoisosan länsireunalla. Kuva Sofiankadun pohjoispäästä pohjoisesta. 2.11.1998.
8. Sofiankatu. Näkymä Sofiankatu 3:n kohdalla, Helleniuksen talo ja sen vihreäksi maalatun siipirakennuksen rajan kohdalla. Vesiputkikaivannosta löytyi kasa liitupiippuja täytemaan seasta, vasemmalta puolelta kuvassa olevia poikittaisia putkia. Kuva lännestä. 2.11.1998.
9. Sofiankatu. Vesiputkikaivannosta peräisin olevaa täytehiekkaa Sofiankatu 6: ja 4:n välisellä kohdalla. Kasan pinnalla jonkin verran liitupiippujen kappaleita, jotka peräisin mahdollisesti Sunnin talon sisältä jossain vaiheessa tuodusta irtomaasta. Kuva idästä. 2.11.1998.
10. Sofiankatu. Kasa liitupiippuja keskellä katupinnan alapuolella olevaa täytemaakerrosta. Kuva lännestä. 2.11.1998.
11. Sofiankatu. Dian 8 kohta kaivettuna. Kuva lännestä. 2.11.1998.
12. Sofiankatu. Dian 8 kohta lähikuvassa. Kuva lännestä. 2.11.1998.
13. Sofiankatu. Katulämmityksen pääputkikaivanto kadun länsireunalla kaupunginmuseon pääsisäänkäynnin eteläpuolella. Kuva idästä. 2.11.1998.

14. Sofiankatu. Sunnin talon seinän äärellä ollut tummaa maata sisältänyt kuoppa. 2.11.1998.
15. Sofiankatu. Vanhoja tiiliä katulämmityksen pääputkikaivannon täytemaakerroksista. 2.11.1998.
16. Sofiankatu. Sofiankadun päässä Aleksanterinkadun kohdalla ollut kaivanto. Kuva etelästä. Elokuu 1998.
17. Sofiankatu. Lähikuva edellisestä tilanteesta. Kuva etelästä. Elokuu 1998.

Kirkkokatu

HKM/Kirkkokatu 1997:1-21

Anja Korkala 1997: 1-21

- 1-4. Kirkkokatu. Kuvasarja lännestä itään putkikaivannon pohjoisesta maaleikkauksesta eteläisen Suomen pankin tiloihin vievän porttikongin pohjoispuolella. noin 34 – 54 metriä Unioninkadulta. Kuvat lounaasta, etelästä ja kaakosta.
- 5-7. Kirkkokatu. Kuvasarja lännestä itään putkikaivannon pohjoisesta maaleikkauksesta eteläisen Suomen pankin tiloihin vievän porttikongin eteläpuolella. noin 16 - 31 metriä Unioninkadulta. Kuvat etelästä ja lounaasta.
- 8. Kirkkokatu. Putkikaivannon itäinen osa noin 0 - 16 metriä Unioninkadulta. Kalliot on louhittu. Edessä on poikittaiset sähkökaapeli ja takana kaukolämpöputki. Kuva lounaasta.
- 9-12. Kirkkokatu. Kuvasarja idästä länteen putkikaivannon eteläistä maaleikkauksesta eteläisen Suomen pankin tiloihin vievän porttikongin eteläpuolella. noin 16 - 31 metriä Unioninkadulta. Kuvat pohjoisesta ja koillisesta..
- 13-20. Kirkkokatu. Kuvasarja idästä länteen putkikaivannon eteläisestä maaleikkauksesta eteläisen Suomen pankin tiloihin vievän porttikongin pohjoispuolella. noin 32 – 62 metriä Unioninkadulta. Kuvassa näkyy itä-länsi –suuntainen kaasuputki ja sen alla sähkökaapeleita. Kuvat pohjoisesta ja koillisesta.
- 21. Kirkkokatu. Putkikaivannon läntinen osa eteläisen Suomen pankin tiloihin vievän porttikongin pohjoispuolella. noin 32 – 62 metriä Unioninkadulta. Kuva idästä.

Mikonkatu – Yliopistonkatu - Vuorikatu

HKM/Mikonkatu – Yliopistonkatu - Vuorikatu 2004-2005:1-12

Markku Heikkinen 2004: 1-12

1. Mikonkatu. Kadun länsipuoli Aleksanterinkadun lähellä on avattu. Kuva etelästä. 16.6.2004.
2. Mikonkatu. Edellisen kaivannon itäseinää, jossa näkyy kaukolämpöputkien betonitunnelin valulaudoitusta. Kuva lännestä. 16.6.2004.
3. Mikonkatu. Kaivokadulla eteläisen ajoradan kohdalla näkyi kaivannon länsiseinässä syvällä kadun aikaisempi katukiveys. Kuva koillisesta. 16.6.2004.
4. Mikonkatu. Lähikuva edellisestä. Kuva koillisesta. 16.6.2004.
5. Mikonkatu. Kaivannon itäseinä vastaavassa kohdassa. Kuva lounaasta. 16.6.2004.
6. Vuorikatu. Kunnostusalueen pohjoispää. Kaivannoissa sijaitsevat havaintopisteet V:1 ja V:2. Kuva pohjoisesta. 25.5.2004.
7. Vuorikatu. Havaintopiste V:1. Kuva lännestä. 25.5.2004.
8. Vuorikatu. Havaintopiste V:2. Kuva lännestä. 25.5.2004.
9. Vuorikatu. Kaivanto metron sisääntulorakennuksen kohdalla. Kuva etelälounaasta. 16.6.2004.
10. Vuorikatu ja Yliopistonkatu. Kaivanto Vuorikadun eteläpäässä ja Yliopistonkadulla. Kuva pohjoisesta. 4.6.2004.
11. Vuorikatu ja Yliopistonkatu. Edellisen kaivannon pohjoispään itäseinä. Kuva lännestä. 4.6.2004.
12. Vuorikatu ja Yliopistonkatu. Edellisen kaivannon eteläpään itäseinä. Kuva lännestä. 4.6.2004.

Digitaalikuvaluettelo

LUETTELO KERTOMUKSEEN LIITTYVISTÄ DIGITAALIKUVISTA

Kuva nro

Aihe ja pvm.

Senaatintorin lounaisnurkka

HKM digi Senaatintori 2002:1-8

Jaana Mellanen 2002; 1-8 (kuvat 227-234)

1. **Kuva 227.** Senaatintorin lounaisnurkka. Ihmisten luita ja pääkalloja kaukolämpöputkikaivannon pohjoisreunalla rankkasateen jälkeen. Kuva etelästä. 3.6.2002.
2. **Kuva 228.** Senaatintorin lounaisnurkka. Lähikuva edellisestä tilanteesta. Kuva etelästä. 3.6.2002.
3. **Kuva 229.** Senaatintorin lounaisnurkka. Lähikuva pääkallost. Kuva etelästä. 3.6.2002.
4. **Kuva 230.** Senaatintorin lounaisnurkka. Lähikuva luusta. Kuva kaakosta. 3.6.2002.
5. **Kuva 231.** Senaatintorin lounaisnurkka. Ihmisten luita kaukolämpöputkikaivannon pohjoisreunalla rankkasateen jälkeen dokumentoidun profiilin itäosan kohdalla. Kuva etelästä. 3.6.2002.
6. **Kuva 232.** Senaatintorin lounaisnurkka. Edellinen tilanne. Kuva lounaasta. Kuva etelästä. 3.6.2002.
7. **Kuva 233.** Senaatintorin lounaisnurkka. Lähikuva kaivannon pohjalla olleesta leukaluusta. Kuva kaakosta. 3.6.2002.
8. **Kuva 234.** Senaatintorin lounaisnurkka. Kaukolämpöputkikaivanto profiilin kohdalla. Profiili sijaitsi kuvan vasemmassa reunassa. Uudet putket on asennettu etualalla. Kuva lännestä. 3.6.2002.

Yliopistonkatu

HKM digi Yliopistonkatu 2003:1-9

Markku Heikkinen 2003;1-9 (kuvat 279-287)

1. **Kuva 279.** Yliopistonkatu. Profiili 1 jalkakäytävän reunan kohdalla. Kuva pohjoisesta. 5.12.2003.
2. **Kuva 280.** Yliopistonkatu. Profiili 2 betoniputken edessä mitan kohdalla ja oikealla puolella sijaitsevan pressun kohdalla profiili 3. Alimmaisena näkyy kallio. Edessä kaasuputki ja viemärikaivo. Kuva pohjoisluoteesta. 9.12.2003.
3. **Kuva 281.** Yliopistonkatu. Edellinen tilanne. Kuva länsiluoteesta. 9.12.2003.
4. **Kuva 282.** Yliopistonkatu. Lähikuva profiilista 2. Kuva pohjoisesta. 9.12.2003.
5. **Kuva 283.** Yliopistonkatu. Lähikuva profiili 2:n alaosa. Kuva pohjoisesta. 9.12.2003.
6. **Kuva 284.** Yliopistonkatu. Edessä sijaitsee betoniputki ja Yliopistonkadun ajoradalla viemärikaivo, kaivosta lähtevä rikkoutunut kreasiittiputki ja kaivon takana metallinen kaasuputki. Kuva kaakosta. 9.12.2003.
7. **Kuva 285.** Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha. Pihan länsiosan avatun osan itäpuolisko. Kuva pohjoisluoteesta. 9.12.2003.
8. **Kuva 286.** Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha. Pihan länsiosan avatun osan länsipuolisko. Kuva pohjoisesta. Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha. 9.12.2003.
9. **Kuva 287.** Yliopiston päärakennuksen pohjoinen sisäpiha. Pihan länsiosan avatun osan pohjoispuolisko. Edessä asfaltin alta paljastunutta ”uutta” pihakiveystä. Kuva idästä. 5.12.2003.

Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu

HKM digi Mikonkatu-Yliopistonkatu-Vuorikatu 2004-2005:1-46

Markku Heikkinen 2004; 1-26 (kuvat 288-296a, 300-302, 306-319)

Markku Heikkinen 2005; 27-46 (kuvat 320-399)

1. **Kuva 288.** Mikonkatu. Kaukolämpöputket on osittain poistettu kadun keskilinjaan kohdalta Aleksanterinkadun läheltä. Kuva etelästä..9.8.2004.
2. **Kuva 289.** Mikonkatu. Kaivanto on auki kadun länsipuolella Aikatalon kohdalla. Kuva pohjoiskoillisesta. 2.7.2004.
3. **Kuva 290.** Mikonkatu. Edellinen tilanne. Kuva kaakosta. 2.7.2004.
4. **Kuva 291.** Mikonkatu. Edellisen kaivannon länsiprofiili. Kuva koillisesta. 2.7. 2004.
5. **Kuva 292.** Mikonkatu. Kaivanto lähempänä Yliopistonkatua. Kuva etelälounaasta. 7.7.2004.
6. **Kuva 293.** Mikonkatu. Kaivanto Mikonkadun ja Yliopistonkadun risteyksessä. Kuva kaakosta. 9.8.2004.
7. **Kuva 294.** Mikonkatu. Kaivanto Mikonkadun ajoradan itäreunalla välillä Yliopistonkatu ja Kaivokatu. Kuva pohjoisesta. 24.8.2004.
8. **Kuva 295.** Mikonkatu. Kaivanto Mikonkadun ajoradan itäreunalla välillä Yliopistonkatu ja Kaivokatu. Uudet putket on asennettu. Kuva etelästä. 11.10.2004.
9. **Kuva 296a.** Mikonkatu ja Kaivokatu. Kaivanto Kaivokadun eteläisen ajoradan kohdalla. Kuva kaakosta. 24.8.2004.
10. **Kuva 300.** Vuorikatu. Kaivannon pohjoisosaa havaintopisteen V:2 kohdalla kadun puolivälissä. Kuva lännestä. 9.8.2004
11. **Kuva 301.** Vuorikatu. Kaivanto metron sisääntulorakennuksen pohjoispuolella. Kuva pohjoiskoillisesta. 2.7.2004.
12. **Kuva 302.** Vuorikatu. Edellinen kohta. Kuva etelästä. 7.7.2004.
13. **Kuva 306.** Yliopistonkatu. Havaintopiste Y:1 viimeisessä vaiheessa.. Kuva etelälounaasta. 16.9.2004.
14. **Kuva 307.** Yliopistonkatu. Havaintopisteen Y:2 kohtaa. Kuva itäkaakosta. 7.10.2004.
15. **Kuva 308.** Yliopistonkatu. Havaintopisteen Y:2 kohtaa. Kuva etelästä. 7.10.2004.
16. **Kuva 309.** Yliopistonkatu. Kaivannon pohjoisprofiilia havaintopisteen Y:2 kohdalla. Kuva kaakosta. 11.10.2004.
17. **Kuva 310.** Yliopistonkatu. Kaivannon eteläprofiilia havaintopisteen Y:2 kohdalla. Kuva koillisesta. 11.10.2004.

18. **Kuva 311.** Yliopistonkatu. Kaivannon pohjoisprofiilia havaintopisteiden Y:2 ja Y:3 välissä. Kuva itäkaakosta. 4.11.2004.
19. **Kuva 312.** Yliopistonkatu. Kaivannon eteläprofiilia havaintopisteiden Y:2 ja Y:3 välissä. Kuva itäkoillisesta.. 4.11.2004.
20. **Kuva 313.** Yliopistonkatu. Edellisen kohdan pohjaa tiivistetään. Kuvan oikeassa reunassa näkyy havaintopisteen Y:3 luonnollista vaaleata hiekkaa. Kuva itäkaakosta. 8.11.2004.
21. **Kuva 314.** Yliopistokatu. Havaintopisteen Y:3 luonnollista vaaleata hiekkaa. Kuva etelälounaasta. 8.11.2004.
22. **Kuva 315.** Yliopistonkatu. Havaintopiste Y:3. Kaivannon pohjoisprofiili. Kuva kaakosta. 18.11.2004.
23. **Kuva 316.** Yliopistonkatu. Havaintopisteen Y:3 kohtaa. Kuva lännestä. 18.11.2004.
24. **Kuva 317.** Yliopistonkatu - Fabianinkatu.. Risteyksen länsiosan kaapeleita. Alla näkyy sekoittunutta maata. Kuva koillisesta. 30.11.2004.
25. **Kuva 318.** Yliopistonkatu. Havaintopiste Y:4 yliopiston kirjastotontin lounaisnurkan kohdalla. Kuva itäkoillisesta. 8.12.2004.
26. **Kuva 319.** Yliopistonkatu. Havaintopiste Y:4 yliopiston kirjastotontin lounaisnurkan kohdalla. Kuva idästä. 8.12.2004.
27. **Kuva 320.** Yliopistonkatu. Kadun länsipää Mikonkadun risteyksen kohdalta. Kuva pohjoisesta. 7.4.2005.
28. **Kuva 321.** Yliopistonkatu. Kadun länsipää. Kaivannon eteläprofiilissa on alimpana Kluuvinlahden vanhoja (?) täyttökerroksia. Kuva pohjoiskoillisesta. 19.4.2005.
29. **Kuva 322.** Yliopistonkatu. Kadun länsipää, lähikuva eteläprofiilista. Kuva pohjoisluoteesta. 19.4.2005.
30. **Kuva 323.** Yliopistonkatu. Kadun länsipää. Kuva lännestä. 20.5.2005.
31. **Kuva 324.** Yliopistonkatu. Kadun länsipää. Kuva idästä. 20.5.2005.
32. **Kuva 325.** Yliopistonkatu. Kadun keskiosaa, välillä Mikonkatu-Vuorikatu, edellisen kohdan itäpuolella Yliopistonkatu 10:n itäosan kohdalla. Kuva lounaasta. 27.5.2005.
33. **Kuva 326.** Yliopistonkatu. Edellinen tilanne. Kuva koillisesta. 27.5.2005.
34. **Kuva 327.** Yliopistonkatu. Kadun keskiosaa Yliopistonkatu 10:n itärajalle saakka. Kuva länsilounaasta. 1.6.2005.

35. **Kuva 328.** Yliopistonkatu. Kadun keskiosaa Yliopistonkatu 10:n itärajallesaaakka. Kuva itäkaakosta. 1.6.2005.
36. **Kuva 329.** Yliopistonkatu. Kadun keskiosaa Yliopistonkatu 10:n itärajallesaaakka. Kuva itäkoillisesta. 1.6.2005.
37. **Kuva 330.** Yliopistonkatu. Kadun keskiosaa Yliopistonkatu 10:n itärajan itäpuolella. Kuva lännestä. 23.6.2005.
38. **Kuva 331.** Yliopistonkatu. Kadun itäpäättä välillä, Mikonkatu-Vuorikatu, Kluuvikadun kohdalla. Kuva lännestä. 18.8.2005.
39. **Kuva 332.** Yliopistonkatu. Kadun itäpäättä, välillä Mikonkatu-Vuorikatu, Kluuvikadun kohdalla hiukan edellistä kuvaa myöhemmin. Kuva lännestä. 23.8.2005.
40. **Kuva 333.** Yliopistonkatu. Kadun itäpäättä, välillä Mikonkatu-Vuorikatu, Kluuvikadun kohdalla hiukan edellistä kuvaa myöhemmin. Kuva lännestä. 24.8.2005.
41. **Kuva 334.** Yliopistonkatu. Kadun itäpäättä, välillä Mikonkatu-Vuorikatu, Kluuvikadun kohdalla hiukan edellistä myöhemmin. Kuva lännestä. 31.8.2005.
42. **Kuva 335.** Yliopistonkatu. Kadun itäpäättä välillä Mikonkatu-Vuorikatu. Edellinen tilanne. Kuva etelästä. 31.8.2005.
43. **Kuva 336.** Yliopistonkatu. Kadun itäpäättä välillä Mikonkatu-Vuorikatu. Kuva läheltä Vuorikatua. Kuva luoteesta. 21.9.2005.
44. **Kuva 337.** Yliopistonkatu. Kadun itäpäättä välillä Mikonkatu-Vuorikatu, Edellinen tilanne. Kaivannon pohjoisprofiilissa olevan betonirakenteen alla näkyy mahdollisesti luontaisten hiekka- ja savikerrosten alla luonnollinen savikerros. Kuva etelästä. 21.9.2005.
45. **Kuva 338.** Yliopistonkatu. Kadun itäpäättä välillä Mikonkatu-Vuorikatu. Edellinen kohta hiukan myöhemmin. Kuva etelästä. 26.9.2005.
46. **Kuva 339.** Yliopistonkatu. Kadun itäpäättä, välillä Mikonkatu-Vuorikatu, Vuorikadun kohdalla edellisen kuvan itäpuolella. Pohjoisen jalkakäytävän alla kuvan vasemmalla puoliskolla näkyy luonnollisia savi- ja hiekkakerroksia. Kuva lounaasta. 28.9.2005.

Mariankatu

HKM digi Mariankatu-2005:1-4

Markku Heikkinen 2005; 1-4 (kuvat 340-343)

1. **Kuva 340.** Mariankatu. Yhdystunnelin louhintatyömaa Ritarihuoneen kohdalla. Kuva eteläkaakosta. 19.4.2005.
2. **Kuva 341.** Mariankatu. Yhdystunnelin louhintatyömaa Ritarihuoneen kohdalla. Kuva eteläkaakosta. 19.4.2005.
3. **Kuva 342.** Mariankatu. Yhdystunnelin louhintatyömaa Ritarihuoneen kohdalla. Kuva etelälounaasta. 19.4.2005.
4. **Kuva 343.** Mariankatu. Yhdystunnelin louhintatyömaa kesäkuun alussa. Kuva etelälounaasta. 2.6.2005.

Aleksanterinkatu

HKM digi Aleksanterinkatu-2005:1-13

Markku Heikkinen 2005; 1-13 (kuvat 344-356)

1. **Kuva 344.** Aleksanterinkatu. Kaasuputken korjaustyömaa, edessä näkyvät kaivannot Aleks:2 - 4. Kuva lännestä. 2.6.2005.
2. **Kuva 345.** Aleksanterinkatu. Aleks:1 Aleksanterinkatu 14:n länsiosan edessä ajoradan eteläosassa. Pohjoisprofiilissa näkyy vasemmalla kaivannon pohjaan saakka ulottuvan uuden poikittaisen kaivannon täyttömaat ja oikealla vanhoja kerroksia. Kuva lounaasta. 6.6.2005.
3. **Kuva 346.** Aleksanterinkatu. Lähikuva Aleks:1:n vanhoista kerroksista. Kuva lounaasta. 6.6.2005.
4. **Kuva 347.** Aleksanterinkatu. Aleks:2 Aleksanterinkatu 14:n itäosan edessä. Kaivannon pohjoisprofiilin puhdistetussa länsiosassa näkyy vanhoja kerroksia. Kuva lounaasta. 3.6.2005.
5. **Kuva 348.** Aleksanterinkatu.. Aleks:2, kaivannon pohjoisprofiilin länsiosa. Kuva etelästä. 3.6.2005.
6. **Kuva 349.** Aleksanterinkatu. Aleks:2, lähikuva edellisestä. Kuva etelästä. 3.6.2005.
7. **Kuva 350.** Aleksanterinkatu. Aleks:2, kaivannon luoteiskulma. Kuvassa näkyy kaasuputken kaivannon leikkaamat vanhat kerrokset. Kuva kaakosta. 3.6.2005.
8. **Kuva 351.** Aleksanterinkatu. Aleks:2, lähikuva edellisestä. Kuva idästä. 3.6.2005.
9. **Kuva 352.** Aleksanterinkatu. Aleks:3 Aleksanterinkatu 12 länsiosan edessä. Pohjoisprofiilin länsiosassa näkyy uudempaa täytemaa ja itäosassa vanhoja kerroksia. Kuva lounaasta. 3.6.2005.
10. **Kuva 353.** Aleksanterinkatu. Aleks:3, lähikuva vanhoista kerroksista. Alhaalla oleva tumma raita on alkuperäinen maanpinta ja vuoden 1654 tulipalokerros. Kuva etelästä. 3.6.2005.
11. **Kuva 354.** Aleksanterinkatu.. Aleks:4 Aleksanterinkatu 12 keskiosan edessä. Kuva etelästä. 2.6.2005.
12. **Kuva 355.** Aleksanterinkatu. Aleks:5 Aleksanterinkatu 6:n länsiosan edessä. Kuva etelästä. 2.6.2005.
13. **Kuva 356.** Aleksanterinkatu. Aleks:6 Aleksanterinkatu 4:n itäosan edessä. Kuva etelästä. 2.6.2005.

Eteläesplanadi

HKM digi Eteläesplanadi-2005:1-26

Jaana Mellanen 2005; 1-6 (kuvat 357-362)

Markku Heikkinen 2005; 7-26 (kuvat 363-382)

1. **Kuva 357.** Eteläesplanadi. Kaivanto välillä Kasarminkatu-Fabianinkatu. Kaivannon keskiosan pohjoisprofiilia. Kuva lounaasta. 27.6.2005.
2. **Kuva 358.** Eteläesplanadi. Kaivanto välillä Kasarminkatu-Fabianinkatu. Kaivannon keskiosaa. Kuva lännestä. 27.6.2005.
3. **Kuva 359.** Eteläesplanadi. Kaivanto välillä Kasarminkatu-Fabianinkatu. Kaivannon keskiosan pohjoisprofiilia. Kuva etelästä. 27.6.2005.
4. **Kuva 360.** Eteläesplanadi. Kaivanto välillä Kasarminkatu-Fabianinkatu. Kaivannon itäosan pohjoisprofiilia. Kuva lounaasta. 27.6.2005.
5. **Kuva 361.** Eteläesplanadi. Kaivanto välillä Kasarminkatu-Fabianinkatu. Kaivannon itäosan pohjoisprofiilia edellisen kuvan itäpuolelta. Kuva lounaasta. 27.6.2005.
6. **Kuva 362.** Eteläesplanadi. Kaivanto välillä Kasarminkatu-Fabianinkatu. Kaivannon itäosan pohjoisprofiilia. Kuva etelästä. 27.6.2005.
7. **Kuva 363.** Eteläesplanadi. Kaivanto välillä Kasarminkatu-Fabianinkatu. Kaivannon itäosa. Kuva lännestä. 23.8.2005.
8. **Kuva 364.** Eteläesplanadi. Kaivanto välillä Kasarminkatu-Fabianinkatu. Kaivannon itäosa hiukan myöhemmin. Kuva länsilounaasta. 9.9.2005.
9. **Kuva 365.** Eteläesplanadi. Kaivanto Fabianinkadun kohdalla. Kuva idästä. 23.8.2005.
10. **Kuva 366.** Eteläesplanadi. Kaivanto Fabianinkadun kohdalla hiukan myöhemmin. Kuva idästä. 9.9.2005.
11. **Kuva 367.** Eteläesplanadi. Kaivanto heti Fabianinkadun itäpuolella. Kuva etelästä. 9.9.2005.
12. **Kuva 368.** Eteläesplanadi. Kaivanto heti Fabianinkadun itäpuolella. Kuva eteläkaakosta. 9.9.2005.
13. **Kuva 369.** Eteläesplanadi. Kaivanto Fabianinkadun itäpuolella. Kuva lännestä. 23.8.2005.
14. **Kuva 370.** Eteläesplanadi. Kaivanto Fabianinkadun itäpuolella. Taustalla näkyy Fabianinkatu. Kuva idästä. 23.8.2005.
15. **Kuva 371.** Eteläesplanadi. Kaivanto Fabianinkadun itäpuolella kellarikuopan kohdalla. Pohjoisprofiili. Kuva lounaasta. 24.8.2005.

16. **Kuva 372.** Eteläesplanadi. Kaivanto Fabianinkadun itäpuolella kellarikuopan kohdalla. Eteläprofiili. Kuva koillisesta. 24.8.2005.
17. **Kuva 373.** Eteläesplanadi. Kaivanto Fabianinkadun itäpuolella kellarikuopan kohdalla. Pohjoisprofiili puhdistuksen jälkeen. Kuva lounaasta. 25.8.2005.
18. **Kuva 374.** Eteläesplanadi. Kaivanto Fabianinkadun itäpuolella kellarikuopan kohdalla. Pohjoisprofiili puhdistuksen jälkeen. Kuva kaakosta. 25.8.2005.
19. **Kuva 375.** Eteläesplanadi. Kaivanto Fabianinkadun itäpuolella kellarikuopan kohdalla. Pohjoisprofiili ja kellarikuoppa. Kuva etelästä. 25.8.2005.
20. **Kuva 376.** Eteläesplanadi. Edellinen tilanne. Kuva kaivannon pohjalta idästä. 25.8.2005.
21. **Kuva 377.** Eteläesplanadi. Kellarikuopan pinnan hiiltyneitä jyviä. Kuva luoteesta. 25.8.2005.
22. **Kuva 378.** Eteläesplanadi. Kellarikuopan poikki kaivettu kaivanto palaneiden puiden tasolla. Kuva idästä. 25.8.2005.
23. **Kuva 379.** Eteläesplanadi. Kellarikuopan poikki kaivetun kaivannon pohjoisprofiilin länsiosa palaneiden puiden tasolla. Kuva kaakosta. 25.8. 2005.
24. **Kuva 380.** Eteläesplanadi. Eteläesplanadi. Kellarikuopan poikki kaivetun kaivannon pohjoisprofiilin itäosa palaneiden puiden tasolla. Kuva kaakosta. 25.8. 2005.
25. **Kuva 381.** Eteläesplanadi. Lähikuva kellarikuopan poikki kaivetun kaivannon pohjoisprofiilin itäosasta. Hiiltyneiden jyvien kerros näkyy tummana vyöhykkeenä. Kuva etelästä. 25.8. 2005.
26. **Kuva 382.** Eteläesplanadi. Kellarikuopan poikki tehty kaivanto on kaivettu itäosassaan pohjaan saakka. Kaivanto on laajennettu kellarikuopan reunaan saakka. Kuva etelästä. 25.8.2005.
27. **Kuva 383.** Eteläesplanadi. Pohjois-eteläsuuntaisen kaivannon alku kuvan oikeassa reunassa Eteläesplanadin ja Fabianinkadun risteyksessä. Tumma vyöhyke on ylin vanha kerros. Kuva itäkaakosta. 26.10.2005.
28. **Kuva 384.** Eteläesplanadi. Pohjois-eteläsuuntainen kaivanto Eteläesplanadin ja Fabianinkadun risteyksessä edellisen kuvan pohjoispuolella kevyenliikenteenväylän kohdalla. Kuva itäkaakosta. 26.10.2005.